

Духовно пробуждане

Слова Том 2

Старецът Паисий Светогорец

Духовно пробуждане: Слова Том 2

Старецът Паисий Светогорец

Издава се с благослoвeниeтo на славянобългарския манастир "Св. Вмчк Георги Зограф", Света Гора, Атон.

Предговор	1
Въведение от слова на Стареца	3
Бог ще покаже изход	4
“Проклет, който върши нехайно делото на Господа” (Иер. 48:10)	5
Да доставяме на хората покой по духовен начин	5
ОТГОВОРНОСТТА НА ЛЮБОВТА	7
Равнодушното поколение	8
Равнодушието към Бога води до равнодушие и към всичко останало	8
Днес хората се въртят около самите себе си	9
Отговорни сме	10
Виждам какво ни очаква, затова ме боли	11
Незнанието не е оправдано	12
Присъствието на християнина е изповедание на вярата	14
Стремят се да приспят хората	14
Примерът говори	15
Бог ни търпи	16
Защита на правдата	17
Отношение към богохулници	18
За чистия всичко е чисто (Тит. 1:15)	20
Духовният човек е “огън, който изстребят”	20
Нека ние не причиняваме съблазни	21
Как някои обичат да създават съблазни	22
Разгласяване на греховете	23
Трябва да действаме с благоразумие и любов	25
Работа върху себе си	25
Доброто да става по добър начин	25
Разсъдително поведение	26
Духовната искреност се отличава с любов	27
Буквата на закона убива (виж 2 Кор. 3:6)	28
Каквото правим, нека го правим за Бога	28
Да придобием духовни сетива	29
Всичко се състои в божественото просвещение	30
ПОДВИГ И БЛАГОГОВЕНИЕ	32
Борбата за освещаване на душата	33
Добрият подвиг	33
Какво помага на духовния напредък	34
Духовно четене	35
.....	37
Спасението на душата ни	39
Как действа дяволът	40
Дяволът се старее да съсипе подвижника	40
Дяволът ни поставя упойка	41
Дяволът прави всичко възможно човек да не получи полза	41
Крилото на волята	42
Ползата от доброто общуване	44
Братски отношения	44
Духовното родство	45
Внимание в общуването	46
Майчина любов	47
Благоговението затрогва Бога	49
Какво е благоговение	49
Благоговението може да се предава	49
Външно благоговение	51
“Не давайте светинята на псетата”	51

Благоговение във всичко	53
Какво благоговение имаха хората преди	53
Благоговение към иконите	54
Да принасяме на Бога най-чистото	55
В даването се съдържа божествен кислород	57
Хората забравят онези, които страдат	57
Критерий за любовта	58
Онзи, който дава, получава божествена радост	59
Сребролюбивият събира за другите	59
Доброто разположение е всичко	60
Милостинята помага много на починалите	61
Милостиня “скришом”	62
“Вършейки това, ти ще струпаш жар на главата му” (Рим. 12:20)	63
ДУХОВНО ЮНАЧЕСТВО	65
Личбите на времената	66
Антихристът	66
Земният цар на евреите	67
Печатът. Числото 666	67
Новите лични карти	69
Коварни методи за въвеждане на печата	70
Печатът е равнозначен на отречение	71
Тълкувания на пророчествата	71
Жертвата носи радост	73
В наше време жертвата е рядкост	73
Собственият ми покой се ражда от покоя на другия	74
В каквата степен забравяме себе си, в такава Бог ни помни	76
Който умират юнашки, те не умират	77
Който пренебрегва себе си, получава божествена сила	78
Целият живот на монаха е жертва	79
Юначеството се поражда от доверието към Бога	81
В юначеството няма варварство	81
Каква юначност имаше преди	81
Естественият страх е спирачка	82
Когато човек не се страхува от смъртта, тогава смъртта се страхува от него	83
Дръзновението има голямо значение	83
Дисциплина	84
Бог гледа разположението на човека и помага	85
Трябва да посрещаме опасностите хладнокръвно и по духовен начин	85
За вярващия мъченичеството е празник	87
Трябва неколцина да паднат, за да бъде спасено положението	87
Който е решен на смърт, не се страхува от нищо	87
Отречението от вярата се изкупувало с мъченичество	89
Мъченичество и смирение	89
Каква храброст притежавали светиите	90
Монах и мъченичество	91
ЗАВИСИМОСТ ОТ НЕБЕТО	93
Божият промисъл за човека	94
“Първом търсете царството на Бога” (Мат. 6:33)	94
Човек често се опитва да устрои всичко без Бога	95
Благословения от чудния Божий промисъл	95
Нека се оставим на Божия промисъл	97
Бог използва всичко за добро	97
Божите благоденствия разкъсват сърцето	98
Благодарност към Бога и за малкото, и за многото	99

Вярата и доверието в Бога	100
Да вярваме в Бога любочестно	100
“Усили у нас вярата”	101
Нека всичко ни въздига към Бога	102
Силата на вярата	102
Доверието в Бога има за своя майка вярата	103
“Без Мене не можете да вършите нищо”	104
Ще дойде време, когато всички ще повярват	105
Където не достигат човешките сили, там помага Бог	108
Бог помага в онова, което не може да се направи по човешки.	108
Бог винаги се грижи за нашето добро	109
“Искайте и ще ви се даде” (Мат. 7:7)	109
Божията благодат бива привличана от смирението	110
Помощ в началото на духовната борба	111
Божествените сили са всемогъщи	112
Добро разположение	112
.....	114
Молитвата - крепко оръжие	115
Необходимо е много молитва	115
Прошения в молитвата	115
Помощ чрез молитвата	117
Значение има качеството на молитвата	118
“Но те Го задържаха” (Лук. 24:29)	118
Молитва с болка	119
Божественото утешение	120
Опасността от безчувствие	120
Състояние на бойна готовност	121
Манастирите са крепостите на църквата	123
Монахът е фар високо в скалите	123
Безшумната проповед на монаха	123
Монахът и възраждането на света	124
Духовната скромност променя другите	125
Целта на манастирите е духовна	126
Духовното устройство е духовна крепост	127
Молитва, правилен живот, личен пример	128
Монашеството е в опасност	129
Нека оставим наследство	130
Най-дълбокият смисъл на живота	132
Нека се приготвим за другия живот	132
Да почувстваме доброто като необходимост	133
Да помагаме на хората в покаянието	134
Покаянието помага да бъде заличено злото	135
Речник на характерни изрази и думи, използвани в Словата на Стареца Паисий Светогорец	137

Предговор

От 1980 г. старецът Паисий започна да ни говори за трудните години, които предстои да дойдат. Често повтаряше това, че вероятно и ние ще преживеем много от онова, за което се говори в “Апокалипсиса”. Целта му беше да пробуди у нас добро безпокойство, за да усилим духовната си борба и да се противопоставим на духа на равнодушието, тъй като Старецът виждаше как този дух коварно навлиза и в недрата на монашеството. Той се стремеше да ни помогне да се избавим от себелюбието и да се борим със слабостите си, за да придобие сила молитвата ни. Казваше: “Поради нашите слабости отслабва и молитвата и след това не можем да помогнем нито на себе си, нито на света. Радиостанциите се развалят. А когато радиостанциите не работят, тогава врагът ни залавя”.

В този том са включени слова на Стареца, които се отнасят до днешната действителност, призовават ни към постоянно бодърстване и готовност, и ни подготвят за трудни състояния, които вероятно ще срещнем по пътя си. А и вече виждаме да се осъществява това, за което Старецът често казваше: “Ще преживяваме бури една след друга. Така ще бъде за известно време - едно всеобщо брожение”.

Този том се състои от пет части. В първата част се говори общо за равнодушието и безотговорността, характерни за нашето време и за дълга на съзнателния християнин да съдейства за подобряване на положението чрез поправяне на себе си, благоразумно поведение, изповядване на вярата си и молитва. “Не казвам да вземем в ръце плакати, но да издигаме ръцете си към Бога”, казва Старецът. Във втората част Старецът, без да налага ограничения на някакви конкретни подвизи, разпалва ревността към духовна работа. Оттук нататък остава всеки да се бори според силите си и според любочестието си, за да живее живот в Христа, който всъщност е рай на земята. Третата част се отнася за кратковременния режим на анти-христа, който ще даде възможност на вярващите да изповядат отново Христа, както в светото Кръщение, но този път съзнателно; ще им позволи да се подвизават и да се зарадват предварително на победата на Христа над сатаната. “Светиите биха ни завиждали за тази възможност”, казваше Старецът. “Мнозина светии биха се молили да можеха да живеят в нашето време, за да се подвизават. Но се намерихме ние... Не сме достойни! Поне да го признаваме”. За да може човек правилно да посреща това, което ще се случи през този период, трябва да развие у себе си особено много храброст и жертвоготовност. В четвъртата част се говори за Божия промисъл, вярата и доверието в Бога, Божията помощ - там човек намира извора, от който черпи сила, за да се справя с всякакви трудности. Накрая, в петата част се подчертава необходимостта от сърдечната молитва, защото тя е мощно оръжие в борбата със злото, което все повече се разпространява. Монасите са призовани да се намират в “бойна готовност”, подобно на войниците по време на война. С молитвата си те трябва да помагат постоянно на света и да пазят да не се преиначава автентичният дух на монашеството, за да остане квас и за следващите поколения. Тази последна част завършва с главата относно това какъв е най-дълбокият смисъл на живота и отбелязва необходимостта от покаяние.

Думите и действията на Стареца и тук, както и винаги, биват претегляни с кантара на разсъдението. Веднъж можем да го видим как не прекъсва молитвата си, колкото и нетърпеливите поклонници да удрят настоятелно камбанката пред килията му и да викат: “старче, спри да се молиш, Бог няма да ти се разсърди”; а друг път оставя пустинята и излиза в света, защото отсъствието му от някоя изява може да се изтълкува погрешно и да нанесе вреда на Църквата. Понякога бива обхванат от божествено негодувание и реагира остро на нечии хули, а друг път мълчи и само се моли за богохулника. Затова добре е читателят да не бърза да си прави заключения, преди да е прочел всички глави. И най-вече да не използва фрагментарно словата на Стареца, защото може да доведе другите до погрешни изводи. Нека има предвид, че Старецът говори по повод на някое конкретно събитие или въпрос и се обръща към конкретно лице, имайки винаги за цел спасението на душата му.

Хората, които познаваха лично Стареца, си спомнят каква мекота носеха думите му в сърцата, макар и понякога да бяха много строги. Защото Старецът винаги имаше за цел да изцери злото, а не да го прикове на позорния стълб; да освободи душата на събеседника си от някоя страст, а не даzakлейми публично страстта. Затова ако същите тези думи биват употребени от някой извън тяхната връзка с болката и любовта, може би ще прозвучат по друг начин и най-вероятно няма да имат лечебно въздействие. Може вместо да донесат в

сърцата божествено утешение и сигурност, да породят съмнение и страх, или да подтикнат към крайности. Но Старецът не беше човек на крайностите, нито пък едностранчив. Желаше доброто да става по добър начин, така че да носи полза. Разбира се, никога не се колебаеше да каже истината, но я казваше с разсъждение. Биваше обхванат от божествено негодувание, когато видеше кощунствено отношение към нещо свещено и предвъзвестяваше страшните събития, които щяха да последват. Обаче при това поведението му не предизвикваше страх или смут. Напротив, вдъхваше у другите пасхална надежда и радост. Но радост, която произхожда от жертвата, правеща ни сродни на Христа. И когато биваш сроден с Христа, т.е. участваш в светите тайнства на Църквата и спазваш Неговите заповеди, тогава не се боиш от нищо, “нищо от дяволи, нито от мъчения”. Старецът говори в обичайния си жизнерадостен тон: “Когато изхвърлиш от себе си своето “аз”, тогава в тебе се хвърля Христос”. Това е задачата на духовния живот. Затова Старецът отбелязва една опасност, която заплашва християнина: ако той не развива у себе си духа на жертвоготовност, не може да се приобщи към Христовия живот, но остава човек на формализма, без вътрешен живот.

Честите примери от личния си живот, които Старецът дава, могат да смутят някои читатели и да ги накарат да мислят, че той твърде лесно и непринудено разказва за някои от божествените събития, които бе преживял. Но при възпроизводството на устното слово в писмено нямаше възможност да бъде предадено усилието, с което Старецът говореше за себе си, нито “натискът”, който бе упражнен върху него, за да се реши да разкаже нещо от преживяванията си. Понякога разказваше откъслечно някое събитие на различни сестри и с различни подробности, а когато ни се удаваше възможност, се стремяхме с много такт да изтръгнем още някое сведение, което би допълнило липсващите звена в разказа. По този начин Старецът в продължение на двайсет и осемте години, през които следеше духовния живот в обителта, откриваше пред нас, за да ни подпомогне, малко от божествените събития в своя живот, което за нас беше “духовно кръводарителство”. Затова силно се огорчаваше, когато не виждаше очаквания духовен напредък, така че понякога казваше с болка: “Слагам тор в пясък”.

Благодарим на всички, които прочетоха книгата преди издаването ѝ и с уважение към словата на Стареца изказаха някои мисли, а заедно с това ни насърчиха да продължаваме работата си по-нататък, защото - както сами ни казаха - почувстваха, че учението му е насочено към цялото църковно изпълнение.

Пожелаваме словата на блаженпочившия старец Паисий (който според уверенията на мнозина ни следи денонощно и ни помага с божествена любов) да вселят у нас доброто безпокойство, за да се подвизаваме любочестно, тъй че злото да отстъпва и на земята да се възцари Божият мир. Амин.

Успение Богородично, 15 август 1999 г.

Игуменка на Светата Обител

Монахиня Филотея

с всички в Христа сестри

Въведение от слова на Стареца

“За да влезеш в Божия съвет, трябва да станеш Божий депутат, а не да се грижиш за собственото си уреждане в живота”¹.

- Отче, защо денем напускате килията и отивате в гората?

- В килията къде да намериш покой! Чукат оттук, викат оттам. Намерих едно хубаво място. Ако съм добре, ще “построя” там един блиндаж за молитва, един радар. Много хубаво място - за лятото е точно това, което е нужно; има дървета... Ще мога да стоя и прав. Ако мога да извършвам духовните си задължения, това е моята радост, моята храна! Заповядайте някой път...

- Отче, как виждате това, което става около нас?

- Вие как го виждате?

- Ние какво да кажем, отче? По-добре Вие да ни кажете.

- Безпокои ме спокойствието, което цари сега. Нещо се подготвя. Не можем да проумеем добре в какво време живеем, нито се замисляме за това, че ще умрем. Не знам какво ще стане - много трудно положение. Съдбата на света е в ръцете на няколко човека², но Бог все още натиска спирачката.

Трябва да се молим много и със сърдечна болка, та Бог да помогне. Да приемаме всичко сериозно и да живеем духовно. Времето е много трудно. Натрупала се е много пепел, боклук, равнодушие. Нужен е много силен вятър, за да се разпръсне.

Старите хора казваха, че ще дойде време, когато всички ще се разбунят. Събарят огради, не зачитат нищо. Страшна работа! Настъпва едно вавилонско стълпотворение. Нека се молим хората да се освободят от това състояние. Прочетете молитвата на тримата момци (Дан. 3:26-45), да видите с какво смирение са се молели. Също и осемдесет и втори псалом: *Боже, кой ще се уподоби на Теб, не премълчавай...* (по 70-те). Само по този начин може нещо да стане. Нужна е божествена намеса.

Навлизат някои европейски болести и все повече се развиват. Един семеен човек, кипърец, който живее в Англия, ми каза: “Намираме се в духовна опасност. Трябва да се махна от Англия с цялото си семейство”. Там виждаш например бащата да се съчетава с дъщеря си, майката - със сина си. Въобще стават неща... да те е срам да ги изречеш. А ние спим като съсели. Не казвам да издигнем плакати, но да насочим вниманието си към голямата опасност, която се очаква и да въздигаме ръце към Бога. Да помислим как да се защитим от злото. Доколкото можем, трябва да служим като спирачка, защото сега има стремеж всичко да бъде рушено. Сега трябва да се молим с думите на псалома: “Постъпи с техните князе, както с Орива и Зива, и Зевея и Салмана, които казаха: *да си вземем за владение Божието светилище* (Пс. 82:12, 13, по 70-те).

Става голямо разбъркване; голяма мелница. Хората са зашеметени. Светът е като кошер. Ако удариш кошера, пчелите излизат навън и започват “бззз”, и обикалят възбудено около кошера. Посоката, в която ще тръгнат, зависи от вятъра. Ако духне от север, ще влязат обратно вътре. Ако задуха от юг, ще отлетят. Така и в света духат “световен северняк”, “световен южняк” и хората са зашеметени. Но макар и да съществува такъв силен кипеж, вътре в себе си чувствам една утеха, една сигурност. Може маслината да е изсъхнала, но ще покарат нови филизи. Има християни, от които Бог е доволен. Съществуват все още Божии люде, хора на молитвата и добрият Бог ни търпи и отново ще устрои нещата. Тези хора на молитвата ни вдъхват надежда. Не се бойте. Нашият народ мина през толкова бури и не се затри. Нима ще се изплашим от виелицата, която

¹ На гръцки - игра на думи: βουλευτής - депутат, и βουλευτής - човек, който устройва себеси си.

² Старецът има предвид не въобще съдбата на света, която естествено е в Божиите ръце, а това, че в настоящето време човешката власт в света е съсредоточена в ръцете на много малък брой хора - б.пр.

предстои да се разрази? Няма да се затрием и сега. Бог ни обича. Човек има в себе си скрити сили в случай на нужда. Трудните години ще бъдат малко. Просто една буря.

Не ви говоря това, за да се плашите, но за да знаете къде се намираме. За нас трудностите и мъченията са една благоприятна възможност, тържествен празник. Бъдете с Христа, живеете съгласно със заповедите Му и се молете, за да имате божествени сили и да можете да посрещнете трудностите. Оставете страстите, за да дойде Божията благодат. Ще имаме голяма полза, ако в нас се всели доброто безпокойство: къде се намираме, какво ще срещнем - за да вземем съответните мерки и да се приготвим. Нека животът ни бъде по-умерен, нека живеем по-духовно. Нека се обичаме и да помагаме на онези, които имат някаква болка, на бедните - да помагаме с любов, със състрадание, с доброта. Да се молим да се появят добри хора.

Бог ще покаже изход

Добрият Бог ще устрои всичко по най-добрия начин, но е нужно голямо търпение и внимание, защото много често хората, бързайки да разплетат кълбото, го заплитат още повече. Бог разплита с търпение. Това състояние няма да продължи дълго. Бог ще вземе метлата! През 1830 г. на Света Гора имало много турска войска и затова в Иверския манастир не останал нито един монах. Отците напуснали - едни взели със себе си светите мощи, други отишли да помагат на освободителните борби. В манастира идвал само един монах от далечна килия, който палел кандилата и метял. И вън, и вътре в манастира - пълно с турска войска, а той, клетият, метял и си казал: "Света Богородице, докъде ще стигне всичко това?". Веднъж като се молел с болка на Света Богородица, видял да се приближава към него една жена, която сияела и лицето ѝ светело. Това била Света Богородица. Взела метлата от ръцете му и казала: "Ти не можеш да метеш добре; аз ще помета". И започнала да мете. След това се скрила в олтара. След три дни всички турци напуснали. Изгонила ги Света Богородица³.

Това, което не е добро, Бог ще го изхвърли, както окото изхвърля със сълзи пращинката, попаднала в него. Дяволът работи, но и Бог работи и оползотворява злото, така че от него да произлезе добро. Счупват се, да речем, плочките, но Бог ги взема и прави красива мозайка. Затова не се притеснявайте изобщо, защото Бог е над всичко и над всички. Той управлява всичко и Той ще сложи на подсъдимия стол всеки един, за да даде отговор за делата си, и ще му даде съответната отплата. Ще бъдат възнаградени онези, които са помогнали в някое трудно положение, а онзи, който върши зло, ще бъде наказан. Накрая Бог ще сложи нещата на мястото им, но всеки от нас ще дава отговор за това, какво е направил през тези трудни години с молитва и с доброта.

Днес се стремят да разрушат вярата и затова постепенно изваждат по някой камък, за да рухне зданието на вярата. Обаче всички сме виновни за това разрушаване: не само онези, които вадят камъните и разрушават, но и тези, които виждаме разрушаването и не се стараем да възстановяваме. Който подтиква някого към зло, ще даде отговор пред Бога за това. Но и съседът ще дава отговор, защото е гледал онзи да прави зло на събрата му и не е противодействал.

Хората лесно вярват на онзи, който умее да убеждава.

- Отче, народът е като звяр...

- Аз нямам оплаквания от зверовете. Виждаш ли, животните не могат да причинят голямо зло, защото нямат разум. А човекът, който силно се е отдалечил от Бога, става по-лош и от най-големия звяр! Причинява голямо зло. Силният оцет се получава от развалено вино. Другите, изкуствените оцети не са толкова силни... По-страшно е, когато дяволът воюва съвместно с някой развратен човек. Тогава причинява двойно зло на другите. Така и плътският помисъл, когато влезе в съюз с плътта, причинява на човека много по-голямо зло. Дяволът, за да влезе в сътрудничество с такъв човек, трябва да може да разчита на него - този човек трябва да има зла воля, злоба.

Впоследствие, Бог да пази, тези хора ще причинят трудности, ще притесняват останалите хора, манастирите. В техните очи Църквата, монашеството ще бъдат зло, защото пречат на плановете им. На днешното

³ Това се е случило на Томина неделя и оттогава в чест на събитието е написано богослужебно последование, което се прилага към празничната служба - б. пр.

състояние може да се противостои само по духовен начин, а не по светски. Бурята ще се усили още малко, ще изхвърли на брега консервни кутии, боклуци, т.е. всичко ненужно и след това положението ще се проясни. Ще видите как в цялото това състояние едни ще получават чиста отплата, а други ще изплащат дългове. Ще стане така, че човек няма да се притеснява от това, че хората преживяват страдания, но, естествено, няма да казва и: “Слава Богу”⁴.

Колко много ни обича Бог! Това, което става днес⁵, и това, което възнамеряват да направят, ако беше станало преди двайсет години, когато хората бяха духовно по-невежи, щеше да бъде много трудно. Сега хората знаят: Църквата стана по-силна. Бог обича човека, Своето творение, и ще се погрижи за онова, което му е нужно, стига човекът да вярва и да спазва заповедите Му.

“Проклет, който върши нехайно делото на Господа” (Иер. 48:10)

В предишните времена, ако някой благоговееен монах се занимаваше с положението в света, считаха, че не е наред и можеше да го затворят в кулата⁶. Обаче днес, ако някой благоговееен монах не се интересува и не го боли за състоянието на нещата в света, тогава е за затваряне в кулата. Защото тогава управниците са имали Бога в себе си, а днес мнозина от управляващите не вярват в Бога. Сега мнозина се стремят да разрушат всичко: семейство, младеж, Църква.

Ако някой сега се интересува и безпокои за състоянието, в което се намира народът ни, това е равносилно на изповядване на вярата, защото държавата сега воюва срещу божествените закони. Създава закони, които са насочени против Божия закон.

Има и такива, които са равнодушни, и не вярват нито в божествения статут на Църквата, нито ги интересува народа. И за да не си нарушават спокойствието, се оправдават: “Апостол Павел казва да не се интересуваме от нещата в света”, и така остават равнодушни! Но свети апостол Павел е имал друго предвид. Тогава на власт са били езическите народи. Някои хора се отделяли от държавата и повярвали в Христа. На такива апостол Павел казал: “Не се занимавайте със светски неща”, за да се отделят от света, защото целият свят бил езически (виж 2 Тим. 2:4). Но когато властта преминала в ръцете на свети Константин Велики и християнството победило, постепенно била създадена великата християнска традиция със своите църкви, манастири, изкуство, богослужебен порядък и т.н. Така че ние имаме дълг да запазим всичко това и да не оставяме враговете на Църквата да го разрушат. Чувал съм и някои духовници да казват: “Не се занимавайте с това”!. Ако те притежаваха голяма святост и с молитвата си бяха достигнали до такова състояние, че да не ги интересува нищо, тогава бих им целувал и краката. Но те са равнодушни, защото искат да са добре с всички и да си живеят живота.

Равнодушието не е позволено дори за светските хора, а колко повече за духовните. Един честен духовен човек нищо не трябва да прави с равнодушие. “Проклет, който върши нехайно делото на Господа”, казва свети пророк Иеремия.

Да доставяме на хората покой по духовен начин

По-рано от десет шестима имаха страх Божий, двама бяха умерени и двама равнодушни, но и те имаха у себе си вяра. Днес не е така. Не знам какво ще излезе от всичко това. Сега нека се стремим доколкото можем да помогнем на хората по духовен начин. За да може както по времето на Ноевия потоп, така и сега някой да се избавят и да не бъдат духовно осакатени. Нужно е голямо внимание, голяма разсъдителност човек

⁴ Старецът има предвид това, че духовният човек, виждайки как заради трудностите и страданията едни ще получават награда, а други ще изплащат дългове, няма да страда безутешно, но в същото време не може да казва и “слава Богу” за това, че хората страдат - б. пр. Казано през юни 1985 г.

⁶ Всеки от светогорските манастири има своя кула, която в по-старо време е била използвана за отбрана срещу пирати и други врагове, а по-късно е била използвана като място за наказание (затвор) на провинили се монаси - б. пр.

да види нещата от много страни и да достави покой на хората. Нима на мен ми харесва в килията ми да се събират толкова хора и да се срещам с всички тях? Не, обаче в сегашното състояние клетите хора имат нужда от малко помощ. Аз не приех свещенство, за да не се занимавам с хората, но в края на краищата се занимавам с хора повече от всичко друго. Но Бог знае устройството ми и желанието ми и ми дава повече, отколкото би ми дал, ако се занимавах с това, което ми харесва. Колко пъти моля Света Богородица да ми намери едно отдалечено и тихо място, да не виждам и да не чувам нищо, да се моля за целия свят, но тя не ме чува. За други много по-незначителни неща ме чува. Сега виждам, че когато ми предстои да се срещам с много хора, Бог ме приковава към леглото с някоя болест, за да си отдъхна. Не ми дава вече онази сладост в молитвата, която чувствах по-рано, защото тогава не бих се отделил от нея. Тогава, ако идваше някой в килията ми, с много усилие над себе си успявах да изляза от духовното си състояние, за да мога да се видя с посетителите ⁷.

В килията си живея според разписанието на другите. Чета отвътре Псалтира, а отвън ми чукат. Казвам им: "Почакайте още четвърт час", а те викат: "Хей, отче, спирай молитвата. Бог няма да ти се разсърди". Разбират ли, докъде стигат някои! И ако спра и изляза, след това - край, дотук. Каквото съм направил, това е. Сутринта в шест и половина - седем часа трябва да съм свършил и вечернята, за да съм сигурен, че няма да я пропусна. "Свете... утринний светия слави"! Когато вие свършвате утренията, аз приключвам с броеницата си и вечернята. Ако успея да взема нафора сутринта, добре е. След това нямам възможност дори и за един чай. Ставам като труп, падам от изнемога. Дори и на Пасха, през Светлата седмица съм оставал без ядене по цели дни или не мога да ям до деветия час. Можеш - не можеш, трябва да можеш. Един ден - може би имаше буря в морето и нямаше кораб - нито един човек не дойде в килията ми. О, изживях такъв ден, както някога, когато живеях на Синай в постницата на света Епистимия ⁸. Когато в морето има буря, при мен е тихо, а когато морето е тихо, при мен е буря.

Разбира се, имам възможност да се преселя на някое спокойно място. Знаете ли колко хора ми предлагат да платят разходите, за да отида в Калифорния или в Канада? Казват ми: "Имаме исихастирий, ела там". Ако отида в някое непознато място, все едно че ще бъда в рая. Никой няма да ме знае, ще мога да следвам своето разписание, ще живея по монашески - така, както искам. Обаче когато свърши войната, тогава получавах уволнителен билет. А сега водим война, духовна война. Трябва да бъда на предния фронт. Колко марксисти има, колко масони, колко сатанисти и много други! Колко бесновати, колко анархисти, колко изпаднали в прелест идват, за да получат от мен потвърждение за прелестта си! И колко идват при мен, изпратени от други духовници, без да са ги накарали да се замислят или за да се отърват от тях, или за да не вадят те змията от дупката й... Ако знаете от колко страни ме притискат! В устата ми горчи от болката на хората. Но вътрешно чувствам една утеха. Ако избягам, ще имам чувството, че съм напуснал предния фронт, че съм отстъпил. Ще считам себе си за предател - така чувствам нещата. Нима съм имал намерение да правя такива неща или да помагам духовно на манастири? Едно възнамерявах, но другаде се озовах и каква борба имам сега! А някои въобще не говорят нищо. Не виждат ли, че съществува стремеж да бъде разрушена Църквата? "Няма нищо", казват те. Гледат да не развалят отношенията си с никого, само и само да се устроят добре. Но какво ти устройване. Такива в края на краищата биват устройвани от дявола. Това са нечестни неща. Ако аз исках да правя това, което ми доставя удоволствие - ехе, знаете ли колко лесно щеше да бъде? Но целта не е да върша това, което ме устройва, а това, което е от полза за другия. Ако мислех за собственото си уреждане, бих могъл да се устроя на много места. Обаче, за да влезеш в Божия съвет, трябва да станеш Божий депутат, а не да се грижиш за собственото си уреждане.

⁷ След като бе преживял едно високо духовно състояние, когато чувствал как се разтапя от любов към Бога и към човека подобно на свещ в затоплено място, Старецът бе получил известие да не отказва да помага на хората. Оттогава предоставяше деня си на хората, които го посещаваха, а през нощта се молеше за различните проблеми на света. Когато обаче броят на посетителите се увеличи многократно, имаше намерение да се отдалечи на неизвестно място, за да посвещава цялото си време на молитвата. Тогава за втори път получи известие да остане в килията си - "Панагуда" - и да помага на хората - б. изд.

⁸ Старецът се е подвизавал на Синай в постницата на света Епистимия през 1962-1964 г. - б. изд.

ОТГОВОРНОСТТА НА ЛЮБОВТА

Начинът на действие на Църквата е любовта. Различен е от начина, по който действа човешкото законодателство. Църквата гледа на всичко с дълготърпение и се стреми да помогне на всеки един, каквото и да е направил, колкото и грешен да бъде.

Равнодушното поколение

Равнодушието към Бога води до равнодушие и към всичко останало

- Какво е това, което се чува?

- Самолет, отче?

- Затвори прозореца, да не влети вътре! Както е полудял светът и това може да стане!... Всичко е разрушено - семейство, образование, държавни служби... А хората си живеят, все едно че нищо няма!

- Отче, кой е виновен, за да стигнем до това състояние?

- Говоря общо за това до къде е стигнало равнодушието! Отиди в едно училище да видиш. Например, ако прозорците са отворени и вятърът ги блъска, под въпрос е дали ще се намери едно дете да ги затвори, за да не се счупят. Едни ще се прозяват, други ще ги гледат как се блъскат, трети ще минават от там така, сякаш нищо не се случва. Равнодушие! Един офицер, който беше отговорник на складове, ми казваше: "С голяма мъка успявам да намеря някой нормален войник, за да охранява склада за гориво, така че другите да не направят пожар или самият той да не хвърли невнимателно някоя цигара".

Възцарил се е един топлохладен дух, няма въобще мъжество. Съвсем се развалихме. Как ни търпи Бог! Едно време какво достойнство имаше, какво любочестие ¹. Преди войната през 1940 г. ² на границата италианците от време на време общуваха с гръцките граничари и ги посещаваха в гръцката застава. И да видите какво любочестие имаха гръците! Веднъж когато италианците бяха посетили гръцката застава, гръците тръгнаха да им правят кафе. Тогава един гръцки офицер извади пред тях една пачка с банкноти по 50 и 100 драхми (тогава тези пари имаха стойност) и ги хвърли в огъня за подпалка. Искаше да покаже на италианците, че гръцката държава е богата! Италианците загубиха ума и дума. Виждате ли каква жертва!

Днес и у нас влезе духът, който може да се срещне в комунистическите държави. Въпреки че тази година ³ в Русия имаше богат урожай, знаете ли как ще гладуват? Не ожънаха навреме житото - жънаха го наесен. Кой жъне наесен?! Като не е тяхно, как да ги заболи за него и да го ожънат навреме. Животът им е една ангария. Няма желание да създават нищо, защото толкова години не са създавали. С този лентяйски дух, с това равнодушие държавата ще затъне. Вали дъжд, а житото е разстлано отвън. Не ги интересува. Дойде ли време да си тръгват от работа - тръгват си. Дъждът отнася пшеницата. На другия ден ще отидат в началото на работното време и ще съберат каквото е останало! Обаче когато житото е твое и си го разстлал на гумното, ако завали, ще го оставиш ли да се съсипе? Няма да спиш, за да го спасиш. И когато се умориш, чувстваш радост, веселие.

Равнодушието към Бога води до равнодушие към всичко останало, води до разложение. Вярата в Бога е нещо голямо. Когато човек почита Бога, тогава обича и родителите си, дома си, роднините си, работата си, селото си, законите, държавата, родината си. Човек, който не обича Бога, семейството си, не може да обича нищо. И естествено не обича дори и родината си, защото родината е едно голямо семейство. Искам да кажа, че всичко започва от там: ако човек не вярва в Бога, тогава не зачита нито родители, нито семейство, нито село, нито родина. И това искат да разрушат сега, затова създават едно състояние на разпуснатост и безотговорност. Един полицаи ми писа: "Не можах да дойда, защото имах много работа. Останахме само двама в района, а трябва да бъдем осем". Чува ли? Вместо да добавят още двама, остават само двама!

¹ Виж речника в края на книгата - б. пр.

² Става дума за войната между Гърция и фашистка Италия през 1940-1941 г. - б. пр.

³ Казано е през 1990 г. - б. изд.

За щастие има и изключения. Веднъж дойде един баща и ми каза: “Моли се за Ангел, защото ще го убият”. Познавах сина му още от малко момче. Тогава беше в казармата. Питам го: “Защо, какво става?”. Отговори ми: “Веднъж заварил останалите да играят карти, въпреки че били на служба. Направил им забележка, но не го чули. Тогава направил оплакване и един от тях заплашил, че ще го убие”. Казвам му: “Да го убият, няма да го убият. Аз ще се моля да не отведат Ангел пред военен съд, че и той не е играел карти...!”.

Научих и още нещо и прославих Бога, че все още има гърци, които ги боли за родината им. Веднъж турски самолети нарушили границата и един наш летец се опитал да ги догони, за да ги заснеме и да има доказателство, че са нарушили границата. “Зарежи го”, викали му от базата по радиостанцията, но онзи настоятелно продължил да опитва... А пък турчинът имал по-голям и по-бърз самолет и слязъл съвсем ниско, докато накрая гръцкият пилот, горкият, се забил в морските вълни! А други само разходки си правят със самолета! Каква голяма разлика има!

Нужно е човек да осмисли, да почувства доброто като необходимост, иначе си остава безотговорен хайлазин. Как можеш да накараш някого да воюва ангария? Ще гледа как да се измъкне, да избяга. Но когато разбере какво зло ще причини врагът, тогава става доброволец.

Днес хората се въртят около самите себе си

Едно време в родината ми - във Фараса - казвали: “Ако имаш някаква работа, не я оставяй за утре. Ако имаш хубаво ядене, остави го за утре, защото може да дойде някой гостенин”. А сега мислят: “Да оставим работата, защото утре може да дойде някой и да ни помогне. А хубавото ядене нека си го изядем ние довечера!”. Повечето днес се въртят около самите себе си. Мислят само за себе си. Да предположим, че започва да вали проливен дъжд. Ще видите, че повечето от вас ще помислят дали нямат прострени дрехи, за да ги съберат. Това не е лошо, но няма да помислят повече от това. Дрехите и да се намокрят, пак ще изсъхнат. Но какво ще стане с тези, които вършеят? Боли ли ви за тях, за да кажете по някоя молитва? Или пък да речем, че падат мълнии. Надали и пет-шест души ще се сетят за бедните земеделци или за онези, които имат парници. Тоест, човек не мисли за другите, не излиза от себе си, но се върти все около самия себе си. Но когато се върти около себе си, тогава негов център е самият той, а не Христос. За да започне да мисли за другия, умът му първо трябва да е в Христа. Тогава мисли и за ближния, а след това и за животните, и за цялата природа. Станцията му е отворена и щом получи сигнал, се притича на помощ. Ако умът му не е при Христа, сърцето му не работи, затова не обича нито Христа, нито събрата си, а още по малко природата, животните, дърветата, растенията. След като имате такова отношение, как ще можете да стигнете дотам да общувате с животните, с птиците! Ако някое птиче падне от покрива, ще го нахраните. Ако не падне от покрива, няма да си помислите да го нахраните. Когато виждам птиците, аз си казвам: “Искат да бъдат нахранени, горките”. И им хвърлям трохички, а им слагам и водичка за пиене. Виждам болни клони по дърветата: веднага мисля да ги отрежа, за да не се заразят и другите клони. Или пък чувам да се удря врата или прозорец - умът ми отива там. Забравям себе си, ако аз имам някаква нужда, но отивам да видя вратата, прозореца да не се счупи, да не бъде причинена щета. За себе си мисля между другото. И ако някой мисли и го боли за създанията, колко повече ще мисли за Създателя им! Ако човек не се държи така, как ще дойде в съгласие с Бога?

Освен това, когато излезете навън, хвърлете един поглед наоколо. Може някой от невнимание или от злоба (бих желал никой да не прави зло) да хвърли нещо и да пламне огън; затова огледайте се. И това нещо принадлежи към духовните дела, защото в този поглед се съдържа любов. Когато излизам от колибата си, поглеждам надолу, после нагоре към покрива, за да видя дали не мирише на изгоряло. Друго е, ако имаш такава вяра, че ако пламне пожар, да загасиш с молитвата си огъня. Ако не си стигнал дотам, тогава трябва да прибегнеш към действия. Или ако чуя грохот, старая се да разбере от какво е: оръдие, или някъде извършват учение, или пък взрив? Умът ми веднага се отправя нататък и започвам да се моля с броеницата. Ако някой е равнодушен към себе си от любов към другите, тогава Бог силно се интересува от него, а също и хората се грижат за него.

Но днешното поколение е поколение на равнодушието! Повечето са само за манифестации! Но ако стане нещо, не ги търси за отбрана! Сега обаче не желаят и манифестации! По-рано хората ходеха на манифестации, чуваха по някой марш и вътре в тях нещо трепваше! Днес у нас, гърците, има една

разхлабеност, разпуснатост. Разбира се, има народи, които са много по-зле, защото нямат идеали. Гърците може да имат много кусури, но имат и един дар от Бога - любочестието и юначеството, затова всичко им е празник. Други народи дори и в речниците си нямат тези думи.

Отговорни сме

Веднъж в колибата дойде един, който беше атеист до мозъка на костите. Изприказва всякакви приказки, а после ми каза: "Аз съм иконоборец". Уж казваше, че не вярва в нищо, а пък твърдеше, че е иконоборец. Казах му: "Безбожникко, след като не вярваш в нищо, как казваш, че си иконоборец? По време на иконоборството ⁴ някои християни от прекомерна и неразумна ревност изпаднали в прелест, достигнали до крайност, но след това Църквата разрешила въпроса. Не може да се каже, че те не били вярващи". Освен всичко друго той одобряваше цялото днешно положение на нещата. Скарахме се. Казах му: "Нима е нормално съдебните служители да се страхуват да издават присъди. Когато биват подадени жалби за престъпления, тях ги заплашват и те са принудени да оттеглят жалбите. Кой управлява в края на краищата? Това положение харесва ли ти? Това ли подкрепяш? Ти си престъпник. Затова ли си дошъл тук? Хайде, заминавай си!". И го изгоних.

- Отче, не се ли боите да говорите така?

- От какво да се боя? Изкопал съм си гроба. Ако не го бях изкопал, щях да се притеснявам, че някой трябва да се мори да копае. Сега ще се наложи да хвърлят само няколко тенекии пръст...

Знам и един друг безбожник и хулител, когото пускат да говори по телевизията, въпреки че е изказвал най-хулни думи за Христа и Света Богородица. Но и Църквата не взема отношение да отлъчи някои такива. Би трябвало Църквата да ги отлъчи. Не се решава да прибегне към отлъчване!

- Отче, какво ще им помогне отлъчването, след като те не признават нищо?

- Поне ще се види, че Църквата има отношение.

- Отче, нима мълчанието е равносилно на това, че Църквата ги приема?

- Да. Някой си написа хули за Света Богородица и никой не взема отношение. Казах на едного: "Не виждаш ли какво пише онзи?". "Е, какво да правиш, казва ми. Ако се занимаваш с такива, само ще се изцапаш". Боят се да говорят.

- От какво се бои, отче?

- Да не напишат нещо и за него и да се изложи. И заради това търпи да бъде хулена Света Богородица! Не бива да чакаме някой друг да извади змията от дупката, за да имаме ние спокойствие. Това означава липса на любов. След това човек започва да постъпва само според интереса си. Затова и днес съществува такъв дух: "С еди-кой си да бъдем в добри отношения, за да говори добре за нас. С другия да бъдем добре, за да не ни злепостави и т.н. Да не ни вземат на подбив, да не станем жертви". Друг не говори поради безразличие. Казва: "Няма да взема отношение, за да не ме пишат по вестниците". Повечето са абсолютно безразлични. Сега започват малко да се променят нещата. Но толкова дълго време никой нищо не говореше. Преди години на Света Гора се бях развикал на един. Каза ми иронично: "Голям патриот си бил!". Неотдавна дойде и ме намери. Каза ми: "Всичко се руши - семейство, образование...". Казвам му на свой ред: "Голям патриот си бил!".

Цялото това положение е причинило едно зло и едно добро. Лошото е, че много от онези, които имаха нещо в себе си, станаха безразлични, защото казват: "Аз ли ще променя света?". Доброто е, че мнозина започнаха да

⁴ Иконоборство - ерес, която разтърсила за повече от век византийската империя (726-843). Отхвърлена от Седмия вселенски събор (787 г.), но възобновена от Лъв V Армеец. Окончателно бива прекратена при св. патриарх Методий през 843 г. Иконоборците са били еретици, които отказвали да се покланят на иконите - б. изд.

се замислят и да се променят. Някои идват при мен и се опитват да оправдаят едно зло, което са извършили преди това, защото започват да се замислят.

- Отче, значи ли, че винаги трябва да изповядаме своето верую.

- Нужно е разсъждение. Някой път не трябва да говорим, друг път трябва с дръзновение да изповядаме веруюто си, защото ще носим вина, ако не говорим. В тези трудни години всеки от нас трябва да прави възможното по човешки, а което не е възможно по човешки, да го оставя на Бога. Така съвестта ни ще бъде спокойна, че сме направили каквото сме могли. Ако не се възпротивим, прадедите ни ще станат от гробовете си. Те толкова са страдали за родината си, а ние какво правим за нея. Срещу Гърция, Православието, срещу традициите на страната ни, срещу нейните светии и национални герои воюват самите гърци - и ние да не говорим?! Това е страшна работа! Попитах одного: "Защо не говорите? Не виждаш ли какво прави еди-кой си?". Казва ми: "Какво да говориш - той целият вони". "Ако вони целият, защо не говорите? Критикувайте го". Обаче - нищо, оставят го. Веднъж скастрих един политик. Казах му: "Кажи, че не си съгласен с това. Така е честно. Искаш ти да се уредиш, а всичко да се затрие ли?".

Ако християните не изповядват вярата си, не се противопоставят, онези ще вършат още по-голямо зло. А ако се противопоставят, тогава онези⁵ ще се замислят. Но и днешните християни не са годни за битки. Първите християни били здрави орехи - променили целия свят. И през византийската епоха изнасяли една икона от църквата, а народът се съпротивлявал. Христос се е разпънал, за да можем ние да възкръснем, а ние оставаме безразлични! Ако Църквата не говори, за да не влиза в конфликт с държавата, ако митрополитите не говорят, за да бъдат добре с всички, защото ще им спрат хуманитарните помощи; ако светогорци не говорят, защото ще им отрежат държавната субсидия⁶, тогава кой ще говори? Казах на един игумен: "Ако ви кажат, че ще спрат субсидията, вие кажете, че ще спрете гостоприемството⁷, за да се замислят". Преподавателите богослови не надигат глас, защото казват: "Ние сме служители. Ще изгубим заплатата си и после как ще живеем?". Манастирите освен това ги уловиха и с пенсиите. Защо не искам да взимам дори и скромната пенсия от О. Г. А.⁸? Не е честно за монаха да бъде застрахован, та дори и в О. Г. А.⁹. Да бъде застрахован като инвалид - да, това е честно. Но защо да бъде застрахован в О. Г. А.? Монахът е оставил големите заплати и пенсии, излязъл е от света и е дошъл в манастира. И пак да взима пенсия?! Ще стигнем дотам, че заради пенсията ще предадем Христа!

- Отче, това отнася ли се и за някоя монахиня, която например е работила като учителка и има право на пенсия?

- Е, това както и да е. Но ще ти кажа, че дори и тази пенсия, ако я дава някъде другаде, ще получи една голяма пенсия от Христа.

Виждам какво ни очаква, затова ме боли

Минават годините - и колко трудни години! Проблемите не свършват. Казанът ври. Ако човек няма малко повече сила, как ще може да се справи с някоя трудност? Бог не е сътворил човеците неспособни. Трябва да развиваме у себе си любочестието. Наистина, опазил Бог, ако стане едно разтърсване, колцина ще устоят? Преди войната през 1940 г. в Коница¹⁰, близо до моята дърводелна беше пазарът и селяните докарваха царевица, жито и др. Някои богаташи подритваха с крак царевицата пред погледите на бедните селяни и питаха колко струва. Дойде войната и тези богаташи се принудиха да продадат цялото си имущество. Когато

⁵Т.е. причинителите на злото - б. пр.

⁶Старецът има предвид паричната субсидия, която гръцката държава ежегодно изплаща от 1924 г. на светогорските манастири, защото тогава те дават на бежанците от Турция своите метоси, от които са получавали необходимите за препитание храни и средства - б. изд.

⁷На Света Гора поклонниците и гостите не заплащат за престой и храна, а при нарасналия поток от посетители за това отиват ежедневно много средства - б. пр.

⁸Застрахователна организация за лицата, занимаващи се със селско стопанство - б. пр.

⁹Преди години земеделската застрахователна организация предостави на светогорските монаси възможността да бъдат застраховани безплатно по отношение на здравното им обслужване в гръцките болници. Старецът принципно се е възпротивявал на това като нещо, което не подобава на монаха - б. пр.

¹⁰Град в Северозападна Гърция, където преминали детските и юношеските години на Стареца - б. пр.

отиваха на пазара и онези селяни ги поздравяваха с “Добър ден”, те отговаряха: “Имаш ли царица?”. Затова благодарете на Бога за всичко. Гледайте да станете по-мъжествени. Стегнете се малко. Виждам какво ни очаква, затова ме боли. Не допускайте да се разхлабват. Знаете ли какво теглят християните, по други места? ¹¹ В Русия - в каторгите. Такива трудности има! Къде ти там духовни книги! Да не говорим за Албания. Няма как да ядат. Не оставиха нито църкви, нито манастири. Смениха имената на хората, защото не желаеха да се чуват християнски имена. И в Америка православните са малцина, пръснати на различни места, и знаете ли колко им е трудно? Няма православна община, пътуват часове с влака, за да се черкуват, идват на Света Гора, за да се посъветват по някой въпрос! Тъй че този разхалтен дух, който цари в Гърция, е голяма неблагодарност.

Колко светии ще яви Господ в страните, където властваше комунизмът! Мъченици! Те са избрали смъртта. Някои са заемали високи места, но не били съгласни със законите, когато те били противни на Божия закон. “Не съм съгласен - убийте, хвърлете ме в затвора”, казваха, за да попречат и на други да не се поддадат. А тук мнозина, без да търпят никакво насилие, са толкова равнодушни! Ако бяха преживели някоя трудност, война или трудни години - тогава щеше да бъде различно. А сега все едно че всичко е наред. Все едно някой да идва напролет в Гърция със самолет от Австралия и наесен да си отива в Австралия, така че пак се озовава в пролетния сезон. От пролет на пролет - не вижда зима. Не знае какво става през зимата, не знае нито какво е лошо време, нито нищо.

- Отче, как можем да помогнем на един равнодушен човек?

- Да причиним в душата му добро безпокойство, да го накараме да се замисли и сам да пожелае да му бъде помогнато. Насила не става. Трябва човек да е жаден, за да му дадеш да пие вода. Ако накараш насила някой, който не е гладен, да яде, ще повърне. Когато човек не желае, не мога да го лиша от свободата, от свободната воля.

Незнанието не е оправдано

- Отче, може би някои са равнодушни поради незнание?

- Какво незнание? Да ти кажа ли за незнанието? Един филолог от Халкидики не знаеше какво е това Света Гора ¹². Един германец, учител по професия, му разказал за Света Гора и бяха дошли заедно. Германецът знаеше освен това и колко манастира има на Света Гора. И макар че беше протестант, знаеше и къде какви свети мощи има и т.н. Такова незнание оправдано ли е. Друг от Америка казал на някой си от Халкидики да дойде при мен, за да му помогна за негов проблем. От Америка! Да ви кажа и още нещо. В колибата ми дойде един човек от Флорина ¹³. Питам го: “Ти от самия град ли си”. “Да, от града съм”, отговаря. Казвам му: “Вие там поне имате добър митрополит”. Пита ме: “В кой отбор играе?”. Мислеше, че е футболист! Беше футболен запаянко. Дори не знаеше владиката на своя град - а пък Кандиотис ¹⁴ е известен. Това не е оправдано.

Не, днес незнанието не е оправдано в света. Липсва добро желание, любочестието. Онзи, който има добро желание да познае Христа, ще Го познае, ще се обърне към Него. И дори да няма нито един богослов, нито един монах и не може да чуе словото Божие, ако има добро желание и разположение, може да се обърне към Христа и чрез някоя змия или звяр, или светкавица, или наводнение, или някакво друго събитие. Бог ще се погрижи за това. Един юноша анархист отишъл в Германия. Там го затворили в поправителен дом, защото се забъркал с наркотици. Преди това никой не бил му помагал духовно. А там някой му дал едно Евангелие. Прочел го и веднага се променил. Рекъл си: “Ще се върна в Гърция, там е Православието”. Върнал се в село. Роднините му го накарали да се ожени. Оженил се и придобил едно детенце. Четял Евангелието, ходел на църква, спазвал празниците. Другите, като го гледали как живее, говорели: “Този, щом чете Евангелието,

¹¹ Казано през май 1987 г. - б. изд.

¹² Халкидики - административна област в Североизточна Гърция. Един от трите владени в морето полуострова на Халкидики се явява Света Гора, т.е. незнанието на филолога е фрапиращо - б. пр.

¹³ Областен град в Северозападна Гърция - б. пр.

¹⁴ Августин Кандиотис - митрополит на Флорина от 1967 г. до 1999 г. Известен е в цяла Гърция като ревностен архипастир и автор на много духовни книги - б. пр.

не е с всичкия си, луд е". След време жена му го изоставила, като взела със себе си и детето. Тогава той оставил всичко, каквото имал в селото - ниви, трактор и т.н., и отишъл да се подвизава в пещерите. Обаче един духовник му казал: "Трябва да намериш жена си, да се разберете и след това да решиш какво да правиш". И той решил да отиде в Солун, за да намери жена си. Вярвал, че щом така му е казал духовникът, Христос ще му я яви. В Солун Христос не му явил жена му. Междувременно срещнал някакви германци и им говорил за вярата. Единият от тях се кръстил. Те му платили пътните разходи и отишъл в Атина. И там не я намерил. Отново му платили пътните и отишъл в Крит. Там намерил работа и отишъл при един духовник. Той, щом разбрал какъв е проблемът му, казал: "Да не би жена ти и детето ти да изглеждат така и така. Тук наблизко работи една жена, която дойде неотдавна". И му описал как изглежда. "Тя трябва да е", отговорил. Духовникът ѝ съобщил. Тя, щом го видяла, изгубила ума и дума. Казала му: "С магия ли ме намери? Магьосник ли си?". И след това си заминала, преди той да успее да ѝ каже нещо. Отново я загубил. Научил за мен и дойде в колибата ми. Почука веднъж и чакаше. Отдръпна се настрана и докато чакаше да отворя, правеше поклони. Носеше някакви стари дрехи. Разказа ми всичко. Имах малко сухи смокини и му ги дадох. "Искаш ли смокини?", питам го. "Нямам зъби", отговаря. "И аз нямам", казвам му. Попита ме: "А ти изпитваш ли болка? Аз изпитвам. От болката се ражда Христовата радост". Питам го: "Искаш ли някоя фанела?". Отговаря ми: "Имам две и като се затопли времето, ще дам едната на някой друг". Казвам му: "Докато разчистиш отношенията с жена си, внимавай за здравето си, защото носиш отговорност и за детето". Какво себеотрицание имаше! Каква вяра! Нямахше дори двама и седем години. Какъв щеше да бъде, ако знаеше за монашеския живот! Имаше съвършено незнание, но имаше добро разположение и Бог му помогна да напредне силно в евангелския живот.

Затова казвам, че днес незнанието с нищо не може да се оправдае. Само ако човек е умствено изостанал или малко дете, тогава е оправдано невежеството. Но и малките деца днес са като кибритче! Ако човек иска, съществуват много възможности да познае истината.

Присъствието на християнина е изповедание на вярата

- Отче, различните движения, протестите, които се извършват от християни, имат ли някакъв резултат?

- Вече самото присъствие на християните е изповедание на вярата. Някой може с молитвата си да помогне повече, но други ще се възползват от мълчанието му и ще кажат: “Еди-кой си и еди-кой си не протестираха, значи са на наша страна, съгласни са с нас”. Ако някои не започнат да критикуват злото, т.е. да изобличават онези, които съблазняват вярващите, тогава ще стане по-голямо зло. А така вярващите биват укрепени и на онези, които воюват срещу Църквата, бива слагана спирачка. Църквата не им е яхта да си правят разходки, а е корабът на Христа. Затова равнодушните са за осъждане. Интересува ги единствено да имат голяма заплата, луксозна кола, да ходят по развлечения... А в това време други правят закони хората да се женят чрез граждански брак ¹, узаконяват абортите... Разбира се, Бог няма да стои безучастен, но това е друг въпрос.

Също и с богохулните филми искат да осмеят Христа. Правят го, за да кажат после: “Ето какъв е бил Христос. А сега ще дойде Месия”. И след това ще показват своя “Месия”. Това искат.

- Отче, хората вярват на тези неща и получават вреда!

- Повреденият получава вреда. Вярва, защото иска да оправдае онова, за което няма оправдание и да успокои съвестта си. С всички тези богохулства се стараят да оправдаят нравствените безчинства. Вече преминаха всякакви граници. Срещу филма “Последното изкушение на Христа” ² бе подаден съдебен иск, че оскърбява вярата, а прокурорите казали: “Няма нищо страшно”. Такива богохулства никога не са били чувани! За нас протестът срещу този хулен филм беше изповядване на вярата. Разбира се, чрез всички тези богохулства става и нещо добро: отделя се плявата от пшеницата, става пресяване на хората.

- Отче, по кои въпроси човек трябва да се защитава - било лично, било групово, и по кои не трябва? Например, когато ви обвиниха, че сте еретик, отговорихте, а за други обвинения сте премълчавали.

- Това го казват светите Отци, не го казвам аз ³. Всяко друго обвинение ми помага в духовния живот, докато “еретик” ме отделя от Христа.

Стремят се да приспят хората

- Отче, какво може да помогне на хората при всичко това, което става в света?

- Онзи, който желае помощ, бива подпомогнат и от нищожни неща. Например разклащането на едно кандило; или пък самият той да бъде разтърсен от едно земетресение, при което идва на себе си. Които не вярват, стават по-лоши, когато чуят, че ще стане война или някоя друга беда. Казват си: “Давай да се забавляваме, защото губим живота си”. И така изцяло го удрят на разврат. Някога дори и равнодушните, когато чуваха, че ще стане война, идваха на себе си и променяха живота си. Сега такива са много малко. Преди народът ни живееше духовно и затова Бог го благославяше и светиите ни помагаха по чудесен начин, и побеждавахме враговете си, дори и да бяха повече от нас. Днес казваме, че сме православни, но за съжаление често носим само името “православни”, но нямаме православен живот.

¹ До средата на 80-те години в Гърция официално се признаваше само църковният брак - б. пр.

² Богохулният филм “Последното изкушение” с режисьор Мартин Скорсезе бе показан за кратко в атинските кинозалони през 1988 г. и предизвика буря от протести от страна на вярващите и Гръцката Църква, тъй че беше спрял. Старецът въпреки трудностите и болките, които му причиняваше хернията, излезе от Света Гора заедно с други монаси и отиде на протестния митинг в Солун, като с присъствието си подкрепи вярващия народ - б. изд.

³ Виж “Отечник” - Авва Агатон - б. изд.

Попитах един духовник, който се занимава с обществена дейност, има много духовни чеда и т.н.: “Какво знаеш за еди-кой си богохулен филм?”. Отвърна ми: “Нищо не знам”. Не знаеше нищо, въпреки че живее в голям град. Приспиват хората, за да не се притесняват, и да се забавляват. Човек в никакъв случай не бива да говори, че ще стане война или че ще дойде Второто пришествие и трябва да се подготвим, защото от такива приказки хората щели да се притеснят. Така и някои старици казват: “Не говори за смърт, само за радостни неща и за кръщенета”, като че ли не ги чака смъртта. Така чувстват една измамна радост. А ако помислят, че еди-кой си дядо, който живееше наблизко, почина вчера, а друг е пред края си и ще умре, а пък в друг ден ще правят панихида на еди-кого си, който беше по-млад от тях, тогава щяха да си спомнят за смъртта и да си кажат: “Трябва да се изповядам, да се подготвя духовно, защото може скоро и мен да повика Христос в другия живот”. Обаче идва смъртта и ги взема неподготвени.

Други пък от “доброта” казват: “Не казвайте на еретиците, че са в прелест, за да покажем любов”. И така размиват всичко. Ако те живееш в първите години на християнството, нямаше да има нито един светец. Тогава казвали на християните: “Само сложи малко тамян в огъня, без да се отказваш от Христа”. Но те не приемали това. “Само се престори, че го слагаш”. Нито това приемали. “Недей да говориш за Христа и иди свободно на друго място”. И това не приемали. А днес хората са толкова хлабави, все едно че са сварени.

- Отче, когато апостол Павел казва: А плодът на духа е: любов, радост... (Гал. 5:22), с това разбира, че радостта е доказателство за правилен живот ли?

- Да, защото има светска радост и божествена радост. Когато нещо не е духовно и чисто, тогава в сърцето не може да има истинска радост и мир. Тази радост, която чувства един духовен човек, не е светската радост, която мнозина търсят днес. Нека не смесваме нещата. Нима светиите са имали такава радост, каквато ние търсим сега? Нима Света Богородица е имала такава радост? Нима Христос се е смеел? Кой светец е преминал през тази земя без болка? Кой светец е имал такава радост, към каквато се стремят много християни в наше време. Те не искат да чуват нищо неприятно, за да не се огорчават и да не нарушават спокойствието си. Ако не искам да чувствам никаква горчивина, за да бъда радостен, ако не искам да наруша спокойствието си, за да бъда кротък, тогава съм чисто и просто безразличен, равнодушен! Едно е духовната кротост, друго е кротостта поради равнодушие. Някои казват: “Трябва да съм радостен, защото съм християнин. Трябва да съм спокоен, защото съм християнин”. Такива не са християни. Разбрахте ли? Това е безразличие, светска радост. Който притежава такива светски качества, не е духовен човек. Духовният човек целият е една болка. Боли го за хората, за състоянието им, но бива възнаграден за тази болка с божествено утешение. Чувства болка, но чувства и божествена утеха, защото Бог хвърля в душата му благословии от рая и човекът чувства радост поради божествената любов, която се излива в него. Това е радостта, духовната радост, която е неизразима и преизпълва сърцето.

Примерът говори

- Отче, хората, които живеят духовен живот в света, трябва ли да показват пред светските хора, че постят?

- Когато става дума за установени от Църквата пости - сряда, петък, определените многодневни пости, тогава трябва, защото това е изповедание на вярата. Обаче другите пости, т.е. тези, които се извършват с цел да се подвизаваме заради Христовата любов или за да бъде чута молитвата ни, когато просим нещо, трябва да се извършват скришом.

Целта е да живеем православно, а не само да говорим или пишем православно. Затова и една проповед няма отклик в душите, не ги преобразява, колкото и да е добра, ако проповедникът не говори от личен опит.

- Отче, а ако слушателят или читателят има добро разположение?

- Е, тогава той вече има божествена благодат, поради това и получава полза. Но някой, който няма добро разположение, ще вземе и ще изследва онова, което говори проповедникът и няма да получи никаква полза. Лесно е да мислим православно. Но за да живеем православно, е нужен труд. Веднъж един богослов в проповедта си бе призовавал хората да дадат кръв, защото имаше нужда. Наистина, мнозина се трогнаха и дадоха много кръв. Той обаче не даде нито капка, въпреки че имаше доста. Тогава другите се съблазниха.

Той им каза: “Тъй като аз със своята проповед накарах хората да дадат кръв, все едно че съм дал повечето кръв от себе си!”. Така успокояваше съвестта си. По-добре да не беше проповядвал, но безшумно да беше отишъл да даде малко кръв. Има значение животът ни, делата ни. Един човек, който нямаше никаква връзка с Църквата, ми каза: “Аз съм от десните”. Казах му: “Каква полза, ако не извършваш кръстното знамение. Каква полза за ръката, че е дясна, ако не прави кръст? По какво се различава от лявата ръка, която също така или иначе не се кръсти? Ако ти си от десните и не се кръстиш, с какво си по-различен от левите? Целта е да бъдеш духовен човек, да живееш близо до Христа, тогава помагаш и на другите”.

Когато човек живее правилно, делата му намират отклик у другите. В един град живееше някакъв протестант, който осъждаше всички - клирици, владици. Там в манастир близо до града се подвизаваше и един монах. Веднъж някой си атеист попита протестанта: “Осъждаш всички владици и попове, а за този калугер какво ще кажеш?”. “Този го признавам, защото се различава от другите”, отговори той. Вярващият, където и да е, колко много помага, когато живее правилно! Помня един свой познат полицаи, който служеше на границата със Сърбия. Там имаше сърби комунисти от най-безбожните и най-верните на партията. Когато на границата идваха сръбски свещеници, полицаят им целуваше ръка. Комунистите забелязаха това - гръцки полицаи да целува ръка на сръбските свещеници! Това много ги впечатли и ги накара да се замислят за вярата.

Колко много могат да помогнат тези, които имат високо положение в обществото, когато самите те държат на вярата. Затова и аз гледам да помогна на някои големци, когато идват при мене, защото могат да подействат много положително на другите със своя пример. Например един маршал, когото познавам, е образец за другите. И каквото върши, го върши от сърце, а не външно. Другите, като го гледат, се замислят и получават помощ. Някога и местните големци имаха принципи, вярваха. Знаете ли какво бе казала една знатна жена на някакъв депутат? Веднъж тя отишла със съпруга си по време на Богородичния пост на официален обяд и там предложили риби, месни ястия... Тя не ядяла от тях, защото постела. Забелязал това депутатът, и ѝ казал: “Болните и пътниците са освободени от поста”. “Да, пътници на колела!”⁴, отговорила му тя и не се докоснала до нищо блажно. Между това на обяда бил и един клирик, който се обърнал към тях с приветствена реч: “Голяма чест е за мен да бъда заедно с вас и т.н.”, и наговорил един куп похвали. Тогава съпругът на знатната госпожа го прекъснал и му казал: Не се надявайте на князе, на синове човешки, от които няма спасение (Пс. 145:3, по 70-те). Защото клирикт започнал да ги ласкае. А друг път същата госпожа бе казала на един преподавател от Богословския факултет: “Недейте да се заяждате за дреболии и да късате на изпитите свещеници. Гледайте да минават, защото по енориите липсват свещеници!”. Та искам да кажа, че едно време местните управници имаха интерес към Църквата, бяха пример за народа.

Това, което днес ще помогне на хората, е нашият християнски пример, нашият християнски живот. Християните трябва да се отличават с духовна доблест, благородство, саможертва. Затова казвам на миряните: “Обичайте Христа, бъдете смирени, изпълнявайте задълженията си и тогава Христос ще направи явна вашата добродетел в очите на хората”. Добродетелта има навик да издава човека, който я притежава, където и да се намира той. Дори и да се скрива или да се преструва чрез юродство заради Христа, добродетелта ще го издаде, макар и след време. И тогава натрупаното му съкровище ще бъде открито наведнъж и пак ще помогне на много души, може би повече от други.

Бог ни търпи

Сега Бог търпи настоящето състояние. Търпи, търпи, за да не може злият да се оправдае. В някои случаи Бог се намесва пряко и веднага, а в други чака. Не дава веднага изход и очаква от страна на хората търпение, молитва, борба. Какво благородство има Бог! Един човек колко много хора беше погубил през войната, а още живее. Бог ще му каже в другия живот: “Оставих те да живееш повече и от добрите”. И той няма да има облекчаващи вината обстоятелства.

- Отче, как някои такива хора не умират, въпреки че са тежко болни?

- Изглежда, че имат тежки грехове и затова не умират. Бог очаква да се покаят.

⁴ Т.е. тя пътувала до мястото на обяда с автомобил, а не се е уморила от ходене пеша - б. пр.

- Но другите хора, които те измъчват?

- Тези, които биват измъчвани без вина, трупат спестявания. А които имат вина, изплащат дълга си.

- Отче, какво означава: А лукави човеци и измамници ще напредват в злото, като заблуждават и биват заблуждавани? (2 Тим. 3:13)

- Виж сега: някои хора имат егоизъм и Бог им удря по една плесница, за да слязат надолу. Други имат по-голям егоизъм и Бог им удря плесница, за да слязат още по-надолу. Но онези, които имат луциферска гордост, Бог ги оставя. Външно изглежда, че успяват в делата си, но какъв успех е това? Черен успех. Такива не падат просто долу, но падат направо в бездната. Бог да пази!

Защита на правдата

- Отче, в една стихира се пее: “Подбуждани от праведен гняв”⁵. Кой гняв е праведен?

- Когато други хора биват онеправдавани и човек вика и се гневи поради истинска болка, тогава гневът е праведен. Когато сам бива онеправдан и се гневи, тогава този гняв не е чист. Когато човек страда заради някоя светиня, такъв има божествена ревност. По този начин можеш да разпознаеш юродивия заради Христа. Ако вземеш една икона и я сложиш пред него обърната с главата надолу, той ще подскочи. Така можеш да му направиш тест. Тоест, съществува праведно, божествено негодувание и само то е оправдано за човека. Когато Моисей видял народа да извършва жертви пред златния телец, възнегодувал и хвърлил на земята скрижалите с дадените от Бога заповеди и те се счупили. Финеев, внукът на архиерея Аарон, извършил две убийства и Бог наредил израилските свещеници да бъдат от неговия род! Когато видял израилтянинът Зимри да греши с мадиамката Хазва пред очите на Моисей и всички израилтяни, не могъл да се удържи. Станал изсред събранието и ги убил и така прекратил Божия гняв. Ако не ги беше убил и двамата, тогава Божият гняв щеше да се излее върху целия израилски народ (виж Числ. 25:1-15). Страшна работа! Когато чета в Псалтира: Но стана Финеев и произведе съд, и язвата престана (Пс. 105:30), целувам много пъти името му. А и Христос, когато видял да продават в двора на Храма волове, овце, гълъби и менячите да сменят пари, взел бич и ги изгонил (виж Иоан. 2:14, 15).

Когато един духовен човек се опитва с негодувание да защити себе си по някакъв личен въпрос, това е чист егоизъм, действие на изкустителя. Действа външното влияние на демонични сили. Когато някой бива онеправдаван или става за присмех, тогава трябва другите да го защитят и то заради правдата, а не от личен техен интерес. Не бива да се караш заради себе си. Друго е, когато противоречиш в защита на сериозни духовни въпроси относно вярата, Православието. Тогава това е твой дълг. Когато противоречиш, защото мислиш за доброто на другите и искаш да им помогнеш, тогава това е чисто, защото става от любов.

Когато бях на Синай, слизах в манастира всяка седмица или на две седмици, за да се причастя. Веднъж един дикей⁶, който имаше голяма простота, ми каза: “А, не всяка седмица. Монасите трябва да се причастяват четири пъти в годината. Тогава имаха обичай да се причастяват рядко. Носех и було. “Нито да носиш було”, каза ми. Те слагаха було само при тържествени случаи. “Да бъде благословено”, отвърнах му. И оттогава го носех на раменете си като шал и не се тревожех повече по този въпрос. Какво? Да се карам ли? Но се приготвих всеки път за свето Причастие и отивах в храма. Когато свещеникът казваше: “Со страхом Божиим...”, навеждах глава и казвах: “Ти знаеш, Христе, каква голяма нужда имам”. И чувствах в себе си такова изменение, което не знам дали щях да чувствам, ако се причастявах. След няколко месеца в манастира се появиха четири-пет младежа, които бяха подтикнати от мен да дойдат на Синай. И на тях им казаха, че не трябва да се причастяват често. Е, тогава взех отношение и въпросът се уреди.

⁵ От хвалитните стихирни на светите отци от Първия вселенски събор.

⁶ На Синай “дикей” се нарича онзи от проистамените, който замесва архиепископа при отсъствията му от манастира - б. изд.

Отношение към богохулници

- Отче, в Свещеното Писание се казва, че хулата срещу Светия Дух не се прощава (виж Мат. 12:31). Каква е тази хула?

- Хула срещу Светия Дух въобще е пренебрежителното отношение към божественото, разбира се, когато човек е с всичкия си разум. Тогава това пренебрежение му се зачита като грях. Например веднъж един ми каза: "Махай ми се от главата и ти, и боговете ти...", и аз така го блъснах, че отлетя надалече, защото това беше богохулство. Или да речем минават двама покрай църква. Единият се прекръства и казва на другия: "Хайде, прекръсти се и ти". А другият възразява: "Абе, какъв кръст ще правя, я ми се махай". Такова пренебрежение е хула. Следователно не е възможно един благоговееен човек да богохулства. Но и безсрамието, безочieto е хула срещу Светия Дух. Безсрамният извращава или потъпква някоя евангелска истина, за да оправдае падението си. Не зачита истината, действителността, но съзнателно я изопачава, потъпква една светиня. И това нещо постепенно става негово постоянно състояние. Божията благодат се отдалечава от такъв човек и той започва да търпи демонски въздействия. И ако не се покае, докъде ще стигне... Бог да пази! Обаче когато човек се ядоса и похули дори и Светия Дух, тази хула не е непростима, защото човекът не вярва в това, което е казал. Просто в момента на гнева е изгубил контрол върху себе си, но после веднага се разкайва. А безсрамният оправдава лъжата, за да оправдае падението си. Който оправдава падението си, оправдава дявола.

- Отче, как оправдава падението си?

- Може да си спомни нещо, което е било казано преди десет години във връзка с друг случай и да го представи като пример за оправдание на себе си. И го прави така, че дори и дяволът - най-големият адвокат - в онзи момент не би могъл да измисли такова нещо.

- И как се чувства такъв човек?

- Как се чувства? Никога няма покой. Дори и когато човек има право, когато оправдава себе си, не чувства покой, а колко повече, когато няма право, но оправдава себе си по най-безсрамен начин. Затова по възможност да се пазим внимателно от безсрамието и презрението не само по отношение на божествените неща, но и към ближния си, защото е Божий образ. Безсрамните хора се намират в първия стадий на хулата срещу Светия дух. Онези, които презират божествените неща, са във втория, а в третия стадий е дяволът.

- Отче, когато човек слуша да говорят срещу Църквата или срещу монашеството, какво трябва да направи?

- Ако някой говори лошо лично за тебе, няма нищо. Мисли си: "Христос, въпреки че беше Бог, Го хулеха и Той не отвърщаше. А аз съм грешен и заслужавам това". Ако някой хули лично мен, не се тревожа въобще. Но когато ме хулят като монах, тогава хулят монашеството като цяло и тогава трябва да отговоря. В такива случаи трябва да ги оставиш да излеят каквото имат и след това да им кажеш две думи.

Веднъж в автобуса една жена хулеше свещениците. Оставих я да излее всичко и когато спря, ѝ казах: "Имаме претенции към свещениците, но и тях Бог не ги е пуснал с парашут отгоре. Човеци са и имат човешки слабости. Но можеш ли да ми кажеш една майка, която е нагритирана като тебе и с нокти като на сокол, какво дете ще роди и как ще го възпита? И ако то стане свещеник или монах, какъв ще бъде?". Помня друг път, когато пътувах с автобус от Атина за Янина, имаше един човек, който през целия път не спря да говори против някой си митрополит, който беше причинил определени проблеми. Казах му две приказки и след това си казвах молитвата. Той продължи да говори. Когато стигнахме в Янина и слязохме, дръпнах го малко настрана и му казах: "Познаваш ли ме кой съм?". Отговори ми: "Не". "Тогава как говориш такива неща? Аз може да съм много по-лош от онзи, когото хулиш, обаче може да съм и светец. Как така говориш пред мен неща, които не мога да си представя, че ги вършат дори светските хора? Гледай да се поправиш, защото ще получиш силен шамар от Бога, разбира се, за твое добро". Видях, че започна да трепери. Също и другите разбраха, защото се получи едно вълнение и шепот между тях.

Понякога виждаш как някой хули светините, а другите си мълчат. Но в случая тази кротост е демонична. Веднъж, като излизах от Света Гора, срещнах на кораба един човек, който беше избягал от психиатрията,

клетият, и бе дошъл на Света Гора. Той през цялото време викаше и ругаше всички големци, управници, лекари... Казваше: "Толкова години ме мъчиха с електрошокове и хапчета. А вие сте си добре. Живеете си добре, имате си коли. Мен на дванайсет години майка ми ме прати на един остров. Двайсет и пет години обикалям от лудница на лудница". Хулеше всички партии, а после започна да хули Христа и Света Богородица. Станях и му казах: "Спри! Няма ли тук представител на властта?". Тогава спътникът му (сигурно беше полицаи) се засегна и малко го укроти. С викове и ругатни беше разказал целия си проблем. Почувствах състрадание към него. След това дойде и ми целуна ръка. Разцелувах го и аз. Имаше право. Всички ние малко или много носим отговорност за това. И аз имах вина, че той хулеше, горкият. Ако имах добро духовно състояние, щях да мога да го излекувам.

Колко се бяха разочаровали фарасийците, когато при размяната на населението дойдоха с кораб в Гърция! Двама моряци се караха и хулеха Христа и Света Богородица. А на фарасийците това им се видя твърде тежко. Казваха си: "Гърци, християни, а хулят Христа и Света Богородица!". Хванаха ги и ги хвърлиха в морето. За щастие онези знаеха да плуват и се отърваха. Дори и някой човек да хулят, пак трябва да го защитим, а колко повече Христа! Веднъж в колибата ми дойде едно момче, което куцаше, но личицето му светеше. Казвам си: "Нещо има тук, след като Божията благодат свети по този начин!". Подпитах го от тук от там и ми разказа какво се е случило. Някакъв грамаден човек хулел Христа и Света Богородица и момчето се хвърлило върху него, за да го спре. Онзи го тръшна долу, стъпнал го, осакатил му краката и след това то куцаше. Изповедник! Какво са претеглили изповедниците и мъчениците!

- Отче, някои младежи имат трудности в армията с онези, които хулят. Какво да правят?

- Нужно е разсъждение и търпение. Бог да помогне. Радистът, с който служехме заедно в армията, беше лекар атеист и богохулник. Всеки ден идваше в щаба да ми промива мозъка! Говореше ми за теорията на Дарвин и т.н. - всякакви хули. Обаче след един случай разбра някои неща. Веднъж имахме операция и бяхме натоварили на едно муле радиостанцията и носилката. Вървахме по едно надолнище и понеже много се хлъзгаше, аз се държах за опашката на мулето, а докторът - за юздата. По едно време носилката се размести и докосна ушите на животното и то хвърли един къч и ме ритна здраво със задните си крака. Хвърли ме надалече. След малко се съвзех и видях, че продължавам да ходя! Единственото, което си спомням, е, че извиках: "Света Богородице!". Нищо друго. Следите от подковите се бяха отпечатали върху ми. Гръдният ми кош беше посинял. Толкова силно ме беше ритнало мулето! Докторът се изуми, когато видя, че продължавам да вървя! Продължихме и след малко той стъпи накриво, падна и не можеше да стане и да продължи. Започна да вика: "Света Богородице, Христе мой!" Страх го беше да не го изоставят и че няма кой да му помогне. Боеше се да не го хванат. Казах му: "Не се бой, ще остана с тебе. Ако хванат мене, ще хванат и тебе". Тогава клетият си помисли: "Въпреки че животното ритна Арсений⁷ и го хвърли надалече, той не пострада, а аз стъпих малко накриво и сега не мога да ходя!". След малко стана, но куцаше и го подкрепях, за да може да ходи. Останалите бяха отишли напред. Получи един урок и дойде на себе си. Преди това всеки ден говореше хули, а когато стана опасно, се развика: "Света Богородице, Света Богородице!". Света Богородица му помогна!

Един друг беше мотоциклетист във войската. Два пъти си чупи крака и пак продължаваше да богохулства.

- Не му ли казвахте нищо, отче?

- Какво да му кажа? И без да казвам нищо, той хулеше постоянно Христа и Света Богородица нарочно, за да ме притеснява. Когато разбрах това, казвах само молитвата. И да видите как отначало и той, и други богохулстваха при всякакъв повод, а след това, когато в някоя трудност понечваха да хулят, си прехапваха езика! Ако някой ругае, богохулства и е безочлив, по-добре е да се направиш, че си зает с друго и не чуваш, и да си казваш молитвата. Защото ако разбере, че го слушаш, ще хули постоянно и така ще станеш причина той да бъде обладан от бесовете. А когато не е безочлив, но е с нормален разум и богохулства поради лош навик, тогава може да му кажеш нещо. А ако е с разсъдъка си, но има силен егоизъм, внимавай да не му говориш твърде строго, но колкото можеш смирено и с болка. Авва Исаак казва: "Спорещите с тебе укори чрез силата на добродетелите си и ги накарай да замълчат чрез кротостта и мира на устните си. Укори развратените с добродетелното си поведение, онези с невъздържани сетива - чрез скромността на погледа си".

⁷Светското име на стареца Паисий.

За чистия всичко е чисто (Тит. 1:15)

Духовният човек е “огън, който изстребя”

- Отче, как човек може да живее днес в обществото добре, по християнски, без да се съблазнява от хората, които живеят далече от Бога?

- Защо да се съблазнява от другите, които не са близо до Бога? Ако живееше в семейство с още шест-седем братя и сестри и един-двама от тях сатаната ги подмамеше да живеят греховен живот, тогава щеше ли да се съблазнява от греховния им живот?

- Не, щеше да им състрадава, защото са му братя.

- Значи, лошото е вътре в нас. Нямаме любов и затова не чувстваме всички хора като наши братя и се съблазняваме от живота им. Всички сме едно голямо семейство и помежду си сме братя, защото всички хора са Божии деца. Ако истински почувстваме, че сме братя с всички хора, ще ни боли за онези, които живеят в греха и няма да се съблазняваме от греховния им живот, но ще се молим за тях.

Значи, ако се съблазняваме, злото е вътре в нас, а не извън нас. Когато се съблазняваме, нека си казваме: “А ти колко си съблазнил? Защо тогава не търпиш брата си? Тебе как те търпи Бог с всичко онова, което вършиш?”. Помислете си за Бога, Света Богородица, ангелите, които виждат всички хора по земята. Все едно че стоят на някой балкон и гледат хората, които са събрани на площада - едни крадат, други се карат, трети падат в плътски грехове и т.н. Как търпят всичко това! Как търпят цялото зло и грях, които съществуват в света, а ние не можем да търпим брата си! Страшно нещо е това!

- Отче, какво означава казаното от Апостола: Бог е огън, който изстребя? (Евр. 12:29).

- Ако в една печка хвърлиш хартии, боклуци, какво ще стане с тях? Няма ли да изгорят? Така е и с духовния човек - каквото и да му хвърли изкусителят, изгаря. Огън, който изстребя. Когато у човека се разгори божественият пламък, всичко изгаря. Тогава лошите помисли не могат да се прилепят. Тоест, дяволът не престава да го замеря с лоши помисли, но духовният човек е огън, който ги изгаря. Тогава дяволът се уморява и спира. Затова и апостол Павел казва: “За чистите всичко е чисто”. За тях няма нищо нечисто. Ако хвърлиш чистия в блатото, той си остава чист, подобно на слънчевите лъчи, които, където и да попаднат, остават светли и чисти.

Духовният човек при досега си с някой светец се изменя в добрия смисъл на думата, а от плътския човек не претърпява раздразнение и възбуда. Вижда го, чувства болка за него, но не претърпява вреда. Онзи, който се намира в средно духовно състояние, при досега си с някой духовен човек се изменя към добро, а при допира си с някой плътски човек отново се изменя, но към лошо. Плътският човек не може да разбере и да познае светия, а от друг плътски човек бива възбуден и раздразнен. Бесноватият, ако види светец, бяга, а плътският човек отива при светията, за да го дразни и съблазнява. Онзи, който е достигнал до състоянието на содомците, се съблазнява дори и от ангелите (виж Бит. 19:1-5). А смиреният, макар и да няма духовен опит, различава Божия ангел от демона, защото има духовна чистота и е вътрешно сроден на ангела. Докато егоистът и плътският, освен че бива прелъстен лесно от лукавия дявол, от своя страна също предава на другите лукавство и ги предизвиква с плътскостта си, нанасяйки вреда на болните души със своите духовни микроби.

- Отче, как човек може да стигне до състояние да вижда всичко чисто?

- Трябва да се очисти сърцето, за да може в него да обитава Божията благодат. Сърце чисто създай в мене, Боже (Пс. 50:12), нали така се казва в псалома. Когато сърцето - мъжко или женско - се очисти, тогава в него се вселява Христос и тогава човек нито съблазнява, нито се съблазнява, но предава на другите благодат и благоговение. Онзи, който внимава и пази духовната си чистота, запазва и божествената благодат. Така вижда всичко чисто, но оползотворява и нечистото. Използва и него за добро в духовната си работилница.

От непотребните хартии прави чисти салфетки, листа, тетрадки и т.н., от парчетата бронзова сплав прави свещници и т.н. Обратно, онзи който приема лукавството и мисли лукаво, превръща дори и доброто в зло, подобно на някой военен завод, който и от златото прави куршуми и гилзи за снаряди, защото такива са машините в него.

Когато човек започне да прави отстъпки на греха, тогава почернява вътрешно, очите на душата му се размътват и вижда всичко като в мъгла. Такъв човек е осквернен от греха и грехът го обърква. Дори и чистото може да го види като греховно. Има хора, които не могат да повярват например, че някои младежи и девойки живеят непорочен и чист живот. Казват: “Днес е невъзможно такова нещо”. Клетите са толкова затънали в греха, че виждат всичко греховно. Хората, които са се сдружили с дангалаците¹, не могат да повярват, че други са приятели с ангелите. Обаче нека не изискваме от свинете да се отнасят с благоговение към лилиите. И Христос е казал: не хвърляйте бисера си пред свините, за да го не стъпчат с краката си (Мат. 7:6). Затова онзи, който живее духовно, чисто, нека внимава да не допуска дързост в отношенията си със светските хора², нито да им дава духовни права, за да не получи вреда и да не им нанесе вреда. Защото светските хора имат друг устав и друг типикар³ и не могат да различават светлото миро от одеколونا.

- Отче, външните изкушения могат ли да попречат на някого, който иска да живее близо до Христа?

- Не. От Христа може да ни раздели само недуховният ни живот. Това е работата на дангалака: да причинява съблазни и да сее злоба; да се бори с хората - кога жестоко, кога лукаво.

Христос ни обича и е близо до нас, когато живеем според волята Му. Затова, когато виждате, че се пораждат съблазни, не се страхувайте и не изпадайте в паника. Ако човек не се отнася към нещата по духовен начин, няма да види радост нито един ден, защото дяволът ще му намери слабото място и постоянно ще му причинява съблазни, за да го притеснява и разстройва - днес с едно, утре с друго, други ден с трето и т.н.

Нека ние не причиняваме съблазни

Да внимаваме доколкото можем ние да не даваме поводи и да не се създават грозни ситуации. Да не отваряме пукнатини пред лукавия, защото душите, които имат повредени помисли, претърпяват щета и намират повод да оправдаят себе си. И така можем, от една страна, да съзиждаме, а от друга, да рушим.

Веднъж бяха дошли в колибата ми няколко младежи - модерни момчета - и разговаряхме. В онзи ден трябваше да изляза от Света Гора. Когато разбраха това, тръгнаха и те да излизат навън и на корабчето дойдоха и седнаха до мен. С голям интерес ме питаха за различни духовни въпроси. Обаче някои от другите хора се съблазниха и ни гледаха много подозрително. Ако можех да предвидя, че някои ще се съблазнят, щях да взема мерки.

Светът е лукав. Трябва да се грижим да не причиняваме съблазни. Разбира се, не сме виновни тогава, когато не можем да вземем предварително мерки или когато нямаме опит за нещо. Но да не очакваме награда от Бога, когато от невнимание създаваме проблеми. Имаме награда, когато ние внимаваме, но врагът създава проблеми. Например някой ми казва, че съм в прелест. Първо ще видя дали съм в прелест или не. Казвам си: “За да го каже, значи нещо е видял в мене. Не го е казал просто така, от нещо се е съблазнил”. И се стремя да намеря онова, с което съм съблазнил брата, за да се поправа. Ако казва, че съм прелъстен, че съм магьосник, за мен е печалба, защото няма да се събира народ и ще остана на спокойствие. Но той, горкият, ще бъде наказан, защото причинява зло на Църквата. Не е ли жалко? И виновен съм аз, защото нещо не съм внимавал. Например някои тръгват да ми целунат ръка и аз ги тупам леко по главата. Друг вижда това и казва: “Прост монах е, пък ги благославя, като че е свещеник! На какъв се прави?”. Не са виновни те; аз не трябва да повтарям това.

- Отче, когато човек от невнимание причини съблазън, някои казват: “Остави го, той е невменяем”.

¹ Виж речника в края на книгата - б. пр.

² Т.е. да не се държи свободно с тях, да не им разказва свои духовни преживявания, за да не дава право да го съдят и укоряват - б. пр.

³ Определен монах, който наблюдава и ръководи изпълнението на църковния устав по време на богослужението - б. пр.

- Невменяем е онзи, който не може да мисли, а не онзи, който не внимава. Невнимателният запалва огън и не помисля, че ще стане пожар там, където го е запалил. Когато такъв човек запалва огън и обгаря и други души, имаме дълг да се молим и да изсипем по някоя кофа вода. Други пък са несдържани и буйни, благочестиви са, но имат и някаква вътрешна повреда. Когато чуят нещо, с което не са съгласни, не изследват дали са прави или не, но се хвърлят и правят всичко на пух и прах. На такива трябва понякога деликатно да им натискам спирачката, а друг път, като спрат, да подлагаме пак деликатно някой камък под колата им, защото могат да тръгнат в обратна посока и да повлекат със себе си и други.

Как някои обичат да създават съблазни

Не вярвайте лесно на това, което чувате, защото някои говорят така, както сами разбират нещата. Веднъж един човек отишъл при Хаджиефенди⁴ и му казал: “Хаджиефенди, да имам молитвите ти, там, горе са се събрали сто змии”. “Сто змии? Откъде толкова много?”, учудил се свети Арсений. “Е, ако не са сто, със сигурност са петдесет”. “Петдесет змии!” “Всеки случай са двадесет и пет!” “Ти чул ли си някога да се съберат на едно място двадесет и пет змии?”, попитал го отново светията. След това онзи го уверил, че са били поне десет. Светията му казал: “Добре де, събрание ли са имали, та са се събрали десет змии? Това не е възможно!” “Пет ще са били”, отвърнал онзи. “Пет?” “Е, две ще са били”. После свети Арсений го попитал: “Ти видя ли ги?”. Отвърнал му: “Не, чух ги как съскаха в храстите...”. Тоест, могло е да бъде и някой гущер!... Аз никога не си вадя заключения от това, което чувам, без да го изследвам. Някой може да казва нещо, за да обвини някого, друг може да говори просто така, а друг - нарочно.

Как някои обичат да създават съблазни! В Коница имаше двама много добри приятели. В празничните и неделните дни не обикаляха по града, но идваха в манастира “Стомион”⁵ и дори пееха на службата. След това се изкачваха в планината. Веднъж един развален тип им беше подпалил фитилите. Отишъл при единия и му казал: “Ти знаеш ли какво говори за тебе приятелят ти? Това и това”. Отишъл и при другия и му казал: “Знаеш ли какво говори за тебе онзи, когото счита за приятел? Това и това”. Внезапно и двамата озверяха и подхванаха кавга в манастира! Междувременно онзи, който им бе подпалил фитилите, си отиде, а те продължиха да се карат. По-малкият беше и малко нещо нервен, та започна да ругае по-големия. Казах си: “Сега какво да правя? Гледай какво причини изкушителят!”. Отидох и казах на по-големия: “Виж сега, по-малък е от тебе, а е и малко нервен; не му се обиждай. Поискай му прошка”. “Отче, как да искам прошка, не виждаш ли как ме псува? Аз си нямам и представа за това, в което ме обвинява”. Отидох и при по-малкия и му казах: “Виж сега, той е по-голям. Нещата не стоят така, както ти си мислиш. Иди и му искай прошка”. Онзи се разпали и започна да вика: “Отче, ще се скарам и с тебе!”. “Добре, Пандели, нека се скараме. Само почакай малко да се приготвя...”, казах и се отдалечих. Извън манастира бях сложил едни дълги греди, за да направя ограда на градината. Отидох и взех оттам една греда, близо пет метра дълга, и започнах да я тегля към манастира, за да го накарам да се разсмее. Той отвътре чуваше, че я мъкна, но не можеше да си представи защо ми беше нужна. Влязох в двора, теглейки гредата, и я домъкнах до притвора на храма. “Ела сега, Пандели, да се скараме!”, казах му. И двамата щяха да се пръснат от смях, щом разбраха за какво ми беше нужна гредата! Това беше. Ледът се разчупи. Дяволът се пръсна. Казвам им: “Вие добре ли сте? Какви са тия работи?”. И отново се сдобриха.

- Отче, клеветата в същия ден ли беше станала?

- Да, и се ругаеха много грозно! Ето какво прави дяволът. А онзи човек навярно им завиждаше, че са задружни като братя, наклевети всеки от тях пред другия и избяга. Клеветата е много лошо нещо. Затова изкушителят се нарича дявол⁶ - защото клевети. На единия казва едно, на другия - друго и причинява съблазни. И горките му бяха повярвали и се счепкаха!

- А онзи човек нарочно ли им наговори клевети?

- Да, за да ги раздели. Направи го “от любов”, т.е. от завист.

⁴ Така наричали свети Арсений Кападокийски жителите на Фараса.

⁵ Там Старецът е живял две години - б. пр.

⁶ На гръцки език δίαβολή означава клевета, интрига, а διάβολος - клеветник - б. пр.

Разгласяване на греховете

Когато виждаме нещо лошо, нека го покриваме, а не да го разгласяме. Не е правилно да се оповестяват нравствените падения. Да предположим, че на пътя има една нечистотия. Ако оттам мине някой благоразумен човек, ще вземе една плоча и ще я покрие, за да не предизвиква отвращение у хората. А един неблагоразумен човек, вместо да я покрие, може да започне да я човърка и още повече да разпространи смрадта от нея. По същия начин, когато безразсъдно разгласяме чуждите грехове, причиняваме още по-голямо зло.

Господните слова: обади на църквата (Мат. 18:17) не са казани в смисъл, че всичко трябва да става известно, защото днес не всички са Църква. Църква са онези, които живеят така, както иска Христос, а не другите, които се борят срещу Църквата. В първите години на християнството, когато изповедта се извършвала пред всички членове на Църквата, тогава обади на църквата се е разбирало именно по този начин. Но в нашето време, когато рядко дори членовете на едно семейство имат един и същи духовник, нека не ни измамва лукавият с обади на църквата, защото, ако разгласим например едно нравствено падение, то става известно и на противниците на Църквата и така им даваме повод да започнат война срещу нея, с което вярата на немощните души бива разклатена.

Ако една майка има дъщеря, която е блудница, не я злепоставя и унижава пред другите, но прави всичко възможно да запази репутацията ѝ. Ще продаде имуществото си, ще отидат заедно в друг град, ще се постарее да я ожени, за да поправи предишния ѝ живот. Точно така постъпва и Църквата. Добрият Бог ни търпи с любов и не излага публично никого, въпреки че знае окаяното ни състояние, защото е сърцеведец. Също и светиите никога не излагат някой грешник пред другите хора, но с любов, духовно благородство и по таен начин помагат за поправяне на злото. А ние, въпреки че сме грешници, вършим обратното като лицемерци. Трябва да се стремим да не се съблазняваме лесно и да не си правим веднага изводи, че онова, което вършат другите, е лошо.

- Отче, споменахте за разгласяването на нравствените падения. А има ли грехове или болестни състояния, които в определени случаи трябва да станат известни?

- Виж да ти кажа. Аз правя това с някои познати. Например виждам, че някой върши безчиние и съблазнява и другите. Казвам му веднъж, два пъти, пет, десет, трийсет пъти да се поправи, но той не се поправя. Обаче той няма право да продължава да безчинства след многократни напомняния, защото и други биват увличани да му подражават. Хората лесно подражават на лошото, а трудно - на доброто. Затова се принуждавам да предупредя и други, които виждат това безчиние, за да ги предпазя.

Тоест, когато казвам: "Не ми харесва това, което върши еди-кой си", не го казвам, за да осъдя (вече съм го казал многократно и на самия него), а защото другите виждат този недостатък, повлияват се от него, подражават му и даже казват: "След като отец Паисий не му казва нищо, значи всичко е наред". Ако не кажа, че това положение не ми харесва, създавам впечатлението, че го благославям и че ми харесва. Така се разрушава цялото, защото хората може да си помислят, че действията на онзи човек са правилни и сами да ги прилагат. И какво се получава? Мислят си, че не съм казал нищо на самия човек. Не знаят как ме е мъчил толкова време. А и дяволът внушава: "Няма нищо лошо в това. Ето виж, и онзи го прави, а старецът Паисий нищо не му казва". Затова когато виждам, че някой продължава по обичая си да върши някое безчиние, въпреки че съм му казал да се поправи, в разговорите си с други хора, които го познават, казвам: "Не ми харесва онова, което върши еди-кой си". По този начин предпазвам другите от увреждане. Това не е осъждане. Нека не смесваме нещата.

После някои идват и ме упрекват: "Защо си казал на другите? Това беше секретно". Казвам му: "Какъв ти секрет? Казах ти хиляди пъти и не се поправи. Нямах право да причиняваш вреда на другите, които ще си помислят, че нямам нищо против това положение на нещата". Само това оставаше - да не го кажа на другите, след като им вреди! Особено когато идва някое дете от познато на мен семейство и виждам, че с действията си разрушава семейството, му казвам: "Ако не се поправиш, ще съобщя за това на майка ти. Нямах право да идваш при мен и да ми разказваш за състоянието си, а после да продължаваш да си вееш байрака. Ще

кажа на майка ти, за да запазя семейството ви”. Ако някой се кае, тогава добре. Но ако продължава същата тактика, тогава трябва да говоря, защото нося отговорност.

Трябва да действаме с благоразумие и любов

Работа върху себе си

Ако искаш да помогнеш на Църквата, по-добре гледай да изправиш себе си, отколкото да се опитваш да поправиш другите. Ако поправиш себе си, с това непосредствено се поправя една частица от Църквата. Разбира се, ако всички биха направили това, Църквата щеше да е поправена. Но днес хората се занимават с всичко друго освен със себе си. Защото работата върху себе си иска труд, а заниманието с другите е лесно.

Ако се занимаем с поправянето на себе си и се обърнем повече към “вътрешна” дейност, отколкото към външна, давайки същевременно предимство на Божията помощ, тогава ще помогнем на другите по-добре и по-резултатно. Освен това ще имаме и вътрешен покой, който безшумно ще помага на душите, които срещаме. Защото вътрешното духовно състояние издава добродетелите на душата и изменя душите на другите. Когато човек се отдава на външна дейност, преди да е стигнал до очистено вътрешно духовно състояние, може да извършва духовни подвизи, но вътрешно е обладан от притеснения, смут, от липса на доверие в Бога и често губи спокойствието си. Ако не направи себе си добър, не може да каже, че интересът му за общото добро е чист. Когато се освободи от ветхия си човек и от всичко светско, тогава има на своя страна Божията благодат, така че и сам той е спокоен, но също така носи покой и на всички други хора. Обаче ако няма Божия благодат, не може нито себе си да овладее, нито на другите да помогне, тъй че резултатът да бъде богоугоден. Трябва първо да се потопи в благодатта и след това вече осветените му сили да бъдат използвани за спасение на другите.

Доброто да става по добър начин

- Отче, как разсъждавате, когато се срещате с някой проблем?

- Мисля какво е възможно по човешки и какво не е. Изследвам го от всички страни. “Ако направя това, какъв отзвук ще има там и какъв там?... Какво зло може да произлезе и каква полза?”. Винаги се стремя да видя един въпрос от много страни, тъй че решението, което ще дам, да е възможно най-правилно. Защото, ако човек не внимава, може да станат много грешки. Ако разбере впоследствие какво е трябвало да направи, няма полза, защото птичето е вече отлетяло, така да се каже. Например ако по невнимание някой запали една къща, няма да го обесиш, но злото е станало.

Веднъж едни хора имаха проблем. Техният началник дойде и ми каза: “Сега вече въпросът се уреди. Отидох и се срещнах с еди-кой си и еди-кой си, казах им това и това и случаят е решен”. Казвам му: “Сега започва проблемът. Онова преди не беше трудно. Сега вече огънят гори. Преди това бяха две въгленчета и щяха сами да си угаснат”. Той си мислеше, че с действията си е оправил нещата и искаше да го похвалим. А в действителност предизвика голям скандал и проблемът се разрасна.

Нужно е голямо внимание, благоразумие и разсъждение, за да може доброто да става по добър начин и да носи полза, защото иначе вместо полза ще вбесява другия. Освен това когато човек мисли да направи нещо, добре е да го оставя да узрее. Защото, ако го “откъсне зелено”, т.е., ако вземе прибързано решение, има вероятност след това да възникнат проблеми и да го измъчват. Когато малко се забавяме ¹ да пристъпим към сериозните неща, след това те стават бързо и правилно. Може някой да е умен, но ако има тщеславие и егоизъм, те предхождат действията му и той е невнимателен. Например, ако едно куче по време на лов търси внимателно, дори и да не е породисто, намира следите на заека. А някое друго дори и да е от много добра порода и да има всички качества, когато бърза, тича наляво и надясно без резултат. Във всяко действие,

¹В очакване да узреят - б. пр.

което не е предхождано от мисъл, се съдържа гордост. Затова човек не трябва да бърза да действа, но да обмисля и да се моли преди това. Когато предхожда молитвата, тогава се задейства не повърхностната мозъчна пяна, но осветеният разум.

Хората, които се стремим да живеем духовно, понякога действаме така, все едно че Бог не съществува. Не оставяме Бога да действа. Той знае какво и как да прави. И въпреки че съществуват духовни средства за разрешаването на трудните ситуации по духовен начин, ние действаме по светски. Когато бях на Синай, един ходжа всеки петък отиваше в манастира и се качваше на минарето на джамията, която е в двора на манастира и започваше да вика. А имаше един глас!... чуваше се чак до постницата на света Епистимия. След време манастирът взе решение да затварят портите в петъчен ден, за да не влиза ходжата, а аз не знаех за това. Един ден слязох до манастира и гледам ходжата разгневен. "Сега ще им дам да се разберат, защо ми затварят портата и не мога да вляза вътре", каза ми той. Отвърнах му: "Затворили са я да не влизат камилите. Не вярвам, че са я затворили, за да не влизаш ти". След това говорих по този въпрос и с отците. Един от тях отговори: "Ще му дам да се разбере на ходжата! Ще му поставя динена кора. Ще напиша до правителството, че ходжата оказва натиск върху нас". Казах му: "Виж сега. Православието не е динена кора. Нека направим едно бдение, да изпеем службата на синайските отци, на света Екатерина и да оставим Бог да говори. И аз ще се моля горе в постницата". Казах и на други отци да се помолят и този ходжа изведнъж се вдигна и си замина; изчезна! Защото и портите да затваряха, по-късно правителството щеше да установи, че не е истина това, че ходжата оказва натиск върху манастира и щяха да се получат разпавии. Ходжата щеше да потвърди, че затварят портата, защото ходи в манастира всеки петък и така щеше да причини зло на манастира. Преди това друг беше решил да си направи вила на върха на света Екатерина! Внезапно се разболя и умря... После и втори също беше решил да строи там, но и той умря. Най-добре е да не се уповаваме само на човешките си усилия, но да се молим и да оставяме Бог да действа.

Разсъдително поведение

- Отче, когато виждаме някой с лошо поведение, трябва ли да му кажем нещо?

- Зависи какъв човек е. В нашето време е необходима голяма разсъдителност и божествено просвещение. Не е лесно да се каже. Уверил съм се, че във всеки отделен случай съществуват петстотин "подслучая". Някои хора могат да се поправят, а други не се поправят и ако им направим забележка, може да реагират отрицателно. Особено когато у човека има егоизъм и ти го засегнеш, тогава може да предизвикаш лоша реакция. Въпреки че много пъти разбира, че греша, не отстъпва поради егоизма си. А когато и нашите подбуди² не са чисти и към грижата за другия е примесена гордост, тогава любовта ни не е чиста и това предизвиква у другия силна реакция.

Когато укоряваме някого поради любов и състрадание към него, дори и той да не осъзнава любовта ни, в сърцето му се извършва промяна, защото действаме подбуждани от чиста любов. А когато укоряваме някого без любов, с пристрастие, той се озверява, защото нашата злоба се сблъсква с егоизма му и излизат искри, които запалват огъня - подобно на търкането между стоманата и кремъка в запалката. Когато проявяваме търпение към брата от любов, той разбира това. Също и ако не проявяваме външно злобата си към него, а остава само вътре в нас, той пак разбира това, защото тя му причинява смущение. Така и дяволът дори когато се явява като светъл ангел, причинява смущение, а истинският ангел носи със себе си една мека и неизразима радост.

- Отче, означава ли това, че когато казваме нещо и се получава реакция, сме действали с егоистични подбуди?

- Понякога стават и недоразумения. Единият има предвид едно, а другият го разбира иначе. Но човек винаги трябва да изследва себе си: "Защо искам да кажа това? Какви са подбудите ми? Казвам го със състрадание и болка или искам да се покажа добър, да демонстрирам себе си?". Когато човек очисти себе си, тогава и да се ядоса, и да повиши глас, и да направи някоя забележка, подбудите му ще бъдат чисти. И всичко

²Които ни карат да направим забележката - б. пр.

ще бъде нормално, защото той действа с разсъждение. Разсъждението - това е очистеност, божествено просвещение, духовна яснота. Тогава къде да намери място егоизмът? И когато подбудите са чисти, човек чувства спокойствие. По това можете да съдите за всяко ваше действие дали е добро.

Много пъти сами не чувствате, че говорите на другия човек с началнически тон: "Това трябва да стане така и така". Вмъква се егоизмът и другият хвърква във въздуха. А когато у нас са налице чисти подбуди и смирение, тогава забележката ни помага на другия; иначе се вмъква егоизмът и се получава обратен резултат. Трябва да отстраните от действията си своето "аз", егоизма си. Тогава ще действате от чисти подбуди. Безразсъдното поведение често причинява по-голямо зло от поведението на лудите, които поради невменяемост чупят глави. Защото безразсъдните хора с острите си думи нанасят чувствителните души и често могат да им нанесат смъртоносни травми, защото ги довеждат до отчаяние.

Някои пък се отнасят по един и същи начин с всички. Но не можем да сипем в един напръстник толкова, колкото сипваме в един варел; или да натоварим един кон колкото товарим на вола. Волът е предназначен да дърпа плуга. Не можем да му сложим самар и да го натоварим. Както и не е подходящо да впрегнем коня в плуга - предназначението му е да носи тежести. Единият и другият са предназначени за различни работи. Не трябва да желаем да сложим целия свят в нашия калъп. Всеки е устроен различно. Нека си затваряме очите за някои неща, ако от тях няма вреда. Ако всички хора можеха да бъдат наред в този живот, нямаше да има безчинства и на земята щеше да бъде рай. И така, нека да нямаме неразумни претенции към другите.

Духовната искреност се отличава с любов

Днес светът не върви на добре, защото всички говорят големи "истини", които обаче не съответстват на действителността. Сладките думи на големите истини имат стойност, когато излизат от правдиви уста и носят полза само на добронамерените хора и на онези, които имат чист ум.

- Отче, има ли светска и духовна искреност?

- Да, разбира се. Светската искреност е безразсъдна.

- Тоест, човек говори и когато трябва, и когато не трябва.

- Не само това. Истината си е истина. Но понякога когато казваш истината без разсъждение, това вече не е истина. Например истина е, че еди-кой си е побъркан. Но ако кажеш това, то не принася полза. Друг пък казва: "За да съм искрен, ще отида да съгреша на площада". Това не е искреност. Човек, който има голяма разсъдителност, благородна любов, саможертвеност и смирение, казва дори и горчивата истина с голяма простота и я подслажда с добротата си. Тогава горчивата истина може да принесе по-голяма полза от сладките думи, казани неискрено, както и горчивите лекарства са по-полезни от сладките сиропи.

Когато истината се използва безразсъдно, може да доведе до престъпление. Някои вършат престъпления именно в името на истината. Когато някой има безразсъдна искреност, може да причини двойно зло: първо на себе си, а след това и на другите, защото в тази искреност няма милосърдие. Ако някой действително иска да бъде искрен, нека бъде искрен първо към себе си, защото оттам започва духовната искреност.

Когато човек е неискрен към себе си, тогава той мамии и онеправдава поне само себе си. Но когато се отнася неискрено и към другите, извършва смъртен грях, защото мамии другите.

- Отче, може ли човек да бъде такъв ³ поради простота?

- Каква простота! Къде си видяла простота в такъв човек? Ако е дете, може да бъде от простота. Ако е светец, пак може да бъде от простота. Но ако е възрастен и не е умствено изостанал, а постъпва по този начин, тогава е дявол.

- И как се чувства такъв човек?

³Т.е. безразсъдно искрен - б. пр.

- Също като в ада. Такъв човек постоянно се намира в изкушения - едно изкушение постоянно се сменя с друго.

- Отче, но не бива ли човек да се държи право?

- Прямотата, както я използват мнозина, има законнически характер. Такива хора си казват: "Аз съм прав и разгласям от покривите" (виж Лук. 12:3). Те правят другия за резил, но в края на краищата сами стават за резил.

Буквата на закона убива (виж 2 Кор. 3:6)

Веднъж казах на едного: "Ти какъв си? Воин на Христа или воин на изкусителя? Знаеш ли, че има и воители на изкусителя?". Християнинът не трябва да бъде фанатик, но да има любов към всички хора. Който безразсъдно замерва другите с думите си, дори и думите му да са правилни, причинява зло. Запознах се с един писател, който беше много благочестив. Но в разговорите си с мирските хора той използваше груб език, който обаче имаше дълбочина и разтърсваше душите им. Веднъж сподели: "На една сбирка казах на някаква госпожа това и това". Но по начина, по който ѝ го беше казал, я беше осакатил. Беше я посрамил пред всички. Казах му: "Виж какво! Ти хвърляш по другите златни венци, украсени с диаманти, но така както ги хвърляш, нараняваш главите им - не само на чувствителните, но и на по-устойчивите хора!". Нека не замеряме хората с камъни... по християнски. Който изобличава пред други хора някого, който е съгрешил или говори с пристрастие за някое лице, такъв не е движен от Божия Дух, но от друг дух. Начинът на действие на Църквата е любовта и той е различен от начина, по който действат законниците. Църквата гледа на всичко с дълготърпение и се стреми да помогне на всеки, каквото и да е извършил, колкото и грешен да е.

Виждам у някои благочестиви хора една странна логика. Имат благочестие, имат желание за доброто, но е необходимо и духовно разсъждение и широта, та благочестието да не се съпровожда от тесногърдие или твърдоглавост. Основата е в това човек да притежава духовно състояние, за да има духовно разсъждение. Иначе си остава в "буквата на закона", а "буквата на закона убива". Който притежава смирение, никога не се прави на учител. Слуша другите, а когато поискат мнението му, говори смирено. Никога не казва "аз", но: "помисълът ми казва" или "Отците са казали". Тоест, говори като ученик. А човек, който мисли, че е способен да поправи другите, притежава силен егоизъм.

- Отче, когато човек иска да стори нещо поради добро намерение, а стига до някаква крайност, това означава ли, че липсва разсъждение?

- Означава, че в действията му има егоизъм, а той не разбира това, защото не познава себе си. Затова стига до крайности. Често някои започват движени от благочестие, а къде стигат! Както например иконобожниците и иконоборците. И едното е крайност, и другото е крайност! Първите стигнали дотам, че да остърват Христовата икона и сипват прахта в светата Чаша, за да стане по-свято Причастието. А другите горели иконите и ги хвърляли... Затова Църквата се принудила да постави иконите високо и когато утихнал раздорът, отново ги свалила ниско, за да им се покланяме и да отдаваме почит на изобразените на тях лица.

Каквото правим, нека го правим за Бога

- Отче, обикновено поведението ми е мотивирано от страх да не притесня другите или да не се изложя пред тях. Не помислям, че преди всичко не трябва да огорчавам Бога. Как да се увеличи страхът Божий в мен?

- Нужна е бдителност. Каквото прави човек, нека го прави за Бога. Забравяме Бога, а след това ни обзема помисълът, че вършим нещо голямо. Присъединява се и човекоугодието и гледаме да не се изложим пред другите хора. Докато, ако човек действа с мисълта, че Бог го вижда, следи го, тогава онова, което прави, е надеждно. А когато върши нещо, за да се покаже добър пред хората, тогава губи, разпилява всичко. Човек трябва да пита себе си за всяко свое действие: "Това, което правя, ми харесва: но харесва ли се на Бога?". Нека изследва дали е угодно на Бога. Ако забравя да върши това, после забравя Бога. Затова преди хората

казвах: “Ако Бог иска, ако даде Бог”. Чувстваха Божието присъствие навсякъде, имаха винаги Бога сред себе си и внимаваха. Живееха според казаното в псалом: Винаги виждах пред себе си Господа... няма да се поклатя (Пс. 15:8). Затова и хората бяха стабилни. А сега постепенно навлизат европейските маниери и мнозина се въздържат от криви дела само поради светска учтивост. Каквото прави човек, нека го прави чисто за Христа, да съзнава, че Христос го вижда и го следи. Нека център на всяко негово движение да бъде Христос, а не някакви съображения по човешки. Ако постъпките ни имат за цел да се харесваме на хората, от това нямаме никаква полза. Необходимо е голямо внимание. Винаги да изследваме мотивите, които ни движат и щом забележим, че сме движени от човекоугодие, веднага да удряме по него. Защото, когато тръгна да върша нещо добро и към това дело се примеси човекоугодието, тогава все едно вадя вода от кладенеца с пробита кофа.

Често пъти причина за изкушенията ни сме самите ние, когато оставяме своето “аз” да присъства в отношенията и съвместната работа с другите хора; тоест, когато подбудите ни са користни, когато искаме да възвеличим себе си и да постигнем лично удовлетворение. Човек не може да се изкачи на Небето със светско изкачване, но с духовно слизване. Който върви снишен, той винаги стъпва сигурно и никога не пада. Затова нека се стремим доколкото е възможно да изкореняваме светската показност и светския успех, който е духовен неуспех. Да се отвърщваме от скрития и явния егоизъм и човекоугодието, за да обикнем искрено Христа. За нашето време характерно е не безшумното, но впечатляващото и кухото поведение.

Обаче духовният живот е безшумен. Нека вършим правилно и безшумно онова, което съответства на нашата мяра, без да си поставяме цели, които превишават силите ни. Иначе навреждаме и на душата си, и на тялото си; а често и на Църквата.

В истинското и чисто благоугаждане на ближния ни се съдържа и благоугаждане на Христа. Човек трябва да внимава как ще очисти това благоугаждане на ближния, т.е. как ще отстрани човекоугодието от него, за да може и това човешко приношение да отиде при Христа.

Ако някой се стреми да уреди църковни въпроси уж по православен начин, а целта му е да уреди по-добре себе си, т.е. ръководи се от своя интерес, тогава как ще получи Божието благословение? Човек трябва да се стреми доколкото е възможно да живее така, че да бъде сроден на Бога. Винаги да контролира себе си и да има за цел да върши Божиата воля. Когато върши Божиата воля, тогава се сродява с Бога и тогава, без да иска нищо от Него, получава. Непрестанно черпи вода от извора.

Да придобием духовни сетива

Светият Дух е един и има много дарования. Не е един тук, а друг там. Не е дух на смушение и обърканост, но е Дух на любов и мир... Когато духовните хора се критикуват взаимно, това значи, че се намират под влиянието на много други духове, които нямат никаква връзка със Светия Дух. Преди Светият Дух просвещаваше, показваше. Колко велико нещо е това! Днес не намира предпоставки, за да слезе. Старозаветното вавилонско стълпотворение било невинна забава в сравнение с днешното състояние. Например човек искал глина, а му донасяли слама. В сегашното вавилонско стълпотворение има много страсти. Искаш глина, а ти хвърлят тухла по главата.

Обаче ако човек отстранява своето “аз” от всяко свое действие и отсича волята си, тогава върви правилно и непременно ще получи божествено просвещение, а в отношенията му с другите ще има дух на разбирателство. Защото, когато отстрани идеята за себе си, тогава идват божествени идеи.

Човек трябва да придобие духовни сетива, за да получи божествено просвещение. Това е основно нещо, което трябва да стане, за да могат хората да разберат някои неща. Особено в наше време това ни се налага от обстоятелствата. И в Мала Азия навремето през трудните години трябвало поради ситуацията хората да работят с ума си. Например двама гърци се намирили пред турци или арменци и се разбирали помежду си, без турците да усетят нищо. Още повече днес е необходимо духовните хора да се разбират заради обстоятелствата, в които живеем. Ще дойдат трудни години. Умът трябва да се научи да работи. Ако не работи умът и ако човек не получава божествено просвещение, тогава трябва във всеки отделен случай да

получава нареждане какво да прави. Не очаквайте всичко да ви казват. Трябва да разбирате и сами някои неща, без да ви ги казват.

Помня веднъж в Коница - преди да отида войник - бяхме научили, че идват партизаните. Бяхме четирима - останалите трима бяха мюсюлмани, и се скрихме в една турска къща на края на града. Едно петгодишно турче ни видя и ни каза: "Минете през кухнята, а аз ще изляза вън". И така минахме през кухнята, излязохме зад къщата и успяхме да се скрием в някакви складове по-надолу. А то излезе и каза на партизаните, че вътре няма никого и те си отидоха. Детенце на пет години, още не знаеше да говори добре, а вижте колко разумно постъпи! Беше като пружинка! Всичко виждаше, действаше с любов. А един възрастен би могъл да причини зло поради лекомислие.

Затова ние, които сме кръстени, помазани със свето миро, научени на вярата, начетени, нека не оставаме в едно недоразвито, инфантилно състояние. Бъдете окрилени като шестокрилатите серафими. Те имат по шест крила и ги размахват, когато пеят "Свят, свят, свят". Така и вие летете, имайте по шест крила.

Всичко се състои в божественото просвещение

Често казвам на някои: "Направи така, както Бог те просвети". Когато казвам това, имам предвид човек да разгледа нещата с божествено просвещение, а не с човешката логика. Да не си мисли, че това, което му допада, непременно е Божие просвещение.

- Отче, как идва божественото просвещение?

- Ако очистим проводниците от ръжда, ветхий човек става добър проводник и тогава през него може да преминава Божията благодат. Тогава получава божествената светлина на благодатта. Иначе се получава късо съединение и благодатта не действа. Основното е човек да внимава да не бъде изоставен от Божията благодат, за да има божествено просвещение. А ако няма божествено просвещение, всичко е загубено.

Колко се мъчел Христос с учениците Си, преди да ги осени благодатта, защото още били земни! Преди Петдесетница Бог дал власт на учениците да помагат на хората. Но все още нямали божествено просвещение. Получили го на Петдесетница. Затова, когато Христос им казал, че ще отиде в Иерусалим, за да бъде разпънат на кръст Синът човечески и т.н., те си мислели, че когато отиде в Иерусалим, ще го направят цар. Мислели по човешки. Затова и се тревожели кой ще седне отдясно и отляво на Христа. Майката на Зеведеевите синове отишла и Го помолила в царството Си да сложи едното ѝ дете отдясно, а другото отляво на Себе Си (виж Мат. 20:17-21). Но от деня на Петдесетница, когато Христос им изпратил Утешителя, Светия Дух, апостолите вече имали постоянно божествена благодат. Преди това само понякога имали божествено просвещение - сякаш батерията им се пълнела и отново се изтощавала. И пак трябвало да я включат в контакта да се зареди. Пак се изтощавала - отново в контакта. Когато им изпратил Утешителя, вече нямало нужда от... контакт. Не че сега ние сме по-добри, а те са били по-лоши. Но ние живеем във времето на благодатта⁴ и затова нямаме оправдание. Кръстени сме, получили сме Утешителя, имаме всичко. А тогава Христос още не се бил разпънал и дяволът имал донякъде власт и лесно увличал хората. След Разпятието Си Христос е дал на всички възможност да имат божествено просвещение. Той принесъл Себе Си в жертва и ни освободил. Кръстени сме в Негово име. Контактът е постоянно налице. Сега само ние сме причина да не тече токът на божествената благодат, защото оставяме проводниците си да ръждясат.

- Отче, какви са предпоставките, за да може Светият Дух да обитава в човека?

- Борчески дух, смирение, любочестие, благородство, саможертва. Човекът става негоден, когато липсва благодатта на Светия Дух. Светият Дух е светлина, божествена светлина. В това е основата на всичко. Ако човек не вижда, може да се блъсне в някое стъкло или да падне в някоя пропаст, в някой дол или дори в шахта с нечистотии. Не вижда къде върви, защото е лишен от светлина. Но ако вижда малко, може да се запази. Ако вижда по-добре, избягва всички тези опасности и върви сигурно по пътя си. За да дойде светлината, трябва

⁴ Т.е. когато благодатта на Новия Завет е дадена от Христа на всички вярващи - б. пр.

да поискаш да излезеш от тъмнината. Дори и малко мътно да виждат хората, няма да падат и Бог няма да се огорчава. Ако един баща се огорчава, когато децата му падат в калта, колко повече се огорчава Бог!

Цялото зло в света се дължи на това, че липсва божествено просвещение. А когато липсва божественото просвещение, тогава човекът се намира в мрак. Тогава единият казва: "да вървим оттук", другият казва: "не, аз знам добре пътя - да вървим оттук", трети - оттам, четвърти - от друго място. Всеки мисли, че е добре да вървят оттам, където той сочи. Тоест, всички се грижат за доброто, но се намират в заслепение и не могат да се разберат помежду си. Ако го нямаше заслепението, нямаше да се карат, но щяха да виждат най-добрия път и да тръгват по него. Искам да кажа, че може всички да имат добри намерения, но поради заслепението се създават много проблеми и в обществото, и в Църквата. Поне в Църквата повечето хора нямат лоши намерения, но липсва божественото просвещение. Стремят се към доброто, но докъде стигат? Затова нека молим Бога да ни дава поне малко божествено просвещение, защото иначе ще се спъваме като слепци. Когато на светата Литургия свещеникът казва: "Твоя от Твоих...", се моля на Бога да просвещава хората, за да могат да виждат. Малко да просвети Бог, за да се махне тъмнината и хората да не се осакатяват. Когато чета втория псалом (свети Арсений го е чел за "просвещение на онези, които отиват на събрания"), казвам: "Бог да просвещава всички управници, после да просвети свещеноначалието и всички отци в Църквата, за да приемат Светия Дух и да помагат на света". Ако един поне малко приеме просвещение и направи и другите възприемчиви към просвещението, знаете ли какво добро може да произлезе? Ако управникът каже една правилна дума, всичко се изменя. Хората имат нужда от божествено просвещение.

Добрият Бог дава Своето просвещение на онези, които имат добра воля. Един прокурор ми разказа случай, с който той самият се сблъскал. Манастир изпратил един монах с петстотин лири, за да купи някакъв имот. Той отишъл при някакъв търговец и онзи му казал: "Остави парите при мене, за да не ги мъкнеш със себе си". Оставил му ги, като си помислил: "Колко добър човек! Облекчи ми товара". Но когато се върнал за парите, търговецът не му ги давал, а отгоре на това твърдял, че монахът му дължи осем милиона драхми! Клетият монах се чудел как ще се върне в манастира. Не купил нищо с парите, а освен това онзи му искал още осем милиона. Стигнало се до съд. По време на процеса прокурорът получил божествено вдъхновение и чрез въпросите, които задал, се доказало, че монахът не само не дължи нищо на търговеца, но и му е дал петстотин лири. Този прокурор имаше духовно състояние подобно на свети пророк Даниил (виж Дан. 13:45-62)! Понеже имаше страх Божий, Бог го бе просветил и той бе действал правилно.

Основата на всичко е божественото просвещение. Ако то дойде у някого, тогава този човек носи мир около себе си, а сам се развива духовно. Затова казвам, че са добри лампите и полилеите, изобретени от човешкия мозък, но много по-висша е божествената светлина на Божията благодат, която осветява човека. Онзи, който притежава божествено просвещение, вижда нещата много ясно, получава несъмнено известие в душата си и без сам да се уморява, помага на другите много успешно.

ПОДВИГ И БЛАГОГОВЕНИЕ

“Който е внимателен и се захваща с жар за спасението на душата си, той се подвизава, напредва, ражда плодове, храни се духовно и се радва ангелски”

Борбата за освещаване на душата

Добрият подвиг

Много се радвам, когато виждам души, които живеят с внимание и подвиг в света, който се напълни с дангалаци. Бог е добър и справедлив, и е дал на всички нас съответните дарби (например на мъжете - мъжество, а на жените - любов), за да се подвизаваме и да се изкачваме по духовната стълба с помощта на Божията благодат, и да се доближаваме все повече до нашия Създател. Никога не трябва да забравяме, че освен хората, които могат да ни помогнат духовно, имаме до себе си като помощник Самия Христос, също и Света Богородица, херувимите, серафимите и всички светии. И така, имайте дръзновение! Христос е много силен, Той е всесилен и ще ни даде от божествената Си сила, за да строшим рогата на лукавия. Непрекъснато ни следи невидимо и ще ни укрепява, когато ние имаме добра воля и извършваме нашия малък подвиг според силите си.

Доколкото можем, нека избягваме поводите за грях. Да пазим сетивата си, защото всичко тръгва оттам. А ако това понякога е трудно, поне да избягваме любопитството, за да не се отпечатват в очите ни греховни картини и след това демоните да ни прожектират кино. Ако хванем един запален въглен и го задържим в ръката си, естествено е да ни изгори. Обаче ако го разклатим в ръката си - за кратко време - тогава няма да ни изгори. Така е и със скверните картини и образи, когато пробягваме бързо през тях, очите не ги задържат, но само се докосват до тях и така те не изгарят душата.

Които не са внимавали и са придобили лоши навици в светския си живот, нека след обръщането си безропотно понасят вражеските нападения, обаче без да развиват у себе си лоши пожелания. Ако се подвизават така, ще се очистят и ще достигнат до състоянието на светите човеци, които не са познали тежки грехове, нито са придобили лоши навици, нито търпят силни нападения. И ако оползотворят опита от предишните си падения, силно ще напреднат. Ако човек върви сред едно минирано поле и не познава района, ще бъде принуден да върви много бавно и внимателно, иначе ще хвъркне във въздуха. А ако познава малко или много района, може и да е ранен, но поради опита, който притежава, напредва стабилно и бързо. Ако човек започне да се занимава с неразораната нива на душата си, ще изкорени всички тръни на страстите и на тяхно място ще посади добродетели. Но това дело е тежко и за него е нужна силна воля и търпение.

- Отче, кажете ни как на практика се извършва това?

- Когато човек се стреми всеки ден да помести в себе си нещо духовно, което ще изтласка навън нещо светско и греховно и така полека-лека ще съблече от себе си ветхия човек и после ще се движи свободно в духовното пространство. Да помества свети образи и картини в паметта си, вместо греховни. Да замени светските песни с духовни песнопения и светските списания с духовни книги. Ако човек не се откъсне от всичко светско и греховно и не установи връзка с Христа, със Света Богородица, със светиите и тържествуващата Църква и ако не се остави изцяло в Божиите ръце, не може да придобие духовно здраве.

- Отче, какво е духовно здраве?

- Духовно здраве е равно на чисти помисли, просветен ум и очистено сърце, което приема постоянно в себе си Христа и Света Богородица. Голямото внимание и наблюдението над себе си заедно с молитвата подпомагат много положително да придобием душевно здраве. Молитвата е необходима за очистването на душата, а благоразумието - за съхраняването на доброто духовно състояние.

Разбира се, животът не е курорт - има и радости, но има и скърби. Преди Възкресението има Разпятие. Ударите на изпитанията са необходими за спасението на душата ни, защото те я очистват до блясък. Така е и с дрехите - колкото повече ги търкаме, когато ги перем, толкова по-чисти стават. Също и октоподите - колкото повече ги удряме, толкова по-добре се изчистват от чернилката си и омекват. И рибата изглежда хубава на вид, когато плува жива в морето и дори когато е на пазара в цял вид - с люспите и вътрешностите си. Но тя става използвана само когато се почисти, т.е. външно се загрози, и след това се изпече. Така и човек,

когато отхвърли от себе си всичко светско, може външно да изглежда, че загубва жизнеността си (светската жизненост са люспите), обаче тогава се освобождава от всичко негодно у себе си, бива "изпечен" и тогава става полезен за себе си и за другите.

Какво помага на духовния напредък

Онези хора, които са били брулени от студените ветрове на изпитанията (било по Божие допущение, за да се озаптят, било поради завистта на лукавия), след това имат нужда от много слънце и духовна свежест, за да разцъфнат и да дадат плод. Така и когато огрее слънце през зимата и дърветата разпукнат пъпките си, ако бъдат сковани отново от студения северен вятър, после им е необходимо много пролетно слънце и дъждец, за да се раздвижат соковете им и да покарат цветовете и плодове.

- Отче, какво е нужно, за да извърши човек духовен обрат?

- Любостен подвиг с надежда и доверие в Бога. Доверието в Бога заедно с простотата и любостния подвиг носят вътрешен мир и сигурност. И тогава душата се изпълва с надежда и радост. Нужно е търпение, любостие и духовно юначество, за да бъде увенчан борецът. Юначеството извира от любостното сърце. И когато човек върши нещо за Христа от сърце, нито се уморява, нито чувства болка, защото болката заради Христа е духовно увеселение. Духовното развитие може да се извърши много бързо с малко любостна добра воля и наблюдение над себе си. След това душата ще бъде подпомагана от Христа, от Света Богородица, ангелите и светиите. Също така много помага четенето на духовни книги, молитвата, обрънатостта на душата навътре към себе си, както и човек да пребивава по малко в безмълвие.

Христос дава сили на тези, които се подвизават с добрия подвиг (1 Тим. 6:12), през който са минали всички светии, за да подчинят плътта на духа. Дори и да получим травми, не трябва да губим присъствие на духа, но да молим помощ от Бога и да продължаваме храбро борбата. Добрият Пастир ще чуе и веднага ще побърза, както овчарят, щом чуе някое агне да блее жално, когато се е наранило, или пък го е ухапал вълк или куче, тича да го избави. Чувствам по-силна любов и болка към тези, които са имали окаян живот и се подвизават, отколкото към онези, които не биват мъчени от страстите. И овчарят състрадава повече на раненото или болното агне и полага особени грижи за него, докато и то не стъпи на крака.

Ако се подвизаваме правилно, но не виждаме никакъв напредък, нека имаме предвид, че понякога се случва и следното: тъй като сме обявили война на демона, той е поискал подкрепления от сатаната. И така, ако миналата година сме се борели с един демон, тази година се борим с петдесет, догодина ще се борим с повече и т.н. Бог не допуска да видим това, за да не се възгордеем. Без ние да разбираме това, Бог работи в душата ни, когато вижда у нас добро намерение.

- Отче, а когато някой се подвизава и наистина не напредва, кой е виновен?

- Може би се подвизава с гордост. Но да ви кажа и друго, поради което някои не напредват. Макар че имат налице предпоставки за духовно развитие, те ги прахосват за разни дреболии и след това нямат сили да устоят в духовната борба. Да речем, че се каним да атакуваме врага и приготвяме всичко необходимо за сражението. Обаче той, понеже се страхува, че няма да устои, се стареа да ни отклони и да привлече вниманието ни в друга посока, извършвайки десанти и нападения в други пунктове. Тогава ние обръщаме вниманието си натам и изпращаме част от въоръжените сили наляво и надясно. Времето си минава, боеприпасите и продоволствията намаляват. Даваме на войската старо униформено облекло. Войниците започват да роптаят. В резултат силите ни се изчерпват и не можем да влезем в сражение с врага. По този начин постъпват някои и в духовната борба.

- Отче, околната среда помага ли в духовното развитие?

- Да, помага, но понякога човек може да живее сред светии и да няма напредък. Нима съществуваша по-добри условия за Юда, който беше постоянно заедно с Христа? Но Юда нямаше смирение, нито добро намерение. И след предателството пак не се смири. Захвърли сребърниците с гняв и егоизъм, и после с лукавство увисна

на възнесената примка¹. А и фарисеите постъпиха подобно на дявола. След като стана тяхната работа, казаха на Юда: ти му мисли (Мат. 27:4). Бог постъпва според състоянието на човека. Светият Дух не може да бъде препятстван от нищо. Разбрал съм това, че където и да се намира човек, ако се подвизава любощестно, може да достигне до желаната цел - спасението на душата си. Лот живееше посред Содом и Гомор, а в какво духовно състояние се намираше! (виж Бит. 19:1 и по-нататък). Сега, искаме или не, трябва да се подвизаваме да станем по-добри, за да действа в нас Божията благодат. Това, което става около нас, ни принуждава и ще ни принуди да се доближим повече до Бога, за да имаме божествена сила и да реагираме правилно на всяко положение на нещата. Естествено добрият Бог няма да ни остави; ще ни защити.

Нека знаем, че когато подобряваме духовното си състояние, тогава и ние се чувстваме по-добре, а радваме и Христа. Кой може да си представи огромната радост, която чувства Христос, когато децата Му напредват? Желая на всички хора да имат духовен напредък и да се съединят с Христа, който е Алфа и Омега. Когато целият ни живот се намира в зависимост от Алфа и Омега, тогава всичко е осветено.

Духовно четене

- Отче, когато някои хора придобият положително безпокойство, какви книги да четат, за да си помогнат?

- Първо да четат Евангелието, за да научат какво казва Христос. Малко да се трогнат, а след това да четат и Стария Завет. Знаеш ли колко е трудно, когато не са чели нищо, а идват и търсят от тебе помощ? Все едно някое дете от началното училище да отиде при някой професор от университета и да му каже: "Помогни ми". Какво да му каже професорът? "Едно и едно прави две"? Други пък нямат положително безпокойство. Идват и ти казват: "Нямам никакъв проблем, всичко ми е наред, отче, просто минах да те видя". Никога човек не може да каже, че всичко му е наред. Все нещо ще има. Подвигът в духовния живот никога не свършва. Други ми казват: "Кажете ни нещо духовно". Все едно да отидат при бакалина и да му кажат: "Дай ни стоки". И бакалинът ще изпадне в недоумение. Нямат нищо конкретно, например да поискат еди-колко си кила захар, толкова ориз и т.н. Казват: "Дай ни стоки". Или все едно да отидат при аптекаря и да кажат: "Дай ни лекарства", без да му кажат преди това от какво страдат, дали са ходили на лекар и какво им е казал лекарят. Иди че се разбери с тях! А онзи, който притежава доброто безпокойство, вижда какво му липсва, иска го и получава полза. Когато бях новоначален, щом прочитам нещо, след това си го преписвах, за да не го забравя и се стараех да го изпълнявам. Не четях, за да ми мине времето по-приятно. Чувствах в себе си положително безпокойство и когато не разбирах нещо, питах, за да науча. Четях малко, а много изпитвах себе си с онова, което четях. "Къде се намирам? Какво правя?" Поставях себе си на подсъдимата скамейка. От всичко, което четях, гледах да придобия някаква полза.

Днес хората от много четене са станали като магнетофони, които записват множество касети с излишни неща. Обаче според авва Исаак "Учението без деяние е залог за срам"². Виж как онези, които се интересуват от спорт, четат спортни списания или вестници и си седят. Може те самите да са станали като угоени телета, но се възхищават на спортистите. Казват: "Този е изумителен! Браво! О!...". Обаче сами не проливат и малко пот, нито смъкват някое кило от теглото си. Четат спортни издания и се изтягат - така нямат полза. Остават си с удоволствието от четенето. Някои от светските хора четат вестници, други - приключенски романи, други отиват на стадиона да гледат някое състезание и така си прекарват времето. Същото правят и някои, които четат духовни книги. Може по цяла нощ да четат с настървение духовни книги и да изпитват удоволствие. Вземат една духовна книга, седят малко по-удобно и четат. След това казват: "Получих полза". По-добре кажи, че си изпитал удоволствие, че си прекарал приятно времето си. Защото това не е полза. Получаваш полза само когато със съдържанието на това, което четеш, изпитваш себе си и се стремиш да го прилагаш в живота си: "Какво се казва в прочетеното? Аз къде се намирам духовно? Какво трябва да правя?". Освен това колкото повече научава човек, толкова по-голяма отговорност носи. Не казвам да не чете, за да не знае много и да няма отговорност - това е лукавство. Но нека човек не чете само за удоволствие. Лошото е, че ако

¹ Според църковното предание лукавството на Иуда се изразява в това, че след като слезал как Христос говори, че след своята смърт ще освободи намиращите се в ада, побързал да се обеси преди Христовото разпятие, за да отиде преди Него в ада и да бъде освободен - б. пр.

² Виж Слово първо: "Словото, говорено въз основа на деяние, е съкровищница на надеждата; а мъдрост, неоправдана от деяние, е залог за срам".

чете и има добра памет, запомня много неща, може и да говори много и да залъгва себе си, т.е. да мисли, че прилага прочетеното. Така създава и у себе си, и у другите погрешни впечатления. Затова не успокоявайте себе си с това, че много четете. Обърнете се към изпълняване на прочетеното. Много четене ни образова енциклопедично - нали така се казва?

- Да, отче.

- Обаче целта ми е да се образовам богоцентрично. Не съм тръгнал да ставам университетски професор, тъй че да съм длъжен да знам много. Но дори да ми потрябва нещо от другата област на знанието, лесно ще го науча, когато съм придобил богоцентричното образование. Разбрахте ли?

- Когато човек е разсеян, добре ли е да се съсредоточи с четене?

- Да, добре е да прочете нещо много силно, за да се съгрее душата. Така земните грижи биват затиснати, а умът се пренася в божественото пространство. Иначе умът отива в едно или друго занимание, в което е пребивавал по-голяма част от времето.

- Отче, когато човек е уморен или притеснен, му се ще да прочете нещо по-леко - някой разказ или роман.

- Нима няма духовни книги, които са подходящи за такива случаи? Целта не е човек да забрави притеснението си, но да се избави от него. Другите книги не могат да го освободят. Романите, вестниците, телевизията не помагат в духовния живот. Често дори и някои религиозни списания нанасят вреда на християните, защото възбуждат неразумна ревност и причиняват смущение. Внимавайте, недейте да четете излишни неща в свободното си време. Някои четива са такива, че все едно се опитваш да се наситиш с разводнена варена тиква, или все едно ровиш в куп слама, за да намериш едно пшеничено зърно. Някои казват: "Да, обаче това ме отморява". Как ще те отмори, когато ти замотава ума и започват да те болят очите? По-добре да поспиш, за да си починеш. От това какво четеш човек, можеш да разбереш духовното му състояние. Ако е много светски, четеш непристойни списания; ако е по-малко светски, четеш не толкова безсрамни списания и вестници. Ако е вярващ, четеш религиозни издания или съвременни духовни книги, или светоотечески и т.н.

- Отче, кои духовни книги са по-полезни?

- Много са полезни различните светоотечески книги, които в наши дни, слава Богу, се намират в изобилие. В тях човек намира това, което желае и което му е нужно. Те са чиста духовна храна и сигурно ръководство по духовния път. Но за да получим полза от тях, трябва да ги четем със смирение и молитва. Светоотеческите писания са подобни на снимки с ядрено-магнитен резонанс, защото както в едните се заснема с подробности телесното състояние на човека, така в другите е заснето духовното му състояние. Във всяко изречение на светоотеческите писания се крие не един, но множество духовни смисли и понятия и всеки ги разбира според духовното си състояние. Добре е по възможност да се четат оригиналните текстове, а не преводи³, тъй като преводачът тълкува оригинала в съответствие със собствената си духовност. Всеки случай, за да разбере човек светите Отци, трябва да се събере, да съсредоточи ума си и да живее духовно, защото светоотеческият дух може да се възприеме само по духовен начин. Особено полезни са аскетическите слова на авва Исаак Сирий, но трябва да се четат по малко, за да може да се смила храната. Също и "Евергетинос"⁴ е едно голямо благодеяние, защото чрез него можем да обхванем целокупно светоотеческия дух. Полезен е, защото описва последователно подвизите на Отците срещу всички страсти и душата ни узнава как те са се трудили, и получава помощ. Житията на светиите също са една свещена история и затова са много полезни, особено за децата. Но да не ги четем просто като разкази.

Не е нужно да имаме много знания, за да придобием благоговение. Ако размишляваме над малкото, което знаем, сърцето ще бъде уязвено от Христовата любов. Има хора, които от един тропар биват

³ Старецът има предвид съвременните светоотечески издания на гръцки език, където са дадени едновременно оригиналният текст и преводът му на ново-гръцки, или пък само новогръцки превод и които често са правени от студенти и млади преподаватели с научна цел, а не от духовен интерес и затова не предават добре духовния смисъл - б. пр.

⁴ Сборник с откъси от светоотечески писания и жития на светиите, подредени по теми. Съставен е от монах Павел от Константинополския манастир "Евергетис", а за първи път е издаден през 18 век от преподобни Никодим Светогорец - б. пр.

грабнати нависоко, а други знаят всичко наизуст, но не чувстват нищо, защото се намират извън духовната действителност. И така, четете светите Отци, макар и по няколко реда на ден. Това са много силни витамини.

“Истинските поклонници”

(Иоан. 4:23)

Някои казват: “В тази малка и умилителна църквичка преживявам истински светата Литургия. В големия храм не мога да я почувствам. Ако някой параклис е измазан с бяла мазилка, не чувствам нищо; обаче ако има стенописи, хубав иконостас и т.н., тогава чувствам светата Литургия!”. Тези неща са за някой човек, който няма апетит и му слагаш по малко сол и пипер, за да му дойде апетитът.

- Значи, отче, тези неща нямат никакво значение, не ни подпомагат?

- Не казвам това. Помагат и тези неща, но не бива да се вкопчваме в тях. Иначе излиза, че искаме по магически начин да почувстваме Христа. Ще ни бъде нужна тъмна килия, кандило с малко пламъче, умилителна църква и без тези неща не ще можем да се помолим. Трябва да ни е едно и също, независимо дали се намираме в някой влак, в пещера или на пътя. Бог е направил всеки човек да бъде една малка църквичка (виж 1 Кор. 3:16, 6:19) и той може да я носи със себе си навсякъде.

Всички търсят покой, но покоят идва вътре от душата ни. Мнозина извършват поклонение след поклонение, горките, желяйки да намерят Христа, а Христос е до тях. И макар че могат да Го намерят без труд, те се изморяват и накрая пак не Го намират. Един истински духовен човек не се задоволява с това да обикаля и да гледа различни забележителности. Това е за онези, които страдат, за да забравят за малко скръбта си. Един духовен човек, който чувства божествено утешение, няма нужда от тези неща. А ако няма у себе си божествена утеха, тогава не се различава от светския човек. Неговите стремежи и интереси пак ще бъдат светски, а не духовни. Отново ще се стреми да намери покой чрез нещо светско.

Мнозина идват на Света Гора, посещават различни отци, въодушевяват се от думите им, тълкуват ги по свой си начин, разбират ги погрешно и отгоре на това казват: “Много хубаво прекарахме”. А ако посещаваха един отец, ако се съветваха с него и се стремяха да вършат това, което им е казал, биха получили истинска помощ. Това, което мнозина правят сега, е един духовен туризъм. Губят си времето, измъчват се безцелно и не получават полза. Колко по-леко би било за тях да останат при един отец и да изпълняват това, което чуват от него! Защото тогава биха чувствали вътрешна отмора, а вместо това те обикалят от място на място и се отморяват от зелените пейзажи на Света Гора, като че са светски хора.

Други пък казват: “Ще отида при тази Света Богородица или при друга Света Богородица!”⁵. Света Богородица е една. Не го правят от благоговение, но понеже искат малко да се поразходят, да се поразвлекат. По това можеш да разбереш, че хората нямат спокойствие. Ако човек няма благоговение, смирение, тогава и в самия Гроб Господен да го сложиш, няма да види нищо. А ако има благоговение, тогава може и от Голгота да види благодатния огън⁶.

Веднъж един послушник от манастира на свети Сава отишъл на Велика Събота да вземе за манастира си благодатния огън от Гроба Господен. Има такъв обичай - околните манастири да изпращат по някой монах да донесе от благодатния огън. Той извършил едно лукавство: тъй като носел расо, прередил светските хора. После дошли някои клирици и изместили него, тъй като си имало ред кой къде да застане. Тогава послушникът започнал да се кара на себе си: “Окаяни грешнико, загубени човече, заедно с всички свои грехове реши да прередиш и хората! Махай се оттука. Не си достоен дори вътре в храма да стоиш”. Вярвал в това, което казал. Излязъл от храма и се молел на Христа: “Христе Боже, моля Те позволи ми да отида на някоя друга светиня”. И отишъл горе на Голгота. Там отново окайвал себе си: “И как извърших такова лукавство! Понеже нося расо, аз, окаяният прередих другите, които са по-добри от мене...”. И както

⁵ Подразбира се някоя чудотворна икона на Света Богородица - б. пр.

⁶ Благодатният огън всяка година на Пасха слиза по неизказан и незнаен начин и се запалва първо в Гроба Господен, а после се разпространява в целия храм в Иерусалим - б. пр.

окайвал себе си, внезапно от Светата Голгота блеснала светлина като светкавица, която пронизала цялото му същество. “Благодатният огън дойде”, казал си той, запалил си фенерчето с него и си отишъл.

- Значи, отче, не ни помагат поклонническите пътешествия по Светите Места?

- Виж сега. Днес, ако отиваш да получиш малко духовна полза, ще претърпиш голяма загуба във влаковете, самолетите, хотелите. Всичко това се е осветкостило. Каква полза ще получи човек, ако отиде на едно духовно място и види там голям светски безпорядък? Трябва да бъде много силен духовно, за да оползотвори всичко по добър начин. Много често и екскурзоводите, които водят групите и им разказват и обясняват, е по-добре въобще да не говорят. Защото не говорят с благоговение, например: “Това е Гетсимания, тук е Гробът Господен и т.н.”, но започват като картеница: “Тук е това, там е онова, сега ще отидем във Витлеем, където дошли магьосниците от Персия”, и постепенно отвеждат поклонниците едва ли не в Кувейт! Такива екскурзоводи не дават възможност на някого, който е чел Священото Писание и знае, че тук е Гробът Господен, а там е Гетсимания и т.н., малко да се съсредоточи и да се помоли. Тези обяснения са нужни на хора, които не са чели Священото Писание, а пък онези, които отиват на поклонение по Светите Места, са чели Писанието. И вместо хората да получат полза, те биват зашеметени. И от едната светиня веднага отиват на друга и това, което чуват, не успява да поспе в душите им. Друго е, когато човек отива на поклонение с духовни спътници и предварително е извършил и съответна подготовка.

Една преселничка от Фараса, която живееше в Яница, казваше: “Та това хаджии ли са? За половин час отиват в Иерусалим и за половин час се връщат! Нима това са хаджии?”. Някога хората са оставали повече време по светините, извършвали са бдения, за да получат духовна полза, но и за да нямат разходи по хотелите, а парите си давали милостиня. И ако човек не се променял духовно, когато се връщал, му казвали: “Чесън отиде, кромид се връщаш”. Свети Арсений всеки десет години отивал в Иерусалим, като вървял пеша пет дена до Мерсина, за да се качи на кораба. Сега рядко ще видиш такива хора. Помня, беше дошъл в килията ми един руснак чак от Владивосток, което е срещу Япония. Беше дал обет да отиде пеша на Светите Места. Когато отишъл при своя епископ да вземе благословение, той му казал: “Ти не си добре, как ще ходиш пеша?”. Затова отишъл в Троице-Сергиевата Лавра до Москва и взел благословение от един старец. Тръгнал оттам пеша на Пасха и стигнал в Иерусалим през октомври. Минавал по седемдесет километра на ден. След това дойде и на Света Гора пеша и пак щеше да върви в Иерусалим. Имаше в себе си истинска божествена любов. Живееше в друг свят. Знаеше малко гръцки и се разбирахме. Каза ми: “Мислех, че там ще бъде антихристът и исках да стана мъченик, да ми отреже главата, но той не беше там! Сега като отида пак на Гроба Господен, ще направя там един поклон и за тебе, а ти ме поменавай”. Стана и направи поклон, за да ми покаже как ще го стори там и удари главата си в един камък. В него гореше пламък. А други както отиват по Светите Места за туризъм и без благоговение, по-добре хич да не ходят.

Колко осезателно е присъствието на Христа по Светите Места! Например, когато човек върви по пътя към Голгота, чувства промяна у себе си. И да не знае къде отива, ако върви по този път, започва да се вълнува. Има и една табела на латински “*via Dolorosa*”⁷. И на Гроба Господен можеш да видиш всякакъв народ. Едни са клирици, други - цивилни, едни са облечени прилично, други - неприлично, едни с дълги дрехи, други - с къси, трети - почти без дрехи; едни са подстригани, други - с дълги коси... Шарен свят, разни моди, разни племена от различни изповедания - римокатолици, арменци. Но всички отиват да се поклонят там! Направи ми голямо впечатление! Но човек трябва да мисли за тези неща с добър помисъл, за да може да се трогне и да се издигне духовно.

- Отче, когато човек не иска да отиде там, това показва ли липса на багоговение?

- Не. Аз не съм ходил нито във всички светогорски манастири, нито на много свети места. Например не съм ходил при свети Иоан Руски⁸, но това не значи, че не почитам светията. Добре е да чувстваме благоговение към някой светец при едно поклонение, но не и да обърнем целия свят наопаки, само и само да отидем. Да отиваме, когато ни се удаде някакъв удобен случай или когато има някаква причина за това. Много е важно това, което Христос е казал на самарянката: истинските поклонници ще се поклонят на Отца с дух и с истина (Иоан. 4:23).

⁷Път на скръбта - б. изд.

⁸ Това е едно от най-посещаваните места за поклонение в Гърция - б. пр.

Спасението на душата ни

- Отче, някои са сигурни, че ще се спасят, а други се съмняват. Кое е по-правилното отношение?

- Целта е човек да спазва Божиите заповеди. Духовният човек трябва да достигне до такова състояние, че дори и Бог да не му даде рая, това да не го смути. Трябва добре да разберем, че днес сме живи, а утре може да си отидем и трябва да се погрижим как ще се озовем близо до Христа. Които са успели чрез Божията благодат да познаят суетата на този живот, са получили най-голямата дарба и няма нужда да придобиват дарбата на прозорливост, за да виждат бъдещето, защото е достатъчно човек да предвиди и да се погрижи за спасението на душата си и да вземе най-добрите мерки за спасението си. Виж, че и Христос е казал: “Колкото струва една душа, толкова не струва и целият свят” (виж Мат. 16:26). Колко голяма е цената на душата! Затова спасението на душата е велико нещо!

- Отче, означава ли това, че човек не трябва да има надежда за спасение и страх от вечните мъки?

- Ако има надежда за спасение, няма да се страхува от вечните мъки. А за да има човек надежда за спасение, това означава, че в живота му има малко или много някакъв порядък. Бог няма да остави онзи човек, който се подвизава с любочестие според силите си и няма склонност да върши безчинства, но в хода на борбата ту побеждава, ту бива победен. Ако той има поне малко желание да не огорчи Бога, ще влезе в рая “с обувките”⁹. Благият по природа Бог ще го натика в рая по “скандален” за всички начин. Ще си промисли да вземе душата му в час, когато той се кае. Може цял живот да се бори, но Бог няма да го остави. Ще го вземе в най-подходящия момент.

Бог е добър, иска всички да се спасим. Ако трябваше да се спасят само малцина, тогава защо Христос се разпъна на кръст? Вратата на рая не е тясна. През нея могат да минат всички, които се навеждат смирено, и не са надути от гордост, стига да се покаят, т.е. да дадат греховете си на Христа и тогава лесно ще преминат през вратата. Освен това имаме и оправданието, че сме от пръст, а не сме само дух като ангелите. Обаче няма да имаме никакво оправдание, ако не се каем и не приближаваме към Спасителя със смирение. Разбойникът на кръста каза само едно “прости” и се спаси (виж Лук. 23:40-43). Спасението на човека е въпрос на секунди, а не на минути. Човек може да се спаси с един смирен помисъл, а ако приеме един горд помисъл, губи всичко.

Трябва да се спасим, ако не за друго, поне само от любочестие. Няма по-силна болка за Бога от това да вижда човека в ада. Мисля, че ако имаме благодарност към Бога за многобройните му благодеяния, ако смирено и с любов се отнасяме към Неговите образи, т.е. нашите събрата, и се подвизаваме по малко с любочестие, ще е достатъчно да чувстваме покой в душата си - и в този, и в другия живот¹⁰.

⁹Т.е. по сигурен начин - б. пр.

¹⁰ Подразбира се, че думите на Стареца се отнасят към православни вярващи, които се подвизават и участват в тайнствата на Църквата - б. изд.

Как действа дяволът

Дяволът се старее да съсипе подвижника

- Отче, понякога изкушенията идват едно след друго и не издържам.

- Да ти кажа ли как да ги избегнеш? Ще приемеш ли думите ми?

- Да.

- Единственият начин да избегнеш изкушенията е... да станеш съюзник на дявола!... Какво се смееш? Не ти ли харесва този начин?... Виж сега, докато човек се подвизава, ще има изкушения и трудности. И колкото повече се стреми да избегне изкушението, толкова по-силно дяволът му се противопоставя. Но с изкушенията, ако правилно се възползваме от тях, получаваме възможност животът ни да стане евангелски, тъй като понякога е антиевангелски.

- Отче, препъвам се в някои незначителни неща и след това нямам желание да се подвизавам за нещо по-високо.

- Така по време на война врагът поставя мини, за да съсипе войската. Когато дангалакът види, че не може по друг начин да навреди на подвижника, се стреми да го извади от строя с незначителни неща. Освен това знай, че има и малки дангалачета, които обаче причиняват големи вреди. Веднъж попитали едно малко дяволче: "Ти какво можеш да направиш?". "Какво мога? Отивам и обърквам конците на шивачките и на обушарите и ги карам да се ядосват", отговорило то. Големите скандали стават от нищожни причини - не само между нас, хората, но и между държавите. При духовните хора няма сериозни поводи за скандали и затова дяволът използва незначителни поводи. Пречупва душевно човека с разни глупави, детски работи и прави със сърцето му каквото той иска, а човекът става безчувствен като пън.

- Отче, защо въпреки че тръгвам да се подвизавам с някакъв порядък и започвам с желание подвизите, бързо се разсейвам?

- Не знаеш ли? Когато дангалакът разбере, че вършим духовна работа, тогава завърта копчето другаде. Макар че установяваме за себе си някакъв порядък, се оказваме в друг и ако не внимаваме, може да го разберем чак след дни. Затова подвижникът трябва винаги да върви срещу дявола, разбира се, с разсъждение, и да бъде наблюдаван от някой опитен духовник.

- Сатаната бори ли се с някого, който не извършва задълбочена работа върху себе си?

- Сатаната не се опълчва срещу някой негоден човек, но срещу някой подвижник, за да го изкуси и да го съсипе. Не си губи времето за задълбочена борба с някого, който не извършва задълбочена работа върху себе си. Срещу онзи, който шие с губерка ¹, изпраща дявол с губерка. Срещу онзи, който работи тънко ръкоделие, изпраща дявол също с тънко ръкоделие. Срещу онзи, който изработва много фина бродерия, изпраща дявол, който е способен за фина работа. Срещу онези, които работят грубо над себе си, изпраща груб дявол. Срещу новоначалните изпраща по-низш дявол.

Хората с фина душа, които имат голямо любочестие и силна чувствителност, трябва да внимават, защото дяволът може да си завърти опашката и да ги направи още по-чувствителни - да изпаднат в меланхолия и дори - пази Боже! - да достигнат и до самоубийство. Въпреки че дяволът ни кара нас, хората, да се противопоставяме на ближните си и да се караме, самият той никога не ни се съпротивява. Прави така, че ленивият да бъде още по-ленив. Успокоява го с мисълта: "Боли те главата, не си добре, не е страшно, ако не станеш за молитва". Благоговейния го прави още по-благоговееен, за да го докара до гордост или го подтиква да се подвизава свръх силите си, тъй че да се изтощи и да остави впоследствие всички свои

¹Т.е. живее невнимателно - б. пр.

духовни оръжия и да се предаде - този, който преди това е бил силен подвижник. Коровосърдечния го прави още по-коровосърдечен, чувствителния - свръхчувствителен.

И колко хора поради силна чувствителност или разклатени нерви се мъчат от безсъница, гълтат таблетки или страдат и се тормозят по болниците. Днес е рядкост да видиш уравновесен човек. Хората са станали като акумулатори, повечето са като наелектризирани. Особено ако не се изповядват, се оказват подложени на бесовски въздействия. Имат един бесовски магнетизъм, защото дяволът има власт върху тях. Малцина, било момчета или момичета, било възрастни, имат спокоен поглед. Демонизъм! Знаеш ли какво значи демонизъм? Не можеш да се разбереш с хората.

Дяволът ни поставя упойка

Казах на няколко лекари, които обсъждаха въпроса за упойката, която се слага преди операция: “Упойката, която поставя изкустителят, има лоши последствия за човека, а вашата помага”. Упойката на дявола е като отровата, с която змията парализира птиците или зайчетата и след това ги поглъща без съпротива. Когато дяволът иска да започне борба с някого, първо изпраща едно дяволче “анестезиолог”, който да направи човека безчувствен, а след това и сам отива и започва да го дялка и да прави с него каквото си иска... Но в началото отива “анестезиологът”. Слага ни упойка и забравяме. Ето, виж как монасите даваме обети да търпим обиди и хули и т.н., а понякога изкустителят така ни обърква, че правим противоположното на това, което сме обещали. По един начин започваме, а по друг начин завършваме. Тръгваме към едно място, а стигаме в друго. Не внимаваме. Не съм ли ви разказвал такива примери?

Преди в Коница нямаше банка. Когато хората искаха да теглят заем, се принуждаваха да ходят до Янина. Тръгваха от околните села и вървяха седемдесет и два километра пеша, за да изтеглят заем и да си купят например кон. Тогава ако човек имаше един кон, можеше с него да издържа семейството си. Вземаше от някой друг още един кон и ореше нивите си. Веднъж един човек тръгнал към Янина, за да тегли заем и да си купи кон, за да може да оре нивите си и да не се мъчи да копае с мотиката. Отишъл в банката, изтеглил заема и след това решил да мине през еврейските магазини, за да ги разгледа. Видял го един евреин, вкарал го вътре: “Ела, байно, имам хубав плат за теб!”. Влязъл вътре, а евреинът започнал да сваля топовете от рафтовете и да ги разстила. “Вземи го, казвал, хубав е, за децата ти ще ти го дам по-евтино”. Тръгвал си от единия, а по-нататък се спирал да погледа пред друг магазин. “Байно, ела вътре, ще ти го продам по-евтино”, казвал евреинът. Свалял топовете, разстилял ги. Накрая бедният се замаял. Заговорило малко и любочестието му: “Ето сега свали топовете, разстля ги...”, а му обещали за децата да е по-евтино. Дал взетите от банката пари и купил един топ плат, който отгоре на всичко бил и прояден! А и какво да прави с цял топ плат? Дори и един богаташ не купува цял топ, а колкото му трябва. Накрая се върнал вкъщи с един топ прогнил плат! “Къде ти е конят?”, питат го. “Донесох плат за децата”, отговаря. Но какво да го правят толкова много плат? Освен това имал дълг към банката, а кон не взел, само един топ прояден плат. И отново с мотиката на нивата - да се труди, за да върне заема! Ако беше купил кон, щеше да се върне, яздейки го, щеше да купи и някои неща за дома, а и нямаше да се бърха с мотиката! Но вижте как пострада, като отиде да позяпа в еврейските магазини. Така прави и дяволът. Като лукав търговец те дърпа отляво и отдясно, подмамва те и накрая те кара да отидеш там, където той иска. Ако не внимаваши, тръгваш за едно място, а стигаши в друго. Измамва те и губиш най-хубавите си години.

Дяволът прави всичко възможно човек да не получи полза

Дяволът е изкусен. Ако например по време на света Литургия внуши на някой духовен човек скверен помисъл, той ще го усети, ще скочи и ще го прогони. Затова му внушава духовен помисъл. Казва: “В едичията си книга пише това и това за светата Литургия”. След това ще му отвлече вниманието, да речем, към полилея. Ще си зададе въпрос кой ли го е направил. Или ще му напомни за някой болен, когото трябва да посети. И човек си казва: “А, това беше внушение от светата Литургия!”. А всъщност е дяволът, който кара човека да беседва с помислите си. По някое време чува свещеника да възгласи: “Со страхом Божиим...”, и

разбира, че светата Литургия е свършила, а той въобще не е участвал. Ето и тук в храма: сестрата, която е клисарка, започва да пали свещите на полилея и съм забелязал, че изкушителят успява да разсее дори и възрастни монахини и те започват да гледат как сестрата пали свещите. Това е свършена детинщина. Само малките деца се радват на такива неща и казват: "Гледай как ги пали!". За малките деца това е оправдано, но за възрастните?

Или макар че по време на света Литургия трябва да избягваме да се движим, изкушителят може да подтикне в онзи свещен час една сестра да прелиства страниците на някоя книга върху аналоя, да причинява шум и да отвлича другите. Чуват шумолене и се питат: "Какво става?" И така умът се отделя от Бога, а дангалакът се радва. Затова да внимаваме да не ставаме ние причина да бъде отвличано вниманието на другите по време на светото богослужение. Причиняваме вреда на хората, а не разбираме това.

Или забележете по време на четенето в храма или в трапезата. Когато четецът стигне до най-силното и свещено място, от което хората ще получат полза, тогава или някоя врата ще се блъсне от вятъра, или някой ще се закашля и ще отклони вниманието им, за да не получат полза от тези свещени слова. Така работи дангалакът.

О, ако можехте да видите как действа дяволът! Не сте го виждали, затова не разбирате някои неща! Прави всичко възможно човек да не получи полза. Забелязал съм го и в килията си, когато разговарям с хората. Щом стигна до най-важното място, от което хората биха получили полза, тогава или ще се вдигне шум, или ще дойдат други хора и трябва да прекъсна. Дяволът преди това ги кара да разглеждат отсрещния скит или нещо друго и подрежда така нещата, че да дойдат по време на най-важния момент от беседата, за да сменя темата и хората да не получат полза. Защото, когато започне беседата, дяволът знае как ще завърши и понеже вижда, че ще понесе загуби, изпраща някого точно по време на най-важния момент, за да ме прекъсне. Започва да вика: "Ей, отче, откъде да влезем?". "Вземете си локум и вода и влезте оттам", отговарям им. Други пък в онзи момент влизат и трябва да стана, за да ги поздравя. След малко идват и други и отново трябва да стана. Започват и приказки: "От къде си?" и т.н... Така че се принуждавам да започна отначало и да разкажа отново примера, който съм привел дотогава. Щом започна, някой отдолу започва да вика: "Ей, отец Паисий, къде живееш? Оттук ли е входната врата?". Хайде пак ставай... Гледай го ти изкушителя! Веднъж шест-седем пъти ми устрои такова изкушение. Накрая се принудих да поставя няколко... стражи! "Ти седни тук и гледай да не дойде някой оттам. Ти седни там, докато си свърша работата". Шест-седем пъти започваш цяла една история, стигах до важния момент, от който ще получат полза, и дангалаците в това време започват да устройват представления!

Какво ли не прави врагът! Непрекъснато завърта копчето на различна честота. Само щом подвижникът е готов да се умили от нещо - так!, завърта копчето и той забравя това. Спомня си нещо духовно - так!, напомня му друго. Непрекъснато го подмята. Ако човек разбере как действа дяволът, ще се освободи от много неща.

- Отче, как ще разбере?

- Нека наблюдава. Ако човек наблюдава, тогава разбира и се научава. Овчарите са най-добрите метеоролози, защото наблюдават облаците, вятъра.

Крилото на волята

Хората лесно се влияят - и от доброто, и от лошото. По-лесно се влияят от лошото, защото там командва дяволът. Кажи на някого например да спре цигарите, защото са вредни. Само щом реши да ги спре, дяволът ще отиде и ще му каже: "Тези цигари са по-малко отровни, а онези имат филтър и той пречиства... Пуши от онези, няма да ти навредят". Намира му някакво оправдание, за да не спре да пуши; намира му някакво... "решение"! Защото дяволът може да намира за нас цял куп оправдания. А онези цигари, които му предлага, може да му навредят още повече. Затова е нужно да имаме воля. И ако човек не отсече недостатъците си, докато е още млад, след това е трудно да ги преодолее, защото с напредване на възрастта волята отслабва.

Ако човек няма воля, не може да направи нищо. Свети Иоан Златоуст казва: "Всичко се състои в това дали човек иска или не иска". Това е много важно! Бог е благ по природа и винаги желае нашето добро. Нужно е

обаче и ние да го желаем. Защото човек лети духовно с две крила: с Божията воля и със своята воля. Бог е залепил постоянно едното крило - Неговата воля - на рамената ни. Но за да литнем духовно, трябва и ние да залепим на другото рамо нашето крило - човешката воля. Когато човек има силна воля, тогава притежава човешкото крило, което се уравновесява с божественото и той започва да лети. А ако волята му е слаба, тръгва да литне, но се премята във въздуха и пада. Отново се опитва - и отново същото.

- Отче, волята може ли да се развива?

- Нали сме казали, че всичко може да се развива. Всички хора имат воля - кои по-слаба, кои по-силна. Когато човек има желание да се подвизава, моли Бога да усилва волята му и Бог помага. Когато човек не напредва, трябва да знае, че или въобще не проявява воля или проявява слабо волята си, което пак не му е от полза. Ако птицата има едно здраво крило, но не се грижи за другото, тогава от него изпадат някои пера и след това не може да лети добре. Едното крило е здраво, обаче другото е като счупен гребен. Птицата го размахва, но между перата му минава въздух и не може да лети добре. Литва за малко и започва да се превърта във въздуха. За да полети, трябва и това крило да е цяло. Така и човек трябва да внимава и да се грижи за своята човешка воля, ако иска да лети духовно по правилен начин.

А какво прави дангалакът? Отива крадешком и измъква от човешкото крило първо някое малко перце, после някое малко по-голямо и ако човек не внимава, изтръгва и някое голямо и когато се опита да лети, не може. Ако дяволът успее да изскубне няколко пера, когато човек тръгне да лети, влиза въздух през това крило и той започва да се премята във въздуха. Божественото крило винаги е здраво и цяло. Не му липсват пера. Дяволът не може да ги скубе, тъй като крилото е божествено. Човек трябва да внимава да не се отнесе небрежно и дяволът да извади някое перо от собственото му крило. Когато започнат лека-полека да се промъкват леността и равнодушието, волята отслабва. Какво да прави Бог, ако човекът не желае? Не иска да се намесва, защото зачита човешката свобода. Така човек прави непотребно и божественото крило. Когато обаче има воля, т.е. и неговото крило е неповредено, тогава и Бог желае, и човекът желае - и хвърква.

- Отче, какво точно е това хвъркване? Имате предвид, че трябва да желая да напредна духовно, да желая спасението си?

- Разбира се, дете мое! Когато казвам летене, имам предвид духовното въздигане, а не да литна и да кацна на някой кипарис!

- Отче, бяхте ни казали, че човек може да оре, да сее и да върши всички други работи, но се случва да не може да изкара дори и семето, което е посял.

- Да, така е. Ако човек не внимава, дяволът ограбва труда му. А ако внимава и приеме сериозно въпроса за спасението на душата си, тогава се подвизава, напредва, дава плодове, храни се духовно и се радва ангелски.

Ползата от доброто общуване

Братски отношения

- Отче, безпокоя се, когато казвате, че ще дойдат трудни години.

- Вие живеете в любов и съгласие помежду си, бъдете духовно подготвени, имайте храброст, бъдете едно тяло и не се страхувайте от нищо. Бог ще помага. Развивайте у себе си духовната любов. Имайте такава любов, каквато чувства майката към детето. Да има сред вас братски дух и саможертвеност. Полека-лека ще дойдат трудни дни.

Ние, монасите, напускаме света и оставяме познатите и роднините си, за да влезем в голямото семейство на Адам, на Бога. Но за хората в света е задължително да имат връзки с близки и роднини, които живеят духовно, за да получават подкрепа. Християнинът, който се подвизава в света, има полза от връзките си с духовни хора. Колкото и духовно да живее човек, има нужда от добро общество, особено в нашето време. Връзката с духовни хора му носи по-голяма полза дори и от четенето на духовни книги, защото радостта от духовния съюз събужда у него силна жажда за духовни подвизи. Дори и в службата, на работата е добре духовните хора да се познават помежду си, за да си помагат взаимно. Може например да възникне някакъв проблем между колегите, да имат нужда от взаимна подкрепа, но да не се решават да си говорят помежду си, ако не се познават.

- Отче, когато някой откаже да ни послужи в някоя наша нужда, правилно ли е да не търсим услугите му, когато отново се появи нужда?

- Не е правилно. Може би тогава не е имал възможност да послужи. Все едно сега да ми поискаш едно кръстче и да го дам; друг път да ми поискаш, но да нямам у себе си и да не ти дам. След това отивам и купувам кръстчетата, за да имам за раздаване, а ти не идваш да ми поискаш, въпреки че аз чакам сгоден случай да ги раздавам.

Днес хората живеят в един жилищен блок и не се познават помежду си. Преди хората, които живееха в съседство, се познаваха и при нужда си помагаха. Например някой тръгваше с каруцата и по пътя срещаше свой познат. "Откъде идваш, накъде отиваш?", питаше. "И аз отивам натам. Качвай се да вървим заедно". Или пък някой искаше да върви някъде с коня си, казваше за това и на съседа си и го питаше: "Ти къде ще вървиш? Ако можеш да изчакаш, след три часа тръгвам с коня и мога да те взема със себе си". Или: "Утре ще ходя там и там. Ела да спиш вкъщи, за да тръгнем рано сутринта заедно". Хората мислеха едни за други и когато можеха да направят някоя услуга, не се отказваха. Имаха добро любопитство и питаха, за да услужат при всякакви случаи. Имаха близки дори и в други села.

- Отче, какво помага на хората да се свържат духовно?

- В наши дни дори и да не искат, духовните хора ще бъдат принудени от дявола да се свържат помежду си. Със своята голяма злоба дяволът днес върши най-голямото добро в света. Защото, ако някой баща е вярващ и иска да намери учител за децата си, ще бъде принуден да намери един добър и вярващ учител, за да го доведе в дома си. Ако някой учител е вярващ, а все още не е назначен на работа и затова иска да работи по домовете, ще търси някое добро семейство, за да чувства сигурност. Или един майстор, който има духовен живот - бояджия, електротехник и т.н. - ще се стреми да намери работа при някое добро семейство, за да се чувства добре, защото, ако работи в светски дом, ще се измъчи. Един семеен човек християнин ще се старае да намери за дома си някой добър майстор, който да бъде и вярващ човек. Така и единият, и другият ще търсят духовни хора, за да се получи сътрудничество. Постепенно духовните хора от всички професии и науки ще се запознаят помежду си.

В края на краищата дяволът със своята злоба, без да иска, върши добро: разделя овцете от козите. Така овцете ще се отделят от козите и ще бъдат едно стадо и един Пастир (Иоан. 10:16). По-рано в селата имаха

един чобанин и селяните му даваха овцете и козите, които имаше всеки от тях, така че овце и кози пасяха заедно. Тогава козите бяха мирни и не бодяха с рогата си овцете. Сега козите подивяха и бодат много лошо Христовите овце. Затова овцете търсят добър пастир и стадо само от овце. Защото както се развиха нещата, светът е само за тези, които живеят в грях. Затова хората ще се разделят - ще се отделят овце от кози. Които искат да водят духовен живот, все повече няма да могат да живеят сред този свят. Ще търсят да намерят подобни на себе си Божии човеци, да намерят духовник и да се отдалечат още повече от греха. И сега това добро се извършва от дявола, без той да го иска. Така виждаме не само в градовете, но и в селата едни да тичат по увеселителни домове и кръчми и да живеят равнодушно, а други да тичат на бдения, на служби и духовни сбирки. И тези хора са свързани помежду си.

В трудните години се създават много силни братски отношения. По време на войната войниците от батальона живяхме две години заедно, но бяхме свързани по-силно и от братя, защото заедно преживяхме трудности и опасности. Бяхме толкова свързани, че един на друг си казвахме "братко". Бяха светски хора със светски дух, но не искаха да се разделят един от друг. Не бяха чели нито Евангелието, нито духовни книги. Имаха обикновено светско образование (в добрия смисъл), но имаха най-важното от всичко - любовта, братското чувство. Наскоро почина един от нашите съслуживши и на погребението му се събраха останалите от всички краища на Гърция. Неотдавна тук беше дошъл един мой другар по оръжие, за да ме види. Как ме прегръщаше! Не можех да изляза от ръцете му.

Сега воюваме с дявола! Затова гледайте да живеете като братя във възможно най-силна степен. Така ще извървим всички заедно пътя, който сме си начертали - стръмната пътека към сладката Голгота.

Духовното родство

- Отче, вчера ни казахте, че чувствате всички хора, които идваха при вас през последните дни като братя. Какво е духовното родство?

- Ние сме братя по плът с всички хора. Всички сме братя и всички сме Божии раби. А още повече ние, вярващите, сме Божии чеда по благодат, изкупени с божествената Кръв на нашия Христос. В духовния живот имаме родство по плът от Адам и по дух - от Христа. Онези, които живеят духовно, чувстват това духовно родство помежду си. Мислят по един начин, имат същите стремежи, същите цели. А ако имат една сестра по плът, която живее свой си живот по светски, няма да чувстват никакво духовно родство с нея.

- Може ли духовното родство да се разруши?

- Когато единият спре да живее духовно, престава родството му с другия, който живее духовно. Сам се отделя, никой не го пъди. Както и ако някой живее по Бога, се приближава до Него. Когато се отдалечава от живота по Бога, отдалечава се и от Бога. Не Бог го пъди, а човекът сам се отдалечава от Бога. И както Божията благодат е сила, която действа от разстояние и може да се предава от един човек на друг, така и лукавата дяволска енергия е сила, която действа от разстояние и се предава. Ако например двама души имат добро духовно състояние и единият мисли за другия, между тях се установява духовно съединение и единият предава на другия някаква божествена сила. И ако двама души живеят греховно и имат помежду си някакво общение, единият може да приема от другия бесовски влияния, подобно на телеграма.

- Отче, когато има такова бесовско общение между двама души, ако единият се промени положително, това помага ли на другия?

- Да. Той не получава отговор, тъй като онзи не вдига "слушалката". Контактът прекъсва и вече няма връзка. Когато човек не получи отговор, може да се замисли и ако желае, ще получи полза.

- Когато общуваме с някого, който има страсти, но те не ни вредят, оказваме ли влияние върху характера му?

- Когато имаме добро духовно състояние, святост, оказваме силно влияние, защото действа Божията благодат и събратът ни получава полза. Когато търпим брата си с любов, той чувства това. Както и ако имаме злоба, дори и да не я проявяваме, той я чувства. Душата предава това, което има в себе си. Страстната

предава страсти, раздразнителната - раздразнение, гневливата - гняв. А ако в душата има божествени дарования, тя ще предава божествени дарования.

- Значи, ако някой общува с добродетелни хора, получава полза?

- Разбира се, че получава. Ако отидеш в някоя килия, където постоянно кадят тамян, като си тръгнеш, ще миришеш на тамян. Ако отидеш в някой обор, ще поемеш миризмата на обора. Ако отидеш в една светска къща, като си тръгнеш, ще миришеш със светски миризми.

По време на окупацията имахме пет декара пъпеша от различни сортове - американски от земеделското училище, които раждаха бели и големи пъпеша, много сладки, а имахме също и от местния сорт. Ако се случеше до американските пъпеша да има насадени тикви, намаляваше сладостта на пъпеша и се предаваше на тиквата. Тиквата ставаше по-сладка, а пъпешът - по-безвкусен. Това се получава при опрашването, което правят пчелите, прехвърквайки от цвят на цвят. Ако видиш пъпеш с голям пъп, да знаеш, че е израсъл близо до тиква. Ако се случи пъпеш от местния сорт до някой хубав пъпеш, тогава пак ще вземе от сладостта му. Хубавият сорт ще изгуби от сладостта, но поне тя ще иде на друг пъпеш. Но ако до хубавия пъпеш има тиква, тя ще стане сладка и ако я готвиш за ядене, ще е нужна една шепа сол. Пъпешът губи, а и тиквата няма полза. А ако е пъпеш, тогава хубавият сорт губи, но другият става по-сладък. Искам да кажа това, че ако някой християнин, който не е много напреднал, се намира до един духовно преуспял човек, тогава вторият може малко да се умори, да бъде малко ошетен, но първият получава полза. Обаче ако някой светски човек, който не вярва, се намира до един духовен човек, трудът и времето, които ще отдели духовният човек за него, ще отидат напразно. Най-много светският човек да се трогне от някои духовни думи на другия, но да ги разтълкува по светски. Т.е. ще ги възприеме по светски и няма да получи полза. Ще стане една по-сладка... тиква.

Внимание в общуването

Когато бях в армията, в свързочното отделение имахме таблица за разпознаване и по някои определени признаци можехме да разберем коя радиостанция е наша и коя чужда. Познавахме нашите радиостанции. За известен период от време се обучавахме как да улавяме връзката между две станции и да извършваме разпознаване. Тоест, когато не бяхме сигурни каква е радиостанцията, която хващаме, не се доверявахме, но извършвахме разпознаване чрез таблиците. Също и в духовния живот, ако виждаме, че една "станция" е чужда, трябва да си кажем: "С тази радиостанция няма да се свързвам". Ако човек разбира, че някоя "станция" е чужда, но въпреки това се свързва с нея, това е тежко прегрешение. Още повече ако знае, че станцията не само е чужда, но е и вражеска, нима ще установи връзка с врага?! Искам да кажа, че в отношенията ни с другите са необходими голяма разсъдителност и внимание. Най-сигурното е всеки да се съветва с духовника си.

Човек трябва да внимава дори и в обикновените разговори, защото понякога разговорът започва духовно, а завършва с клюкарстване. И не само губим времето си, но погубваме и душата си с осъждането, защото въобще нямаме право да съдим нито хора, нито положения и състояния. След като разговаряме с болка за някое лошо положение на нещата, ако можем, трябва да се постараме да помогнем за изправянето му. Също не бива да изказваме присъди над умрели хора, защото душите на всички за щастие са в Божиите ръце.

Виждам колко често мислите на хората биват повредени от една невнимателна дума, която са чули. Ако трябваше да плащаме данък за думите, които изговаряме, знаете ли колко щяхме да внимаваме? Ако някой ни каже: "За толкова изговорени думи ще платиш толкова и толкова", тогава щяхме да мерим думите си! Затова и при разговор по телефона обмисляме какво ще кажем, защото след това плащаме. Сега се губи много време за говорене на думи.

- Отче, в "Лестницата" се казва, че злословието се поражда от ненавистта. Има ли възможност в простото клюкарстване да се съдържа и любов?

- Да, ако някой много обича една душа и вижда, че други ѝ завиждат, тогава може да каже по някоя лоша дума за нейна сметка, за да не ѝ завиждат другите. Всичко трябва да изследваме. Но една повредена или

раздразнена душа, която мисли, че е онеправдана и поради това е малко огорчена или възмутена, може по някакъв повод да прояви възмущението си и да причини такава вреда на другите души, каквато и дяволът не е в състояние да постигне. Юда се възмутил поради разхищаването на мирото, което изляла жената, и казал, че това миро би могло да се продаде и парите от него да се дадат на бедните. От Юда били повлияни и други апостоли, които притежавали благодат (виж Мат. 26:6 и сл., Марк. 14:3 и сл., Иоан. 12:3 и сл.). Гледайки външно на нещата, те счели думите му за правилни и били повлияни от тях, защото не познавали сребролюбивото му сърце. А Христос бил поверил на Юда дори и ковчежето, за да бъде задоволена страстта му и онзи крадеше от онова, каквото там пускаха (Иоан. 12:6).

- Отче, каква позиция трябва да приеме човек, когато двама души имат разногласие и искат мнението му?

- Ако имат разногласия на лична основа, по-добре е да каже мнението си в присъствието и на двамата, за да не може никой от тях да използва някои негови думи в свой интерес и да ги употреби като тежки снаряди (ако думите му имат тежест), обстрелвайки безжалостно противника си, а накрая могат като нищо да поразят и самия него. Доколкото е възможно, нека човек избягва такива хора, за да пази своя мир и за да може да се моли за мира на тези хора и въобще за мира в света. Когато няма начин съвсем да избегне такива любители на препирнята, поне да се стреми да ограничи думите си, за да има по-малко разправии. Няма значение това, че някои хора влизат в разпри не от злоба, но поради просто лекомислие, защото и те със своето лекомислие причиняват скандали.

Майчина любов

- Отче, хората, които съчетават любовта с тактичност, притежават ли душевна чистота?

- Има различни случаи. Често това може да е просто светска любезност. Някои хора са добри, вежливи, но това не значи, че имат духовно благородство, саможертвеност. Разбира се, това не означава, че тези хора нямат положителни качества. Но човек, който има светска вежливост и в същото време е лицемерен, може да причини голямо зло, защото някой друг може да се излъже, да отвори сърцето си и да изхарчи благоговението си пред един светски човек, който въобще не знае какво означава благоговение. Все едно да даваш златни лири на хора, които знаят само медните драхми. Също така човек не бива да губи напразно времето си, като поучава духовно хора, които обичат да водят светски разговори и да изказват егоистично мнението си.

- Отче, когато някой има проблем и го споделя, а после продължава да идва и да говори същото, при условие че проблемът донякъде вече е разрешен, какво трябва да правим?

- Първият път е оправдано да говори надълго, дори с часове за това. Тогава трябва да го изслушаш. Ако не го изслушаш, ще си мисли, че си се отегчил от него или че не го разбираш. Обаче ако продължава всеки път да говори едно и също, трябва да му кажеш: "Не че не мога да те изслушам, но това няма да ти е от полза. Ти и от лятото правиш зима. Сега си по-добре - пролет е. Не след дълго ще дойде лято. А ти през лятото мислиш за зимните студове и мръзнеш". Понякога обаче дори и сред духовните хора се наблюдава следното. Човек тръгва да сподели болката си с някого, но той не иска да го изслуша, за да не помрачава радостното си настроение с чуждата скръб. Започва да се преструва, че бърза или сменя темата на разговор, за да не си нарушава спокойствието. Това е съвършено сатанинско нещо. Все едно някой до мен да умира, а аз да се отдръпна малко настрана и да запая. Къде е тук плачете с ония, които плачат? (Рим. 12:15). Още повече, ако става въпрос за сериозни църковни въпроси. Ако един християнин и тогава не съчувства на безпокойствието на другия, тогава този човек няма дял в тялото на Църквата.

- Когато не оправдавам някого за някое негово действие, означава ли, че имам кораво сърце?

- Не оправдаваш другите, а оправдаваш себе си ли? Тогава утре и тебе Христос няма да те оправдае. Сърцето на човека може за един миг да стане кораво като камък, ако той не внимава, а също така и за един миг може да стане нежно и ласкаво. Стреми се да придобиеш майчино сърце. Майката всичко прощава и понякога се преструва, че не забелязва някои детски бели. Имай търпение и оправдавай и бъди търпелива с другите, та Христос да търпи и тебе.

- Отче, как сърцето става широко?

- Когато винаги оправдаваш безпорядките, несъвършенствата, недостатъците на другите и ги използваш като огледало за себе си. Разбира се, лукавият може понякога да внушава помисли за другите особено когато съществува и някаква причина. Обаче в наши ръце е дали да ги приемем или да ги прогоним. Когато поставим себе си на мястото на другия, ще почувстваме към него симпатия и ще го оправдаем. Освен това когато нещо става не поради злоба, но поради лекомислие, другият чувства това и не реагира остро. Естествено е човек да има слабости - това е общо за всички хора. Ако човек има злобно устройство, това е лошо.

- Ако някой се намира в лошо състояние, а аз в добро, мога ли да му повлияя?

- Ами ако това ти е внушение от лукавия? Откъде знаеш, че ти си в по-добро състояние? Ако някога повярвам, че съм по-добър от другия и поради това го съжалявам, тогава трябва да съжалявам себе си, а не другия. Дори и когато виждаш, че някой наистина не е добре, пак трябва да го оправдаваш и да намиращ смекчаващи вината обстоятелства. Само за себе си не трябва да търсиш оправдания и трябва да се чувстваш по-лош от другите и да скърбиш за състоянието си. Да признаваш, че не си направил нищо за това, което Бог ти е дал, и да казваш: "Боже мой, мене изобщо не ме слагай в сметката, а ме блъсни настрана, защото не съм направил нищо. Помогни на другия". Онези, които истински напредват, не чувстват своя голям напредък, а само голямо съкрушение и смирение, а също и Божия любов, съпроводена с неизказано ликуване.

Благоговението затрогва Бога

Какво е благоговение

- Отче, какво е благоговение?

- Благоговение е страхът Божий, вътрешната скромност и свитост, духовната чувствителност. Благоговейният може да се свива, но от това свиване в сърцето му капе мед. То не прави живота му мъчителен, но му носи удовлетвореност ¹. Поведението му е много деликатно; във всичко е старателен. Чувства осезателно Божието присъствие, а също присъствието на ангелите и светиите. Има усещането, че неговият ангел хранител го наблюдава. Винаги съзнава в ума си, че тялото му е храм на Светия Дух (виж 1 Кор. 3:16 и 6:19), и живее в простота, чистота и святост. Винаги се държи внимателно и скромно и живо чувства всяка светиня. Например внимава да не стои с гръб към иконите; там, където сяда (на канапето или стола), никога не слага Евангелието или някоя духовна книга и т.н. Когато види някоя икона, сърцето му трепва и очите му се насълзват. Ако само види някъде написано Христовото име, го целува с благоговение и душата му вътрешно се услажда. Дори и парченце от вестник да види захвърлено, на което е написано например името на Христа или дори само "Храм Света Троица", навежда се, вдига го и го целува с благоговение и се огорчава, че е било захвърлено.

- Отче, каква е разликата между благочестие и благоговение?

- Благочестието ² е одеколон, а благоговението - тамян. За мен благоговението е най-високата добродетел, защото благоговейният привлича Божията благодат, става приемник на благодатта и тя по естествен начин пребъдва постоянно заедно с него. Тази Божия благодат по-късно го издава и всички го почитат, обичат, докато от безочливия се отвърщат всички от малко до голямо.

Вие, жените ³, трябва да имате по-голямо благоговение от мъжете. Жената трябва по природа да бъде благоговейна. Мъжете, когато нямат благоговение, биват просто равнодушни. Обаче ако жените изгубят благоговението си, изпадат в много тежки провинения. Един човек ми разказваше: "Отидох с жена си на поклонение по Светите Места. Отидохме и до река Йордан и аз се потопих в нея, а тя седеше на брега и започна да си мие краката! "Какво правиш?!", казах ѝ. Дойде на река Йордан, за да си миеш краката ли?" Ядосах се и я нахоках". Явно е, че тя е била съвсем безчувствена и не е разбирала какво прави, а той, горкият, беше много благоговеен.

Благоговението може да се предава

- Отче, как да придобия благоговение?

- Отците казват, че за да придобиеш благоговение, трябва да живееш или да общуваш с отци, които имат благоговение и да наблюдаваш как се държат. Когато някой попитал свети Паисий Велики как да придобие страх Божий, преподобният му отговорил: "Общувай с хора, които обичат Бога и имат страх Божий, за да придобиеш и ти божествения страх". Разбира се, това не означава, че ще вършиш външно всичко онова, което виждаш, че правят те, без да го чувстваш вътрешно. Това не е благоговение, а лъжеблагоговение. Лъжовното е отблъскващо. Благоговението е благодат от Бога, обитаваща в човека. Каквото и да върши благоговейният, той го чувства в себе си. Разбира се, в нас има някакво естествено благоговение, но ако човек не го развие, дангалакът успява чрез забравянето да го доведе до безчувствие и неблагоприятие. Но когато наблюдава поведението на някой благоговеен човек, вътре в него отново се събужда благоговението.

¹ Тук Старецът разграничава благоговейната свитост от душевното стягане, което има в основата си някакъв вид егоизъм - било амбиция, било някаква душевна страст или комплекс. Такова душевно стягане е силно препятствие за човека в духовния живот - б. пр.

² Под "благочестие" Старецът разбира само спазването на външни форми на благоговение, които нямат вътрешно съдържание - б. изд.

³ Думите му са към монахините от светата обител в Суроти - б. пр.

- Отче, защо светите Отци казват само за благоговението, че за да го придобиеш, трябва да общуваш с благоговейни хора? Защо не казват същото и за някоя друга добродетел?

- Защото благоговението се предава. Постъпките, поведението на благоговейния се предават подобно на аромата, разбира се, ако у човека има добро разположение и смирение. Да ти кажа нещо: Ако човек няма благоговение, няма нищо. Благоговейният вижда всяка светиня чисто, както тя е в действителност, макар и да не е образован. Например няма да допусне грешка в нещо, което е свързано с божествени понятия. Той е като детето, което не може да помисли лошо за баща си и майка си, защото ги обича и почита и вижда по добър и чист начин онова, което правят родителите му. Колко повече трябва човек да благоговее пред Бога, Който с нищо не може да се сравни и във всичко е съвършен! Който няма благоговение, допуска грешки, може да изпадне в прелест относно вярата. Виждам какви грешки правят някои, които нямат благоговение, а пишат тълкувания или коментари за свещени текстове и т.н.

За всички духовни неща е нужно благоговение и сърце. Когато благоговението е в основата на всичко, тогава всичко е осветено. Особено ако някой иска да напише служба на някой светия, трябва да обича светеца, да благоговее пред него и онова, което ще напише, ще излиза от сърцето му и ще ухае на благоговение. Когато човек стигне до състояние на божествена любов, божествена лудост, тогава стиховете излизат сами отвътре.

- Отче, какво друго помага на човек да придобие благоговение?

- Да изследва задълбочено с ума си всичко свещено, а също и да се възползва от благоприятните възможности, които му се предоставят. Това постепенно събужда у нас благоговението. Например, когато ми се дава възможност да мина през някой храм, да вляза за малко вътре и да се помоля, а аз не го правя, се лишавам от благодатта. Ако искам да мина през храма, но нещо ме възпрепятства и не отивам, тогава не се лишавам от благодатта, защото Бог вижда доброто ми намерение. Също така много полезно за придобиването на благоговение е да се запознаем със светиите от нашия край, от родината ни, за да ги обикнем и да бъдем свързани с тях. Бог се радва, когато почитаме и обичаме светиите. И ако имаме благоговение към светиите, колко повече ще имаме към Бога!

- Отче, каква е ползата от благоговейното държание в храма?

- Когато отиваш към храма, казвай в мисълта си: "Къде отивам? Сега влизам в Божия дом. Какво правя? Покланям се на Божиите икони". От килията си или от мястото на послушанието си отиваш в храма. А нека от храма да отиваш на небето и дори още по-високо - при Бога.

- Как става това?

- Храмът е дом на Бога. А нашият истински дом е в рая. Тук пеят сестрите, а там ангелите, светиите... Когато отиваме в един светски дом, чукаме на вратата, забърсваме си обувките, сядаме скромно. Тогава в Божия дом, където Христос бива принасян в жертва⁴, какво трябва да правим? С една капка божествена Кръв Той ни изкупи от греха и след това постоянно ни лекува с потоци от Кръв и ни храни с пресветото Си Тяло. Когато привеждаме в паметта си всички тези страшни и божествени събития, това ни помага да се държим благоговейно в храма. Но виждам по време на светата Литургия, че дори когато свещеникът казва: "Горе имеем сердца", а ние отвръщаме: "Имами ко Господу", малко са тези, които действително се намират в ума си при Господа! Затова по-добре наум да казваме: "Нека имаме сърцата си към Господа", защото умът и сърцето ни постоянно са долу. Тогава лъжем, като казваме "имами", а нямаме - умът ни не е там. Разбира се, ако сърцето ни е "горе", тогава и всичко останало ще бъде устремено нагоре.

- Отче, как може човек да пее с умиление?

- Когато умът му е в божествените смисли и понятия, съдържащи се в богослужението, и когато има благоговение. Нека не подхожда към божествените понятия в богослужението като към литературни текстове, но да ги възприема със сърцето си. Също така благоговението е едно, а изкуството, науката на църковното пение е друго нещо. Изкуството, техниката на пението без благоговение е само една боя. Когато

⁴ Чрез тайнството на светата Евхаристия - б. пр.

певецът пее с благоговение, пеенето излиза от сърцето му и той пее умилително. Когато човек вътрешно е в добро духовно състояние, тогава всичко се получава добре. Затова трябва човек да има добър вътрешен порядък и да пее със сърцето си, с благоговение, за да бъде пението му умилително. Ако има лоши помисли, как ще пее? Не може да пее със сърце. Защото Писанието казва: Весел ли е някой, нека пее псалми (Иак. 5:13). Когато веднъж свети Иоан Кукузел запял, докато пасял козлите, те спрели да пасат и застанали мирно. Така другите разбрали, че това е бил Кукузел - певецът от императорския двор. Когато правите нещо, правете го със сърце, заради Христа. Също и в бродериите, които изработвате, влагайте благоговение, защото те се използват за светини. Когато човек е благоговеен, душевната му красота се проявява в това, което прави - и когато чете, и когато пее, и дори когато прави грешки.

- И при грешките ли?

- Да дори и в грешките му се проявяват благоговение и скромност.

Външно благоговение

Онзи, който има силна вяра и истинско благоговение, се храни от нещо висше, духовно, което не може да се опише. Но има и хора, които притежават празно и безплодно външно благоговение. Казват си сухо: "Сега, като вляза в църквата, трябва да стоя внимателно, не трябва да мърдам, трябва да стоя с наведена глава и да се прекръствам ето така!". Някои може да имат съмнения и колебания във вярата, обаче по време на едно цяло бдение да стоят прави.

- Отче, защо го правят? Дали се безпокоят за нещо или търсят нещо?

- Имат нещо в себе си... Всичко това ⁵ е хубаво, но човек трябва да го чувства отвътре, да не се извършва само външно. Едно е да сваляш скуфията си от благоговение, когато влизаш в храма, а друго е да я сваляш, за да си проветриш малко главата. Благоговението проличава от начина, по който се причастяваме или вземаме антидор и т.н.

- Отче, може ли човек да се подразни от нечий прояви на благоговение?

- Виж сега. Ако някой прави голям кръст, но прави това просто, смирено, не дразни другия. Но ако непрекъснато се кръсти, за да го видят другите, тогава ще започнат да му се присмиват. Или ако минава покрай някой храм и гледа има ли наоколо хора (и дори ако няма, проявява "търпение" да се съберат), и тогава започва да се кръсти и да се кланя, за да го видят - на такъв с право му се присмиват. Светският дух не бива приет. Когато наистина е налице благоговение, то си личи. А когато няма истинско благоговение, благообразието се превръща в безобразие.

"Не давайте светинята на псетата"

Когато хората ви дават дрехи, предназначени за болни, да ги сложите върху светите мощи, за да се осветят, внимавайте да бъдат само фланелки (потници), но не друго бельо. Не е допустимо - това е неблагоговение. Разбира се, слънцето не се замърсява, също и Бог не може да се омърси, обаче ние биваме обладани от бесовете поради неблагоговението.

Преди, когато хората се разболяваха, вземаха елей от кандилцето вкъщи, помазваха се и оздравяваха. Сега имат кандило само формално - да осветява помещението, а когато го мият, хвърлят останалия елей в мивката. Веднъж бях отишъл в един дом и видях домакинята да мие кандилото в мивката. "Къде отиват водите от мивката?", попитах. Отговори ми: "В канализацията". "Добре де, казвам ѝ, от една страна, вземаш елей от кандилото и помазваш детето си, когато е болно, а от друга страна, хвърляш целия елей от чашата на кандилото в канализацията! Как можеш да оправдаеш това? Как ще дойде Божието благословение върху дома ти?". В днешните домове няма къде да изхвърлиш нещо осветено, например хартиятата, в която си

⁵Т.е. проявите на благоговение - б. пр.

загънал антидор. Помня вкъщи, че дори водата, с която миехме чиниите, не отиваше в канализацията, защото и трохите са осветени, тъй като извършваме молитва преди и след ядене. Всичко това днес липсва, затова липсва и Божията благодат, а хората биват обладавани от бесове.

Доколкото можем, нека внимаваме във всичко. След свето Причастие или маслосвет, или след като сме яли антидор, добре е да забърсваме ръцете си с едно памуче, напоено със спирт и след това да изгаряме памучето. Когато метем олтара, да хвърляме събраното в морето или да го изгаряме на някое чисто място, което не се тъпче, защото може да са паднали трохички от антидор или от светото Тяло. Разбира се, ако е паднала частичка от светото Тяло, Христос няма да допусне да бъде тъпкан, но ние биваме напуснати от благодатта. В храмовете в чужбина нямат дори специални шахти. Водата от проскомидията тече заедно с дъждовната. Казват: "Забраняват ни да правим специални шахти, защото се развъждат микроби". Всички хора са преизпълнени с телесни и духовни микроби, но ако върху главите им капне малко миро, викат: "Ще се развъдят микроби!"⁶. После как да дойде Божието благословение? От тук започва разпространението на демонизма в света днес. За щастие има и някои благоговейни жени - млади и възрастни, и светът все още се крепи.

- Отче, една госпожа поръча да ѝ нарисуваме свети Арсений, за да го постави в салона си.

- Там само икони ли ще има? Няма ли да сложи и други неща - портрети, фотографии и т.н.? Освен това там няма ли да пушат? По-добре да я сложи в някоя стая заедно с другите икони и там да се моли. Веднъж отидох в един дом, където бяха сложили иконите си под стълбата, въпреки че имаха много свободно пространство. Другаде пък стопанката беше сложила иконите си пред тръбата на канализацията. Попитах я: "Как ти дойде наум да поставиш иконите на това място?". Отговори ми: "Тук ми харесва". И не беше, да речеш, обърнато на изток, но на север! После как да дойде благодатта? Свещеното Писание казва: Който има, нему ще се даде и ще му се преумножи; а който няма, и това, що има, ще му се отнеме (Мат. 13:12). Мислим си, че имаме, но ни се отнема и това, което имаме.

- Постепенно благоговението се губи. Затова се случват и злините, които виждаме. Човек може дори да бъде обладан от бесовете, ако не внимава. Имаше една жена (Бог да я прости, почина), която беше обладана, защото изхвърли светена вода в мивката. Имаше малко в едно шишенце. Казва си: "Е, старичка е вече, нека я изхвърля, защото ми трябва и шишенцето". Изля светената вода, отгоре на всичко изми и шишенцето, защото бе останало вътре малко босилек. След това бе обладана. Благодатта я напусна, защото тя не може да остане у някой неблагоприятен човек.

- Отче, ако някой излее светена вода по грешка?

- Ако сам той е поставил шишето със светената вода в някой шкаф и след време я излее, защото не е обърнал внимание какво има в шишето, той има половин грях. А ако я е сложил някой друг, а той не знае, че е светена вода, тогава не е виновен.

Когато човек няма благоговение към светинята, как да го доближи Божията благодат. Благодатта отива при ония, които я почитат. Не давайте светинята на псетата (Мат. 7:6), казва Писанието. Ако липсва духовна чувствителност, не може да има напредък. Някой си на Света Гора изкара стасидиите от храма на една запустяла килия и ги отнесе в храма на своята килия. Друг пък свали каменните плочи от покрива на един друг запустял храм и ги взе, за да ги нареди на верандата си. Заваля дъжд, протече вода в олтара и шуртеше върху светия престол. Веднъж отидох и какво да видя! Храмът е бил осветяван и по средата на светия престол имаше вградени свети мощи - един прешлен. Взех ги и ги измих на специално място. Казах на онзи човек: "Какво направи? Храмът е осветен! Свали плочите от покрива и цялата вода тече върху светия престол!". Той отиде после с един майстор и малко позакърпиха положението. Другаде пък извадиха дъските от олтара, за да направят калъп за бетоновата отливка на пристанищния кей. Надигна се буря и отнесе и дъските, и бетона. И не разбират какво неблагоприятно има във всичко това! Помня един старец в Коница, който гонеше децата, защото лющеха стената на църквата. Считаше го за неблагоприятно. А сега докъде стигнахме!

⁶ Някои хора се страхуват, че могат да се заразят от светините. Случва се вярващи да не искат да се причастяват, тъй като причастие се извършва с една и съща света лъжица - б. пр.

Благоговение във всичко

И в още нещо внимавайте: на канапето имаше постелка с кръстове върху нея. Не трябва да седим, нито да стъпваме върху кръстове. Евреите слагат кръстове на обувките - и не само външно, на подметката, но понякога ги скриват между подметката и тока. Хем плащаш, хем тъпчеш кръста! В по-старо време те правеха детски дрънкалки, на които слагаха от едната страна Света Богородица и Христос, а от другата Хитър Петър. Искат да кажат: “Каквото е Хитър Петър, това е и Христос”. И хората гледаха, че има Христос и Света Богородица и купуваха дрънкалки за децата си. Невръстните захвърляха дрънкалката на земята, газеха я, цапаха я... Сега ми разказваха, че римокатолическите мисионери някъде близо до Китай носят медальони, на които отвътре е изобразен Христос, а отвън Буда. Или носете само лика на Христа, или Го изповядавайте явно! А пък тук, в Гърция, някои, без да помислят, сложили лика на Света Богородица върху пощенска марка - нали ги хвърлят и тъпчат!

- Отче, може ли човек в някои неща да проявява благоговение, а в други то да му липсва?

- Не, ако има истинско благоговение, ще го проявява във всичко. Веднъж в Ставроникита беше дошъл един свещеник и по време на шестопсалмието ⁷ свали на ниско положение седалката на стасидията и седна! Казвам му: “Отче, четат шестопсалмието”. “Така го възприемам по-добре”, отговаря ми. Как ти се струва?! След години той отново бе дошъл и ме посети. По време на разговора ми каза, че прави хартиени икони и ги дава за благословение. Попитах го: “Как залепваш иконите върху дъските?”. “Намазвам дъската с лепило, залепвам отгоре иконата и когато се съберат повечко, слагам ги на куп и сядам върху тях, за да се залепят добре. Вземам и някоя книга и чета през това време”. Когато чух това, космите на главата ми се изправиха! “Как може така!? Седиш върху иконите, за да се залепят?!” “Че защо, не бива ли?”, отговори ми.

Виждаш ли докъде сме стигнали! Лошото е, че неблагоприятното се разраства неспирно. Човекът се развива - или към добро, или към лошо. Откъде започна онзи и къде свърши! Отначало каза: “Така по-добре възприемам шестопсалмието”, а после стигна до там да каже: “Така и иконите се залепват, а и аз чета”. Тогава му се стори странно това, което му каза за шестопсалмието. А имаше и други възрастни отци, които стояха прави. Подпираха се леко на стасидията и въобще не помръдваха. Друго е, ако човек е уморен или болен, ако треперят краката му от слабост. Тогава, ако седи, Христос няма да го обеси. Но ако човек си мисли, че именно така е по-добре и казва: “Седешком по-добре го възприемам”, тогава как да оправдаеш това? Духовният живот не е приятно прекарване на времето. Ако те боли, седни. Христос не е тиранин. И авва Исаак казва: “Когато не можеш повече прав, седни”. Не казва: “Когато можеш, седни!”.

- Отче, защо не бива да се седи на шестопсалмието?

- Защото то символизира Страшния Съд. Затова добре е, когато се чете шестопсалмието, умът да се пренася в часа на Съда. Прочитането му трае шест-седем минути. След първата му половина дори не се кръстим, защото сега вече Христос няма да дойде, за да се разпъне на Кръста, но ще дойде като Съдия.

Какво благоговение имаха хората преди

- Отче, защо в нашето време благоговението е такава рядкост?

- Защото хората спряха да живеят духовно. Обясняват всичко със светската логика и прогонват Божиата благодат. Преди какво благоговение имаха хората! В Етолия и Акардания ⁸ някои бабки с голяма простота и благоговение падаха и се покланяха, когато мулетата от светата обител “Прусос” слизаха от манастира по работа. “Това са мулетата на Света Богородица!”, казваха и започваха поклони. Ако към мулетата от манастира на Света Богородица показваха такова благоговение, представи си какво благоговение имаха към самата Света Богородица!

⁷ Част от утринното богослужение, което трябва да се слуша с особено внимание и благоговение, като дори според устава не се правят поклони и кръстно знамение, когато след първите три псалома се казва “Слава... и нине...”, и трикратно “алилуя” - б. пр.

⁸ Области в Централна Гърция. По тези места Старецът е служил в армията - б. пр.

- Отче, а благоговението у фарасийци свети Арсений ли го беше развил?

- И преди това имаха благоговение, но и свети Арсений го разви. Това е традицията. Дядо Продромос Корциноглу, псалтът на свети Арсений имаше голямо благоговение. В Коница също беше псалт в църквата. Осемдесетгодишен старец, всяка сутрин рано-рано слизаше в долна Коница (почти половин час път пеша), за да пее в църквата. Казваше: "Аз съм куче на Христа". А през зимата поради студа и поледицата пътищата бяха много опасни. Водата от чешмите течеше по надолнището и замръзваше и трябваше да внимаваш къде стъпваш, за да не се подхлъзнеш. А той въобще не обръщаше внимание на всичко това. Такова благоговение!

Родителите ми разказваха, че фарасийците там, в родината си били събрали пари, за да построят храм във Фараса. Обаче после свети Арсений решил да ги раздаде на бедните, тъй като в селото си имали храм. Самият той тръгнал да ги раздава на бедните семейства, но те, горките, не искали да ги вземат. Да вземат пари от църквата! Понеже не ги вземали, той се принудил да ги изпрати по кмета на селото⁹ на владиката в Кесария. Светецът му казал: "Да си вземеш придружител за пътуването". "Стига ми твоето благословение", казал кметът и заминал сам. Когато ги отнесъл на владиката, той го попитал: "Хаджиефенди какво ви каза да направите с парите?". "Да ги дадем на бедни семейства", отговорил кметът. "И защо не го послушахте?" "Хората не искат да ги вземат, защото са пари от църквата". Накрая владиката му ги върнал обратно. Когато при размяната на населението фарасийците напуснали Фараса, казали на свети Арсений да вземат тези пари и да построят с тях църква в Гърция. Тогава светецът им отговорил през сълзи: "В Гърция ще намерите много църкви, но вярата, която има тук, няма да я намерите".

Благоговение към иконите

Как трябва да благоговеем пред иконите! Един монах приготвил икона на свети Николай, за да я даде на някого за благословение. Увил я в хубава хартия и я сложил в един шкаф, докато я даде. Обаче по невнимание я поставил надолу с главата. След известно време в стаята започнал да се чува някакъв шум. Монахът гледал навсякъде, за да разбере откъде се чува шумът. Откъде да се сети да погледне в шкафа! Шумът продължавал доста дълго време: "так-так-так", не го оставял на мира. Накрая, като отишъл близо до шкафа, разбрал, че идва оттам. Отворил го и видял, че шумът идва от иконата. "Какво ѝ е на иконата, я да видя". Щом я разопаковал, видял, че е надолу с главата. Сложил я правилно и шумът веднага спрял.

Благоговейният има особено благоговение към иконите. И като казваме "благоговение към иконите", имаме предвид - към изображенията на тях лица. Когато човек има снимка на баща си, на майка си, на дядо си, на баба си, на брат си, не може да я скъса, нито да я стъпче, а колко повече иконата! Иеховистите нямат икони. Те считат за идолопоклонство честта, която отдаваме на иконите. Веднъж казах на един иеховист: "Вие нямате ли фотографии в домовете си?". "Имаме". "Добре, когато детето е далече, майката не целува ли снимката му?" "Целува я". "Хартията ли целува или детето си?" "Детето си", отговаря ми. "Е, както тя, когато целува снимката на детето, целува самото дете, а не хартията, така и ние целуваме Христа, а не хартията или дъската".

- Отче, ако върху някоя дъска е имало икона на Христа, Света Богородица или някой светия, но цветовете са се изличили от времето, трябва ли пак да я целуваме?

- Да, разбира се! Когато човек целува с благоговение и гореща любов светите икони, той сякаш попива цветовете от тях и светиите се изобразяват вътре в него. Светиите се радват, когато се "вдигат" от хартията или от дъските и се отпечатват в сърцата на хората. Когато християнинът целува с благоговение светите икони и моли за помощ Христа, Света Богородица, светиите, заедно със сърдечното поклонение "всмуква" в сърцето си не само благодатта на Христа, на Света Богородица или на светиите, но целия Христос или Света Богородица, или съответния светец и те вече застават върху иконостаса на неговия храм. Човекът е храм на Светия Дух (виж 1 Кор. 3:16, 6:19). Всяка църковна служба започва с поклонение на светите икони и с поклонение завършва. Ако хората разберяха това, каква благодат щяха да чувстват, каква сила щяха да получават! Когато виждаме свети икони, сърцето ни трябва да прелива от любов към Бога и светиите

⁹ Кмет на селото е бил бащата на Стареца - б. изд.

и да падаме и да им се покланяме, и да ги целуваме с голямо благоговение. Ако можехте да видите един благоговееен старец от Филотейския манастир - дядо Сава - как от цяло сърце и с голямо благоговение се покланяше на иконата на Света Богородица Гликофилуса¹⁰ (Сладкое любознание). Понеже отците я целуват на едно и също място, там се е образувала една издатинка!

Иконата, която бива изписвана с благоговение, попива Божията благодат от благоговейния иконописец и предава на хората вечно утешение. Иконописецът изписва, пренася самия себе си върху иконата, която рисува. Затова душевното му състояние има голямо значение. Папа Тихон ми казваше: "Аз, дете мое, когато рисувам плащаницы, си пея "Благообразний Иосиф с древа снем...". Той пееше и плачеше постоянно и сълзите му падаха върху иконата. Една такава икона е вечна проповед в света. Иконите проповядват с векове. И когато някой страдащ спре погледа си върху Христовата или Богородичната икона, получава утеха.

В основата на всичко е благоговението. Някой се допира до стената, където е била подпряна иконата и получава благодат, а друг може да притежава най-хубавата икона, но понеже няма благоговение, не получава полза. Също така някой може да получи подкрепа от един обикновен кръст, а друг да не получи полза и от Честния Кръст, ако няма благоговение.

Да принасяме на Бога най-чистото

Веднъж се възмутих тук във вашия храм. На светия престол видях да гори една ей толкова къса свещ! Аз в килията си не оставям толкова къси свещи дори на свещника пред иконостаса, защото го считам за пренебрежително отношение.

- Отче, казват, че свещта трябва да изгори докрай.

- Да, докрай, но къде? Нека изгори докрай на свещниците, където палят свещи хората, но не и на светия престол или светата проскомидия. Не бива в олтаря да гори половин свещ, това е пренебрежение. Също и на полилея, дори и свещите да са достатъчно дълги, за да горят до края на службата, пак ги сменяйте, когато са много къси. И на светата Литургия за малкия и Великия вход винаги използвайте дълга свещ, защото символизира Честния Предтеча.

Някъде пък гасят кандилата за икономия! Не разбират, че Бог ще им изпрати големи благословения, когато Го почитат. Също и на панихидите някои раздават ей такива тънки свещи, но това пак е пренебрежение. Срамота е да се раздават на хората такива свещи.

- Отче, сестрите могат ли да палят в килиите си колкото пожелаят свещи?

- Нека палят, да изгори дяволът. Вижте, че целият свят се е запалил. Но нека само да има смисъл от запалената свещичка, да се придружава с молитва.

Велико нещо е човек да се остави изцяло на Бога. Ние ядем сладки плодове, а на Бога принасяме смолата¹¹ от дърветата с кадилницата. Ядем меда, а принасяме на Бога восъка, но даже и него често го смесваме с парафин. Едничка свещ принасяме на Бога за Неговите обилни благословения - и тя ли да бъде нечиста? Ами ако Бог искаше да Му принасяме меда? Представям си какво щяхме да правим! Щяхме да Му даваме или разреден меден сироп, или просто вода със захар. Дано Бог не ни приема насериозно! Човек във всичко може да прави икономии освен в почитанието и служението на Бога. Да принасяме на Бога най-чистото, най-доброто.

- Отче, хората не разбират добре, че е неблагоговейно да се горят свещи от парафин.

- Казвайте на хората: "Заради вашето здраве не бива да палите парафинени свещи в храмовете". Така малко ще се позамислят. Особено ако храмът е малък, тогава човек може да се задуши. По-добре да се запали

¹⁰ Тази икона се намира в светата обител "Филотей" на Света Гора - б. пр.

¹¹ Т.е. тамянт, който се прави от дървесна смола - б. пр.

една малка свещ от чист восък, отколкото голяма свещ от парафин. Заради това на мнозина им прилошава в храмовете и припаднат... Също и със зехтина, който не е годен за ядене, искат да пълнят кандилата! Докъде стигнаха хората! В Стария Завет се казва, че зехтинът, предназначен за храма, трябва да се добива от маслини, събрани от дървото, а не от падналите долу. Нима Бог има нужда от зехтина или от тамяна? Не, но Бог се затрогва, когато човек извършва приношението си с благодарност и любов към Него. На Синай ми беше направило впечатление следното. Бедуините, горките, нямат какво да принесат Богу. И затова събират камъчета, които са по-различни от останалите или пък някое и друго листо, което се е загнездило в скалните пукнатини, изкачват се до камъка, от който потекла вода, след като Моисей го ударил с жезъла си, и ги оставят там. А майките, които кърмят, отиват и изстискват там малко мляко с мисълта: “Бог да ми даде мляко, за да кърмя децата си!”. Виждаш ли каква благодарност имат! Това не е малко нещо. А ние какво правим? Тези хора ще ни съдят. Занасят там горе, парчета дърво, листа, камъчета... Нима Бог има нужда от това? Не, но им помага, защото вижда сърдечната им благост, доброто намерение. Така бива изразявано доброто разположение.

- Отче, когато запалваме свещ, казваме ли, че е с еди-каква си цел?

- Запалваш я - къде я пращаш? Не я ли изпращаш някъде? Със свещичката просим нещо от Бога. Когато я запалваш и казваш: “За тези, които страдат телесно и душевно, за тези, които имат най-голяма нужда”, тогава обхващаш и живите, и починалите. Знаеш ли какво упокоение чувстват починалите, когато запалваме свещичка за тях? По този начин човек общува духовно и с живите, и с починалите. Накратко казано, свещта е една “антена”, чрез която установяваме контакт с Бога, с болните, с починалите и т.н.

- Отче, а защо кадим с тамян?

- За славословие Богу. Славословим Го и Му благодарим за Неговите големи благодеяния по целия свят. Тамянът също е едно приношение. Принасяме го на Бога и на светиите, кадейки иконите, а след това показваме и живите икони на Бога - хората.

И когато просите, и когато благодарите, вършете го със сърце. Със свещичката казвам: “Боже мой, моля те от цялото си сърце да ми окажеш една милост”. А с тамяна казвам: “Благодаря Ти, Боже мой, от цялото си сърце за всички Твои дарове. Благодаря Ти, че прощаваш многото мои съгрешения и неблагодарността на целия свят, а и моята голяма неблагодарност”.

Колкото можете, развивайте у себе си благоговението, скромността. Това ще ви помогне да получите Божията благодат. Защото, ако човек има благоговение и духовна скромност, ако е и смирен, получава Божията благодат. Ако няма благоговение и смирение, Божията благодат не го доближава. Какво казва Писанието: На кого ще погледна: на смирения и съкрушения духом и на треперещия пред Моето слово (Ис. 66:2).

В даването се съдържа божествен кислород

Хората забравят онези, които страдат

- Отче, казвали сте ни, че колкото повече избягваме човешкото утешение, толкова повече получаваме божественото. Затова ли човек чувства молитвата по-добре, когато е гладен?

- Да, но също така гладният може да разбере и някого друго, който е гладен. Ако е сит, не може да го разбере. Чух, че на едно място изхвърлят храни, а в близост живеят бежанци от Русия, които нямат какво да ядат. Горките, живеят сред парниците в някакви ламаринени бараки. Да кажем, онези не знаят, че в близост има нуждаещи се хора. Добре, но защо не попитат, за да научат? Изхвърлят! Не даваме дори и това, от което нямаме нужда. Грях е някой да се затруднява да купи нещо, което му е нужно, а друг да има неща, които не използва, но да не ги дава на нуждаещия се! Това за мен е най-големият ад. На Съда Христос ще ни каже: гладен бях, и не Ми дадохте да ям (Мат. 25:42).

Някои, които са задоволени с всичко, казват: "Днес няма бедни". Не мислят за другия. Не поставят себе си на неговото място, за да не се тревожат и да си губят спокойствието. Как тогава ще могат да открият бедните? Ако човек мисли за другия, не само открива бедните, но разбира и от какво имат нужда. Има толкова сирачета, които си нямат никого да ги погали по главичката. Хората забравят онези, които страдат. Умът им е в ония, които живеят добре и сравняват себе си с тях, а не с онези, които страдат. Ако например се сещах малко за някои гърци от Северен Епир¹, които, понеже са направили кръстно знамение, стоят по двайсет години в затвора, в помещение един на един, щяха да виждат нещата по друг начин. Страшна работа! Дори не можем да си го представим. Знаете ли какво означава един метър на един метър? Нито можеш да седиш, нито да стоиш прав, нито да легнеш. А прозорец... ако има там някаква дупка².

- Т.е., отче, като в гроб!

- В гроба поне си легнал. И какви мъчения понасят! В днешно време има много нещастие, защото се произвеждат оръжия, а хората са изоставени на произвола. Видях как в Африка ядат камилски изпражнения. Телата на хората там не приличат на човешки тела - като жаби са. Гръдният им кош е подобен на изплетена от пръчки кошница. Затова ме боли! Ние имаме всичко и затова не ни боли за другите, обаче искаме да отидем и в рая...

Когато през 1958 г. отидох в манастира "Стомион", в Коница имаше един протестант, който получаваше икономическа подкрепа от Америка и бе обърнал в протестантство осемдесет семейства. Беше построил и един дом, за да се събират. Горките хора живееха в голяма нужда и поради непосилната бедност се принуждаваха да станат протестанти, защото получаваха материална помощ. Веднъж един човек ми каза: "Не само протестант, но и евреин ще стана, защото имам нужда". Като чух това, казах: "Нещо трябва да се направи". Събрах неколцина, които бяха по-зможни и можеха да помогнат, и им поговорих. Те тогава бяха изцяло със светски разбирания, горките, но бяха добронамерени. Особено една жена, която тогава беше съвършено светска, имаше голямо сърце. Когато я видях за първи път, си казах: "Отвън изглежда гнило дърво, но отвътре е добра борина". И така, решихме да събираме пари и да ги даваме на бедни семейства. Казвах им те сами да отиват при бедните и да им раздават това, което събирахме, за да могат самите те да се трогнат и да получат духовна полза. Така и от камък да е сърцето им, омеква, става човешко и пред тях се отваря и вратата към рая. След малко време всички те се промениха, защото виждаха каква мъка има сред народа и вече сърце не им даваше да ходят по увеселителни заведения. Казвах ми: "Ти ни обезоръжи. Как да отидем сега да се забавляваме?". Приближиха се и до Църквата. По-късно научих, че един от тях дори

¹ Област в Албания, населена с гръцко население - б. пр.

² Казано през май 1990 г. - б. изд.

е станал църковен певец. Но и осемдесетте семейства едно по едно се върнаха в Православието. Когато по-късно дойдоха американски протестанти, за да видят какво е направил техният проповедник, го осъдиха, защото вече нямаше последователи!

- Отче, някои хора по-лесно просят помощ, а други нищо не казват.

- Мнозина се срамуват и не искат да се изложат. Те имат по-голяма нужда. Помощта, оказвана на такива хора, има по-голяма цена. Познавам двама лекари, на които нещо им се случи и нямаха пари дори за един аспирин. Онзи, който има любов, не се задоволява да даде само на онези, които просят от него милостиня, но търси хора, които имат нужда, за да ги подкрепи. Моята майка много се стараяше да намира такива хора.

Критерий за любовта

Когато човек има достатъчно и дава милостиня, не можеш да разбереш дали има любов или не, защото може да дава не от любов, но за да се отърве от някои неща. Когато се намира в лишения и дава, тогава е видна любовта му. Например, аз мисля, че имам любов. Бог, за да изпита любовта ми, изпраща при мен един бедняк. Ако имам два часовника - един хубав и един малко повреден - и дам повредения на бедняка, означава, че любовта ми е второ качество. Ако имам истинска любов, ще му дам хубавия. Обаче слушаме какво ни внушава порочната логика и си казваме: "Какво, да дам добрия часовник ли? След като този човек няма никакъв часовник, за него и старият е добър". И му давам стария. Но когато даваш вехтото, тогава и ветхият човек все още е жив вътре в тебе. Ако даваш новото, тогава си възроден човек. А достойното за ада състояние е, когато имаш два, а не даваш нито един.

- Отче, как може човек да излезе от това състояние?

- Нека си помисли: "Ако това беше Самият Христос, какво щях да Му дам? Разбира се, най-доброто". Така човек може да разбере коя е истинската любов. Ще вземе едно твърдо решение и следващия път ще даде най-доброто. В началото може да се затрудни малко, но ако се подвизава по този начин, ще достигне до състояние да дава и старото, и новото, за да услужва на другите, и той да остане без часовник, но да има в себе си Христа и да чува сладкото биене на сърцето си, което ще трепти от божествена радост. Ако ти вземат горната дреха, а ти дадеш и ризата си (виж Лук. 6:29), след това ще бъдеш облечен от Христа. Ако те боли за някой нещастен човек и му помагаш, помисли си, ако това беше Христос, каква жертва щеше да направиш! Така човек се явява на изпити. Вярващият човек в лицето на своя ближен вижда Христа. И Самият Христос казва: "Това, което вършите за някой нещастен, все едно че го правите за Мен" (виж Мат. 25:40). Разбира се, човек трябва да отдава на всеки подобаващата му чест (виж Рим. 13:7), но любовта е една и съща към всички. В сърцето му трябва да заемат едно и също място министърът и беднякът, генералът и войникът.

- Отче, как става така, че онзи, който е получил помощ, започва да се държи лошо с онзи, който му е помогнал?

- Дяволът отива и го ръчка да се държи лошо с нас и да ни накара да се възмутим, за да загубим извършеното от нас добро. Човекът не е виновен, дяволът го подмушва, за да ни накара да изгубим всичко. Когато вършите някаква добрина, винаги чувствайте в себе си, че това, което правите, сте длъжни да го правите, и бъдете готови да посрещнете изкушението. Така няма да изгубите извършеното добро, но ще го спечелите изцяло. Например човек дава някому милостиня, без да има за цел това да стане известно. Изкусителят се намесва и подтиква други да му кажат: "Ти си сребролюбив, нищо не си направил, а еди-кой си направи това, еди-кой си - това", и т.н. Исква да го принуди и той да каже "смирено": "И аз направих нещичко - една болница". Или да го накара да се възмути и да каже: "Кой, аз ли? Аз направих това и това..", и така да изгуби всичко. Или пък изкусителят подбужда онзи, който е получил помощ от него, да му каже: "Неблагодарник, използвач и т.н.", за да му отговори: "Аз ли съм използвач? Аз, който ти направих еди кое си добро, еди-кое си благодеяние?". А след това казва: "Какъв неблагодарник! Не исках да ми каже "благодаря", но поне да признае доброто, което е получил". Обаче когато човек очаква признание, тогава край - губи всичко. А ако успее да вложи в ума си добър помисъл и си каже: "По-добре, че е забравил доброто, което му сторих", или: "Може да е бил разстроен или уморен и затова ми говори по този начин", тогава оправдава другия и не понася загуби. Когато

не очакваме отплата, тогава имаме чиста награда. Христос направи за нас всичко, а ние Го разпънахме. Нали пеем: “Вместо манна - жлъчка”³. Да се стремим винаги да вършим добро без да чакаме отплата.

Онзи, който дава, получава божествена радост

Всеки човек има две радости - едната радост е, когато получава, а другата - когато дава. Не може да се сравнява радостта, която чувства при даването, с тази, която чувства при вземането. Ако човек иска да разбере дали има правилен духовен напредък, трябва да изследва у себе си първо дали се радва, когато дава, а не когато взема; дали чувства притеснение, когато му дават, и радост, когато той дава. Освен това ако той извършва правилна духовна работа, когато направи добро, никога не го помни, но и никога не забравя и най-малкото добро, сторено му от други. Не може да затвори очи и от най-малкото благодеяние към него. Може той да е подарил едно цяло лозе на някого и да е забравил това. Но ако онзи му даде една чепка грозде от лозето, което сам той му е подарил, никога не може да забрави това. Или пък може да е подарил на някого много резбовани икони и да не помни това. Но ако онзи му даде една пластифицирана хартиена иконичка, той бива затрогнат от нея, въпреки че тя има ниска стойност, и от признателност започва да мисли как да се отблагодари. Може да построи цяла църква, да подари и земята, на която е построена и да забрави за това. Тоест, правилният духовен вървеж е човек да забравя добрините, които прави и да помни доброто, стореното му от другите. Когато стигне това състояние, тогава е човек - човек Божий. Но ако постоянно забравя добрините, сторени му от другите, и помни добрините, които той е направил, това е противоположно на работата, която изисква Христос от нас. Но също и когато мисли така: “Ти ми даде толкова и аз ти дадох толкова”, това пак са бакалски сметки. Аз се стремя да дам на онзи, който има най-голяма нужда. Не смятам като бакалин: еди-кой си ми даде толкова книги и сега му дължа толкова и трябва да му дам, за да се изплатя. Или пък: еди-кой си не ми даде, затова и аз нищо няма да му дам. Това е човешка справедливост.

Онзи, който взима нещо, чувства човешка радост. Онзи, който дава, получава божествена радост. Приемаме божествената радост чрез даването. Например някой ми дава една книга. В този момент той се радва духовно, божествено, а аз, вземайки книгата, се радвам по човешки. Когато и аз дам книгата, ще се зарадвам също с божествена радост, а другият, вземайки я, ще се зарадва по човешки. Когато и той я даде, също ще се зарадва духовно и т.н. Виждате как с едно нещо мнозина могат да се зарадват и по човешки, и по божествен начин.

Човек трябва да се научи да се радва, когато дава. Когато чувства радост при даването, има правилно устройство, свързан е в една “мрежа” с Христа, има божествена благодат. Радостта, която чувства, когато дава, носи в себе си божествен кислород. Ако се радва, когато получава и когато други се жертват за него, тази радост изпуска зловоние, причинява задушаване. Хората, които дават, без да правят никакви сметки за себе си, ще ни съдят в онзи ден. Каква радост чувстват те! Сам Христос ги закриля. Но повечето хора се радват от взимането и се лишават от божествената радост, затова са измъчени. Христос се трогва, когато обичаме ближния си повече от самите себе си и ни изпълва с божествено веселие. Вижете, че Той не се ограничи с: възлюби ближния си като себе си (Лев. 19:18, Мат. 22:39 и др.), но принесе Себе си в жертва за човека.

Сребролюбивият събира за другите

- Отче, идват тук две малки братчета - по-малкото дава, а другото не дава.
- Родителите трябва да научат и по-голямото да се услажда от даването. Ако то се потруди над това, ще има по-голяма награда от малкото, което дава по природа и така ще стане по-добро от него.
- Отче, как човек да се освободи от сърдечната теснота, от затруднението, което чувства при даването?
- Ти какво, да не би да си скръндза? Ще те изгоня! Да вземеш благословение и да даваш и по време на послушанието си, например когато си в архондарика. Виж Бог колко изобилно дава на всички благословенията Си! Ако човек не свикне да дава, става скръндза и след това се затруднява да даде.

³ Дванадесети антифон от утренията на Велики Петък.

Сребролюбецът е като “спестовна касичка” - събира за другите. Така губи радостта от даването и божествената отплата. Веднъж казах на един богаташ: “Какво събираш? Нямаш задължения. Какво ще правиш с всичко събрано?” Казва ми: “Тук ще си остане, когато умра”. Казвам му: “Давам ти благословение да вземеш всичко горе!”. “Тук ще си остане, повтаря. Ако умра, нека го вземат други”. Казвам му: “Разбира се, че тук ще остане. Целта е да го раздаваш със собствените си ръце сега, докато си жив!”. Няма по-безумен човек от алчния, който постоянно трупа и винаги живее в лишения, а накрая си купува адските мъки със събраните спестявания. Това е свършено глупаво, защото, като не дава и се губи сред материални неща, накрая губи Христа.

Скъперникът търпи подигравки и от другите. Един човек имаше много имоти: много ниви в една област, а също и апартаменти в Атина, но беше голям скъперник. Веднъж сварил една тенджера бобена чорба, но извънредно рядка, за да ядат работниците, които се трудели на нивите му. Преди започваха, горките, да работят още преди изгрев слънце и свършваха на залез. По обяд, когато спрели да починат малко, той излял бобената чорба в една тава и ги повикал да ядат. Те седнали около тавата и започнали да ядат. Понякога загребвали с лъжиците си по някое бобено зърно, а понякога само вода! Един от работниците бил голям зевзек. Оставил лъжицата си и малко се отстранил. Събул си обувките, чорапите и тръгнал да влезе в тавата. “Какво правиш?”, попитали го другите. “Мисля да вляза вътре, та дано хвана някое фасулче!”, отговорил им той. Такъв скръндза беше онзи, горкият. Затова хиляди пъти по-добре човек да бъде обладан от разточителност, отколкото от скъперничество.

- Скъперничеството болест ли е, отче?

- Много тежка болест! Няма по-тежка болест от скъперничеството, ако някой бъде завладян от него. Добре е човек да бъде пестелив, но да внимава да не бъде обладан постепенно от изкушителя чрез скъперничеството.

- Отче, някои поради скъперничество остават гладни.

- Само това ли? Имаше един богат търговец, който притежаваше голям магазин, но режеше кибритените клечки на три с джобното си ножче! Друга богаташка имаше пръчка от сярата и винаги поддържаше тлеещи въглени. Когато искаше да стъкне огън, запалваше пръчката от въглените, за да не изразходва кибритени клечки. А имаше къщи, имоти - голяма собственост.

Не казвам човек да бъде разсипник, но ако някой е такъв, поне лесно ще ти даде, ако му поискаш нещо. Ако е скъперник, ще съжалява, че трябва да даде. Веднъж две домакини разговаряли за салати и оцети и едната от тях казала: “Имам много хубав оцет”. След време на другата ѝ потрябвало оцет и тя отишла да поиска. Приятелката ѝ казва: “Виж какво, ако го раздавах, сега нямаше да имам такъв хубав седемгодишен оцет!”. Добре е човек да пести, но и да дава. Пестелив не означава скъперник. Баща ми не задържаше пари в себе си. Във Фараса нямаше странноприемница и къщата ни беше станала като странноприемница. Който идваше в селото, отиваше да спи у кмета. Давах му да яде, измиваше му краката, давах му и чисти чорапи.

Сега виждам, че в някои храмове и манастири, които са обект на поклонение, са натрупали цели складове с кандила, но не казват на хората: “Имаме, не ни носете повече”. Те не могат нито да ги използват, нито да ги продадат, но нито ги и дават на други. Ако някой започне да трупа, става като завързан и не е в състояние да даде. Но ако започне да се стреми да не трупа вещи, а ги раздава, тогава сърцето ще се събере в Христа, без той да усети. Има вдовици, които нямат пари да купят едно парче плат да облекат децата си, а аз да трупам! Как да допусна това? В колибата си нямам нито излишни чинии, нито тенджери, а почти само тенекиени кутии. Ако имам петстотин драхми, предпочитам да ги дам на някой студент да пътува от един манастир до друг, отколкото да взема нещо за себе си. Ако не трупа, имаш благословение от Бога. Когато даваш благословение, получаваш благословение. Благословието поражда благословение.

Доброто разположение е всичко

- Отче, когато някой ме моли за помощ, а нямам да му дам?

- Когато искам да дам милостиня, а нямам, тогава извършвам милостиня с кръвта си ⁴. Онзи, който има и помага на някого материално, чувства и радост, а онзи, който няма нищо за даване, постоянно страда и смирено си казва: "Не дадох милостиня". Доброто разположение е всичко. Един богатият има за даване, но не дава. Един бедняк иска да даде, но не дава, защото няма. Това са различни неща. Богатият, ако даде, чувства и едно удовлетворение. Бедният страда, иска да извърши някакво добро, но няма какво да даде и се измъчва душевно. Ако имаше, щеше да даде и нямаше да се мъчи. Доброто разположение се вижда от делата. Ако някой поиска от един бедняк милостиня, и бедният, макар и да живее в лишение, му даде (независимо дали другият ще си купи узо с парите), тогава беднякът, който е дал, ще чувства духовна радост, а Бог ще просвети някого да изпрати и на него материална помощ.

И знаете ли понякога каква несправедливост се получава? Единият дава каквото има, за да помогне, а другият тълкува това в мисълта си както си иска.

- Какво имате предвид, отче?

- Да речем, че някой има всичко на всичко пет хиляди драхми ⁵ в джоба си. Среща по пътя си един просяк, слага му ги в ръката и си заминава. Просякът гледа банкнотата от пет хиляди и се радва. В същото време минава оттам и някой много богат човек и виждайки, че другият е оставил пет хиляди, си мисли: "Този, за да даде пет хиляди, кой знае колко ли има! Сигурно е милионер!". И той дава на просяка петстотин драхми и се самоуспокоява, че е изпълнил дълга си. А онзи, клетият, е имал само тази банкнота от пет хиляди и когато е видял просяка, сърцето му е трепнало и му ги е дал. Ако богатият извършваше по малко духовна работа над себе си, щеше да има добри помисли и да си каже: "Я гледай, даде всичко каквото имаше". Или: "Сигурно е имал десет хиляди и е дал половината". Но как да има добри помисли, когато не извършва духовна работа над себе си. Затова си мисли: "За да пръска така пари, сигурно ги рине с лопата".

Други пък, макар че дават на някой бедняк по петстотин или хиляда драхми, се пазарят по еврейски за пет или десет драхми с някой беден работник, когото са наели на работа. Това не го разбирам: даваш петстотин или хиляда на някого, когото не познаваш, а онзи, който е до тебе и ти помага, го оставяш да гладува? Длъжен си първо него да обикнеш и да му помогнеш. Но явно е, че тези хора дават милостиня, за да ги похвалят. Те могат дори да заведат дело срещу някого за хиляда драхми, защото се ръководят от светската логика - уж хората да не ги мислят за глупаци. Една вярваща жена ми разказа такава история. Искала да си купи един товар дърва от няква стара жена, която пътувала три часа, за да ги докара от гората до село. А тогава пътят продължил половин час повече, т.е. три часа и половина, защото минала по заобиколен маршрут, за да не я хванат горските. Госпожата я попитала: "Колко струват?". "Петнайсет драхми", отговаря старицата. "Много са. Ще ти дам единайсет драхми". След това ми обясни на мен: "Нарочно й казах така, за да не си мислят за нас, духовните хора, че сме глупаци...". Накарах ѝ се едно хубаво. Бабата имала две добичета и загубила два дена, за да спечели двайсет и две драхми. Вместо да ѝ даде двайсет повече, се пазарила с нея като еврейка.

Милостинята помага много на починалите

Богатството носи разруха на човека, когато не бива раздавано на бедните за спасение на душата ни и за упокой на душите на нашите починали близки. Милостинята, оказана на страдащите, вдовиците, сираците и т.н., извънредно много помага и за упокой на починалите. Защото, когато човек дава милостиня за някой починал, приемащите я казват: "Бог да го прости. Да се осветят костите му". Ако някой е болен и не може да работи, има дългове и ти му помогнеш в това трудно положение и му кажеш: "Вземи тези пари за упокой на душата на еди-кого си", тогава и той ще каже: "Бог да го прости, да се осветят костите му!". Т.е. ще се помоли от сърце и това много помага на починалите.

- Ако мъжът на една жена умре без свето Причастие, без изповед или пък детето ѝ се пребие, какво друго може да направи тя, за да помогне на душите им?

⁴ Т.е. чрез страданието поради това, че нямам да дам - б. пр.

⁵ Около петнайсет евро - б. пр.

- Да стане самата тя колкото може по-добра. Естествено, това ще помогне и на нея, но също и на мъжа ѝ, защото след като са се венчали, то и починалият получава дял от нейния духовен напредък. Това е най-важното от всичко - да стане по-добра. Защото иначе може да прави някои добрини, но същевременно да си остава в същото душевно състояние. Може да си казва: "Изпълних задължението си. Какво друго да направя?", и да си остава непоправима или даже по-лоша.

Милостиня "скришом"

(Мат. 6:4)

- Отче, някои считат за фарисейщина човек да ходи на църква, но да му липсва любов и саможертвеност.

- Те откъде знаят това? Сигурни ли са, че е така?

- Така са отсъдили

- Христос така ли казва: "съдете"? Някой може да не дава на просещия циганин, защото има наум да помогне на някой болен, който е в голяма нужда. Все ще се намери някой минувач да даде на циганина, а на онзи няма кой да даде. Защо да си правят изводи, без да знаят? Фарисейщина е, когато някой върши милостиня явно, за да го похвалят.

Помня, когато през 1957 г. бях в идиоритмичен манастир, за всяко извършвано послушание в зависимост от трудността му се даваше съответно благословение. Тъй като тогава в манастирите имаше малко монаси, някои отци, които имаха повече сили, поемаха повече послушания и вземаха и по-големи благословения, но ги раздаваха. Имаше един монах, когото наричаха "скръндзата", защото не даваше. Когато той умря, на погребението му се събраха мнозина бедняци от Халкидики - от Мегали Панагия, Палеохори, Неохори ⁶, и плачеха за него. Те имаха волове и прекарваха дървен материал, греди - тогава превозът ставаше с волове, не гледай, че сега използват коли и камиони! Какво правеше този монах? Събираше - събираше парите, които получаваше за извършваните послушания, и когато виждаше някой семеен човек, който имаше само един вол, или пък волът му беше починал, му купуваше един вол. Тогава да купиш вол беше нещо голямо - струваше пет хиляди драхми, а това беше много за онова време. Другите отци даваха по пет, по десет, по двайсет драхми на бедните и добрината, която вършеха, ставаше явна. А милостинята на онзи не беше явна, защото не даваше като другите, но събираше парите и помагаше по друг начин. Така всички го наричаха "скръндза" и това име му остана. Но накрая, когато умря, бедните се събраха и плачеха. "Той ме спаси!", казваше един; "И мен ме спаси!", казваше друг. Защото по онова време, ако човек имаше един вол, можеше да изхрани семейството си, като превозва дървен материал. Отците останаха изумени! Затова казвам, че никога не знаеш какво прави другият.

- Отче, когато човек извършва милостини, а същевременно чувства в себе си някаква празнота, коя е причината?

- Нека внимава да не би да действа от човекоугодие. Когато подбудите му са чисти, чувства радост. Знаете ли какво направиха веднъж в един град? Разказа ми го мой познат адвокат, благоговееен човек. Наближавало Рождество Христово и някои християни решили да съберат различни неща, да ги направят на колети и да ги раздадат на бедните. Тогава след окупацията хората бяха в голяма нужда. Адвокатът им казал: "Понеже знаем кои са бедни, по-добре да раздадем нещата, без да вдигаме шум". Отвърнали му: "Не, по-добре да ги раздадем на площада за слава Божия, за да видят, че ни боли за хората". Той отново им казал: "Не бива. Къде видяхте написано, че така се дава милостиня?". Но онези настоявали на своето: "за слава Божия...". Като се уверил, че по никакъв начин не може да ги убеди, ги оставил. Те събрали колетите на големия градски площад и разгласили, че ще ги раздават. Научили всички и надошли разни яки мъжища като горили, които разграбили всичко. Така колетите били взети от варвари, които нямали нужда, а клетите бедняци останали с празни ръце. Тогава инициаторите на милостинята се опитали да се възпротивят, обаче онези им ударили по един здрав бой "за слава Божия!". Виждате ли как действат духовните закони! За някой светски човек

⁶Села от Халкидическия полуостров - б. пр.

донякъде е оправдано и да се възгордее, и да си направи реклама, но за духовните хора какво оправдание може да има?

- Отче, има хора, които не са вярващи, но са състрадателни и вършат добрини.

- Когато някой светски човек дава с добро разположение, а не от човекоугодие, тогава Бог няма да го остави, но все някога ще проговори в сърцето му. Мой познат, който живее в Швейцария, веднъж ми разказа следния случай: Една богата невярваща жена била толкова състрадателна, че стигнала дотам да раздаде цялото си състояние на бедни и страдащи и накрая останала в съвършена нищета. Тогава облагодетелстваните от нея се погрижили да я настанят в най-добрия старчески дом. Въпреки че правела толкова добрини, си оставала атеистка. Някои отишли да ѝ поговорят за Христа, но тя въобще не допуснала разговор. Казвала, че Христос не е бил нищо друго освен един добър човек, един социален работник и други такива теории. Може би и християните, които познавала, не са я подпомогнали да се затрогне от живота им. "Моли се за тази душа", каза ми приятелят ми. Той също много се молеше за нейното обръщане. След известно време ми разказа: "Един ден отидох да я посетя в старческия дом и я намерих съвършено променена. Викаше: "Вярвам, вярвам". Била преживяла някакво събитие, което я променило и после поискала да се кръсти.

“Вършейки това, ти ще струпаш жар на главата му” (Рим. 12:20)

- Отче, когато някой няма нужда, но се преструва, че има, трябва ли да му помогнем?

- Христос е казал да даваме на онзи, който проси от нас, без да изпитваме (виж Мат. 5:42, Лук. 6:30). Дори и просещият да няма нужда, пак трябва да му дадеш и да се радваш, че ще му дадеш. Бог праща дъжд на праведни и неправедни (Мат. 5:45), тогава защо и ние да не помогнем на ближния си? Нима самите ние заслужаваме всичките дарове, които Бог ни дава? Бог не ни стори според нашите беззакония и не ни въздаде според нашите грехове (Пс. 102:10). Някой бедняк моли за помощ? Дори и да се съмняваш дали наистина е беден, пак му помогни с разсъждение, за да не те тревожи съвестта. Виждаш ли какво казва авва Исаак: "Дори и човек да седи на кон и да проси от тебе, дай му". Не знаеш в какво положение се намира. Вярвай на това, което той ти казва, и давай според това, което иска.

Ако например имаме само хиляда драхми и ги дадем на някой беден, и се притесним, че нямаме да дадем повече, тогава освен благословието (парите, които даваме) ние влагаме в съзнанието му Христа, а също и положително безпокойство. Това наше действие ще го обезпокои, защото постоянно ще се връща към милостивия благодетел, който заедно с хилядарката му е дал и състрадаващото си сърце и ще се принуди да му изпрати анонимно парите, от които го е лишил, та дори и отгоре. На мен ми се е случвало подобно нещо. Веднъж се озовах в Солун и там ме спря една жена - изглеждаше като циганка - и ми поиска пари за децата си, защото мъжът ѝ бил болен. Имах само петстотин драхми и ѝ ги дадох. "Прости, казах ѝ, нямам повече да ти дам. Ако искаш вземи ми адреса и ми пиши как върви състоянието на мъжа ти и ще гледам да ти изпратя повече от Света Гора". След време получих писмо, в което имаше петстотин драхми и пишеше: "Благодаря ти за добрината ти. Връщам ти парите, които ми даде". Когато човек дава милостиня със състрадание, просякът се разпалва от Христовата любов и започва и той да дава, а не да събира. Но дори и да се случи някой много коравосърдечен просяк и продължи да трупа събраните пари, сам той няма да се порадва на натрупаното, но Бог ще си промисли тези пари да отидат на мястото си, а за него ще остане само умората и притеснението от събирането на средства, които в крайна сметка отиват за други.

- Т.е., отче, колко трябва да дава човек?

- Да дава толкова, че да не го безпокои съвестта. Нужно е разсъждение. Да не даде сто, а после да се измъчва, че не е дал петдесет. Нужно е голямо внимание, когато човек има любов заедно със силен ентузиазъм. Добре е да възпира малко любовта и ентузиазма си, за да не се разкайва, че е дал прекалено много на някой нещастен, а е трябвало по-малко, защото самият той е останал с празни ръце. Постепенно ще придобие опит и ще дава в съответствие със себеотрицанието, което притежава.

- Отче, когато някой иска прекомерно много, да му даваме ли?

- Тук е нужно разсъждение и пак разсъждение. Ако някой ти иска много неща, за да се хвали с тях пред другите, дай му. Виждаш, че Христос не е казал на Юда: "Какъв апостол си ти? Отсечи сребролюбие то си", но му дал дори и касата (виж Йоан 12:6). Обаче ако някой ти иска една кутия мармалад и ти знаеш, че той има цяла делва с мармалад, а някой друг няма въобще и има нужда, тогава кажи на онзи, който има, а проси още: "Ако искаш, брате, дай и ти малко от това, което имаш на еди-кого си". Ако пък не познаваш никого, който се нуждае, тогава дай му го, без да му казваш нищо, след като ти го е поискал. Може чрез това даване, ако вътре в него има някоя чувствителна струна, да се трогне и да се поправи.

В такива случаи става това, за което говори апостол Павел: "Когато врагът ти причинява зло, а ти му правиш добро, събираш разпалени въглени върху главата му" (виж Рим. 12:20). Това не означава, че го изгаряш, но че когато му отвърещаш с добро, тогава вътре в него започва да работи любовта, която е Христос, и се задейства Божията благодат. Тогава човек се променя, защото го гризе съвестта, т.е. изгаря в огъня на съвестта си. Обаче не е правилно да вършиш някое добро, имайки за цел някой друг да се почувства изобличен и да се вразуми, защото по този начин силата на доброто отслабва, но да извършваш доброто изцяло от любов. Когато си "отмъщаваш" с добро, другият се изменя и се поправя.

В Коница живееше един пияница, който имаше и семейство, и аз му давах по нещо. Някои хора бяха научили, че помагах на клетника, защото и сам той говореше за това. Казаха ми: "Не му давай, защото всичко изпива". А той ми казваше: "Дай ми за децата ми". И аз му давах с думите: "Вземи това за децата си". Знаех, че пие, но знаех, че тези думи ще му помогнат - ще отива да пие, но ще мисли и за децата си. Ако не му давах, щеше да измъчва жена си и щеше да взима от парите, които тя изкарваше, работейки по чуждите домове и тогава децата му щяха повече да страдат. А когато му казвах: "Вземи за децата си", той си спомняше малко и за тях. Разбираш ли? Болеше ме за него и той чувстваше това, и то работеше в душата му. Мнозина са получили полза по този начин. А някои, тъй като чувстваха угризения на съвестта, по-късно изпращаха парите обратно.

С нашата логика не оставяме място на Христа да работи. Сега научете правилното Евангелие, ако искате да станете истински евангелисти (разбира се, не протестанти)!

ДУХОВНО ЮНАЧЕСТВО

“Най-висшата радост произлиза от жертвата.. Само когато човек се жертва, се сродява с Христа, защото Христос е Жертва”

Личбите на времената ¹

Антихристът

- Отче, кажете ни нещо за антихриста.

- Нека сега поговорим за Христа... нека бъдем колкото може по-близо до Христа. Ако сме заедно с Христа, от анти-христа ли ще се уплашим? Нима антихристовият дух не съществува и сега? Така или иначе злото бива вършено от анти-христовия дух. И когато се роди чудовището антихрист и извърши своите безумия, накрая пак ще стане за посмешище. Обаче ще се случат много събития. Може би и вие ще преживеете много от събитията, за които се говори в Апокалипсиса. Постепенно доста неща започват да излизат наяве. И аз, окаяният, преди колко години започнах да викам! Положението е ужасно, безумно! Умопомрачението е прехвърлило всички граници. Апостасията ² вече настъпи и остава да дойде синът на погибелта (2 Сол. 2:3). Ще стане голяма лудница. В безредието, което ще се въцари, всяка държава ще се надигне и ще прави каквото ѝ дойде наум. Постоянно ще чуваме нещо ново. Ще виждаме да стават най-невероятни, най-абсурдни неща. Добре е поне, че събитията ще преминават бързо-бързо.

Икуменизъм, общ пазар, една голяма държава, една обща религия според техните мерки - това са дяволските планове. Ционистите подготвят някого за Месия. За тях Месия трябва да е цар, т.е. да царува тук, на земята. Иеховистите също очакват земен цар. Ционистите ще представят едного, а иеховистите ще го приемат. Ще кажат: "Този е". Ще настъпи голям смут. В този смут всички ще търсят някой Месия, за да ги спаси. И тогава ще представят едного, който ще каже: "Аз съм имамът, аз съм петият Буда, аз съм Христос, когото очакват християните, аз съм този, когото очакват иеховистите, аз съм Месия на евреите". Ще има пет "аз"!

Евангелист Иоан казва в първото си послание: Деца... иде антихрист, и сега са се появили вече много антихристи (1 Иоан 2:18). С това няма предвид, че очакваният антихрист ще бъде като гонителите Максимиан и Диоклетиан, но че очакваният антихрист ще бъде, така да се каже, въплътен дявол ³, който ще се представи пред израилския народ като Месия и ще прелъсти света. Идват трудни години; ще имаме големи изпитания. Християните ще търпят голямо гонение. Обаче хората дори и не подозират, че живеем сред личбите на последните времена, че антихристовият печат става действителност. Все едно че нищо не става. Затова Писанието казва, че ще бъдат прелъстени и избраните (виж Мат. 24:24, Марк 13:22). Онези, които няма да имат добро разположение, добра воля, няма да получат просвещение и ще се прелъстят в годините на апостасията. Защото, който няма божествена благодат, няма и духовна яснота - такъв е и дяволът.

- Отче, ционистите вярват ли в това, което се казва за антихриста?

- Те искат да управляват целия свят. За да постигнат целта си, използват магията и сатанизма. Гледат на поклонението на сатаната като на една сила, която ще им помогне да осъществят плановете си. Т.е. тръгнаха да управляват света със сатанинска сила. Изобщо не слагат в сметките си Бога. Обаче по този начин ще бъдат ли благословени от Бога? От всичко това Бог ще извлече много добро. Предишните сатанински идеологии издържаха поне седемдесет години. А тези дори и седем години няма да се задържат.

- Отче, когато слушам за антихриста, чувствам в себе си страх.

- От какво се боиш? Да не би да е по-страшен от дявола? Той е човек. Ето, света Марина биела дявола, а пък света Иустина виж колко бесове поразила. В края на краищата не сме дошли в този свят, за да се подредим добре.

¹ Изложението в тази глава е казано или написано между 1981 и 1994 г. - б. изд.

² Т.е. отстъплението, отпадането - б. пр.

³ Т.е. антихристът ще бъде човек, който ще вмести в себе си цялата дяволска енергия - б. пр.

Земният цар на евреите

Знамение, че приближава изпълнението на пророчествата, ще бъде събарянето на Омаровата джамия в Иерусалим. Ще я съборят, за да възстановят храма на Соломон, за когото казват, че е бил построен на това място. Накрая ционистите ще въздворят там антихриста като Месия. Чух, че евреите вече се готвят да построят соломоновия храм.

- Отче, защо евреите, въпреки че четат Стария Завет, не вярват в Христа?

- Защо не попиташ за това евреите? Те открай време притежават един фанатизъм. Разбират, но егоизмът ги заслепява. Ако имаха малко внимание, никой от тях нямаше да остане в иудейството.

- А как са тълкували прочетеното?

- Как са го тълкували и как го тълкуват? Превръщат духовните понятия в материални. Например това, което казва свети пророк Исаия: Ще се развесели пустинята и сухата земя, и необитаемата страна ще се зарадва и разцъфти като крин (Ис. 35:1), знаеш ли как го тълкуват? За да покажат, че пустинята е процъфтяла, отклониха една река от пътя ѝ, направиха тераси, градини, насадиха бананови, лимонови и портокалови дръвчета, озелениха всичко и после казват: "разцъфтя пустинята"! Всичко тълкуват по този начин. А пък тези пророчески думи се отнасят до възраждането на света чрез светото Кръщение, банята на паки-битието.

- Сега очакват земен цар ли?

- Да, антихриста. Равините знаят, че Месия е дошъл и те са Го разпънали на кръст. Научих от един човек, че когато умира някой еврейин, равинът отива и му казва на ухото: "Месия е дошъл". Значи ги гризе съвестта и се чувстват виновни, но не се смиряват.

- И какво печелят, когато го казват в онзи час?

- Нищо. Просто го казват, защото ги гризе съвестта и си мислят, че след като са го казали, всичко е наред...

- А другите не чуват ли?

- Не, казват го на ухото. А еврейските младежи са се разбунтували срещу равините. Казват: "Месия вече е дошъл, вие какъв Месия чакате?". В Америка група младежи, които са изследвали исторически Свещеното Писание, издават свое списание, в което пишат: "Месия е дошъл. На онзи, който не вярва, че Месия е дошъл, ще изпращаме списанието безплатно, докато не повярва. А който вярва, нека плати абонамент, за да можем да го изпращаме на онези, които не вярват".

- Те евреи ли са?

- Да, евреи.

- Станали ли са християни?

- Е, и само това че са повярвали, пак е нещо.

- А може ли да има равини, които са тайни християни.

- Равини да бъдат тайни християни? Ако някой стане християнин, ще остане ли равин? Значи да учи евреите, че Месия не е дошъл, а само когато умират, да им казва, че Месия е дошъл, така ли?

Печатът. Числото 666

- Отче, след колко време ще стане всичко това?

- Заради тебе и заради мене нещата се бавят, за да придобием добро духовно състояние. Бог ни оказва търпение, защото ако стане сега, с мене и с тебе е свършено⁴. Никъде в учението на Христа не се говори за конкретно време (виж Мат. 24:36, Марк 13:32, Деян. 1:7, 1 Сол. 5:1). Обаче в Писанието се казва, че тези събития ще бъдат предизвестени от личбите на времената (виж Мат. 24:29 и сл., Марк. 13:24 и сл., Лук. 21:25 и сл.). Нека винаги бъдем готови и ще ги видим, когато времето наближи. Тогава ще бъдем по-сигурни. "Времето и опитът ще открият това на живеещите трезво", казва свети Андрей Кесарийски.

В ръцете ми попадна една книга, на чиято корица имаше три големи шестици! Брей, безсрамници! Правят го, за да изградят добра представа за шестиците и хората да свикнат с тях. Така постепенно ще дойде и печатът... На кредитните карти отдавна са сложили 666. Мнозина слагат това число като фирмен знак, за да предпочитат техните стоки. Така единият поддържа другия. Т.е., 666 купува 666. Писано е, че когато се разпространи емблемата със змията, която яде опашката си, това ще означава, че евреите са завладели целия свят. Сега са го сложили на някои банкноти. Числото 666 вече се е разпространило дори в Китай и Индия!

- Как слагат точно това число, отче?

- Свети евангелист Иоан е знаел какво ще прави дяволът, както и пророците са пророчествали, че Христос ще бъде продаден за трийсет сребърника (виж Зах. 11:1-13), че ще Го напоят с оцет (виж Пс. 68:22), че ще си разделят одеждите Му (виж Пс. 21:19). Той преди две хиляди години е написал, че хората ще бъдат подпечатвани с числото 666. Който има ум, нека пресметне числото на звяра, понеже е число на човек, и числото му е шестстотин шейсет и шест (Откр. 13:18). За евреите 666 е икономически символ. Както се разказва в Стария Завет, евреите наложили един определен данък на народите, покорени от тях в различни войни. Годишният данък бил 666 златни таланта (виж 3 Царств. 10:14 и 2 Парал. 9:13). Сега, за да покорят целия свят, отново въвеждат това старо данъчно число, което е свързано с тяхното славно минало. Затова не искат да го заменят с друго число. Т.е., 666 е символ на мамона. Взели са го от тежестта на златото. Не са знаели, че свети Иоан говори за него в Апокалипсиса, но въпреки това то не спира да бъде мамон. Обаче Евангелието казва: или Христос, или мамона. Не можете да служите на Бога и на мамона (Мат. 6:24).

Нещата напредват. В Америка слагат печат на кучетата и те излъчват с минипредавателя, и могат да ги намерят по всяко време. Така знаят къде се намира всяко куче. Онези кучета, които не са белязани и са бездомни, ги убиват с лазерни лъчи. По-късно ще започнат да убиват и хората. Сложили са печат на тонове риби и ги следят от спътник в кое море се намират! На колко хора там вече са поставили печат с лазерни лъчи - на едни на челото, на други - на ръката! След време който няма да има печат с числото 666, няма да може нито да продава, нито да купува, да взема заем, да бъде назначаван на работа и т.н. Помисълът ми казва, че с тази система антихристът иска да обхване целия свят и ако някой не е в системата, няма да може да работи и т.н. независимо дали е червен, черен или бял. По такъв начин той ще се наложи чрез икономическата система и ще контролира цялата световна икономика. Тогава само онези, които ще са приели печата, начертанието с числото 666, ще могат да извършват търговия.

Обаче как ще пострадат хората, които са приели печата!... Един специалист ми казваше, че лазерните лъчи са много вредни. Хората, които приемат печата, ще станат много чувствителни към слънчевите лъчи и ще страдат толкова много, че ще прехапят езика си от болка. Които не приемат печата, ще бъдат по-добре от другите, защото Христос ще помага на всички, които не са приели печата. Това не е малко нещо!

- Отче, кога ще им помага? След това ли?

- Не, тогава.

- Но, отче, след като няма да могат да продават и купуват, как ще им бъде по-добре от другите?

- Бог си знае начина, а и аз го знам. Този въпрос ме занимаваше много и Бог ми изпрати... телеграма. Как само се грижи за нас Бог!

- Отче, защо печатът се нарича още и "белег"? (виж Откр. 13:16, 17).

⁴ Тук, както и на много други места Старецът говори с характерния си шеговит тон - б. пр.

- Защото няма да бъде на повърхността. Какво ще рече “белязвам”?⁵ Нали означава “правя дълбоки прави линии, очертания”. Печатът ще бъде белег, който ще поставят отначало на всички стоки, а след това ще наложат да се извършва с лазерни лъчи на ръката или челото на хората. Бях казал за това на един лекар от Торонто преди две години и сега той ми съобщи, че прочел във вестника, че вместо кредитна карта искат отпечатък от ръката. Напредват, но не можем да кажем с точност, че ще стане едно или друго нещо. Напоследък в Гърция са внесени телевизори, които имат устройство, чрез което се наблюдават гледащите телевизия. След кратко време онези, които имат телевизор, ще гледат и ще бъдат гледани! Ще следят (телевизионните предавания) и ще бъдат следени. Други ще контролират чрез компютър целия им живот - какво говорят, какво правят, всичко. Виждаш ли каква диктатура е изобретил дяволът!

В Брюксел е построена цяла палата с три шестници за централния компютър. Този компютър може да контролира милиарди човеци - шест милиарда, почти целия свят. С едно копче ще могат да “изповядват” всеки човек! Някои европейци се възпротивиха, защото се боят от световна диктатура. Ние, православните сме против, защото не желаем антихриста, но естествено и диктатурата. Очакват ни събития, но няма да бъде за дълго. Както Православието не може да бъде изличено от комунизма, така и сега няма да бъде изличено.

Новите лични карти

- Отче, някои казват: “На банкнотата от пет хиляди драхми има три шестници. Както използваме нея, така ще използваме и личните карти”⁶.

- Петте хиляди са банкнота. И на английската лира е нарисувана кралица Виктория, но това не ме безпокои. “Кесаревото - на кесаря” (виж Мат. 22:21, Марк. 12:17). Но тук става въпрос за личната ми карта, за нещо което е лично, а не за банкнота. Това означава и думата “тавтотита”⁷. Т.е човек отъждествява себе си с това, което е вписано в нея. Ще сложат дявола и аз ще подпиша, че го приемам ли? Как ще направя това?

- Отче, каква е връзката между новите лични карти и печата на антихриста?

- Личната карта не е печатът, но е преходен етап към печата.

- Хората питат, отче, какво да правят във връзка с новите лични карти.

- Когато ви питат, най-добре им казвайте да се съветват със своите духовници и да изчакат малко, за да видят как ще реагира Църквата⁸, защото мнозина питат, а малцина разбират отговорите. Аз писах съвсем ясно за това в брошурата “Личбите на времената”. Нека всеки постъпва според съвестта си. Разбира се, някои казаха: “Е, това е мнението на един калугер, не е мнението на Църквата”. Обаче аз не изразих своето мнение, просто изложих думите на Христа, на Евангелието, защото трябва да подчиняваме своето мнение на Божията воля, която се изразява чрез Евангелието. Други пък разпространяват, че съм казал обратното на това, което казвам. Някои, като чуват това, не отчитат, че въпросът е сериозен и не проверяват дали е истина, дали наистина съм казал така, но вярват на чутото. Аз не се страхувам, говоря открито. Идват до килията ми, пускат в пощенската кутия шестници. Това - както и да е. Веднъж сложиха табела пред вратата ми. Като я видях, помислих, че някой е дошъл, не ме е намерил и е написал на табелата: “отсъства”, за да знаят и другите. Когато видях какво пише!... Беше псувня - такава не съм чувал и в света! Цялото това положение ще се разчисти, но ще преминем през буря. Светът вече се е надигнал; трябва и ние да се надигнем с много молитви.

Едни се тревожат от въпроса за личните карти, а други използват това и създават проблеми. Църквата трябва да приеме една правилна позиция. Да говори, да обясни на вярващите, за да разберат, че ако вземат

⁵ На гръцки език χαράσσω означава очертавам чрез вдълбаване, изрязвам, гравирам - б. пр.

⁶ Става дума за лични карти, на които ще бъде изобразен белег или числото на антихриста - б. пр.

⁷ На гръцки език ταυτότητα означава тъждественост, а също и лична карта, документ за самоудостоверение - б. пр.

⁸ Светият Синод на Еладската Църква прие решение и издаде свое окръжно № 264 от 09. 02. 1998 г., с което препоръчва на православните християни да не приемат лични карти с числото на антихриста - б. пр.

личните карти ⁹, това ще бъде падение. Същевременно Църквата трябва да изиска от държавата новите удостоверения най-малкото да не бъдат задължителни. Ако Църквата приеме сериозна позиция и бъде зачетена свободата на вярващите, тогава който иска, може да извади нова лична карта, а който не иска - да си бъде със старата. Тогава само някои, които са твърди в убежденията си, ще пострадат, тъй като останалите ще бъдат против тях. Мнозинството ще гледат да си подредят работата. Които ще искат да живеят удобно, ще вземат новата, а останалите, благочестивите ще си останат със старата лична карта, обаче ще търпят трудности.

Сега след като министърът обеща да не бъде поставяно ббб на личните карти - нито видимо, нито невидимо - и това е нещо. Нека изчакаме и нещата ще покажат. Само това, че казват, че няма да поставят ббб - и това е нещо. Самите те се отказват. Нека видим какво ще сложат накрая. Докато започнат да издават нови удостоверения, може да дойде и Божият гняв. Освен това не е казано, че новите документи трябва да се вземат за двайсет и четири часа. Нека излязат първите лични карти, да бъдат изследвани и ако министърът излезе лъжец, тогава борбата ще бъде справедлива. Ако сега продължим протестите, ще ни кажат: "Ето, те предизвикват смутове. Макар че въпросът бе решен, викат и протестираат". Ако едно куче е добър пазач, лае, когато идва крадец. Когато крадецът избяга, то спира. Ако продължи да лае, тогава не е добър пазач.

- Отче, казват също така, че понеже има свобода на религиите, религиозната принадлежност не трябва да бъде вписвана в новите удостоверения ¹⁰.

- Да, тях не ги интересува от каква вяра са, но мен ме интересува, защото това е удостоверение на личността ми. Пише от къде съм и какъв съм. Ако не се вписва религиозната принадлежност, ще се създадат трудности. Например, някой решава да сключи брак и отива при свещеника. Ако на личната му карта пише "православен" (независимо от колко карбта е), тогава добре. Но ако не е вписана религията, как ще му издадат разрешение за брак? За Църквата от това ще произлязат бъркотии. Ако пък религиозната принадлежност може да се вписва по желание, тогава ще бъде като изповедание на вярата. Европа си е Европа. Тук е различно.

Коварни методи за въвеждане на печата

Постепенно след въвеждането на кредитните карти и новите лични карти, т.е. съставянето на личните досиета, ще пристъпят лукаво към напасване на печата. Ще насилват хората по различни лукави начини, за да приемат печата на челото или на ръката. Ще засилват натиска и ще кажат: "Вече ще използвате само кредитни карти, парите се отменят". Хората ще пазаруват в магазините с карта, а магазинерът ще получава парите от банката. Който е без карта, няма да може нито да продава, нито да купува. И същевременно ще почнат да рекламират "съвършената система" - печат с числото ббб, чрез лазерни лъчи на ръката или челото, който няма да се вижда външно. Заедно с това по телевизията ще показват, че еди-кой си откраднал картата на еди-кого си или му взел парите от банката. И ще внушават постоянно: "Най-сигурното е печатът с лазерни лъчи на ръката или челото, защото само собственикът му ще знае номера си. Печатът е най-съвършената система. Никой не може да открадне ръката или главата на другия, нито може да види печата". Затова сега оставят крадците и разбойниците да действат свободно. Дори и на Света Гора около Карея обреха няколко килии, а в една от тях убиха монаха по време на грабежа. Така и тогава всеки ще намира сгоден случай да граби каквото поиска. Например, ако иска да си присвои една нива, ще каже, че уж е била на дядо му, или че някога я е бил взел под наем за пасище. После иди че се разбери, ако можеш. Компетентните органи ще кажат: "За съжаление не можем да извършим контрол, защото контролът става само с компютър". И така ще напредват с печата. Ще се стигне дотам, че ще проверяват с компютъра дали си приел печата, за да те обслужат или не.

Трите години и половина ¹¹ ще бъдат трудни и онези, които няма да се съгласят със системата, ще страдат. Винаги ще се намира някакъв повод да ги хвърлят в затвора. След година ще ги водят в друг град за даване

⁹ Има предвид - лични карти с числото или знака на антихриста - б. пр.

¹⁰ В досегашните гръцки лични карти задължително се вписваше и религиозната принадлежност - б. пр.

¹¹ Виж Дан. 9:26, 27, Откр. 12:6 и 13:5. Виж също и св. Иринея Лионски, Пет книги срещу ересите, кн. 5, гл. 25 и 30 - б. изд.

на показания, за да минат през друг съд - от един град в друг. После ще кажат: "Прощавай - невинен си. Ако имаше печат, щяхме да установим всичко за една минута. А така без печат не можем да направим проверка".

- Отче, ще могат ли да наложат печата насила?

- Чак дотам "любезността" им няма да достигне! Ще бъдат вежливи и любезни, нали са европейци. Ще се стремят да показват благородство. Няма да измъчват хората, но човек няма да може да живее, без да е приел печата. Управляващите ще казват: "Без печата ви е трудно. Ако го бяхте приели, нямаше да се мъчите". Човек няма да може да използва тогава нито златни монети, нито долари. Затова, ако се постараете отсега да свикнете да живеете просто, умерено, ще можете да преживеете в онези години. Голямата трудност ще трае кратко - три-три и половина години. Заради избраните дните ще бъдат съкратени (виж Мат. 24:22, Марк. 13:20). Няма да разберат как ще преминат. Бог няма да остави човека без помощта Си.

Печатът е равнозначен на отречение

Въпреки че евангелист Иоан пределно ясно пише в Откровението за белега (виж Откр. 13:16 и сл., 14:9 и сл., 16:2, 20:4), някои не разбират. Какво да им кажеш? За съжаление днес могат да бъдат чути един куп безсмислици, произведени от разсъдъка на някои съвременни "гностици". Един казва: "Аз ще приема личната карта с 666 и ще поставя на нея и един кръст". Друг: "Аз ще приема печата на челото и ще прекръстя челото си с кръстното знамение"... и множество подобни глупости. Мислят, че по този начин ще се осветят, но това е прелест. Един владика ми каза: "Там където ще се подпиша, ще поставя и един кръст. Не се отричам от Христа, просто се ползвам от системата". Казвам му: "Да речем, ти си владика и поради това до подписа си поставяш и кръст. Някой архимандрит също поставя кръст до подписа си поради служебния си чин. А обикновените хора какво ще правят?"¹². Нечистото не може да бъде осветено. Чистата вода приема благодатта и става светена вода. Урината не може да стане светена вода. Камъкът чрез чудо става на хляб. Нечистотиите не могат да бъдат осветени. Следователно, когато дяволът, антихристът е изобразен със своя символ върху личната ни карта, или върху ръката или челото ни, не може да бъде осветен, ако поставим и един кръст редом. Имаме силата на Честния Кръст - този свят Символ, имаме божествената благодат на Христа само когато пазим благодатта на светото Кръщение, чрез което се отричаме от сатаната, съчетаваме се с Христа и приемаме светия Печат - "печат дара Духа Святаго". Виж само каква логика имат някои!... Ще поставят редом и един кръст, и вече всичко е наред! Нали знаем, че апостол Петър се е отрекъл от Христа само външно, но и това е било отречение (виж Мат. 26:69-75, Марк. 14:66-72, Лук. 22:54-62, Иоан. 18:16-18, 25:27). Значи те се отричат от светия Печат на Христа, даден им в светото Кръщение, когато приемат печата на антихриста, а говорят, че имат в себе си Христа!!!

Тълкувания на пророчествата

- Отче, някои казват: "Каквото е писано от Бога, това ще стане. Ние какво да се занимаваме?".

- Да, казват го, обаче не е така, детето ми! И аз чувам някои да казват: "Евреите не са толкова глупави, че да се издадат с 666, след като евангелист Иоан говори за това в Откровението. Ако беше така, щяха да го направят по по-хитър начин, не толкова открито". Добре, но и книжниците и фарисеите не са ли знаели Стария Завет? Анна и Каиафа не са ли знаели по-добре от всички, че е писано, че Христос ще бъде предаден за трийсет сребърника? (виж Зах. 11:1-13). Защо не са дали трийсет и един или двама и девет, а точно трийсет? Обаче те са били заслепени. Бог е знаел, че ще стане така. Бог знае предварително бъдещето, но не предопределя - само турците вярват в късмета, в това, че вече съдбата е написана. Бог знае, че нещо ще стане така, но човек го извършва така от глупост. Не че Бог е издал нареждане да стане така, но вижда докъде ще стигне човешката злоба и че хората няма да променят решението си. Но това не означава, че Бог така е подредил нещата!

¹² Тези думи на Стареца не са израз на съгласие с казаното от владиката, а просто продължаване на мисълта на владиката, за да покаже, че тя сама по себе си е невярна. Продължението на мисълта на Стареца показва, че той изначално отхвърля подобна логика, защото "нечистото не може да бъде осветено" - б. пр.

А някои се занимават с пророчествата и им дават свое тълкувание! Не казват поне: “Така мисля”, но: “Така е”, и развиват свои теории. Други пък ги тълкуват както си искат, за да оправдаят страстите си. Например това, което казва свети Кирил: “По-добре знаменията на антихриста да не станат в наше време”¹³. Някой, който иска да оправдае страха си, казва: “Виждаш ли? Свети Кирил се е уплашил да не би да се отрече. Аз да не съм по-голям от свети Кирил? Значи и да се отрека от Христа, няма нищо страшно...”. А светият е казал: “По-добре да не се случи”, за да не видят очите му антихриста, а не защото се е боял. Виждаш ли как дяволът извърта нещата?

За съжаление някои “гностици” днес “повиват” духовните си чеда като младенци, уж за да не се притесняват: “Няма значение, това не е нищо. Важното е вътрешно да вярвате!” Или казват: “Не говорете по тези въпроси - за личните карти, за печата, за да не се смуцават хората.” А биха могли да говорят на чедата си така: “Нека се стараем да живеем по-духовно, да бъдем близо до Христа. И не се бойте от нищо - в края на краищата ще станем мъченици”. Тогава ще им помогнат да се подготвят. Ако някой разбере истината, ще се замисли и ще се събуди. Тогава ще го боли за съвременното положение, ще се моли и ще внимава да не падне в клопка.

А сега какво става? Някои не само че дават свои тълкувания, но и сами се страхуват като светските хора. А би трябвало да се обезпокоят духовно и да помагат на християните, като пораждат у тях положително безпокойство и ги укрепват във вярата, за да почувстват божествено утешение. Недоумявам, нима не се замислят за всичко това, което се случва? Защо никак не поставят под въпрос тълкуванията на своя разсъдък? И ако помагат на антихриста, като сами приемат печата, как така увличат и други души към погибел? Когато Писанието казва: за да прелъстят, ако е възможно, и избраните (Марк. 13:22), има предвид, че ще бъдат прелъстени онези, които ще тълкуват със собствения си разсъдък.

И така, зад “съвършената система” на кредитните карти и компютърната безопасност, се крие световната диктатура, робството на антихриста. И той ще направи, щото на всички... да се даде белег на дясната им ръка или на челата им, та никой да не може нито да купува, нито да продава, освен оня, който има тоя белег, или името на звяра, или числото на името му. Тук е мъдростта. Който има ум, нека пресметне числото на звяра, понеже е число на човек, и числото му е шестстотин шейсет и шест (Откр. 13:16-18).

¹³ Точният тест е: “Макар и да е казано това, но дано Бог не даде да се изпълни то върху нас!” Св. Кирил Иерусалимски, Огласителни слова, слово 15 - б. пр.

Жертвата носи радост

В наше време жертвата е рядкост

“Децата са голямо главоболие” - така ми каза една жена, която беше богата и имаше всичко. Тежеше ѝ да има деца! Когато една майка мисли по този начин, тогава нищо не се получава, защото по принцип майките имат любов. Една девойка, преди да създаде семейство, може майка ѝ да я буди от сън в десет часа сутринта. Но от момента, в който стане майка и трябва да храни детето си, да го пере, да му чисти, тогава не заспива дори и нощем, защото машинката вече се е запалила. Когато човек е готов за жертви, не роптае, не го мързи, но чувства радост. Цялата основа е в това: да има саможертвен дух. Ако богатата жена, която споменах, би казала: “Боже мой, как да Ти благодаря? Дал си ми не само деца, но и много блага... Колко хора нямат нищо, а аз имам толкова къщи, имам имоти от баща си, съпругът ми получава голяма заплата, изкарвам две заплати и от наемите и не се мъча! Как да Ти се отблагодаря, Боже мой? Аз не заслужавам всичко това”. Ако мислеше по този начин, тогава чрез славословието щеше да изчезне и черногледството. Само да благодареше денонощно на Бога, щеше да бъде достатъчно.

- Жертвата, отче, носи радост.

- О, каква радост! Тази жертвена радост днес хората не я вкусват, затова са измъчени. Нямат идеали, животът им тежи. Юначеството, себеотрицанието - това е движещата сила в човека. Ако тази сила липсва, човек се измъчва. Преди хората в селата отиваха нощем, без да шумят около себе си и без да ги види някой, и прокарваха някой път, който щеше да е полезен за всички, за да ги поменават, когато умрат. Сега рядко може да се срещне този жертвен дух. Веднъж на Света Гора гледах монасите, които участваха в литийно шествие. Минаваха близо до една къпина и закачаха булата си в един клон. Никой не посегна да го пречупи, за да улесни останалите, но всички се навеждаха, за да не се закачат. На къпината ли се покланяха? Поне да беше неопалимата къпина, щеше да има смисъл! Но всеки си казва: “Нека друг уреди това, а аз да си върша работата”. И защо да не го направиш ти, след като си го видял първи? Така правят светските хора, които не вярват в Бога. За какво ми е такъв живот? Хиляди пъти по-добре е да умра. Целта е всеки да мисли за другия, за болката на другия.

Хората вече са изгубили всякакъв контрол над себе си. Изчезнало е любочестието, жертвоготовността. Разказвал съм ви в какво състояние бях, когато страдах от херния там, в колибата си. Когато някой удряше камбанката на портата, излизах да му отворя, дори и да имаше сняг. Ако човекът имаше сериозни проблеми, макар че дотогава се намирах в кревата, вече преставах да усещам своята болка. Тръгнах да го почерпя и с едната ръка го черпех, а с другата придържах хернията си. Докато разговаряхме, макар че силно ме болеше, дори не се подпирах никъде, за да не усети другият, че ме боли. Когато човекът си тръгваше, аз се строполявах отново на кревата от болка. Не че преди това болката ми беше спряла по чудесен начин, но просто чувствах болката на другия и забравях своята. Но така стават и чудеса - когато човек съучаства в чуждата болка. Цялата основа е в това да почувстваш другия като брат, да те боли за него. Тази болка за другия трогва Бога и става чудо. Защото нищо друго не трогва Бога повече от благородството, т.е. от саможертвата. Но в наше време благородството е рядкост, защото се разпространи себелюбието, користта. Рядко се среща човек, който да каже: “Нека отстъпя реда си на друг, пък аз да се забавя”. Малко са тези благословени души, които мислят за другия. Дори и сред духовните хора е разпространен един противоположен дух - духът на равнодушието.

Доброто е добро, само когато този, който го върши, жертва нещо от себе си - сън, почивка и т.н. Затова Христос е казал: от немотията си (Лук. 21:4). Когато съм си отпочинал и върша нещо добро, тогава то няма стойност. Обаче когато съм уморен и някой например ме помоли да му покажа пътя, и го направя, тогава това има стойност. Или ако съм се наспал и прекарам цяла нощ с някого, който има нужда от помощ, това няма голяма стойност. А ако ми харесва и беседата, тогава може да го правя, за да се насладя на общуването и малко да се поразвлека. А когато съм уморен и извършвам жертва, за да помогна на другия, чувствам райска радост. Тогава Божиите благословения просто ме бомбардират!

Когато на някого му е тягостно не само да послужи на другото, но дори и да извърши някоя работа за себе си, тогава такъв човек се уморява и от почивката. А човекът, който помага, си почива от това, че се уморява. Човекът, който има саможертвен дух, ако види например някого, който няма телесни сили как работи и се уморява, ще му каже: "Седни малко да си починеш", и сам ще свърши работата. Немощният ще си почине телесно, обаче другият ще почувства духовна отмора. Каквото прави човек, да го прави със сърце, иначе не се променя в духовно отношение. Онова, което се върши със сърце, не уморява. Сърцето е като някоя машина, която се зарежда сама - колкото повече работи, толкова повече се зарежда. Виж и бензиновите резачки - когато попаднат на някое меко дърво, правят "фр-р-р" и се задавят. А когато попаднат на някой здрав пън, тогава се натоварват, зареждат се и работят с пълна сила. Не само когато даваме, но и когато трябва да вземем нещо, нека не мислим за себе си, но винаги да гледаме какво ще удовлетвори и другата душа. Нека нямаме в себе си алчност, да не мислим, че имаме право да вземем колкото искаме, така че да не остане нищо за другия.

- Отче, пак опираме до духа на жертвеност ли?

- Та в духовния живот това е цялата основа. И знаеш ли каква радост чувства човек, когато се жертва? Не може да изрази радостта, която усеща. Най-висшата радост извира от саможертвата. Само когато човек жертва себе си, се сродява с Христа, защото Христос е Жертва. Човекът още оттук живее или в рая, или в ада. Който върши добро, радва се, защото бива възнаграден с божествено утешение. Който върши зло, страда.

Собственият ми покой се ражда от покоя на другия

- Отче, ако някой не е вкусил от радостта на саможертвата, как може да стигне дотам, че да жертва себе си?

- Като постави себе си на мястото на другия. Когато бях в армията, нашият блиндаж често се пълнеше с вода. Трябваше да се сменят акумулаторите на радиостанцията, а това ставаше много трудно, понеже линията беше натоварена. Бях мокър до кръста, а от шинела ми се стичаше вода. Обаче предпочитам да свърша работата сам, за да не се мъчат другите, и го правех с радост. Командирът ми казваше: "Когато ти вършиш работата, тогава съм спокоен и сигурен, но ми е жал за тебе. Кажи на някой друг да отиде". "Не, господин командир, радвам се аз да я свърша", отговарях му аз. В батальона имахме още един радист, но по време на акция не го оставях да носи нито акумулатора, нито радиостанцията, въпреки че бяха тежки, за да не се изложи на опасност. Той ме молеше: "Защо не ми ги даваш?". Казвах му: "Ти имаш жена и деца. Ако те убият, ще нося отговорност пред Бога". Така Бог запази и двамата ни, не допусна да убият нито него, нито мене.

За един чувствителен човек е по-добре той сам да бъде убит веднъж поради любов, за да запази ближния си, отколкото да допусне небрежност или уплаха и след това да бъде непрекъснато поразяван от ножа на съвестта си през целия си живот. Веднъж по време на Гражданската война партизаните ни бяха обкръжили във едно село и войниците щяха да теглят жребий кой да отиде до селото за продоволствия. Казах им: "Ще отида аз". Ако беше отишъл някой неопитен или невнимателен и го убиеха, след това щеше да ме гризе съвестта. Помислих си: "По-добре да бъда убит аз, отколкото да убият другия и после съвестта ми да ме убива цял живот. Как ще издържа на това? Нали съвестта ще ми казва: "Можеше да го отървеш. Защо не го избави?". Освен всичко друго и постех и бях с празен стомах... Тогава командирът ми каза: "И аз предпочитам да отидеш ти, защото си ловък, но хапни, за да имаш сили". Взех пушката и тръгнах. Партизаните ме помислиха за свой и ме оставиха да мина. Отидох в селото и влязох в една двуетажна къща. Една старица ми даде продоволствия и се върнах в батальона.

Най-голяма радост чувствах през зимата, там сред снеговете. Спомням си, една нощ се събудих; другите спяха. Снегът беше засипал палатките. Отидох до радиостанцията, извадих снега от кухините и я проверих дали работи. После изтичах до командира и му казах какво става. През онази нощ съм откопал с кирката от снега двайсет и шест замръзнали.

Не съм направил нищо за Христа. Ако от всичко, което правех в армията, поне 10% беше за Христа, сега щях да съм станал чудотворец! Затова, като станах монах, си казвах: "В армията толкова се измъчих заради

родината, а сега какво правя за Христа?”. Т.е. в сравнение с мъките, които преживях в армията, като станал монах, се чувствах като царски син - независимо че може и да нямах сухар. Знаеш ли по време на акции как постехме? Ядохме сняг. Другите намираха по нещо за ядене. Аз с радиостанцията не можех да се движа и да търся. Веднъж не бяхме яли в продължение на тринайсет дни. Бяха ни раздали само по един войнишки хляб и половин херинга. Пиех вода от стъпките на животните. И не беше и чиста дъждовна вода, но кална. А пък веднъж каква “лимонада” изпих! Умирах за вода. Видях една стъпка от животно, пълна с жълта вода. Пих, пих... След това в монашеството дори и буболечки да имаше във водата, това ми се виждаше като голямо благословение. Поне приличаше на вода.

Една вечер се скъса кабелната връзка. Беше декември, 1948 г. Много сняг. В четири часа привечер дойде заповед да отидем в селото, на два часа път, да поправим линията и да се върнем. А до здрачаване не оставахме и два часа. Войниците бяха уморени до смърт и нямаха кураж да тръгнат. А и как ще откриеш линията при толкова сняг!

- Отче, не знаехте ли къде е пътят и откъде минава кабелът?

- Е, пътя горе-долу го знаех, но щеше да ни застигне и нощта. Както и да е, дадох ми няколко човека и тръгнахме. Отначало в рамките на военния лагер разчистихме снега от пътя с лопати, за да удовлетвори командира. След това им казах: “Да вървим, защото трябва и да се връщаме”. И вървах отпред, защото другите непрекъснато роптаеха: “Гърция никога не умира, но така ние ще умрем”, казваха ми те постоянно. Аз вървах, затъвах в снега, а другите ме изтегляха отгоре. Отново затъвах и отново ме издърпвах. Имах и един кортик и го забивах надолу, за да видя къде има твърда земя. Трябваше постоянно да проверявам дали линията не е скъсана. Но аз им казах: “Вървете, вървете. Оттук не минават животни, за да скъсат кабела. Само в някой дол, където виси във въздуха, там ще проверяваме”. Накрая стигнахме в селото, разположено на тераси по склона. Вятърът беше навял снега на такива големи преспи, че не можеше да се различи нищо. Когато стигнахме до терасите, паднах и затънах дълбоко в една пряспа. Другите с много труд ме извадиха. След това постепенно, от тераса на тераса слязохме всички - не питай как! - в селото късно вечерта. В няколко дърета намерих кабела да виси, свързахме го и успяхме да се свържем с командира. “Връщайте се обратно”, каза той. Но как да се върнем? Освен че беше нощ, как ще се изкачим по терасите? Бяхме слезли с премятания! А къде да намериш път? Казвам му: “Как ще се върнем по нагорнището? Надолу как да е слязохме. Да се върнем утре сутринта, като заобиколим от другата страна на селото”. “Няма такива работи, връщайте се”, каза командирът. За щастие един адютант на командира чул разговора и го помоли да ни остави през нощта в селото и така останахме. В една къща ни дадох две-три черги. Бях настинал, понеже вървах отпред да правя пъртина и бях целият мокър. Другите се съжалиха над мене, тъй като бях пострадал повече и ме сложиха по средата, за да се затопля. Бяхме изяли само по едно парче войнишки хляб. Обаче не си спомням някога през живота си да съм чувствал по-силна радост!

Принудих се да ви разкажа тези примери, за да разберете какво означава жертва. Не ви ги разказвам, за да ми ръкопляскате, но за да разберете откъде извира истинската радост.

Освен това в свързочния пункт ме лъжеха. Един ми казваше: “Идва баща ми и трябва да отида да го видя. Моля те, замествай ме малко”. Друг: “Дойде сестра ми”, а въобще не му беше сестра. Друг казваше нещо друго и аз бях постоянно на служба и се жертвах за един или друг. Освен това метях, чистех, защото в свързочния взвод беше забранено да влизат други. Дори и офицер от друга служба не можеше да влиза там, защото беше военно време. Затова нямаше как да вземем чистачка. Така че вземах метлата и чистех всички помещения. Там се научих да мета. Казвах си: “Тук извършваме служение, може да се каже, че е свещено място. Не подобава да бъде разхвърляно и мръсно”. Нито ми беше задължение, нито пък знаех да мета. Вкъщи никога не бях хващал метла. Дори и да исках, сестра ми щеше да ме пребие с метлата. Другите ме наричаха “чистачка” и “вечна жертва”. Въобще не обръщах внимание. Нито правех всичко това, за да чуя “благодаря”. Правех го от сърце, защото го чувствах като необходимост, и се радвах.

- Отче, никога ли не са ви минавали помисли “от ляво”? Например не си ли казвахте: “Виж го онзи, не отиде да види сестра си, а да обикаля”?

- Не, не ми минаваха такива помисли. След като някой ми беше казал: “Моля те, можеш ли да ме заместиш малко”, край, вече не мислех върху това. Друг ми искаше пари уж за децата си, а не само че не изпращаше

нищо на децата си, но искаше пари и от жена си, за да ги харчи за себе си. Разбираш ли? Нито пък правех нещо, за да ми кажат “браво”, но понеже чувствах, че е необходимо. Тъй като не излизах от службата в гарнизонни отпуски, другите се възползваха от това и ми оставяха цялата работа. Вършех работата на целия свързочен взвод. Цял куп съобщения, релетата постоянно тракат. По едно време вече бях капнал. Имах постоянно трийсет и девет и половина температура, но не казвах нищо на никого. След това рухнах от преумора. Припаднах и ме хвърлиха на една носилка. Чух да казват: “Хайде, Венедикте ¹, ще те отнесем за основен ремонт там, където поправят повредените коли!”. Откараха ме в болница. Там бях напълно изоставен - кой да ми обърне внимание? Всички се грижеха за ранените. Обаче чувствах радост - тази радост, която произхожда от жертвата. Защото, когато доставяш покой на другия, от това се ражда твоя собствен покой.

В каквата степен забравяме себе си, в такава Бог ни помни

Който има саможертвеност и вяра в Бога, не се грижи за себе си. Когато човек не е развил у себе си духа на жертвоготовност, мисли само за себе си и иска всички да се жертват за него. Но който мисли само за себе си, той се отчуждава и от хората, и от Бога - двойно отчуждение - и не може да приеме божествената благодат. Такъв човек не е годен за нищо. И забележете, че онзи, който постоянно мисли за себе си, за своите трудности и т.н., няма да получи подкрепа дори и по човешки, когато изпадне в нужда. Т.е., освен че е лишен от Божията подкрепа, не получава и човешка. Той ще прави усилия, за да получи отнякъде помощ, ще се мъчи да намери подкрепа, но няма да получи. Обратно, който не мисли за себе си, но мисли постоянно за другите (в положителния смисъл), за него Бог мисли непрестанно, а също и другите хора. Колкото повече забравя себе си, толкова повече Бог го помни. Ето, една любочестна душа в общежителния манастир се жертва, раздава себе си и т.н. Да не мислите, че другите не го забелязват? Могат ли да не помислят за тази душа, която се раздава изцяло и не мисли за себе си? Това е велико нещо! Тук човек вижда Божието благословение - как действа Бог.

В трудностите човек се явява на изпит. Тогава се вижда дали са истински любовта и жертвеността му. И когато казваме, че някой е самопожертвователен, това означава, че по време на опасност не се грижи за себе си, а мисли за другите. И пословицата казва: “Приятел в нужда се познава”. Ако сега - Бог да пази! - започнат да падат бомби, ще стане ясно кой мисли за другия и кой само за себе си. Който е свикнал да мисли само за себе си и при някоя трудност пак ще мисли за себе си, но Бог няма да помисли за този човек. А когато човек е свикнал постоянно да не мисли за себе си, но за другите, тогава и по време на опасност пак ще се грижи за другите. Тогава става ясно кои са истински жертвоготовни и кои са себелюбци.

Ако човек не започне отсега да прави по някоя жертва - да пожертва някое свое желание, някой свой егоизъм, тогава как ще може да пожертва живота си в някой труден момент? Ако сега мисли за трудността и гледа да се измъкне и да не се потруди малко повече от другия при една работа, как ще достигне до състояние да се завтече да бъде убит той, за да не бъде убит другият? Ако сега за дребни неща не пренебрегва себе си, то когато бъде заплашен животът му, как ще помисли за другия? Тогава ще бъде по-трудно. Ако настъпят трудни години и например съседът му има висока температура и от изтощение падне на пътя, той ще го остави и ще си замине. Ще си каже: “Да отида да си полегна, за да не падна и аз”.

По време на война твоят живот се бори с живота на някой друг. Юначество е, когато човек се хвърля в трудността, за да избави някого другого. Когато няма жертвоготовност, всеки гледа да отърве себе си. Обаче е забелязано: когато по време на война някой се опитва да се измъкне, тогава го застига снарядът. Опитва се уж да се отърве, но си счупва главата. Затова човек не бива да се стреми да се измъкне особено когато това е за сметка на другите. Помня един случай от войната в Албания ². Един войник беше намерил каменна плоча, за да покрива главата си. По едно време трябваше да отиде за малко на друго място и той я остави на

¹ Така се наричал един известен в онзи край свещеник-проповедник и когато другите искали да подразнят Стареца, го наричали “Венедикт” - б. изд.

² Войната 1940-41 г. между Гърция и фашистка Италия на албанския фронт - б. пр.

земята. Съседът му веднага отиде и я взе. Мисли си: “Сега е сгоден случай да я взема аз”. В същия момент върху него падна една мина и го разкъса. Той гледаше, че хвърчат куршуми, и взе плочата, за да се избави, но не помисли за другия, който отново щеше да се върне. Помисли само за себе си и оправда постъпката си: “След като този отиде по-натам, мога аз да взема плочата”. Да, отиде, но плочата беше негова.

Един друг по време на цялата война се стремеше да се измъкне. За никого не го беше грижа. Другите помагаша, а той си стоеше вкъщи. До края се стремеше да се отърве особено когато положението се затрудни. После, когато дойдоха англичаните, той отиде в техния лагер и се яви пред Зервас³. Понеже имаше американско гражданство, успя да си издейства да замине в Америка. Но щом пристигнал там, умря! Жена му, горката, казваше: “Опита се да избяга от Бога!”. Той умря, а други, които участваха в самата война, останаха живи.

Които умират юнашки, те не умират

Помня в армията всички ние имахме една обща цел. Аз се стараех, но жертвоготовност имаха и другите, независимо дали вярваха или не в другия живот. “Защо да бъде убит еди-кой си, той е глава на семейство”, казваха и отиваха те на някоя опасна акция. И тяхната жертва имаше по-голяма стойност от жертвата на един вярващ. Защото християнинът вярваше в Божията справедливост, в Божието възмездие, а те не знаеха, че жертвата, която извършват, не отива напразно и че ще получат отплата за нея в другия живот.

По време на окупацията, при Давакис⁴, италианците бяха арестували млади гръцки офицери и след като ги натовариха на един кораб, ги потопиха. След това залавяха цивилни и ги мъчеха, за да издадат кой има оръжие в жилището си. Тогава да видите какви жертви извършваха цивилни хора! В Коница, близо до дома ни, където сега построиха храм на свети Козма Етолийски, преди това имаше джамия. Затваряха ги в джамията и ги биеха по цяла нощ с камшици от тръни или с оголени кабели. Изваждаха жицата, а в края ѝ привързваха и олово и с това ги биеха. И стоманената жица одираше кожата. За да не се чуват виковете, пееха или пускаха музика. Оттук се появи и изразът “тояга с музика”. Някои ги закачаха надолу с главата и излизаше кръв от устата им, но те не проговаряха, защото мислеха така: “Ако ние кажем кой има оръжие, след това ще почнат да бият всеки един, за да получат сведения”. Затова първите си казваха: “Нека ние умрем, за да им докажем, че другите нямат оръжие”. А имаше някои, които за няколко очи брашно издаваха, че еди-кой си има две пушки. Хората бяха гладни и издаваха другите.

Някои италиански войници от един батальон, набран от извънбрачни деца, бяха жестоки като варвари и поради комплексите, които имаха, изкарваха злобата си на другите. Хващаха малки деца, слагаха ги голи върху горяща печка и ги натискаха, за да изгорят. Правеха го, за да накарат родителите им да издадат къде има оръжие. “Нямам, нямам”, казваха възрастните, а онези изгаряха децата. Искам да кажа това, че те предпочитаха да умрат, макар че бяха светски хора, за да не бъдат бити или убивани други хора. По този начин бяха спасени много хора. Така заради някои юнаци народът ни оцеля!

Онези, които умират юнашки, не умират. Ако няма героизъм, нищо не се получава. И знайте това, че вярващият е и храбър. Макриянис⁵, горкият, какво само е претеглил! И в какво време!

- Някъде казва: “Очите ми изпушиха”.

- Да, изпушили са очите му. От напрежението и тревогата, които чувствал, очите му сякаш изпускали пара. Виждал какво е състоянието и постоянно жертвал себе си от болка и любов. Никога не помислял и не се грижел за себе си. Не се страхувал, че ще го убият, когато се борел за родината. Макриянис имал и духовни преживявания. Ако беше станал монах, вярвам, че нямаше да бъде далече от свети Антоний. Всеки ден правел по три хиляди поклона, въпреки че имал травми и контузии. Когато правел поклони, раните му се

³ Наполеон Зервас (1891-1957) - лидер на антифашисткото движение “Национален гръцки демократичен съюз”, който действал срещу нацистите в Епир и други гръцки области - б. пр.

⁴ Константинос Давакис (1897-1942) - полковник от гръцката армия, талантлив военачалник - б. пр.

⁵ Иоанис Макриянис (1797-1864) - генерал-майор, национален герой на Гърция. Бил е сред най-самоотвержените борци срещу турското робство по време на гръцкото национално въстание (1821-1830). Животът на Макриянис е образец на жертвена християнска любов към Бога, към ближния и към родината - б. пр.

отваряли и червата му се показвали, а той ги пъхал обратно вътре. Три мои поклона са равни на един негов. Оросявал земята със сълзи. Ние ако бяхме на негово място, щяхме да отидем в болница, за да се погрижат за нас!... Нас, монасите, ще ни съдят светските хора!

Който пренебрегва себе си, получава божествена сила

- Отче, по време на войната били ли сте в опасност някой път?

- О, само един път ли? Сега си спомням как Бог помагаше и се умилявам. Тогава не се замислях. Особено за смъртта - въобще не мислех за нея. Когато си решен да умреш, не се страхуваш от нищо. Решимостта за смърт е равностойна на хиляди телохранители. Смъртта е безопасност. На войната има свещени отряди от доброволци, които носят емблема с череп, т.е. те са решени на смърт. Който пренебрегва себе си заради доброто на другия или заради общото добро, получава божествена сила. И да знаете, че когато човек действа с жертвоготовност, Бог го закриля.

Помня, веднъж се бяхме укрепили зад една скала. Аз бях изкопал едно окопче и се криех в него. Дойде един: "Да вляза и аз". Дойде и друг: "Да вляза и аз". Пуснах ги да влязат, понеже ме помолиха, а аз останах отвън. Вечерта, когато имаше силен артилерийски огън, един снаряд обръсна главата ми. Не носех каска, а само качулка. Извиках: "Момчета, удари ме снаряд!" Пипнах с ръка главата си - не виждам кръв. Пипам отново - нищо. Снарядът беше прелетял като бръснач отгоре и бе обръснал косата ми - беше се образувала една ивица, широка шест сантиметра без коса!

Вие не сте преживели трудни години, окупации, не сте видели война, врагове и т.н. - и ви пожелавам да не видите, затова не можете да разберете тези неща. Обаче сегашното време е като една тенджерка под налягане, която ври и пици. Необходимо е да се закаляваме, да бъдем юначни, мъжествени. Ако стане нещо, гледайте да не се окажете съвършено неподготвени. Пригответе се отсега, за да можете да посрещнете трудностите. А и Христос е казал: "Бъдете готови" (виж Мат. 24:44, Лук. 12:40). Нали така? Днес живеем в такива трудни времена, че трябва да сме готови не веднъж, а три пъти. Не само че може да претърпим внезапна смърт - има и други опасности. Затова нека се освободим от стремежа да уреждаме себе си. Нека действаме любощестно, с дух на саможертва.

Виждам как нещо се подготвя да стане и постоянно се отлага. Непрекъснато се дават малки отсрочки. Кой променя срока? Още един месец, два месеца!... Така са нещата. Понеже не знаем какво ни очаква, развивайте у себе си колкото можете духа на любовта. Това е най-важно от всичко друго - да имате помежду си любов истинска, братска, не лъжовна. Когато човек има загриженост, състрадание, любов към другите, винаги действа правилно. Добротата, любовта са сила. Доколкото е възможно бъдете дискретни и не говорете излишно пред външни хора - единият да каже на другия, другият на третия... и накрая какво ще излезе? Може дори и от глупост да направите нещо лошо, а после да си удряте главата в стената. Да видите каква дискретност имаше в армията! Ако имаше опасност да те хванат, първата ти работа беше да унищожеш радиосигналите. Трябваше да се нарежат на парченца и да ги глътнеш. Веднъж в труден момент ги глътнах. Защото, ако партизаните ги намереха, щяха да научат, че на еди-кое си място има войска, има нужда от продоволствия и т.н. Тогава можеха да изпратят съобщение в нашия център⁶ и да дойде авиация, която на тях да хвърли продоволствие, а върху нашата войска - бомби. Разбираш ли? Обаждяха се от наше име. Ако човек беше радист и го заловяха, тогава му изтръгваха ноктите с клещи, за да го накарат да издаде данните. Но ние предпочитавме да ни извадят ноктите, отколкото да станем предатели. На един радист запалиха огън под мишниците, за да издаде едно съобщение, но той не издаде. След това остана парализиран. Не извърши предателство, затова стана изповедник. Случваше се жени, готови на смърт, да пренасят в самарите на животните документи за армията.

Смъртта по време на война има голяма изкупителна сила, защото човек се жертва, за да защити другите. Онези, които жертват живота си от чиста любов, за да защитят събратята си, подражават на Христа. Те са

⁶Т.е. чрез пленената радиостанция - б. пр.

най-големите герои, защото дори и смъртта трепери пред тях, тъй като те презират смъртта поради любов и така печелят безсмъртието, като вземат ключа за вечността изпод надгробната си плоча и влизат без труд във вечното блаженство.

Целият живот на монаха е жертва

Начинът на живот на монаха по естествен начин му помага да има любов и жертвоготовност. Той е решен да умре за Христа. Т.е., решен е да жертва себе си. Няма и задължения⁷, затова е длъжен да развива у себе си дух на саможертва. Живеещият в света не е взел решение да умре за Христа. Освен това има и задължения. Мисли за семейството си, децата си и затова е оправдан. Например по време на война, ако човек има семейство, се стареа да избегне опасността, за да не останат децата му на пътя. Не отчита това, че ако той избегне опасността, може да бъде убит някой друг, който също има деца. Както и да е, поне е налице загриженост за семейството. Мисли си: "Да не останат децата ми на пътя". А може и да не вярва в другия живот и да се стреми да се запази за този живот.

- Отче, монахът постоянно ли трябва да жертва себе си?

- Е, не казахме ли, че целият живот на монаха е една жертва? Иначе защо ставаме монаси? Ако монахът куца в това отношение, тогава не е монах. Какъв духовен живот ще води, ако няма жертвоготовност? Колкото и духовни подвизи да извършва, всичко е напразно. На Света Гора такива подвизи ги наричат "градинско чучело". Т.е., такъв монах не може с подвизите си да прогонва демони. Най-много да прогони някоя гарга. Когато човек приеме присърце борбата, която трябва да води в този живот, тогава в него се разпалва божествен пламък. Ако липсва божественият пламък, тогава такъв човек е негоден. Този пламък му носи радост, вдъхва му юначност, любочестие. За него Господ е казал: Огън дойдох да туря на земята (Лук. 12:49). Когато е налице този божествен огън, тогава и пеенето, и молитвата му (било за себе си или за другите) имат резултати. Особено женското сърце, когато се очисти, има голяма сила. И има голям напредък в молитвата. Става като радар. А който няма любочестие, жертвоготовност, той има или светски радости, или светски притеснения. Не може да почувства духовно веселие.

Затова казвам да развивате у себе си жертвоготовност, братско чувство. Всяка една от вас да придобие духовно състояние, за да може да се справи сама в някои трудни обстоятелства. Ако човек няма добро духовно състояние, тогава е плах, защото обича самия себе си. Може да се отрече и от Христа, да Го предаде. Трябва да бъдете решени да умрете. Вижте как светски хора, които не вярват дори и в рай, се жертват. Ние вярваме, че нищо не отива напразно и жертвата ни има смисъл. Светски хора, които нищо не знаят, се жертват, подлагат се на опасности, за да запазят другия, а монасите да не жертват ли себе си? Ние тръгваме по нашия път, за да умрем за Христовата любов. Нямаме задължения и ако нямаме жертвоготовност, тогава какво въобще правим? Ще ни се смеят и мравките! Виждала ли си мравки да се подиграват на хора? Подиграват се на ленивите!

- Отче, може ли да имам охота да помагам, но мотивите ми да не са чисти?

- Това си проличава. Когато мотивите не са чисти, душата не намира покой. Тогава разбира това и се стреми да ги очисти. Направи ми впечатление една душа, която дойде тези дни. Когато научи, че някой е болен и страда, не може да заспи, но страда и плаче. И тя живее в света! Споделила това с някого, а той ѝ казал: "Може да е от лукавия". Може ли това да е от лукавия? Само когато човек го прави за показ, тогава изкушителят може да го излъже и той да пребивава в състояние на прелест.

Отстранявайте своето "аз" от действията и постъпките си. Когато човек излиза от своето "аз", тогава излиза от земята и се движи в друга атмосфера. А когато остава в своето "аз", не може да стане небесен човек. Не е възможно да има духовен живот без жертва. Помнете поне малко, че съществува и смърт. След като така или иначе ще умрем, нека не се грижим толкова за себе си. Това не означава въобще да не полагаме грижи и да се разболяваме, но не и да се прекланяме пред покоя! Също така не казвам човек сам да се

⁷ Т.е. свободен е от задължения към семейство, близки и т.н. - б. пр.

хвърля в опасностите, но трябва да има поне малко героизъм. Разбра ли, детето ми? Героите са посрещали юнашки смъртта в борбата! Един монах, който е бил заедно с Кондилис⁸, този патриот и герой, ми казваше: “Когато гърците в малоазиатската война правеха десант близо до Константинопол, Кондилис, виждайки от кораба града, сякаш полудя. “Момчета, така или иначе ще умрем. Ако не днес, то утре! Нека умрем юнашки, момчета! Да умрем геройски за родината!”, викаше той. Нямаше търпение дори корабът да акостира. От нетърпението и копнежа, които изпитваше, не видя, че корабът не е опрял още в сушата, скочи и падна в морето! Така гореше! Не знаеше и да плува, та се притекоха и го извадиха”.

- Отче, казахте ни да се стараем да отстраняваме собственото си “аз” от всяко наше действие. Как да стане това?

- Вие всичко искате наготово. Какво означава да отстраним собственото си “аз”? Кога отстранявам собственото си “аз”? Как да отстраним собственото си “аз” от любовта си? Как да очистим любовта си? Колкото повече пренебрегвам себе си, толкова повече отстранявам своето “аз”. И когато отсичаме волята си, когато пренебрегваме слабостта си, покоя си, тогава също отстраняваме своето “аз”. И с послушанието и мълчанието изчезва много от нашето “аз”. И когато в любовта ни няма корист, отново отстраняваме своето “аз”, но любовта ни трябва да съдържа и жертва. Разбирате ли това? Например някоя от вас иска да отиде при игуменката, но вижда, че и друга сестра иска да отиде. Ако незабавно ѝ отстъпи реда си, дори и да знае, че няма сериозни въпроси, тогава тя има и послушание, и жертвоготовност, и т.н. И когато с цяло сърце ѝ отстъпи реда си и не говори с игуменката, тогава с нея ще говори Сам Христос. Обаче трябва да почувства тази жертва като необходимост, да я направи от сърце, а не понеже така казват светите Отци. Така получава двойна благодат от Бога. И тогава едната сестра ще получи духовна помощ по човешки, а другата ще получи божествена помощ, направо от Христа.

Забележете как някои светски хора имат такава жертвоготовност, каквато не притежават дори и монасите. Прави ми впечатление как хора от света, въпреки че може да не са вярващи, да имат своите слабости, страсти, но Бог така е промислил, че да имат меко сърце. Виждат, че някой има нужда и въпреки че не го познават, му предлагат помощта си. Мнозина, които не вярват дори и в рая, ако видят някоя опасност, тичат да преварят лошото и дори да умрат, за да се спасят други; или бързат да раздадат имуществото си и т.н. Преди години работник в един завод бе хванат от голяма машина. И въпреки че имаше толкова мъже наоколо, една жена се притече да му помогне. Мъжете, които не бяха и страхливи, само гледаха. Накрая го спаси, но бе захваната самата тя от машината поради дългите дрехи, които носеше, и загина. Мъченица! Това е велико нещо!

Такива хора не мислят за себе си, захвърлят своето “аз”. И когато го захвърлят настрана, вътре в тях се хвърля Христос.

⁸ Георги Кондилис (1879-1936) - виден военен и държавен деец. Активен участник в бойните действия в Мала Азия през 1920 г. След това бива министър на отбраната, министър на вътрешните работи и министър-председател - б. пр.

Юначеството се поражда от доверието към Бога

В юначеството няма варварство

Храбрите и мъжествени дела се извършват от хора, които имат юначество, голямо сърце (а не голям ръст) и са решени да се жертват. И по време на война юначните хора, тъй като имат доброта, не убиват, защото в юначеството няма варварство. Стрелят около врага и го принуждават да се предаде. Добрият човек предпочита той да бъде убит, но да не убие. И когато някой има такова устройство, получава божествени сили. Лошите хора са страхливци, не мъжествени, имат само привидна храброст, страхуват се и от себе си, и от другите, затова непрекъснато стрелят от страх.

По време на гражданската война, когато служех в армията, веднъж бяхме отишли в едно село. “Тук няма никой от бандитите, всички избягаха. Остана само една луда жена”, казаха ни от местните. Един от нашите я видя отдалече и изстреля един два откоса с ръчната картечница! Горката извика: “Какво съм ви направила!”, и падна долу.

- Той го направи от страх ли?

- Да, от страх. Един такъв човек търси за себе си най-лекото решение. За да бъде сигурен, си казва: “По-добре да унищожа врага”. Колкото по-малко е страхлив човек, толкова по-малко е и лош. Ще се стреми да осакати врага, например да му счупи крак или ръка, а не да го унищожи.

Едно нещо е мъжеството, храбростта, друго е злобата, престъпността. Не е мъжество да сграбчиш някой от пленените врагове и да ги заколиш. Мъжество е да хвана врага, да му счупя пушката и да го оставя свободен. Баща ми така е правел. Когато хващал някои от турските бандити, които нападали Фараса, вземал им пушките, чупел ги и им казвал: “Вие сте жени, а не мъже”. После ги оставял свободни. Веднъж се облякъл като ханъмка, отишъл в стана им и поискал да говори с главатаря. Предварително се бил разбрал с другите юнаци от селото да нападнат веднага, когато чуят уречения сигнал. Когато разбойниците го отвели при началника си, той му казал: “Изгони своите мъже, за да останем насаме”. Щом останали сами, грабнал му пушката, счупил я и му казал: “Сега ти си жена, а аз съм Езнепидис”¹. Тогава дал знак, юнаците му нападнали и изгонили турските разбойници от селото.

За да може човек да има успех, трябва да има луда жилка (в добрия смисъл на думата). Според това как ще оползотвори лудата жилка, ще стане или светия, или герой. Но ако се отклони и се увлече от злото, може да стане престъпник. Човек, който няма луда жилка, не може да стане нито светец, нито герой. Затова е нужно двигателят в нас да се разгори, да заработи сърцето, юначеството. Сърцето трябва да полудее. Познавам много военни, които се уволниха и не могат да си намерят място. Някои искат да стане война, за да си намерят занимание (докъде стигат само!), а друг само щом го повикат за мобилизация, затреперва. Друг пък се прави на луд, за да не служи. Колко уволнили се военни ми казват, че искат да отидат в Босна да воюват. Не са оползотворили юначеството си чрез духовен живот, затова, като чуят за война, радват се, че ще отидат да воюват. Тези, които имат толкова сила, ако бяха познали духовния живот, знаеш ли какви подвизи щяха да извършват? Щяха да станат светии.

Каква юначност имаше преди

- Отче, веднъж ни бяхте разказали нещо за баба си...

- Баба ми беше много юначна. Винаги носеше у себе си един ятаган за сигурност! Е, вдовица жена с две деца, трябва някак да се справя с турците! Трудни години!... Всички се страхуваха от нея. Беше голям юнак!

¹Фамилията на бащата на Стареца - б. пр.

Веднъж някакъв крадец отишъл да краде грозде от едно лозе близо до гробищата. За да се плашат от него, облякъл бяла риза, дълга до земята. После влязъл в гробището и обикалял там с бялата риза. Тогава се случило оттам да мине баба ми. Крадецът, щом я видял, проснал се на земята и се преструвал на умрял, за да я уплаши и да я накара да мисли, че е вампир. Тя обаче се приближила и му казала: “Ако ти беше добър човек, щеше да се разложиш в земята!” После обърнала ятагана от обратната страна и започнала да го бие. Осакатила го. Дори не знаела кой е. После чула в селото, че еди-кой си е осакатен, и така разбрала кой е.

В наше време юначните хора са рядкост. Хората са като сварени. Ако - Бог да пази! - стане война, едни ще умират от страх, други ще останат на пътя заради някое малко изпитание, защото са свикнали на лек живот. А преди какво юначество са имали хората! В Мала Азия, във Флавиановския манастир турците хванали един мъж и го заклали. После казали на жена му: “Или се отречи от Христа, или ще заколим и децата ти”. Тя отговорила: “Мъжа ми Христос вече го взе, децата си поверявам на Христа, а аз не се отричат от Христа”. Какво юначество! Когато Христос не обитава в човека, как да има такова юначество? Днес хората строят живота си без Христа, върху отпадъците.

В онези години и майките, и децата бяха юначни. Помня в Коница как една наша съседка, която беше бременна, отиде сама на нивата - на час и половина път от града, за да копае царевица. Там роди детенцето си, взе го в престилката си и се върна къщи. “Имам и бебенце”, каза ни, минавайки покрай дома ни. Тогава имаше и окупация, трудни години. Сега някои жени от страх лежат по шест-седем месеца, за да родят едно дете. Разбира се, не говорим за онези, които правят така поради болест.

Естественият страх е спирачка

- Отче, много съм страхлива и не знам какво бих направила в някоя трудна ситуация. На какво се дължи този страх?

- Може човек като малък да е пострадал от нещо и поради това да се страхува. Често пъти страхът може да бъде естествен, но може да се дължи и на недостатъчна вяра, на недостатъчно доверие в Бога. Обаче страхът може да бъде и спирачка, защото помага на човека да прибегва към Бога. Когато човек се бои, търси нещо, за което да се хване и се принуждава да се хване за Бога. Ето, в топлите страни, където хората са груби и диви, има диви животни, големи зверове, змии боа и т.н., та хората да бъдат принудени да търсят помощ от Бога, да прибегват към Бога и така намират ориентацията си. Иначе какво би могло да възпре тези хора? Във всичко, което Бог е устроил, има някакъв смисъл.

- Онези, които не познават истинския Бог и търсят помощ поради страх, получават ли помощ?

- Виж сега, дори и само това, че издигат главата си нагоре - и това е нещо. Също така страхът е спирачка и за малките деца. Някои деца, ако малко не ги поуплашиш, не слушат никого - нито майка си, нито баща си. И мен, когато бях малък, ме плашеха с “чудовището”. За малкото дете е естествено да се страхува. Но когато то вече пораста, разсъдъкът му узрява и страхът се оттегля. Естественият страх помага само в детската възраст. Когато човек порасне голям, а се страхува от нищожни неща, тогава можеш само да го съжаляваш. При мен в килията идват духовни хора и ми казват: “един човек в близост до мен умря, и оттогава се страхувам”. И ме молят да се моля на Бога страхът им да се разсее. Казвам им: “Някои други се стремят да помнят смъртта, а ти, понеже някой до тебе умрял, искаш да прогониш страха!”.

Естествен страх има в малко по-голямо количество у жените. Малко са жените, които не се страхуват. Обаче такива жени могат да създадат проблеми в семейството, защото са непокорни. Така също и човек, който по природа не е боязлив и притежава юначност, може да стане нагъл. А някои жени се страхуват прекомерно. Когато жената има естествена страхливост, но се бори с нея и придобие мъжество, това има голяма стойност. Понеже жената по природа е саможертвена, тя има и голямо себеотрицание, каквото липсва у мъжа, въпреки че притежава мъжество по природа.

Когато човек не се страхува от смъртта, тогава смъртта се страхува от него

- Отче, как се прогонва страхът?

- С юначество. Колкото повече човек се страхува, толкова по-силен става изкушителят. Онзи, който има боязливост, трябва да се постарее да я изгони. Когато бях малък, се страхувах да минавам покрай гробищата в Коница. Затова отидох и преспях три нощи на гробищата и страхът изчезна. Прекръствах се и влизах вътре, и дори не светвах с фенерче, за да не се изплаши някой. Ако човек не се постарее да стане мъжествен и ако не придобие истинска любов, после в някой труден момент за него ще плачат и кукумявките.

- Значи, отче, може чрез лична борба човек да прогони страха?

- Човек трябва да се радва, ако му се налага да умре, за да не умрат другите. Ако се настрои по този начин, няма да се бои от нищо. Юначеството се ражда от наличието на голяма доброта, любов, саможертва. Обаче хората днес не искат и да чуват за смъртта. Научих, че онези, които се занимават с погребения и др., сега не слагат табелка "Погребално бюро", но "Бюро за ритуали", за да не напомнят на хората за смъртта. Обаче ако хората не помнят смъртта, значи живеят извън действителността. Онези, които се страхуват от смъртта и обичат суетния живот, се страхуват дори и от микробите. Те постоянно биват побеждавани от боязливостта, която ги държи в духовно омъртвение. Храбрите хора никога не се страхуват от смъртта и затова се подвизават с любочестие и себеотрицание. Тъй като всеки ден мислят за смъртта, те са подготвени в духовно отношение и се подвизават по-храбро. Така побеждават суетата и още оттук започват да живеят във вечността, чувствайки райска радост. Също и когато, по време на война, човек се бие заради идеалите си, за вярата и родината, нека се прекръсти и да не се бои от нищо - Бог ще помогне. Ако се прекръсти и повери живота си в Божиите ръце, тогава Бог ще отсъди дали трябва да остане жив или да умре.

- Може ли някой да не се страхува поради лекомислие?

- Това е много по-лошо, защото в някоя опасна ситуация човек може да преживее сериозно сътресение и да плати наведнъж за всичко. А когато някой се бои по малко, внимава и не се излага лекомислено на опасностите. Човек трябва да бъде "насилник"², но да има доверие на Бога, а не на себе си.

Дръзновението има голямо значение

В една безредица и суматоха най-голяма вреда носи паниката, която се създава. В случай на опасност най-главно от всичко е човек да не се сачисва и да не губи ума и дума. Ето например квачката как излиза срещу орела и се нахвърля върху него! И котката застава срещу кучето, за да спаси котенцата! Вдига високо опашката си подобно на кипарис и започва да съска. Тя рискува всичко - на живот и смърт, а пък човекът изпада в малодушие!

Не се паникьосвайте! Особено жените лесно се паникьосват. Помня, по време на окупацията трябваше да отидем на едно място на два часа път от Коница. Децата вървяха напред и на едно място намериха каски и военно облекло от гръцки войници. Облякоха ги и отидоха в едно параклисче "Свети Константин". Аз също бях отишъл там да се поклоня. Тогава бях на петнайсет години. Когато майките ги видяха отдалече, започнаха да викат: "Дойдоха италианците!", и побягнаха обратно. Дори един поглед не хвърлиха, за да видят точно какво става. Децата носеха гръцки каски, а жените ги помислиха за италианци и така уплашените майки бягаха от децата си!

Дръзновението има голямо значение. Ако кажеш на някого, който е здрав, но е страхлив: "Пожълтял си, какво ти е?", той ще отиде на лекар. А може да е прежълтял, защото не е спал през нощта или го е болял зъбът и т.н. Гръкът или ще се хвърли напред, или ще се паникьоса. Страхливците за нищо не са годни. По време на война

² Т.е. да насилва себе си да върши добро заради Христа - виж Мат. 11:12 - б. пр.

някой не иска да се занимава със страхливци - нямат им доверие. Не ги вземат за атака на първа линия, за да не създадат проблеми. Един страхлив войник, ако не знае стратегическия план, може да предизвика такава паника, че да разстрои цяла дивизия. Страхът усилва и фантазията му и може да започне да вика: "Идват, дойдоха, колят ни, бягайте, о, къде да се денем, враговете са толкова многобройни! Ще ни съсипят!". Така ще причини голяма вреда, защото и останалите лесно се влияят. А някой, който е юначен, щом види враговете, ще каже: "Това са мравки, а не хора!", и тогава всички придобиват кураж и дръзновение. Затова в армията се казва, че в трудна ситуация по-добре да има петима храбри, които да действат хладнокръвно, отколкото двама страхливи.

- Отче, значи като цяло в една трудна ситуация по-страшни са вътрешните опасности, отколкото външните.

- Да, така е. Турците нямаше да превземат Сули³, ако не го беше предал Пилий Гусис, който сам беше от Сули. Той ги превел по една тайна пътека. Ето как пет селца, като се обединили, се опълчили срещу самия Али Паша⁴, който бил така могъщ, че дори воювал със султана. Сули било близо до Али Паша, обаче го карали да се върти като пумпал. А и жените колко били сплотени помежду си, какво юначество имали! Те също носели карабини!

Дисциплина

- Отче, ако някъде обикновено липсва дисциплина, може ли в някоя трудна ситуация да бъде въведена дисциплина?

- Когато се случва например пожар, не може всеки да прави каквото му скимне. Всички очакват да получат нареждане. Този, който носи отговорност, следи събитията и казва какво да се прави. Иначе може да се създаде паника и вместо пожарът да бъде угасен, да се разпали още повече. Веднъж се връща на Света Гора. Когато корабчето се намираще между Ватопедския и Пантократорския манастир, излезе североизточен вятър и се надигна буря. Капитанът държеше корабчето срещу вълната, защото иначе бихме потънали. Един човек от Иерисо, който беше страхливец и не разбираше нито от кораби, нито от море (беше мулетар), започна да крещи: "Какво правиш, ще ни удавиш! Не виждате ли? Ще ни откара в Кавала!". Тогава скочиха и други и налетяха на капитана. "Оставете ме на мира, казваше той, аз си знам работата". За щастие един от пътниците беше моряк и ги успокои: "Оставете го, той знае какво прави. Точно така трябва да върви - направо на вълните". Ако не беше той, корабчето щеше да потъне, защото другите не оставяха капитана да си върши работата. Виж как един страхливец създаде паника, всички в кораба наскачаха и щяха да го потопят. А пък и в такива случаи винаги има втори капитан, така че ако първият не е в състояние да управлява кораба, да хване кормилото вторият.

Гърците не се подчиняват лесно. Римокатолиците вярват в непогрешимостта на папата. А ние, гърците, вярваме на собствения си разсъдък, така че всички сме "непогрешими"! Защо казват, че турците имат добра политика? Защото малко турци са будни и могат да разсъждават, а повечето спят. Така че малцината съобразителни стават лидери, а останалите по естествен начин се подчиняват. А гърците, понеже почти всички са много умни, всички искат да управляват, да нареждат и трудно се подчиняват. И италианците навремето казваха: "От десет гърци петима обичат да командват!".

Да предположим, че искаме да отидем някъде. Един от нас знае пътека, която е малко по-пряка, друг знае пътека, която минава от другаде, трети - някоя друга. Ако почне всеки да настоява: "Да вървим оттук", другият: "Не, да вървим оттук", и ако не се намери някой, който да нареди на всички, може да минат часове и дори дни, без да тръгнем и да си стоим на едно място. А ако някой даде нареждане: "Ще вървим оттук", тъй като той знае този път, макар и да е по-заобиколен, но все пак по някое време ще стигнем до целта. Естествено, ако нареждащият знае по-късия път, това е най-доброто. Но дори да знае и по-обиколния, пак ще стигнем до целта чрез нареждането.

³ Съюз между няколко села в Епир, които по време на турското робство са били независими и в периода 1790-1820 г. са водели въоръжена борба срещу османците - б. пр.

⁴ Али Паша (Тепеленли) - знаменит паша на град Янина, който водел жестоки войни срещу сулиотите; влязъл в конфликт с турския султан и бил убит през 1820 г. - б. пр.

Бог гледа разположението на човека и помага

- Отче, ако времето постави пред нас сериозни трудности и човек няма съответното духовно състояние, а само добро разположение, ще може ли да устои?

- Как няма да може? Бог гледа именно разположението на човека и му помага. Освен това често пъти хора, които не изглеждат храбреци, в трудни моменти показват голямо юначество. Помня, в армията имаше един лейтенант, който никога не беше показвал нито саможертвеност, нито юначество. Веднъж, когато съществуваше опасност да ни заловят партизаните, той се беше скрил зад едно параклисче и с автоматата си ги накара да залегнат, докато ние се оттеглим и така се спасихме. Застана там и стреляше на откоси нагоре и надолу, наляво и надясно, и не им позволи да минат напред. Накрая избяга, за да не го видим. И след това нито дума. Например: "Аз ги забавих и можахте да се спасите...", и други подобни хвалби. Ние казвахме: "Бяхме спасени от един автомат". Той също казваше: "Бяхме спасени от един автомат". Понеже всички казваха това, той също го казваше. След това установихме, че всички сме били заедно, а само той отсъстваше и така се изясни, че е бил той. Ако го бяха хванали партизаните, знаеш ли какво го чакаше? Щяха да си излеят цялата злоба върху него, нямаше да го пощадят. Щяха да кажат: "Ти ни причини такива щети. Ела тук да ти извадим ноктите с клещи". Мирски човек, а направи такава жертва! Защото той беше в най-голяма опасност от всички нас. Вие бихте ли направили такава жертва? Той не беше чел нито духовни книги, нито знаеше за духовния живот... Познавах го - имаше простота и честност. А имаше други, които намираха някой убит партизанин, отрязваха му главата и обикаляха така из селото, правейки се на юнаци!

Затова не е достатъчно човек да има само юначност, но трябва да притежава и саможертвен дух, за да има покритие юначността.

Трябва да посрещаме опасностите хладнокръвно и по духовен начин

В критичните ситуации винаги е необходима находчивост и юначност. По време на окупацията италианците вземаха пет-шест мулета, идваха на нашата нива и ги товареха с пъпеш. Веднъж им казах: "Тези пъпеш ги пазим за семе, вземете онези там". Италианецът вдигна камшика си и ми каза: "Това виждаш ли го?". Аз също хванах камшика и го гледах... "Боне!", казвам, т.е. "хубав камшик!". Все едно че ми го е показал, за да му кажа дали е хубав! Тогава той избухна в смях и си замина!

Помня и един случай от партизанската война. Двама войници отидоха в един бостан, да помолят стопанина да им даде някой пъпеш, някой домат. Оставиха пушките си настрана и тръгнаха към него. Стопанинът, щом ги видя отдалече, грабна пушката си и се приготви да стреля. Тогава единият войник сграбчи един червен домат и извика: "Остави оръжието, защото ще хвърля гранатата!". Онзи остави оръжието и хукна да бяга!

- Каква находчивост и юначност!

- А един друг войник бе закачил шинела си далече на една дива круша. След малко слиза един партизанин от планината и щеше да го хване. Войникът се обърна към закачения шинел и извика: "Господин началник, какво да го правя този?". После, сякаш бе получил знак от командира, каза на партизанина: "Я дай тука пушката си!". Грабна я от ръцете му и го остави без оръжие.

- Отче, шинелът ли беше командир?

- Да, шинелът! Виждаш ли: сам беше, имаше само един шинел, а обезоръжи другия! По този начин беше събрал един куп пушки от партизаните. Нужно е юначество!

Спомням си и един руски монах на Света Гора. Когато крадци отишли да го ограбят и се изкачвали по оградата, той се показал от килията си и извикал: "С какво искате да стрелям - с колта или с нагана?".

Онези хукнали да бягат. А друг, когато крадци влезли в килията му, взел тигана и се престорил, че говори по телефона: “Да, дойдоха крадци..”. Те помислили, че се обажда в полицията и избягали.

Веднъж един много едър човек, цял гигант, сграбчил някакъв овчар и започнал да го души. Горкият овчар изцъклил очи от страх. Тогава онзи му казал: “Какво ме гледаш така жестоко?”. “Мисля си на кой връх да те хвърля”, отговорил овчарят. Тогава другият се изплашил и го оставил!

Затова казвам, че човек не трябва да губи присъствие на духа. Да остане хладнокръвен, за да може умът да работи. Защото ако умът престане да работи, тогава човек може да стигне даже и до предателство и то само от глупост. Каквото и да става, трябва да се помоли, да помисли и да действа. Най-добре е трудните ситуации да се посрещат по духовен начин. Днес обаче липсват и двата вида юначество. Нито има духовно юначество, което се поражда от светостта и дръзновението пред Бога, за да бъде посрещната по духовен начин трудността; нито има природно юначество, така че човек да не се уплаши от някоя опасност. Човек трябва да притежава голяма святост, за да възпре някое голямо зло. Иначе как би застанал срещу него? Когато някоя душа в манастира има духовно юначество, ако види, че някой дойде със зли намерения, ще го закове на място - с единия крак вътре, а другия извън манастирската врата⁵. Ще “стреля” по главата му по духовен начин - с броеницата, с молитвата, а не с пистолета. Кратко ще се помоли, а другият ще остане закован на място! Ще остане за... часовой! Ако някоя душа има добро духовно състояние, тя и злото ще възпре, и на хората ще помогне, а и за манастира ще осигурява безопасност. Жените мирноносици не се боели от нищо, защото имали добро духовно състояние и се доверили на Христа. Ако нямали духовно състояние, как щяха да се доверят и да направят онова, което направили?

В духовния живот и най-страхливият може да придобие голямо мъжество, ако довери себе си на Христа, на Божията помощ. Може да отиде на първа линия, да се бие и да победи. Докато хората, които искат да вършат зло, дори и да са юначни по природа, пак се страхуват, горките, тъй като чувстват вината си и имат за опора само своята жестокост и грубост. Божият човек притежава божествени сили, а има и правдата на своя страна. Нали виждаш как едно кученце казва “джав-джав” и вълкът побягва, защото чувства вина. Бог е устроил така, че вълкът да се бои от едно кученце, защото то има права в дома на своя стопанин. Колко повече това е в сила за онзи, който е тръгнал да извърши зло, когато срещне пред себе си човек, в когото живее Христос! Затова нека се боим само от Бога, а не от човеци, колкото и зли да са. Страхът Божий и от най-големия страхливец прави юнак. Колкото повече човек се съединява с Бога, толкова повече не го е страх от нищо.

Бог ще помогне в трудностите. Но за да даде Бог Своята божествена сила, трябва и човек да даде от себе си малкото, което може.

⁵ Виж Старецът Паисий Светогорец. “Свети Арсений Кападокийски”, стр. 75.

За вярващия мъченичеството е празник

Трябва неколцина да паднат, за да бъде спасено положението

Трудни години!... Ще преживеем разтърсване. Знаете ли какво ще рече разтърсване? Ако не се намирате поне малко в духовно състояние, няма да издържите. Бог да пази, но ще се стигне и до отричане от вярата. Гледайте да живеете братски, да живеете духовно, да се вкопчите в Христа. Ако успеете да се вкопчите в Христа, няма да се боите нито от дяволи, нито от мъчения. Хората в света от много страни са притиснати и заплашени. Но когато човек е близо до Христа, от какво да се плаши? Помнете ли свети Кирик¹. Бил на три години, но когато игемонът тръгнал да го "катехизира", той го ритнал. Четете житията на светиите. Житията много помагат, защото чрез тях човек установява връзка със светиите и в душата му се разгаря благоговението и готовността за жертва.

Този живот не ни е даден, за да си намерим едно топло местенце. Така или иначе ще умрем, поне да умрем както трябва! И без това не правим нищо. Затова ако Бог ни удостои с мъченичество, няма ли да бъде добре?

Веднъж в колибата ми дойде един мулетар и през плач ми каза: "Довечера не оставай сам. Замислят да те убият". "Кой?", питам го. "Пет-шест човека са", казва ми. Той съпровождал с мулетата си петима-шестима безбожници. Кой знае какви планове са имали за Света Гора. Помислили мулетаря за невменяем и си говорели пред него. А той щом чул всичко, дойде и ми каза. Вечерта, когато си легнах, чух звънче на ловджийско куче. Погледнах през прозореца и гледам трима младежи. Започнаха да викат: "Дядка, отвори". "А бре, юнаци, какво търсите в такъв час, че обикаляте? Нямате ли малко разум? Ще ви помислят за подозрителни, казвам им. Едни като вас ги сложиха в затвора. Сега нямам желание за разговори". "Да дойдем утре? В колко часа?" "Вие елате утре, когато решите, а аз, ако мога, ще ви приема". Така ги изгоних. Но гледам, че светлината от фенерчето след малко угасна. Бяха спрели малко по-нагоре. Станах, облякох се, сложих си схимата и ги очаквах. В себе си чувствах мир! На другия ден дойдоха три пъти по трима, но никой от тях не беше от онези. Разбира се, знаят, че у мен пари няма да намерят, защото нямам. Застават срещу мен само за разногласия по духовни въпроси.

Веднъж до колибата ми дойде един, който беше едър като горила, и седна встрани. В същото време аз говорех на една група: "Вие сте само за парадни шествия, а не за битки. Христос принесе Себе Си в жертва. Имаме светото Православие. За него пострадаха мъченически светиите, които помагат и на нас. Ако те не бяха паднали в битката, кой знае какво щеше да стане с нас". Всичко това го беше вбесило. Хората идваха и си отиваха, а той си седеше там. Имаше си цел. Беше много студен човек. Накрая си тръгнах и последните. Казвам му: "Мръкна се, къде ще ходиш?". "Това не ме вълнува", отговаря ми. "Да, но мен ме вълнува, казвам му, хайде тръгвай". Тогава скочи върху ми и ме сграбчи за гърлото. "Сега ще ти дам да разбереш заедно с твоите богове", процеди. Когато чух да казва "с твоите богове", се почувствах така, все едно че съм чул богохулство. Какво, да не съм езичник? Казах му: "Кои богове, безбожник такъв? Аз се покланям на единия Троичен Бог. Заминавай си оттук!". Блъснах го, а той се строполи на земята и се сви на кълбо. И аз не разбрах как се измъкна навън през вратата. Помислих си: "Ако ме повесят надолу с главата, за да ме мъчат, тогава хернията ми ще си отиде на мястото!"². Този човек беше останал последен, явно защото е искал да ме очисти, затова ме сграбчи за гърлото, за да ме удуши.

Който е решен на смърт, не се страхува от нищо

Днес за да може човек да се справи с трудностите, които среща, трябва да има в себе си Христа, от Когото ще получава божествена утеха, за да има себеотрицание. Иначе какво би станало в някой труден момент?

¹Паметта му се празнува на 15 юли.

² Това се случва през 1987 г., когато Старецът страдаше от херния - б. изд.

Някъде четох, че Абдул Паша³ заловил петстотин младежи от Света Гора. Някои от тях били послушници, а други били отишли там, за да се скрият. Явно че по време на въстанието бягали на Света Гора, за да се избавят от турците, които събирали младежи, за да ги правят еничари. Ако някой от младежите, които Абдул Паша заловил, не се отричал от Христа, той го обесвал на кулата в Урануполи. От всичките петстотин заловени на Света Гора, само петима приели мъченичество, а другите се отрекли от Христа и станали еничари. Нужно е юначество; това не е шега работа. Ако човек е черноглед, себелюбив, тогава няма в себе си божествена сила. при това положение как ще се справи с такава трудност?

Направи ми силно впечатление нещо, което ми каза един епископ от Вселенската Патриаршия. Бях му казал: “Какво става тук? От едната страна икуменизъм, от другата страна ционизъм, сатанизъм!... След кратко време ще се покланяме на дявола с двата му рога, вместо на двуглавия орел”. Казва ми: “Днес трудно се намират епископи като Кесарийския Паисий II”⁴. Какво правел Паисий II? Отивал при султана със своите прошениа, като имал вързано на кръста си едно въже, т.е. решен да бъде обесен от турците. Сякаш казал на султана: “Не си губи времето да търсиш въже. Ако искаш да ме обесиш, въжето е готово”. Когато имало трудни въпроси, него изпращали при султана. Много пъти избавил Патриаршията в трудни положения. На старини го качвали на кон, седнал в един сандък, а от другата страна на коня завръзвали друг сандък с тежест вътре и така го откарвали в Цариград. Веднъж бил издаден ферман гърците да бъдат мобилизирани в турската войска. За християните било трудно да служат заедно с турците, защото не могли да изпълняват религиозните си задължения. В същото време Русия изисквала от турците да не пречат на гърците да спазват християнските си задължения. Патриархът повикал Паисий и го изпратил при султана. Той се явил пред владетеля отново с въже, завързано на кръста. Султанът му казал: “Гърците трябва да бъдат мобилизирани, за да служат на родината”. Тогава Паисий му отговорил: “Да, и аз съм съгласен да бъдат мобилизирани гърците, защото тези земи от древност принадлежат на гяурите. Но тъй като ние имаме различна религия, трябва да бъдат отделна армия, с отделни военни поделения, да имат свои офицери и т.н., за да изпълняват религиозните си задължения. Не могат да се молят заедно с вас. Не може вие да празнувате рамазан⁵, а ние Богоявление!”. Тогава султанът размислил: “Да бъдат въоръжени християните? Това е опасно”. Тогава му отговорил: “Не, по-добре да не бъдат мобилизирани”.

Друг път арменците поискали от султана да им даде Балъкли⁶ и успели да издействат одобрението му. Тогава Паисий отишъл при султана, за да говори с него по този въпрос. Султанът му казал: “Балъкли е собственост на прадедите на арменците и трябва те да го владеят”. Отговаря Паисий: “Да, трябва да го владеят, защото когато знаем, че едно място е собственост на прадедите ни, трябва да бъдем негови владетели. Дайте ми да подпиша и аз документа за Балъкли, защото дойдох като представител на Патриаршията”. Подписал и той. След това извадил един златен дукат с изобразени на него свети Константин и Елена и казал: “Нека арменците вземат Балъкли, но тогава и ние трябва да вземем “Света София”, защото е наша. Тя е на нашите прадеди и трябва да ни я дадете”. И показал дуката. Той водел със себе си и един от руските офицери, които тогава били дошли в Константинопол с кораб, за да има свидетел. Султанът се оказал в затруднение и отменил решението за Балъкли. “Добре, добре, Балъкли е ваше”, казал му той. Защото или трябвало да отмени решението за Балъкли, или да даде “Света София” на гърците. Виждате ли как ги въртял като пумпал? Защото бил решен на смърт. Ако човек не се реши на смърт, нищо не може да стане. Всичко започва от там.

³ Мехмед Емин Абдулах Паша бил управител на Солун през 1821-1823 г. - б. изд.

⁴ Кесарийски митрополит. Роден е във Фараса Кападокийска през 1777 г. Учил в духовното училище на Флавиановския манастир “Свети Иоан Предтеча”, а по-късно в Константинопол, където бил ръкоположен за дякон и свещеник. През 1832 г. е ръкоположен за митрополит на Кесария и храбро се борел за спасението на гръцкото население в епархията си - б. изд.

⁵ Според мюсюлманския календар деветият месец, по време на който вярващите мюсюлмани спазват строг пост (пълно въздържание от храна, пиене, тютюнопушене и т.н.) всеки ден от сутринта до вечерта. Забраната се отменя от залез до изгрев слънце - б. изд.

⁶ Местност в Константинопол, където е разположен манастирът “Живоприемен източник” - б. пр.

Отречението от вярата се изкупувало с мъченичество

Днес повечето хора са свикнали други да изкарват змията от дупката. Добре, няма да я изкарват, но поне да кажат: “Внимавайте да не би там да има някоя змия”, за да може другият да вземе мерки. Но те дори и това не правят. Ако с нашето рационалистично мислене живеехме във времето на мъчениците, бихме казали: “Отричам се от Бога само външно, но не и вътре в себе си, защото така ще ме поставят на еди-каква си длъжност и ще мога да помагам и на бедните”. Тогава дори и само тамян да хвърлели в идоложертвения огън, Църквата не ги причастявала, но поставяла такива хора в чина на “плачещите”⁷. Онези, които се отричали от Христа, трябвало да изкупят отстъплението си с мъченичество. Също и по време на иконоборчеството им заповядвали да изгорят или да хвърлят на земята иконите, а те предпочитали да пострадат, отколкото да поругаят иконите. Ако на нас ни кажеха да хвърлим долу една икона, щяхме да кажем: “Нека хвърля тази; тя е ренесансова. След това ще си поръчам някоя византийска”.

- Отче, как Църквата се отнася към тайните християни? Те не са ли се отрекли от Христа?

- Истинските тайни християни не са се отрекли. Например, когато турците подпалиха двайсет и седемте села, принадлежащи към Фараса Кападокийска, някои напуснаха и отидоха в далечни места. Местните жители там не знаели, че те са християни, мислели, че са мюсюлмани. И не се налагало да попитат някого от тях: “Ти християнин ли си?”, за да отговори: “Да, християнин съм”, или: “Не, мюсюлманин съм”. Това са тайни християни. Но в момента, когато хванат някого и му кажат: “Научихме, че си християнин”, той трябва да каже: “Да, християнин съм”. Не може да каже, че е мюсюлманин. И в първите християнски векове много християни се кръщавали тайно, а другите мислели, че не са християни. Но когато се налагало, изповядвали вярата си. Например свети Севастиян бил военачалник, приел християнско кръщение, но мислели, че е идолопоклонник, въпреки че бил християнин. Той тайно оказвал на християнин голяма помощ. Но когато разбрали, че е християнин, той изповядал вярата си и станал мъченик.

В едно турско село имало много тайни християни, а кметът бил свещеник. Името му било отец Георги, но хората го наричали Хасан. Веднъж турците му съобщили, че на еди-кое си място, в една катакомба се крият християни. Казал им: “Не се безпокойте. Ще отида да проверя”. Взел своите хора, отишъл и намерил събралите се християни. Отишъл до царските двери, откачил епитрахила, сложил си го и отслужил и вечерня! След това ги предупредил да вземат мерки, за да не ги виждат. А на турците казал: “Нямаше нищо. Слух е било”. Тези хора не са отстъпници. Но ако заподозрат някого и му кажат: “Видяхме те, че се прекръсти, ти си християнин”, а той отговори: “Мюсюлманин съм”, тогава става отстъпник.

Мъченичество и смирение

Онзи, който се удостои да бъде мъченик, трябва да има голямо смирение и силно да обича Христа. Ако се впусне егоистично в мъченичеството, благодатта ще го изостави. Спомняте ли си как Саприкий претърпял големи мъчения, но накрая се отрекъл от Христа?⁸ Казал на палачите: “Защо ме доведохте тук?” “Та не си ли християнин?”, питат го. “Не”, отговорил. А бил свещеник! Мисля, че той се е подложил на мъченията от егоизъм, а не със смирение. Не е отивал на мъчения заради вярата си, заради Христовата любов и затова благодатта го напуснала. Защото, когато човек действа егоистично, не може да приеме Божията благодат и затова е естествено при някоя трудност да се отрече от Христа.

- Отче, много често казваме, че в труден час Бог ще даде сила.

- Бог ще даде сила на един смирен човек, който има чисто сърце, който е добронамерен, с добро разположение. Ако Бог наистина види добронамереност, смирение, ще даде голяма сила. Т.е. Бог дава сила в зависимост от устроението и разположението на човека.

⁷ “Плачещите” стояли пред вратите на храма, извън притвора и просели верните, които влизали вътре, да се молят за тях на Господа - б. изд.

⁸ Виж житието на свети мъченик Никифор - 9 февруари - б. пр.

- Отче, казахте, че трябва да има смирение и добро разположение. А може ли човек да има гордост и добро разположение?

- Като казваме смирение, имаме предвид поне относно мъченичеството да има смирение. Може поначало човек да е горд, но в онзи момент да се смири и да каже: "Боже мой, горд съм. Обаче дай ми сега малко сила, за да пострадам заради любовта Ти и да изкупя греховете си". Ако пристъпи към мъченичеството с такава смирено устроение и покаяние, тогава Бог дава изобилна благодат. Не трябва да пристъпва с горделиво разположение, с мисълта, че ще стане мъченик и след това ще му напишат житие и служба и ще му нарисуват икона с ореол. Един човек ми каза: "Отче, моли се да стигна до петото небе". Казвам му: "Добре де, апостол Павел е стигнал до третото небе (виж 2 Кор. 12:2), а ти искаш да стигнеш до петото ли?". Отговаря ми: "Нали пише да ревнуваме за по-голямото" (виж 1 Кор. 12:31). Чуваш ли го ти? Всеки случай, ако човек пристъпи към мъченичество, за да получи слава в рая, по-добре да не пристъпва. Един искрен, истински християнин, дори и да знаеше, че в рая, където отива, пак ще има страдания, мъки, въпреки това пак би копнял да отиде там. Не трябва да имаме в ума си, че ако тук на земята страдаме, там на Небето ще бъдем по-добре. Нека не подхождаме по такъв бакалски начин. Ние желаем Христа. Нека има мъчения, нека ни мъчат всеки ден, нека ни бият всеки ден, та и по два-три пъти на ден - това няма значение. Единственото, което има значение, е да бъдем с Христа.

- Отче, може ли човек да живее лениво, а когато потрябва, да изповяда дръзновено вярата си?

- За да постъпи човек така, трябва да има в сърцето си доброта, саможертвеност. Затова ви казвам, че трябва да се развива благородството, духът на жертвоготовността. Единият да се жертва за другия. Виж свети Бонифаций и света Аглаида⁹. Отначало живеели достоен за окайване живот в Рим, но щом сядали да ядат, умът им отивал при бедните. Тичали да отнесат първо ядене на бедните, а след това ядели и те. Макар че били обладани от страсти, имали доброта и състрадавали на бедните. Били саможертвени и затова Бог им помогнал. И Аглаида, макар че имала греховен живот, обичала светите мъченици и се грижела за светите мощи. Казала на Бонифаций да отиде заедно с други нейни слуги в Мала Азия, за да плати и донесе в Рим свети мощи от мъченици. А той ѝ казал на шега: "Ако ти донесат моите мощи, ще ги приемеш ли?" "Не се шегувай с тези неща", казала му тя. Накрая, като пристигнал в Тарс и отишъл в амфитеатъра, за да купи свети мощи, видял мъченията на християните и веднага бил покъртен от тяхната твърдост и търпение. Притекъл се и започнал да целува веригите им и раните им. Умолявал ги да се помолят на Христа да го укрепи и да изповяда публично, че е християнин. И така пострадал и той мъченически в амфитеатъра, а спътниците му откупили неговите свети мощи и ги пренесли в Рим. Там ангел Господен вече бил съобщил на Аглаида за станалото. Така се сбъднало онова, което Бонифаций шеговито предрекъл преди да тръгне от Рим. После и тя, след като раздала имуществото си, живяла още петнайсет години в подвизи и нищета и достигнала святост. Понеже нямало кой да ги научи на доброто, те се били увлекли от злото и се отклонили. Обаче имали саможертвен дух и Бог не ги оставил.

Каква храброст притежавали светиите

- Отче, мисля си, че ако видех колелото за мъчения на света Екатерина, бих умряла от страх!

- Ако умреш, преди да те сложат на колелото, добре ще бъде. Би било Божие благословение. Но ако те сложат върху него и тогава се затрудниш, това вече ще бъде мъчение. Мъчениците имали добро разположение, помагал и Христос и издържали на болките.

Каква любов към Христа имали светите мъченици, каква храброст! Света Соломония пострадала със седемте си синове¹⁰. Свети Лонгин¹¹ направил гощавка и приел у дома си изпратените да го заловят. Те нямали търпение да им покаже кой е Лонгин, за да го обезглавят, а той им казал: "Ще ви го покажа". Когато им открил, че това е самият той, те се поколебали в намеренията си, но свети Лонгин ги помолил

⁹ Паметта им се чества на 19 декември. Свети Бонифаций преди мъченическия си подвиг бил роб на знатната римлянка Аглаида и двамата живеели в греховна връзка помежду си - б. пр.

¹⁰ Паметта им се празнува на 1 август.

¹¹ Паметта му се празнува на 16 октомври.

да изпълнят заповедта, с която били пратени и така го обезглавили. А свети Геден Каракалски ¹² какво търпение имал! Казал на палачите си: "Отсечете ми ръката, отсечете ми и крака, отрежете ми и носа. С една дума - режете всичко!". Изумително! Но за да стигне човек до такова състояние, не трябва да обича себе си, но да обича Бога. Майката може и в огън да влезе, за да спаси детето си. Тъй като нейната любов е по-силна от горещината на огъня, тя не чувства болка. Любовта към детето излиза над болката и я покрива. А колко повече любовта към Христа?

За светеца, който пристъпва към мъченичество, любовта към Христа е по-силна от болката, затова я обезсилва. Мъчениците считали меча на палача за по-нежен от лъка на цигулката. Когато се разгори любовта към Христа, тогава мъченичеството е празник. Огънят на мъченията е по-прохладен от водна къпалня, защото огненото изгаряне се разтваря в горенето на божествената любов. Одирането на кожата се превръща в ласка. Божествената любов завладява сърцето, завладява и ума и човек полудява. Не чувства нито болка, нито нищо, защото умът му е в Христа, а сърцето му е преизпълнено с радост. Колко светии са отивали на мъки и са чувствали такава радост, ще кажеш, че са отивали на празник! Свети Игнатий ¹³ бързал към мястото на мъченията и викал: "Оставете ме да пострадам, оставете ме да бъда изяден от зверовете". Радостта, която чувствал, не може да я почувства нито един влюбен младеж, който казва: "Искам само за нея да се ожена и не ме интересува никой друг - нито майка, нито баща". "Лудостта" на свети Игнатий била несравнимо по-голяма и по-висша от лудостта на влюбения младеж.

Всички светии са се подвизавали за Христовата любов. Светите мъченици са пролели кръвта си. Преподобните отци са пролели пот и сълзи, извършвали са духовни опити над себе си подобно на добри билкари, измъчвали са себе си поради любов към Бога и към Божия образ - човека, за да ни оставят духовните си рецепти. Така можем да преварим някое зло или да излекуваме някоя наша духовна болест и да придобием здра-ве, а ако подражаваме любочестно на подвизите им, можем да достигнем и до святост.

Разбира се, не могат да се сравняват подвизите на преподобните, постите, бденията и т.н., нито мъченията на мъчениците със страданията на нашия Господ, защото Христос е помагал на всички тях по божествен начин и болките им били услаждани от Неговата велика любов. Обаче спрямо Себе Си Христос въобще не употребил Своята божествена сила и търпял голямата болка върху изнуреното Си Тяло заради великата Си любов към Своето творение. Когато човек почувства тази любов на Христа към човека, само тогава може да бъде вътрешно истински човек. Иначе ще бъде по-безчувствен и от бездушните Божии творения, защото дори и слънцето почувствало Христовите страдания и помръкнало, тъй като не издържало повече да ги гледа. И земята също се ужасила, когато ги видяла. Скалите също се разцепили. Гробовете също се разтърсили толкова силно, че пробудили мнозина умрели от години, които излезли от тях, за да изобличат неблагодарността на хората към техния Благодетел и Избавител Бог.

Монах и мъченичество

- Отче, когато човек не извършва необходимия духовен труд, ще има ли вярата, че в труден час Бог ще му помогне, за да Го призове? Не успокояваме ли лъжливо себе си с мисълта, че тогава Бог ще ни помогне, за да избегнем труда на подготовката?

- Нека се подготвим. Ако човек не посее, как Бог ще благослови да израсте добро жито? Човек трябва да посее и в зависимост от това какво е посял, Бог ще му даде. И в армията се казва: "Бъди готов!".

- Отче, а как ще се приготвим?

- Кога човек е готов? Когато войската се намира в бойна готовност, войниците са постоянно готови - обути, с оръжието и патроните, в очакване на заповед.

- Колко време може да продължи тази бойна готовност?

¹² Паметта му се празнува на 30 декември.

¹³ Паметта на свети Игнатий Богоносец се празнува на 20 декември.

- Зависи. Монахът трябва да бъде винаги готов и тогава не се страхува от нищо. От какво да се бои? От смъртта ли? Нали тя ще му отвори вратите на рая, защото под надгробната плоча е скрит ключът към вечността. Освен това монахът когато и да умре, винаги пребъдва в покаяние. Бягството му от света, както и схимата му свидетелстват за това. Той се кае и постоянно извършва задълбочен духовен труд върху себе си. Колкото повече расте любовта му към Бога и ближния, толкова повече намалява любовта към самия себе си, така че той въобще не се грижи за своето “аз”. И тогава е в сила казаното от свети апостол Павел: “Нищо не може да ме отдели от Христовата любов” (виж Рим. 8:35).

Мисълта за мъченията принуждава светските хора да прибегват към Бога и да казват от страх: “Христе мой! Пресвета Богородице!”. А монахът желае постоянно да бъде близо до Бога, защото Го обича. Мнозина от светските хора вършат добро, защото се страхуват да не отидат в ада. Обаче монахът върши добро от благодарност, за да се отблагодари на своя Благодетел Бог.

- Отче, как да почувствам и осъзная какво са мъченичеството и аскезата?

- За да можеш и ти да почувстваш и осъзнаеш поне малко какво ще рече мъченичество, приемай с радост презрителното отношение от страна на другите. А ако искаш да почувстваш малко и какво е аскезата, тъй като не можеш да постиш четиридесет дни като Христа, пости поне в срядата (когато е бил предаден) и в петъка¹⁴ (когато е бил разпънат на кръст). Онези, които искат да пострадат за Христовата любов, могат поради липсата на мъчения да проявят тази своя изгаряща любов чрез телесни подвизи за горящите души на починалите, за да намерят и те малко покой. Както мъченичеството е празник, така и аскетическите подвизи са празник, защото чрез тях човек избягва всякакво човешко утешение и получава божествена утеха.

Светите мъченици чувствали голяма радост, че им се удава възможност да пострадат. От мъченичеството води началото си аскезата в духовния живот. Когато свети Константин Велики приел царската власт, освободил християните от затворите (защото много от тях били там - едни осакатени, други очакващи да бъдат убити) и мъченията били прекратени. Но онези затворници, които чакали с радост да дойде техния ред да пострадат, когато били освободени, много се огорчили, че императорът провалил всичко това. Както очаквали мъченията с радост, изведнъж се озовали на свобода. Затова поради любовта си към Бога и пламенното си желание за мъчения хванали гората. Така мъченията, които щели да изпитат от Диоклетиан и Максимиан, те сами ги наложили върху себе си чрез аскезата. Едни връзвали ръцете си с въжета, увисвали на някое дърво и така се молели с болка и чувствали божествена радост. Други оковали себе си заради Христовата любов. Казвали: “Така щеше да ме окове Диоклетиан!”. И чувствали голяма радост, че измъчват себе си. Така първите започнали с божествена лудост, божествено безумие и се отдали на аскетически подвизи заради Христовата любов. Следващите подражавали на тяхната аскеза. Така навлязъл аскетизмът в нашата вяра. Други още по-“луди” си казали: “Ние сме Христови овце!”. и ядели само полски треви. Това били т. нар. “пасящи”. Те така силно чувствали Божиите благодеяния и собственото си нищожество, че казвали: “Аз съм неблагоприятно животно. Цял живот ще ям трева” - и така правели. Ядели трева и се радвали. Сърцето им се окрилявало от любов към Христа. Казвали си: “Нали съм Христова овца, ще ям трева¹⁵. Обаче по-късно Църквата забранила това, защото ловците вземали много от тях за диви животни и ги убивали.

Днес хората не могат да разберат всичко това - считат го за безумие! Казват: “Защо да ям трева като животно”, или: “С каква цел да вися така на дървото и да измъчвам тялото си?”. Обаче какво казва авва Исаак: “Дано Бог да удостои и нас да вършим такива безчинства” (виж Слово 73). Дано и ние достигнем до такова духовно “безчиние”.

¹⁴ Т.е. в тези дни да се въздържа изцяло от храна и вода - б. изд.

¹⁵ Виж творенията на Созомен, Евагрий, свети Иоан Мосх и Леонтий - б. изд.

ЗАВИСИМОСТ ОТ НЕБЕТО

“Божията помощ не може да бъде възпрепятствана нито от човеци, нито от демони. За Бога или за някой светец няма нищо трудно. Пречката е в нас, хората. Това е единствено нашето маловерие, което възпира големите божествени сили да се доближат до нас”.

Божият промисъл за човека

“Първом търсете царството на Бога” (Мат. 6:33)

- Отче, авва Макарий казва, че Бог ни дава небесните блага и ние вярваме в това. Трябва ли да вярваме, че ще ни даде и земните, които не са толкова съществени?

- Кои земни блага?

- Онова, което ни е нужно.

- Добре го каза. Бог обича Своето създание, Своя образ и се грижи да го снабди с онова, което му е нужно.

- Нали всеки трябва да вярва в това и да не се безпокои?

- Ако не вярва в това, а се бори сам да го придобие, ще се измъчи. Дори и Бог да не даде тези земни, материални неща, човекът, който живее духовно, няма да се смуги и притесни. Ако търсим и се стремим първо към Царството Небесно и това е единствената ни грижа, всичко останало ще ни бъде дадено. Нима Бог ще остави създанието Си? Той давал всеки ден манна на израилския народ в пустинята и ако те запазвали от нея за следващия ден, тя изгнивала (виж Изх. 16:19, 20). Бог устроил така, за да имат те доверие в Божия промисъл.

Още не сме разбрали добре какво означава Първом търсете царството на Бога. Или вярваме, или не вярваме. Когато отидох да живея на Синай, нямах нищо със себе си. Обаче въоб-ще не се тревожех какво ще правя в пустинята сред непознати хора, какво ще ям, как ще живея. Постницата на света Епистимия, където щях да живея, от години бе изоставена и необитаема. Тъй като не исках да бъда в тежест на манастира¹, не поисках от манастирските отци нищо. Донесоха ми малко хляб от манастира, но го върнах обратно. Защо да се тревожа, след като Христос е казал: “Първом търсете царството на Бога”? Водата също беше оскъдна. Не знаех и никакво ръкоделие, че да бих могъл да работя и да си изкарвам хляба. Единственият инструмент, който имах, беше една ножица. Разглобих я на две части, наточих я на един камък, взех парче дърво и започнах да изработвам резбовани иконички. Работех и си казвах и молитвата. Бързо придобих опит. Правех един и същи модел и работата, за която в началото ми бяха нужни пет дена, после я извършвах за единайсет часа. Така не само че задоволявах своите нужди, но помагах и на бедуинчетата. За един период от време изработвах ръкоделие доста часове от деня. После достигнах до състояние, в което не исках да върша ръкоделие, но виждах каква нужда имаха бедуинчетата и продължавах. Една шапка и чифт сандали ако им дадеше човек, за тях беше голямо благословение... После си помислих: “За какво дойдох тук - да помагам на бедуините или да се моля за целия свят?” Така реших да огранича работата, за да нямам грижи и да мога повече да се моля. Нима тогава очаквах отнякъде помощ? Бедуините сами нямаха какво да ядат. Манастирът беше далече. От другата страна - пустинята. Обаче същия ден, в който реших да огранича ръкоделието, за да разполагам с повече време за молитва, дойде един човек, срещна ме пред постницата и ми каза: “Ето, вземи тези сто лири, за да помагаш на бедуинчетата и да не разваляш порядъка си, но да се молиш”. Не можах да се удържа. Оставих го за около четвърт час отвън, за да остана за малко сам вътре. Почувствах с такава сила Божия промисъл и любов, че не можах да удържа сълзите си. Ето как Бог промисля, когато има налице добро разположение. Защото колко бих могъл да им дам аз самият? Давах на едно, идваше друго. “А на мен не си ми дал, отче!”

- Отче, защо, въпреки че много пъти сме чувствали Божието всемогъщество, не виждаме Неговия промисъл за нас?

- Това е дяволска клопка. Дяволът хвърля пепел в очите на човека, за да не вижда Божия промисъл. Защото когато човек види Божия промисъл, гранитното му сърце ще омекне, ще стане чувствително и ще избликне в славословие, а това не е в интерес на дявола.

¹На Синайския манастир - б. пр.

Човек често се опитва да устрои всичко без Бога

Един човек беше направил развъдник за риба и по цял ден казваше: “Слава Тебе, Боже!”, защото постоянно виждаше с очите си Божия промисъл. Разказваше ми, че малката рибка от мига, в който се оплоди и е голяма колкото главичка на карфица, има и една торбичка с течност, за да се храни, докато порасне и бъде в състояние да яде микроорганизмите във водата. Т.е. Бог я е снабдил и с продоволствие! И ако Бог промисля за тези създания, колко повече промисля за човека! Обаче човекът често сам урежда нещата си и взема решения без Бога. Казва: “Ще създам две деца”. Въобще не слага Бог в сметката. Затова и стават толкова нещастни случаи и умират толкова деца. Повечето създават по две деца, после едното катастрофира с колата, другото се разболява и умира, и след това нямат нито едно дете.

Когато родителите, които са сътворци на Бога, се затрудняват да осигурят материално децата си, трябва смирено да помолят за помощ и от Великия Творец, издигайки ръце нагоре. Тогава се радва и Бог, Който помага, а и човекът, който получава помощ. Когато живеех в манастира “Стомион”, се запознах с един многодетен баща, по професия полски пазач в едно епирско село. То се намираще на четири часа и половина път пеша от Коница, където живееше семейството му. Имаше девет деца. Тъй като пътят за селото минаваше покрай манастира, той се отбиваше и когато отиваше на работа, и когато се връщаше. Когато се прибираще къщи, ме молеше да му дам сам да запали кандилата в църквата. Макар че при това разливаше зехтин по пода, давах му да ги запали. Предпочиташ после да почистя плочките на храма, отколкото да го огорча. Когато си тръгваше от манастира, на разстояние от около триста метра извън оградата винаги даваше по един изстрел! Не можех да си обясня това и реших да го проследя от момента, в който влизаше в храма, до когато поемаше по пътя за Коница. И така, той запалваше първо кандилата в храма, после излизаше в притвора. След като запалеше и кандилото, което висеше над входа пред иконата на Света Богородица, потапяше пръста си в кандилото, коленичеше, издигаше ръце към иконата и казваше: “Света Богородице, имам девет деца. Осигури им малко месо”. След това намазваше с елея от кандилото мерника на цевта и си тръгваше. На триста метра извън манастира, където имаше голяма черница, го чакаше една дива коза. Той даваше един изстрел, както вече казах, убиваше я, смъкваше я в една пещера по-надолу, одираше я и я отнасяше на децата си. Това се случваше всеки път, когато се връщаше от работа. Удивих се на вярата на пазача и на грижата на Света Богородица. Двайсет и пет години по-късно той дойде и ме намери на Света Гора. По време на разговора спонтанно го попитах: “Какво правят децата ти? Къде са сега?”. Той първо посочи с ръка на север и каза: “Едни са в Германия”, след това посочи на юг и каза: “Други са в Австралия. Слава Богу всички са здрави”. Този човек беше запазил вярата си и себе си чист от всякакви безбожни идеологии, затова и Бог не го остави.

Благословения от чудния Божий промисъл

- Отче, понякога имам някакво желание и Бог ми го изпълнява, без да Го моля за това. Защо става това?

- Бог се грижи. Вижда нуждите, желанията ни и когато нещо е за наше добро, ни го дава. Когато човек има нужда от някаква помощ, Христос и Света Богородица помагат. Питаха стареца Филарет²: “Дядо, какво искаш да направим за тебе?”. Той отговаряше: “Каквото поискам, Света Богородица ще го изпрати”. И така ставаше. Когато доверяваме себе си на Бога, тогава добрият Бог ни наблюдава и се грижи за нас. Като добър Управител дава на всеки от нас каквото му е нужно и се грижи до най-малки подробности за материалните ни нужди. И за да почувстваме Неговата грижа и промисъл, ни дава точно това, което ни е нужно. Обаче не бива да чакаш първо Бог да ти даде, но трябва ти да отдадеш изцяло себе си на Бога. Защото, ако постоянно искаш нещо от Бога и не оставяш себе си с доверие в Божиите ръце, това показва, че имаш свой собствен дом и си чужд на вечните небесни обители. Хората, които дават всичко на Бога и отдават изцяло и себе си Нему, получават подслон под големия Божий купол и биват закриляни от Неговия промисъл. Доверието в

² Виж Старецът Паисий Светогорец. “Светогорски отци и светогорски живот”, с. 82.

Бога е една постоянна тайна молитва, която безшумно притегля Божиите сили там, където са необходими, и точно в мига, когато са необходими. И тогава любочестните Му деца Го славословят непрестанно с голяма благодарност.

Когато отец Тихон бе отишъл в колибата на Честния Кръст, там нямаше храм, въпреки че му беше нужен. Той нямаше и нужните пари, с които би могъл да построи храм, а само голяма вяра в Бога. Един ден се помолил и тръгнал към Карея с вярата, че Бог ще му достави необходимите пари за строежа. Още преди да стигне до Карея, чул да го вика отдалече дикоят на скита "Свети Пророк Илия"³. Когато отец Тихон го доближил, дикоят му казал: "Един добър християнин от Америка ми изпрати тези долари, за да ги дам на някой пустинник, който няма храм. Ти нямаш храм, вземи ги и си построй". Отец Тихон се просълзил от вълнение и благодарност към добрия Бог, Който като сърцеведец се бе погрижил за храма още преди старецът да Го помоли, така че парите да бъдат налице, когато щеше да Го помоли за тях.⁴

Когато човек оставя себе си на Бога, Бог не го оставя. И наистина, ако ти потрябва нещо за утре в десет часа, когато не е неразумно и има действителна необходимост, в девет и четиридесет и пет или в девет и половина Бог ще го е приготвил, за да ги то даде. Например, трябва ти една чаша в девет часа. В девет без пет чашата ти бива доставена. Трябват ти петстотин драхми. В часа, когато са ти нужни, идват точно петстотин драхми - нито петстотин и десет, нито четиристотин и деветдесет. Забелязал съм, че ако например ми потрябва нещо утре, Бог е промислил за него още от днес. Т.е. още преди аз да помисля за това нещо, Бог е помислил за него и ми го дава тогава, когато ми е нужно. Защото виждам колко време е нужно, за да пристигне това нещо до мен в необходимия момент от мястото, от където идва. Значи Бог се е погрижил по-рано за това.

Когато поради любочестия си караме Бога да се радва за живота ни, тогава Той дава изобилно благословенията Си на Своите любочестни деца и то в часа, когато са им нужни. След това целият им живот минава с благословения на Божия промисъл. Мога с часове да ви разказвам примери за дивния Божий промисъл.

При акциите по време на войната имах едно Евангелие, но го дадох на някого. След това си казвах: "Ех, да имах едно Евангелие, как щеше да ми помага!". За Рождество Христово ни изпратиха горе в планината двеста пакета с подаръци от Месолонги⁵. От всичките пакети само в моя имаше едно Евангелие! Беше старо Евангелие, в него имаше и карта на Палестина. В пакета имаше и една бележка: "Ако имаш нужда и от други книги, пиши ни, за да ти изпратим".

По-късно в манастира "Стомион" ми потрябва кандило за храма. Рано една сутрин слязох в Коница. Когато минавах покрай един от домовете, чувам момиче да казва на баща си: "Татко, монахът!". Тогава той дойде и ми каза: "Отче, обещал съм на Света Богородица едно кандило. Вземи тези пари, за да го купиш". И ми даде петстотин драхми - точно колкото струваше едно кандило през 1958 г. Но и сега, ако нещо ми потрябва, Бог незабавно се погрижва. Например искам да насека дърва, но не мога. И изведнъж светкавично дървата биват доставени. Преди да дойда тук, получих един колет с петдесет хиляди драхми - точно колкото ми бяха нужни. Веднъж дадох за благословение една икона "Достойно ест", на другия ден ми носят икона на Иверската "Вратарница"! Тази година⁶, преди да завали дъжд, нямаше въобще вода. Сега като наваля малко, събирам по кутия и половина на ден. В резервоара има миналогодишна вода, а и самият резервоар⁷ е в окаяно състояние. Обаче как Бог се грижи! Имам една голяма бъчва пълна с вода. Толкова много хора, които идват всеки ден, пият, мият се (защото са потни от пътя), а нивото слиза само четири-пет пръста! По сто и петдесет-двеста човека на ден черпят вода, а бъчвата не се изпразва! Някои отварят канелката да тече силно, други съвсем забравят да я затворят, обаче водата не свършва!

³ Тогава скитът е бил населяван от руски монаси - б. пр.

⁴ Виж Старецът Паисий Светогорец. "Светогорски отци и светогорски живот", с. 18.

⁵ Град в централна Гърция - б. пр.

⁶ Казано през 1990 г. - б. изд.

⁷ На Света Гора всички манастири и килии имат за своите нужди резервоари, построени от камък или бетон, в които се събира вода от горските потоци или от падащите дъждове - б. пр.

Нека се оставим на Божия промисъл

Човек, който забелязва Божиите благодеяния, се научава да бъде зависим от Божия промисъл. Тогава се чувства като младенец в люлка - ако майка му го остави за малко, започва да плаче, докато тя не дотича пак при него. Велико нещо е човек да остави себе си на Бога. Когато отидох в манастира Стомион, отначало нямаше къде да живея. Всички сгради бяха пълни със строителни отпадъци и боклук. Намерих си едно ъгълче близо до оградата, сложих нещо отгоре за покритие и там прекарвах нощите седейки, защото нямаше място да легна. Веднъж дойде мой познат иеромонах и ме попита: “Добре, как живееш тук?” Казвам му: “Защо? Нима светските хора имаха повече от нас? Казали на Канарис⁸, когато той поиска заем: “Ти нямаш родина”. “Ще си извоюваме родината”, отговорил той. Ако светски човек е имал такава вяра, тогава ние ли да нямаме доверие в Бога. След като Света Богородица е благословила да се озова тук, няма ли да се погрижи за своя манастир, когато дойде времето?”. И наистина Света Богородица полека-лека се погрижи да бъде устроено всичко! Помня, когато майсторите бъркаха бетон за плоча на килиите, които бяха изгорели, се оказа, че не е достатъчен циментът. Щеше да стигне само за две трети от плочата. Идвай майсторите и ми казват: “Циментът свършва. Да направим ли бетона по-рядък, за да стигне за цялата плоча”. Казвам им: “Не, продължавайте както досега”. Нямаше как да докараме още цимент, защото товарните животни бяха на полето. Майсторите трябваше да вървят два часа до Коница и още два часа до полето, до нивите, за да намерят животни. Кога да отидат, кога да се върнат? Освен това хората си имаха и свои задължения, не можеха да дойдат друг ден отново. Видях, че са излели две трети от плочата. Влязох в църквичката и казвам: “Света Богородице, какво ще стане сега? Моля те, помогни ни”. После излязох навън...

- И какво стана, отче?

- И плочата завършихме, и остана допълнително цимент!

- Майсторите разбраха ли какво става?

- Как да не разбраха! Понякога помощта на Бога и на Света Богородица е много голяма!

Бог използва всичко за добро

- Отче, понякога започваме да вършим някаква работа и се появяват цял куп препятствия. Как да разберем дали препятствията са от Бога?

- Да изследваме дали не сме виновни ние. Ако нямаме вина, тогава препятствието е от Бога за наше добро. Затова човек не трябва да се смущава, ако някоя работа не стане или ако закъснее да бъде извършена. Веднъж бързах да сляза от манастира Стомион в Коница по спешна работа. На едно опасно място по пътеката (наричаха го Голгота) срещнах познат на манастира, бай Анастас, с три натоварени мулета. От голямото нагорнище самарите им се бяха преобърнали и едното от мулетата беше съвсем близо до пропастта, още малко и щеше да падне долу. “Бог те изпрати, отче”, каза ми бай Анастас. Помогнах му да ги разтоварим и отново да ги натоварим, изкарахме ги на пътеката и аз го оставих. Когато продължих, след известно време стигнах до място, където малко преди това беше паднала каменна лавина с дължина триста метра и беше унищожила пътеката. Дървета и камъни бяха слезли чак до реката. Ако не бях закъснял, щях да се намирам на това място точно по време на лавината. Казах си: “Бай Анастасе, ти ме спаси. Бог те изпрати”.

Христос гледа от високо всекиго от нас как постъпва и знае как и кога да действа за нашето добро. Знае как и къде ще ни отведе, стига ние да търсим помощта Му, да Му изказваме желанията си и да оставяме всичко да урежда Той. Когато пребивавах във Филотейския манастир, исках да отида да живея в пустинята. Бях замислил да се уединя на едно пустинно островче. Дори се бях разбрал с един лодкар да ме откара до там, но накрая той не дойде. Това беше по Божий промисъл, защото още бях неопитен и щях силно да пострадам на острова - демоните щяха да ме унищожат. Като не можах да отида там, насочих намерението си към Катунакя.

⁸ Константин Канарис (1795-1877 г.), национален герой на Гърция, безстрашен борец срещу турците в годините на гръцката национална революция (1821-1830 г.). По-късно става адмирал, министър на военноморския флот, министър-председател - б. пр.

Обичах тамошната пустиня и се молах, и се подготвих да отида там. Исках да се подвизавам близо до стареца Петър⁹, един много духовен отец. Обаче ми се случи нещо, което ме принуди да отида не в Катунякя, а в Коница. Една вечер след повечерието се бях прибрал в килията си и се молих до късно. Към единайсет часа вечерта легнах малко да почина. В един и половина се събудих от клепалото, което ни приканваше в храма. Понечих да стана, но беше невъзможно. Някаква невидима сила ме държеше неподвижен. Разбрах, че нещо става. Останах проснат на леглото до дванайсет часа на обяд. Можех да се моля, да мисля, но въобще не можех да помръдна. Както се намирах в това състояние, видях като на телевизия от едната страна Катунякя, а от другата манастирът Стомион в Коница. Аз с копнеж обърнах погледа си към Катунякя. Тогава един глас - беше на Света Богородица - ми каза ясно: "Няма да отиваш в Катунякя; ще отидеш в манастира "Стомион". "Света Богородице, аз те молах за пустиня, а ти ме пращаш в света", казах. Чух отново същият глас да ми казва строго: "Ще отидеш да се срещнеш с еди-кой си, който много ще ти помогне". Незабавно се освободих от невидимите връзки и сърцето ми се изпълни с божествена благодат. След това отидох и разказах всичко на духовника. Той ми каза: "Това е Божията воля. Обаче ти не разказвай какво ти се е случило. Кажи, че по здравословни причини (по онова време храчех кръв) трябва да излезеш от Света Гора и върви". Аз исках друго, но Бог си имаше Свой план. Помислих си, че беше Божия воля да възстановя този манастир, а така щеше да се изпълни и обетът, който бях дал на Света Богородица, когато служех в армията по време на войната. Тогава бях казал: "Света Богородице, помогни ми да стана монах и ще работя три години, да възстановя твоя изгорял манастир". А както се оказа впоследствие, главната причина Света Богородица да ме изпрати там бяха осемдесетте семейства, обърнати в протестант-ство, да се завърнат в Православието.

Бог често допуска да стане това, което е от полза за мнозина. Никога не прави само едно добро, но три-четири добри неща заедно. Нито пък позволява да се случи някое зло, ако от него няма да произлязат много добри неща. Той всичко обръща в наша полза - и грешките, и опасностите. Доброто и злото в живота са смесени. Добре би било да бъдат разделени, но поради наличието на лични човешки интереси те се смесват. Обаче Бог извлича полза и от тази бърканица. Затова трябва да вярваме, че Бог допуска да стане само онова, от което може да произлезе добро, защото Той обича създанието Си. Например може да допусне едно малко изкушение, за да ни запази от някое по-голямо. Веднъж на Света Гора някакъв мирски човек бе отишъл на един манастирски празник. Пийнал малко и се напил. Тръгнал си от манастира и паднал на земята, а валящият сняг го затрупал. Поради спиртните изпарения, които имал в дъха си, се образувала дупка в снега. По някое време минал някой от там и видял дупката. Почудил се: "Какво има тук, извор ли?". Ударил с бастуна си - "ох!", извикал пияният и така Бог промислил да бъде спасен.

Божите благодеяния разкъсват сърцето

- Отче, какво иска Бог от нас?

- Бог иска от нас добрата ни воля, благото разположение, проявявано чрез любочестните ни подвизи, макар и те да не са големи, а също и чрез чувството за своята греховност. Всичко друго дава Той. В духовния живот не са необходими яки мускули. Нека се подвизаваме смирено, да просим Божията милост и да Му благодарим за всичко. Онзи, който оставя себе си в Божиите ръце, без да има никакви собствени планове, бива включен в Божи план. А докато човек е вкопчен в собственото си "аз", изостава, не напредва духовно, защото пречи на Божията милост. За да успее, е необходимо голямо доверие в Бога.

Бог всеки миг гали с любовта Си сърцата на всички хора, но ние не чувстваме това, защото сърцата ни са хванали котлен камък. Когато човек очисти сърцето си, тогава се умилява, топи се и полудява, защото вижда благодеянията и добрините на Бога, Който обича всички еднакво. За онези, които се измъчват, страда; за онези, които водят духовен живот, се радва. За една любочестна душа е достатъчно само да помисли за Божиите благодеяния, за да бъде хвърлена във въздуха¹⁰. А колко повече се трогва, ако помисли и за многото си грехове, и за голямото Божие милосърдие! Ако очите на душата са чисти и човек вижда Божията загриженост, тогава чувства и преживява Божия промисъл с очистеното си от налепи чувствително сърце и

⁹ Виж. Старецът Паисий Светогорец. "Светогорски отци и светогорски живот", с. 61-70.

¹⁰ Т.е. да изпадне в състояние на неизказано умиление, на божествена "лудост" - б. пр.

се разтапя от благодарност. Полудява в добрия смисъл на думата. Защото Божиите дарове, когато човек ги чувства, причиняват пукнатини в сърцето, разкъсват го. После, когато Божията ръка гали любочестното сърце и докосва пукнатината, човек хвърква вътрешно и благодарността му към Бога се увеличава. Онези, които се подвизават и чувстват греховността си, както и Божиите благодеяния, и доверяват себе си на Неговото велико милосърдие, въздигат душите си в рая по много сигурен начин и с по-малко телесни трудове.

Благодарност към Бога и за малкото, и за многото

Някои казват: “Вярвам, че Бог ще ми помогне”, а в същото време гледат да натрупат пари, за да не се лишат от нищо. Такива хора се подиграват с Бога, защото не доверяват себе си на Бога, но на парите. Ако не спрат да обичат парите и да възлагат надеждите си на тях, няма да могат да възложат надеждата си на Бога. Не казвам хората да нямат никакви спестявания в случай на нужда, но да не възлагат надеждите си на тях и да не им отдават сърцето си, защото така забравят Бога. Който прави свои планове, без да се довери на Бога, а след това говори, че такава е Божията воля, той “благодаря” делото си по дяволски и постоянно се измъчва. Не сме осъзнали Божията сила и доброта. Не оставяме Стопанина да ни ръководи, затова страдаме.

На Синай, в постницата на света Епистимия, където живеех, водата беше крайно оскъдна. На около двацет метра от постницата, в една пещера имаше камък, от който течеше капка по капка. Бях направил едно резервоарче и там за двацет и четири часа се събираха около три литра вода. Когато отивах да донеса вода, слагах тенекиената кутийка да се напълни, а през това време си казвах акатиста на Света Богородица. Намокрях малко челото си с ръка, защото това ми беше полезно (един лекар ми беше казал да го правя), взимах малко вода за пиене, а в една друга кутийка - за птичките и за мишките, които живееха при постницата. Тази вода използвах и да изпера някоя дреха и въобще за всичко. Каква радост и каква благодарност чувствах за малкото вода, която имах! Отправях славословие, понеже имах вода! Когато се върнах на Света Гора и живеех някое време в Иверския скит, там имаше много вода, понеже мястото беше слънчево. Имаше един голям резервоар, който се пълнеше и водата преливаше отвън. Измивах си и краката, и главата, но... бях изтървал себе си. На Синай очите ми се насълзяха от благодарност за малкото вода, а в скита изгубих това чувство поради изобилието на вода. Затова по-късно отидох да живея на около осемдесет метра по-настрана и там имах един малък резервоар за вода. Как човек се изтървава, как губи себе си, когато е налице изобилие!

Трябва изцяло да оставим себе си на Божия промисъл, на Божията воля и Бог ще се грижи за нас. Веднъж един монах отиде да извърши вечернята на място извън килията си. По пътя намери една бяла гъба и благодари на Бога за рядката находка. Реши на връщане да я откъсне и с нея да вечеря. Помисли си: “Ако мирските хора ме попитат дали ям месо, мога да им кажа, че ям всяка есен”. На връщане намери гъбата наполовина - някакво животно я бе счупило. Каза си: “Явно толкова трябва да изям”. Взе го и благодари на Бога, че е промислил за него половин гъба. По-нататък видя още една половинка от гъба и се наведе да я вземе, за да допълни вечерята си, но понеже беше развалена (може би беше отровна), остави я и отново благодари на Бога, че го е запазил от натравяне. Отиде си в колибата и изяде половината гъба. На другия ден, когато излезе навън от колибата си, какво да види! Всичко наоколо бе пълно с хубави гъби - и той благодари на Бога. Нали виждате: благодари на Бога и за цялата гъба, и за половината, за добрата и за развалената, за едната и за многото. Благодарни за всичко.

Добрият Бог ни дава изобилни благословения и винаги действия за наше добро. Всички блага, които имаме, са Божи дарове. Той е сътворил всичко така, че да служи на създанието Му, на човека, всичко да се жертва за човека - от животни и птици, големи и малки, до растения. Дори и Сам Бог принесъл Себе Си в жертва, за да избави човека. Нека не бъдем равнодушни към всичко това и да не Го нараняваме с голямата си неблагодарност и безчувствие, но да Му благодарим и да Го славословим.

Вярата и доверието в Бога

Да вярваме в Бога любочестно

- Отче, притеснявам се, защото имам помисли на неверие.

- Това че се притесняваш и не ги приемаш, означава, че тези помисли са от лукавия. Понякога Христос допуска да имаме помисли на съмнение или неверие, за да провери нашето разположение и любочестие. Обаче нашият Бог не е измислен мит подобно на Зевс, Аполон и т.н. Нашата вяра е истинска, жива. Имаме облак от светици (виж Евр. 12:1), както казва свети апостол Павел, които са познали Христа, имали са отблизо живо общение с Него и са се жертвали за Него. И в нашето време има хора, посветени на Бога, които преживяват небесни състояния и общуват с ангелите, светиите, дори с Христа и Света Богородица. Ще ти кажа и нещо за себе си, за да ти помогна. Ставам и аз "кръводарител"; откривам някои лични преживявания, за да помогна. Като видя, че някъде е натрупано знание, което е изтикало вярата на заден план, желая да укрепя вярата, затова и откривам някои събития, свързани с вярата.

Когато бях малък и живеех в Коница, четях много жития на светиите и давах и на другите деца да четат или ги събирах и четяхме заедно. Удивлявах се на големите подвизи и пости, които извършвали светиите и се стремях да правя и аз това, което са правели те. От пост вратът ми беше станал тънък като дръжка на череша. Децата ми се смееха: "Ще ти падне главата!". Какво преживявах! Както и да е. От друга страна, тъй като се разболявах от прекомерния пост, големият ми брат се страхуваше, че може да не завърша училище и ми вземаше книжките с житията на светиите. После започнах да ги крия в гората, в параклиса на света Варвара. Отивах там скришом и четях. Веднъж един съсед на име Коста казал на брат ми: "Ще го накарам да си смени акъла, да хвърли книгите, които четеш и да остави постите и молитвите". И така, срещна ме (тогава бях около петнайсетгодишен) и започна да ми развива теорията на Дарвин. Говори-говори, докато не ми се размъти акълът. Така както бях объркан и смутен, отидох направо в гората, в параклиса на света Варвара. Влязох вътре и започнах да моля Христа: "Иисусе Христе, ако съществува, яви ми се", казвах и заедно с това дълго време правех поклони. Беше лято. От мен течеше пот, бях станал вир-вода и изтощен до крайност. Но нито видях, нито чух нещо. Бог не ми даде никакъв дори и най-малък знак, нито шум, нито дори сянка. В края на краищата бях дете. Ако човек погледне на това по човешки, с рационално мислене, би казал: "Боже, не е ли жалко за клетото дете! От единадесетгодишно се катери по скалите и се подвизава силно, а сега преживява криза. Онзи му размъти ума с някакви безумни теории. Вкъщи среща трудности от страна на брат си. Избяга в гората, за да Те помоли за помощ...". Обаче нищо, нищо, нищо! Изтощен от многото поклони, седнах за малко долу. Тогава си помислих: "Добре де, когато попитах Коста какво мисли за Христа, той какво ми каза: "Той е бил най-добрия, най-справедливия човек и понеже проповядвал справедливост, били накърнени интересите на фарисеите и те от завист Го разпънали". Тогава си казах: "След като Христос е бил толкова добър и справедлив човек и никога не е съществувал друг подобен на Него, а някои от завист и злоба са Го умъртвили, тогава си заслужава за Този човек да правя и повече, отколкото досега, дори и да умра". Веднага щом погледнах на нещата по този начин, Христос се яви в силна светлина (църквичката цяла се освети) и ми каза: "Аз съм възкресението и животът; който вярва в Мене, и да умре, ще оживее (Иоан 11:25). Тези думи се четяха и в отвореното Евангелие, което Той държеше в едната Си ръка. Това причини у мен такава вътрешна промяна, че постоянно казвах: "Ела сега тук, Коста, да си поговорим има ли или няма Бог". Нали виждаш: Христос, за да се яви, очакваше първо аз да подхожда към нещата любочестно. И ако от едно дете Той очаква любочестен подход, колко повече от някой възрастен човек.

- Отче, някои отричат изцяло Божия промисъл.

- Но как биха могли да считат за измислица цялата история на Христа? Толкова неща четем у Пророците, които са живели седемстотин години преди Христа и говорят с такива подробности за Него - това не кара ли тези хора да се замислят? В Стария Завет е споменато дори и точно за колко пари ще бъде предаден Христос (виж Зах. 11:1-13). След това е казано, че евреите няма да сложат тези пари в храмовата съкровищница, защото ще бъдат цена за кръв, но ще купят една нива, за да погребват там чужденците (виж Иер. 18:2, 32:9; Мат. 27:7-9). И пророчеството на пророк Захария и на другите се изпълни. Нещата са толкова ясни! До такава

степен са подробни пророчествата! Казва се дори какво ще стане с дрехите Му (виж Пс. 21:18). И всичко това е казано толкова години преди Христовото Рождество. Как тогава да имам помисли на неверие? Освен това виждаме и апостол Павел. Бил гонител. Отивал в Дамаск с такава цел. Христос му се явил и му казал: Савле, Савле, що Ме гониш?. Кой си Ти, господине?, пита той. Аз съм Иисус, Когото ти гониш. След това Христос известил на Анания да го кръсти! (виж Деян. 9:1-18). И после колко пострадал и колко се подвизавал апостол Павел, за да проповяда на всички народи! Освен това, колко мъченици има! Единайсет милиона мъченици!¹ Всички те ненормални ли са били? Как човек да забрави всичко това? Ако почете малко от Евангелието, възможно ли е да не повярва? И ако бяха споменати и някои други подробности, това щеше много да помогне на всички хора да повярват. Но Бог нарочно не е допуснал това, за да бъдат пресети хората и да види кои Го обичат и се жертват за Него, без да очакват чудеса и т.н. Мисля, че един любочестен човек не може да бъде засегнат и повлиян, каквито и богохулства да чуе.

Човек трябва да вярва в Бога любочестно, а не да очаква чудо, за да повярва. Когато виждам възрастни хора да искат от мене да видят някое чудо, за да повярват, знаеш ли как се чувствам? Да бяха малки, щяха да имат някакво оправдание поради възрастта. А те без да се направи нищо за Христа, казват: “Нека видим нещо, за да повярваме”. Това е толкова евтино! Нима ще имат полза, дори и да видят чудо? Ще кажат, че е магия или нещо такова.

“Усили у нас вярата”

(Лук. 17:5)

- Отче, какво е отличавало някои светии - от старо и от по-ново време, че са знаели кога ще умрат, кога ще стане някое събитие и т.н.?

- Имали са голямо любочестие, голяма простота, смирение и вяра. Не примесвали към своя живот логиката, която разколебава вярата. Велико нещо е вярата! Нали и апостол Петър с вяра тръгнал върху вълните. Обаче щом се примесила логиката, започнал да потъва (виж Мат. 14:30). Разказвал ли съм ви за отец Харалампий, който допреди няколко години живееше в Кутлумушкия манастир². Имаше голяма простота, беше работлив и духовен монах. Когато остаря, един тежък грип го повали на кревата и лекарят каза на отците да не се отдалечават от него, защото след кратко време животът му ще свърши. Когато отец Харалампий чу това, отговори изпод одея-лата: “Какво говориш? Аз няма да умра, докато не дойде Пасха, да кажа “Христос воскрес”. И наистина минаха почти два месеца, дойде Пасха, каза “Христос воскрес”, причасти се и след това почина. Това любочестно и просто старче беше станало истинско Божие чедо и заедно с Бога определи деня на смъртта си!

- Отче, как се усилва вярата?

- Вярата се усилва с молитвата. Човек, който не е развил в себе си вярата от малък, но има добро разположение, може да я развие чрез молитвата, просейки от Христа да усили вярата му. Нека молим Христа да усили вярата ни и да я увеличи. Какво казали апостолите на Христа? Казали: “Усили вярата ни”. Когато казваш “усили”, това значи, че доверяваш себе си на Бога. Защото, ако човек не доверява себе си на Бога, тогава какво да усили у него Бог? Молим Бога да усили вярата ни, не за да правим чудеса, но за да Го обикнем повече.

Всичко може да бъде от помощ за увеличаване на вярата в Бога - и цветята, и скакалците, и звездите, и дори гръмотевиците. Всички ние виждаме тези неща, но не всички получаваме полза, защото приемаме “телеграмите”, помислите, които всява у нас врагът. Например, ако не беше солта, морето щеше да се вмирише. Обаче, който изследва това в лабораторията без вяра, не получава полза, защото собственото му сърце не е очистено от солите. Ако човек се потруди любочестно, с добри помисли, тогава и най-опаките неща ги вижда с друго око, с божествено просвещение и слави Бога.

¹ Това е приблизително броят на мъчениците, за които Църквата има данни от началото на християнството (в това число не влизат новомъчениците, пострадали по време на комунистическите режими) - б. пр.

² Виж “Светогорски отци и светогорски живот”, с. 10-11.

Нека всичко ни въздига към Бога

- Отче, казвали сте ни, че всичко трябва да ни въздига нагоре към Бога. Как да постигнем това?

- Когато оползотворявате всичко за добро. Когато човек обръща всичко към духовното, знаете ли каква духовна печалба извлича и какъв духовен опит придобива? Например, когато работиш с цимент, можеш да намериш Бога! Като докосваш тухлата, можеш да докоснеш Бога! Хващаш едно, друго, трето - и с тях хващаш Бога! Да, чрез всичко хващайте Бога! Ако човек не действа по този начин, ако не вижда Бога във всички неща, тогава дори и да го поставиш наред църквата, ще бъде далече от Бога. Дори да му дадеш да пее църковни песнопения, ще бъде далече от Бога. Дори да му дадеш да четете духовни книги, пак ще бъде далече от Бога. Каквато и духовна работа да му дадеш да върши, тя не го отвежда при Бога.

Всеки човек, каквото и да вижда, каквото и да прави - дали шие, дали бродира, трябва от всичко да извлича духовна полза. Вижда цветя? Видял е Бога. Вижда прасета? Да, детето ми, точно така - пак вижда Бога! Ще кажеш: "Мога ли чрез прасето да видя Бога?". Да, чрез прасето. Виждаш ли как го е създал добрият Бог? Дал му е една зурла да копае земята и да намира луковичите в земята без да ги вижда. Носът му е такъв, че не се наранява, когато намира бръсначи, стъкла, бодли и т.н.! Човек не само като вижда едно красиво и благоухайно цвете, да казва: "С каква мъдрост го е създал Бог?", но и когато вижда едно прасе, отново да вижда Бога! А като си помисля, че Бог можеше да ме създаде прасе, но ме е създал като човек! Вижда ви се странно ли? Нима Бог не можеше да ни създаде като прасета? Ловците раняват глигана и много пъти не могат да го намерят. След това дивите животни го нападат и го изядат жив, горкия! Няма лекарско обслужване и се мъчи, въпреки че не е оскърбил Твореца си. А човекът е оскърбил и Твореца си и постоянно Го оскърбява, и освен това често бива неблагодарен. Затова казвам да действате правилно. Колко хубаво е създал всичко Бог! Каква сила дава Той и на животните! Лекарят казва: "За да имаш здрави мускули, яж месо". А биковете ядат трева, горките, обаче имат едни мускули...! Не виждаш ли в това Бога? Само от тревата, която ядат, Бог им дава такава сила. Колко повече ще даде на човека! Разбрахте ли?

Когато човек работи по този начин върху себе си, достига до състояние да получава полза не само от светиите, но и от грешниците. Светецът ни укрепва със светия си пример. Грешникът ни налага въздържание с падението си, слага ни юзда, възпира ни - не за да не паднем в очите на хората, но за да не огорчим Бога.

Силата на вярата

- Отче, какво е това "печат на Агнеца"?

- Кой е Агнецът?

- Христос.

- Какъв е печатът на Христа? Когато христианинът се кръщава, свещеникът го помазва кръстообразно по челото със светото миро, казвайки: "Печат дара Духа Светаго". После всеки път, когато христианинът се прекръства, той се покланя на спасителните Господни страдания и призовава силата на Кръста, която се състои в силата на кръстната смърт на Христа. Когато казваме: "Кръсте Христов, спаси ни с твоята сила", призоваваме силата на кръстната Господня жертва. Затова Кръстът има голяма сила. Например ако вали дъжд и падат гръмотевици, може някой голям метален кръст, поставен на камбанарията, да бъде ударен от гръм. Ако обаче там отдолу се намира някой христианин, който носи едно ей такова малко кръстче и той каже: "Кръсте Христов, спаси ме с твоята сила", няма да го удари гръм. В първия случай действат природните закони и гръмотевицата пада върху металния кръст и го събаря. Във втория случай едно ей такова кръстче предпазва вярващия, защото е призовал силата на Кръста.

- Отче, защо, въпреки че се моля за нещо с вяра, Бог не го дава?

- Вярваш, просиш, но ако нямаш смирение или ако имаш предразположеност към гордост, Бог не дава. Може човек да има вяра не колкото синапено зърно (виж Мат. 17:20, Лук. 17:6), но колкото едно кило синап. Обаче

ако няма съответното смирение, Бог няма да действа, защото това няма да е от полза за човека. Когато е налице гордост, вярата не действа.

Когато човек върви в живота си с вяра, без съмнения и проси Божията помощ, то лека-полека ще преживее отначало малки, а после и все по-големи духовни събития и състояния, и ще стане още по-вярващ. Като живее в близост с божествените тайнства, става богослов, защото ги постига не с разсъдък си, а ги преживява в действителност. Вярата му постоянно се увеличава, защото той вече живее в друго пространство, изпълнено с божествени събития. Обаче, за да почувства и преживее човек Божиите тайнства, трябва да съблече от себе си ветхия човек, да си възвърне по някакъв начин състоянието преди падението. Трябва да притежава невинност и простота, за да бъде непоклатима вярата му и да вярва съвършено, че няма такова нещо, което Бог не би могъл да направи. Тогава ако чуе, че някой човек не вярва или се съмнява в някои неща, които имат връзка с Божията помощ, знаете ли колко страда?

- Отче, когато човек има вяра, може ли с молитвата да промени посоката на случващите се събития?

- Ако има силна вяра, може да промени много неща. Дори и да е построил дома си на сред буен поток, и потокът се напълни, ако вярва силно и помоли горещо Бога, потокът ще започне да тече обратно. Обаче трябва да има такава вяра, че ако например чуе, че някъде е станало чудо, морето се е пресушило и сега го орат с трактори, а рибата я изкарват с камиони, трябва да повярва на това. И въобще не би отишъл да види и да се увери със собствените си очи. Дори и да живее на сто метра от морето, но да няма пряка видимост към него, от мястото където се намира, няма да отиде, за да се увери, че е истина, защото не се съмнява. Знае, че за Бога всичко е възможно, че Божията сила не може да се ограничи и поради това не показва интерес по-нататък. Ето такава силна вяра нека има. Само истински вярващият живее истински и е действителен Божий човек.

Доверието в Бога има за своя майка вярата

- Отче, чувствам в себе си несигурност, тревожна съм.

- Ах, дете, че осигури се в Бога. Само за осигуровка на колата ли си чувала? Не знаеш ли, че има и Божия осигуровка? Прекръсти се и преди да направиш каквото и да е, кажи: "Иисусе Христе, Света Богородице, помогнете ми". Има ли по-голяма сигуровка от доверието в Бога? Когато човек доверява себе си на Бога, постоянно черпи от Бога бензин "супер" и духовната му кола никога не спира, постоянно лети. Колкото можеш внимавай, моли се и се доверявай на Бога, и Той ще ти помогне при всяка трудност. Опрости живота си чрез съвършеното доверие в Бога, за да се освободиш от тревогата и безпокойството.

- Отче, като ми кажат да направя нещо, винаги започвам да го върша със страх и колебание и накрая може поради страха да не го направя както трябва.

- Добро мое дете, прекръсти се и направи това, което ти казват. Ако си кажеш: "По молитвите на нашите свети отци, Господи Иисусе Христе Боже наш, помилуй нас", тогава от толкова многото светии все някой няма ли да ти помогне? Никога не губи доверието си в Бога. Не стягай себе си със своята тясна човешка логика - така се измъчваш и слагаш препятствие на Божията помощ. Заедно с благоразумните си човешки действия възлагай доверието за себе си и за работата си на Бога и това много ще помогне и на тебе, и на другите. Велико нещо е доверието в Бога. Веднъж трябваше да давам кръв. Бяха четири лекарки. Идва първата - измъчи ме, не можа да намери вената. Идва втората - същото. Идва третата, която беше и специалист в тази област - нищо. По онова време оттам мина и четвъртата лекарка. Видя, че ме мъчеха и дойде да опита и тя. Първо се прекръсти и после веднага намери вената, защото потърси Божията помощ. Другите като че имаха доверие само на себе си.

Велико нещо е човек да се оставя в Божиите ръце! Хората си поставят цели и се мъчат да ги постигнат, без да дадат едно ухо дали такава е Божията воля и без да се съобразяват с нея. Трябва да оставим себе си с доверие на Бога - Той да ни насочва, а ние да изпълняваме задълженията си с любочестие. Ако човек не се довери на Бога, така че съвършено да остави себе си в ръцете Му, ще се измъчва. Хората обикновено прибягват първо към човешкото утешение и когато се разочароват от хората, тогава прибягват към Бога.

Обаче ако искаме да не се мъчим, нека търсим Божието утешение, защото то е и единственото истинско утешение. Не е достатъчна само вярата в Бога³, необходимо е и доверие в Бога. Доверието в Бога привлича и Неговата помощ. Християнинът вярва и доверява себе си на Бога до смърт и тогава ясно вижда Божията ръка, която го спасява.

Свети апостол Павел казва, че имаме вяра, когато вярваме в онова, което не се вижда, а не просто в онова, което се вижда (виж. Евр. 11:1). Когато възлагаме бъдещето си на Бога, Го задължаваме да ни помогне. Съвършеното доверяване в Божиите ръце има за своя майка вярата, чрез която човек извършва постоянно тайна молитва и събира плодовете на надеждата. Доверието само по себе си е една постоянна молитва, която носи божествени резултати в нужния час. Тогава естествено човекът живее ангелски живот и душата му се излива в славословие: Свят, Свят, Свят Господ Саваот (Ис. 6:3). Защото човек може да направи живота си райски, ако има доверие в Бога; слави Го за всичко и приема да бъде ръководен от Него като добър Баща. Иначе човешкият живот е ад. Велико нещо е човек да чувства още в този живот част от радостта на райа.

- Отче, по отношение на телесното и на душевното здраве до каква степен човек трябва да оставя себе си в Божиите ръце?

- Човек първо се доверява на Бога, а след това нека се довери и на подходящия човек.

- Отче, каква е връзката между вярата и любовта?

- Първо е вярата, а после идва и любовта. Човек трябва да вярва, за да обича. Не може да обича нещо, в което не вярва. Ето защо за да обикнем Бога, трябва да повярваме в Бога. Надеждата, любовта, жертвоготовността по отношение на Бога и ближния зависят от силата на вярата на човека. Горещата вяра в Бога ражда гореща любов към Бога и към Божия образ - нашия събрат. И от преизобилието на любовта ни, която не се вмества в сърцето, а прелива навън, биват напоявани и горките животни. Вярваме силно - обичаме силно. Ако вярата ни е хладна, тогава и любовта ни ще бъде хладна. Ако вярата ни е гореща, тогава и любовта ни ще бъде гореща.

Във вярата ни трябва да има любочестие и оттук започва любочестният подвиг. Колкото по-любочестно се подвизава човек, толкова повече расте вярата, расте и любовта. Голяма помощ за любочестния подвиг е това човек да размисля за Божиите благодеяния. Когато човек има любочестие, той не мисли дали има рай или няма, но се подвизава, защото вярва в Бога и Го обича. Онзи, който няма любочестие, ще започне да мисли: "И защо да се подвизавам? Нима съществува рай? Нима съществува Съд?". И когато човек е неблагодарен, каквото и да правиш, той си остава неблагодарен. Любочестният човек и посред изкушенията славослови Бога и постепенно стига до там да благодари постоянно на Бога. Тогава настъпва божествено изменение в душата му и той постоянно се радва и ликува. А друг може въобще да няма изкушения, а само благословения, но никога да не е доволен.

След любовта към Бога идва жертвеността. И когато жертвеността е безкористна, тогава човек започва да изживява божествени събития. Жертвата ми нека бъде не заради нещо друго, но заради Бога, който е сътворил тази вселена и ни дава толкова благословения. Вижте как езичниците обожествявали природата и се покланяли на слънцето, на реките и стигали до там, че да се жертват за тази своя вяра. И така, ако те са се жертвали за създанието, колко повече ние трябва да се жертваме за Създателя!

Хората не вярват и затова не се жертват. Оттам идва цялото равнодушие. Един богохулства, друг вярва наполовина и се измъчва. За да може човек да се радва истински, духовно, трябва да вярва и да обича.

“Без Мене не можете да вършите нищо”

(Иоан. 15:5)

Ако човек не иска да се мъчи, трябва да повярва на Христовите думи: Без Мене не можете да вършите нищо. Т.е. да се отчае от себе си в добрия смисъл на думата и да повярва в Божията сила. "Всичката си надежда

³ Тук под вяра се разбира простото приемане на това, че Бог съществува, което не е достатъчно в духовния живот - б. изд.

на тебе възлагам”⁴. Дори и най-духовните хора не могат да кажат, че са се осигурили в живота си, затова постоянно възлагат надеждата си на Божията осигуровка, надяват се на Бога и се отчайват само от своето “аз”, защото това “аз” причинява всички духовни нещастия и неуспехи⁵.

Самоувереността е нашият най-голям и най-лош враг, защото най-внезапно ни разорява безмилостно и ни оставя на пътя в отчаяние. Когато човек е самоуверен, той сякаш сам връзва себе си и не може да направи нищо или пък се бори сам, със свои сили. Поради това е естествено да бъде победен от врага или да претърпи неуспех и неговото “аз” да бъде съкрушено. Добрият Бог често устройва много премъдро да можем да видим и Неговата божествена намеса, и неуспеха, който сме претърпели поради самоувереността си. Когато човек наблюдава и изследва всяко събитие, случващо се в живота му, придобива опит, става внимателен и така напредва.

Христос първо е изисквал вяра в Божията сила и след това е правел чудото. “Ако вярваш в Божията сила, ще се изцериш” (виж Мат. 9:29, Марк. 9:23), казвал Той. А не както погрешно твърдят някои днес: “Човекът има вътрешни сили и ако вярва в своите сили, може да направи всичко нали същото се казва и в Евангелието: Вярвай. Значи това, което казваме, е в съгласие с Евангелието”. Да, Христос е питал: “Вярваш ли?”, но е имал предвид: “Вярваш ли в Бога? Вярваш ли, че Бог може да направи това?”. Искал потвърждение от човека, че вярва в Бога и тогава помагал. Никъде Евангелието не казва да вярвам в егоизма си, но да вярвам в Бога, т.е. че Бог може да ми помогне, да ме излекува. А някои преиначават това и казват: “Човекът има свои сили и трябва да вярва в себе си”. Но вярата на човека в себе си е или егоистична, или демонична.

- Отче, подобни хора, когато стане някое чудо, твърдят, че то се е извършило, понеже човекът е вярвал, че то ще стане.

- Зад тази егоистична позиция се крие дяволско действие. Смесват казаното от Христа: “Вярваш ли?”, със собственото си “Верую”. Оттук произлиза и целият този демонизъм, който съществува в света. Тези хора след това казват: “Недей да уважавах никого - ни голям, ни малък, за да можеш да се изградиш като личност”. Затова сега могат да се чуят такива девизи: “Стъпчи ги, смажи ги, за да успееш”. Уважението се счита за отживелица и дяволът тържествува. Обаче ако едно дете само малко прояви наглост към родителите си или към по-възрастните, Божията благодат го изоставя и бива изложено на демонски влияния. Какво остава ако човек приеме такива принципи като свое правило!

- Отче, а ако някой твърди, че вярва в Бога, но не вярва, че Бог ни закриля?

- Такъв човек прави бог самия себе си. А как точно вярва в Бога?

- Всяка сутрин се прекръства и т.н.

- Такъв човек казва: “Вярвам в Бога, но Бог ни е дал разум, за да можем да правим каквото искаме”. Или пък казва: “Аз съм бог. И Писанието казва: Вие сте богове, вие сте всички синове на Всевишния (Пс. 81:6). Такъв човек не си помисля, че за да бъде бог по благодат, трябва да има Божия благодат, но в съзнанието си прави себе си бог. Обаче едно е човек да притежава Божия благодат и да бъде бог по благодат, друго е сам да прави себе си бог. В това е цялата бърканица: човек прави себе си бог и в края на краищата стига до там, че става безбожник.

Ще дойде време, когато всички ще повярват

- Отче, как се получава това, че вярващи хора стигат до безверие?

- По отношение на това може да има два случая. В първия от тях някой може е бил силно вярващ, Бог да е действал в живота му чрез множество очевидни събития, но после вярата му да се е помътнила. Това се

⁴Богородичен тропар на 2-ри глас.

⁵ Когато Старецът говори, че трябва да се откажем от своето “аз”, да се “отчаем” от него, има предвид отричане от “егото”, егоизма, себелюбието, а не въобще човешката личност, която е върховна ценност - тя е Божието подобие в нас - б. пр.

случва например, когато човек извършва егоистично безразсъдни подвизи, т.е. отдава се на суха и безплодна аскеза⁶ в духовния живот. Казва: “Какво е правил еди кой си светия? Същото ще правя и аз”. И започва безразсъдна аскеза. Обаче полека-лека, без да усети, в душата му се поражда едно лъжливо чувство, че ако не е стигнал съвсем до мярата на светията, то поне е някъде близо до нея. И продължава аскетата си по този начин. Но ако преди да приеме този помисъл Божията благодат го е подпомагала, сега започва да го изоставя. Защото какво общо може да има Божията благодат с гордостта? И затова вече не е в състояние да извършва подвизите, които е правел преди това, оказва се в силно затруднение и насилва принудително себе си да продължи по същия начин. Обаче това насилване поражда у него смущение и разстройство. Връхлита го и мъглата на гордостта и му причинява душевно помътняване. И въпреки че преди това е направил толкова много, че Божията благодат е действала в него и е преживял божествени събития, започва полека-лека да развива у себе си помисли на неверие и да се съмнява в съществуването на Бога.

Вторият случай се проявява, когато някой неграмотен реши да се занимава с догматите на вярата. Е, този човек не е наред! Разбира се, всеки може да се запознае накратко с догматите. Но дори и ако някой образован, подходи с гордост към заниманията си с догматика, той също ще бъде изоставен от Божията благодат поради това, че е горд и ще започне да има съмнения. Разбира се, не става дума за някого, който е благоговееен. Такъв човек, дори и да не е образован, може да се запознае накратко, проявявайки разсъдителност докъде може да изследва и да разбере догматите. Но някой, който не притежава духовност, а се захваща да се занимава с догматите, дори преди това малко да е вярвал, след това въобще няма да вярва.

- Отче, неверието е много разпространено в наше време.

- Да, но често може да се види как и у онези, които казват, че не вярват в Бога, има малко скрита вяра. Веднъж един младеж ми каза: “Не вярвам, че Бог съществува”. Казвам му: “Я ела по-близо. Чуваш ли славея как пее. Кой му е дал тази дарба?”. Клетият, веднага се развълнува. Изразът на безсърдечие, породен от неверието, се стопи и лицето му се измени. Друг път бяха дошли в колибата двама посетители. Бяха около четиридесет и пет годишни и живееха твърде светски живот. Както ние монасите казваме: “След като този живот е суетен, отказвам се от всичко в него”, така и те бяха казали противоположното на това: “Не съществува друг живот”. По време на младостта си бяха зарязали учението си и се бяха потопили в светския живот. Бяха стигнали до там, че да се превърнат и душевно, и телесно в парцали. Бащата на единия бе починал от притеснения. Другият беше пропилял имуществото на майка си и ѝ беше причинил сърдечна болест. След като разговаряхме, погледнаха на нещата по друг начин. Казваха: “Станахме негодни за нищо”. Дадох на единия от тях една икона за майка му. Понечих да дам икона и на другия, но не искаше да я вземе. Казва ми: “Дай ми една дъсчица, от онези, които сам изрязваш. Не вярвам в Бога, вярвам в светиите”. Тогава му казах: “Ако някой е огледало или капак от консервена кутия, не може да заблести, ако не го огреят слънчевите лъчи. Светиите са просияли с лъчите на Божията благодат, подобно на онези небесни тела, които светят със слънчевата светлина”.

Горките младежи, мътят им главите с най-различни теории. Забелязах в колибата си, как двама марксисти на около петдесет години често се присъединяваха към групите на младежите, за да им мътят мозъците. Марксистите не вярват и когато им доказваш съществуването на Бога, те съдят Бога и постоянно имат въпроси: “Защо това е така, защо другото е иначе” и т.н. Свети пророк Исаия казва, че онези, които не искат да се спасят, не могат да разберат (виж Ис. 6:9, 10). Веднъж им казах: “Виждате ли звездите? Те не са завинтени, някой ги държи върху небесната твърд. Също така онова, което пророците са казали за Христа, се е изпълнило. Има и толкова мъченици, които преди това са били невярващи, палачи, идолопоклонници, а след това са повярвали в Христа и пострадали за Него. На някои им отрязвали езика, за да не говорят за Христа, а те с отрязан език говорели още по-добре! Всеки ден честваме толкова свети! Присъствието на светиите е живо. И дори когато ние не ги намираме, те ни намират! Мнозина отшелници в пустинята, които нямат календар и не знаят кой светия бива празнуван, се молят по броеница: “Светии от деня, молете Бога

⁶ Старецът нарича суха и безплодна аскетата, която се извършва сама по себе си, без да има за своя основа покаянието и смиреното съзнание, че се нуждаем неизменно от Божията помощ и милост. Основата на такава аскеза е егоистичното и самодоволно съзнание, че извършваме подвизите на светиите и така задължително ще стигнем до святост. Т.е., това е самообожаване и няма нищо общо с Христовата вяра - б. пр.

за нас”. И светиите се явяват и им казват името си. И дори понякога името им е трудно за запомняне. После отшелниците поглеждат в календара и виждат, че този ден се честват точно тези светии, които са им се явили⁷. Как ви се струва това?”. След това ме питат: “Защо светците отиват при монасите, а не отиват да помогат на обикновените хора, които имат нужда?”. Попитах ги: “Вие с какво дойдохте до Света Гора, със самолет ли?”. “Не, с кола”. “Добре, колко проскинитарии видяхте по пътя? Те не са поникнали от дъжда. Но хората са получили помощ от светиите и с благоговение са ги направили, като запалват и кандилата им. Духовните хора колкото повече захвърлят материалните неща, толкова повече се издигат. Материалистите също имат някаква печалба: напр. произвеждат толкова чаши - вземат толкова пари. Ако произведат повече, печелят повече. А вие само правите пропаганда и спирате дотук - нямате какво да получите от това. Вие сте най-нещастни, защото ако успеете в това, което сте си поставили за цел, няма да имате никакви други идеали, а ще ви остане само мъчението на марксисткото робство”. Накрая ми казаха: “Ти си много добър човек, справедлив и мъдър...”

Във всеки случай, независимо дали хората искат или не, ще дойде време, когато всички ще повярват, защото ще стигнат до безизходица и тогава ще се намеси Сам Христос.

⁷ На 3.06.1979 г. Старецът току-що се бе нанесъл в колибата “Панагуда”. Понеже не си спомняше кой светец се празнува този ден, а не можеше да си намери и очилата, за да погледне в календара (вещите още не бяха подредени след пренасянето), се молеше по броеница, казвайки: “Светии от деня, молете Бога за нас”. Тогава му се явил свети Лукилиян, който се чества този ден и три пъти му повторил своето трудно име - б. изд.

Където не достигат човешките сили, там помага Бог

Бог помага в онова, което не може да се направи по човешки.

- Какъв е този пушек?

- Горим боклук, отче.

- Защо палите огън при такъв вятър?

- Отче, нали сутринта валя дъжд.

- Макар и да е валяло, макар и наводнение да е имало, когато след това излезе вятър, всичко изсъхва, става като барут! “Валя”, казвате! По-рано се беше запалил пожар поради ваша глупост, забравихте ли? Когато човек стане за резил веднъж, след това трябва да е много внимателен. Бог помага там, където трябва, където човек не може да действа по човешки, но няма да помогне на глупостта ни. Така орезиляваме и светиите ¹.

- Отче, как човек да разбере докъде може да действа по човешки?

- По принцип това се вижда. Но и ако човек е имал намерение да направи онова, което е можел и не го е направил, защото нещо му е попречило, тогава Бог ще му помогне в трудно положение. Обаче ако е имал сили, но не е пожелал да направи нещо, тогава Бог няма да помогне. Например казват ти вечер да поставяш резето на вратата, а ти не го слагаш, защото те мързи и си казваш, че Бог ще те пази. В такъв случай, когато не затваряш резето не поради това, че имаш доверие в Бога, но защото те мързи, как да помогне тогава Бог? Да помогне на мързеливеца ли? Когато казвам на някого да слага резето и не го слага, само заради непослушанието си заслужава наказание.

Човек каквото може да направи по човешки, трябва да го направи, а каквото не може, нека го остави на Бога. И ако направи и малко повече от това, което може, но не от егоизъм, а от любочестие (защото мисли, че не е изчерпал всички човешки възможности), Бог вижда и това и се трогва. Бог, за да помогне, иска и нашето усилие. Нали виждаш как Ной се мъчил сто години, за да направи ковчега. Тогава режели дърветата с дървени триони. Намирали по-твърди дървета и от тях правели триони. Не е ли можел Бог да направи нещо, за да стане готов ковчегът по-бързо? Обаче Той казал на Ноевото семейство как да го направят, а след това им давал сили за работа (виж Бит. 6:13 и сл.). Затова нека правим това, което можем, за да прави и Бог това, което не можем.

Веднъж един човек дойде в колибата и ми каза: “Защо монасите си седят тук и не излизат в света, за да помагат на хората?” Отговорих му: “Ако излизаха в света да помагат на хората, щеше да се възмущаваш, че обикалят в света. А понеже не ходят, ти се възмущаваш, че стоят тук”. После ме пита: “Защо монасите ходят на лекар? Защо не им помага техният Христос и Света Богородица да се изцерят?”. Казвам му: “Този въпрос ми го зададе и един лекар евреин?”. “Този не е евреин”, каза неговият другар, който го придружаваше. “Няма значение, че не е евреин, казвам. Въпросът е зададен по еврейски. И ще ви кажа какво отговорих на евреина, защото случаят е подобен. Казах му: “Ти като си евреин би трябвало да знаеш наизуст Стария Завет. В книгата на пророк Исаия се казва, че Бог дарувал на цар Езекия още петнайсет години живот, понеже бил много добър. Изпратил пророк Исаия да каже на царя: “Бог ти дава още петнайсет години живот, защото разруши капищата на идолослужителите”. А за циреят, от който страдал царят, пророкът пак по Божие внушение

¹ Т.е. ако стане пожар в манастира, причинен от невнимание и небрежност, от това страда името на манастира и на монашеството въобще пред външните хора, а поради това - косвено и името на светиите, които са свързани с манастира - б. пр.

наредил да бъде покрит с пласт от сухи смокини и така ще бъде излекуван. Е, когато Бог му дарява петнайсет години живот, не е ли могъл да излекува и цирея? Обаче Той определил лечението да стане със смокини". Затова нека не искаме от Бога неща, които стават по човешки. Нека се смиряваме пред хората и да търсим помощта им.

Човек трябва да действа по човешки до някаква граница, а после да се остави на Бога. Егоистично е, когато някой се опитва да помогне някому за нещо, което не може да стане по човешки. В много случаи, когато човек упорито се опитва да помогне, виждам, че е по действие на изкушителя, за да го направи негоден за нищо. Аз, когато виждам, че нещо не може да стане по човешки (малко или много разбирам докъде може да съдейства човекът и кога трябва вече да остави всичко на Бога), тогава вдигам ръце към Бога, запалвам и две големи свещи, оставям проблема на Бога и той незабавно се урежда. Бог знае, че не правя това от мързел.

Ето защо, когато ни молят за помощ, трябва да преценяваме нещата и да помагаме за това, което е във възможностите ни. А за онова, което е извън възможностите ни, нека помагаме поне с една молитва или да възлагаме всичко само на Бога - и това е една тайна молитва.

Бог винаги се грижи за нашето добро

Бог е благ по природа и винаги се грижи за нашето добро. Когато Му поискаме нещо, ще ни го даде, ако е за наше добро. Каквото е необходимо за спасението на душата ни и за поддържане на тялото ни, Бог ще ни го даде щедро и ще имаме благословието Му. Когато ни лишава от нещо - било за да ни изпита, било за да ни предпази, нека приемаме всичко с радост, но и да размишляваме за това, за да получим полза. Той знае кога и как да се грижи за творението Си. Помага по Свой начин в нужното време. Често обаче немощното Му творение е нетърпеливо, иска да получи просимото веднага, подобно на малкото дете, което иска от майка си да му даде кравайче преди още да се е изпекло и няма търпение да чака да се изпече. Ние ще молим, ще чакаме търпеливо и добрата ни Майка, света Богородица ще ни го даде, когато е готово.

- Отче, светиите кога помагат?

- Когато наистина има нужда от помощ, а не когато ние си мислим, че има нужда от помощ. Т.е. помагат, когато това ни е от полза. Разбра ли? Например едно дете иска от баща си моторетка, но той не му купува. Детето му казва: "Искам моторетка, защото се уморявам, когато ходя пеша, мъча се". Обаче бащата не купува моторетка, защото го е страх да не би то да се пребие. Казва му: "След време ще ти купя кола". Внася пари в банката и когато се съберат, ще му купи кола. Така и светиите знаят кога трябва да ни помогнат.

- Отче, как чувстваме Божията милост?

- Божията милост е божественото утешение, което чувстваме в душата си. Бог така устройва, че да не се задоволяваме с човешките утешения и да прибягваме към божествените. Виж как гърците в Австралия например, тъй като се оказаха там съвсем сами, се приближиха до Бога повече от други, които са например в Германия, по-близо са до родината си, а и на чуждото място има и други съотечественици. Трудностите много помогнаха на австралийските гърци да се вкопчат в Бога. Всички те тръгнаха с по един куфар, оказаха се далече от родина, далече от роднини. А трябваше да си намерят работа, да намерят учител за децата си и т.н., без да имат помощ от никъде. Затова се обърнаха към Бога и запазиха вярата си. Докато гърците в Европа, които нямат подобни трудности, нямат такава връзка с Бога.

“Искайте и ще ви се даде” (Мат. 7:7)

- Отче, защо трябва да молим Бога за помощ, след като знае какви са нуждите ни?

- Защото съществува свобода. И освен това, когато ни боли за ближния ни и молим Бога да му помогне, Бог силно се трогва, защото тогава може да се намеси, без да нарушава свободата на волята. Бог винаги има добро желание да помогне на всички хора, които страдат. Обаче за да им помогне, някой трябва да Го помоли за това. Защото ако помогне на някого без никой да Го моли, тогава дяволът ще протестира: "Защо

му помагаш и нарушаваш свободата на волята? Тъй като е грешен, той ми принадлежи”. В това се вижда и голямото духовно благородство на Бога, Който дори и на дявола не дава право да протестира. Затова иска да Го молим, за да се намесва. И Бог би искал веднага да се намеси - ако това е за наше добро - и да помогне на създаването Си според нуждите му. Той действа спрямо всеки човек поотделно, така както е най-полезно за всеки.

За да помогне Бог, както и светиите, трябва самият човек да поиска и да помоли за това, иначе те не се намесват. Христос е попитал парализирания: “Искаш ли да оздравееш?” (Иоан 5:6). Ако човекът не иска, Бог уважава това. Ако някой не иска да отиде в рая, Бог няма да го вземе там насила. Освен ако някой е бил онеправдан и е пребивавал в духовно невежество - тогава има право на Божията помощ. Иначе Бог не иска да се намесва. А когато някой помоли за помощ, Бог и светиите помагат. Докато премигнеш с очи, вече са оказали помощ. Някой път не успяваш даже и да премигнеш - толкова бързо Бог се оказва до тебе.

“Искайте и ще ви се даде”, казва Писанието. Ако не молим Бога за помощ, тогава ще си трошим главата. А когато молим за Божията помощ, Христос ни връзва с едно въженце към Своята благодат и ни крепи. Вятърът духа отляво-отдясно, но понеже сме вързани, намираме се в безопасност. Обаче, когато човек не разбира, че Христос е Този, Който го крепи, отвързва се от въженцето и ветровете започват да го блъскат от всички страни, а той се мъчи.

Знайте, че само страстите и греховете са наши. Каквото и добро да направим, е от Бога, а безумията, които вършим, са наши. Ако само малко ни остави Божията благодат, нищо не можем да направим. Както по отношение на телесния живот, ако Бог за малко ни отнеме кислорода, веднага ще умрем, така и в духовния живот, ако за малко отнеме от нас божествената Си благодат - край, загубени сме. Веднъж по време на молитва чувствах силна радост. Бях стоял прав много часове, но въобще не чувствах умора. Докато се молах, усещах една сладостна отмора, беше нещо, което не мога да изразя с думи. След това ми мина един човешки помисъл: тъй като ми липсват две ребра и лесно настивам, за да мога да запазя това състояние и да се моля докато мога, помислих си да взема един голям шал и да се увия, за да не настина по-късно. Само щом приех този помисъл, веднага се строполих долу. Останах на земята около половин час, преди да успея да стана и да отида в килията да си легна. А преди това, по време на молитвата, се чувствах лек като пумпал, преживявах такава радост, която не може да се изкаже. Но щом приех този помисъл, веднага се строполих долу. Ако бях приел някой горделив помисъл, например: “Дали има още двама-трима в света, които се намират в същото състояние?”, тогава щях да претърпя големи щети. А аз помислих само по човешки, както куцият помисля да вземе патериците си, т.е. това не беше бесовски помисъл. Беше един естествен помисъл и виждаш ли как си изпатих.

Единственото, което човек притежава от себе си, това е вътрешното му разположение и в съответствие с него Бог му дава помощта Си. Затова казвам, че всичко добро, което имаме, е дар от Бога. Нашите дела са една нула, а добродетелите ни са поредица от нули. Нека се стремим постоянно да прибавяме други нули и да молим Христа да постави отпред една единица, за да станем богати. Ако Христос не постави единица в началото, напусто е трудът ни.

Божията благодат бива привличана от смирението

- Отче, затруднявам се в борбата си.

- Молиш ли Христа за помощ или се бориш самичка? Казала ли си на Христа за немощта си? Не се смиряваш, не молиш Христа за помощ, а после казваш: “Затруднявам се в борбата си”. Когато човек се смирява и моли Христа за малко помощ, Той помага. Често пъти човек полага егоистично старание, затова Христос не помага. Захвърли своето “аз”, не го слагай в сметката и тогава Божията благодат ще обитае в тебе. А ние искаме да придобием святост като с вълшебна пръчка. Обаче Бог не помага на такива погрешни духовни състояния. Макар и малко да проникне някаква корист, Божията помощ бива възпрепятствана.

- Когато имам желание да се поправа, Бог няма ли да ми помогне да разбере немощта си?

- За да помогне Бог, трябва да има желание за борба. Когато казваме желание за борба, означава човек да положи малко усилия да превъзмогне немоцта си. Ако Бог види малко чисто разположение и стремеж, щедро помага на човека, щедро му изпраща благодатта Си. Човек встъпва в Божието русло.

- Отче, до каква степен Бог ни помага в духовната борба?

- До каквато ние помагаме на Бога да ни помогне. Когато молите Бога за нещо и Той продължително време не дава помощта Си, знайте, че е налице гордост. Ако имаме страсти, например чревуоудие, многословие, гняв, завист и т.н., а заедно с това имаме и гордост, Бог не помага да се освободим от тези страсти, защото с гордостта си пречим на Божията благодат. Дори и само склонност към гордост да имаме в душата си, пречим на Бога да ни помогне, въпреки че може да се подвизаваме и да се молим дори и повече от необходимото. Невъзможно е Бог да не помогне, когато няма опасност човек да припише това на себе си. Щом склонността към гордост се стопи и човек придобие духовно здраве, тогава Бог ще го освободи незабавно от страстта, която го измъчва, и ще го възнагради и за извънмерния му подвиг. Ето защо, за да получим помощ, трябва и ние да помогнем на Бога със смиреното си съзнание. Да кажем: "Такъв негоден съм, Боже мой, моля Те прости ми и ми помогни". Тогава Бог помага, защото душата е придобила право да получи помощ, тъй като се е оставила в Неговите ръце с добро и смирено разположение.

Трябва да вярваме, че Христос и Света Богородица винаги ни закрилят и помагат, стига да имаме смирено съзнание. Нашият Бог не е нито глух, че да не ни чува, нито е спял, че да не ни вижда, какъвто е бил Ваал (виж 3 Царств. 18:26).

Помощ в началото на духовната борба

- Отче, в началото на духовната борба Бог помага ли повече на човека?

- Да, при първите стъпки в духовния живот Бог много помага на човека, както родителите се грижат повече за децата си, когато са малки. Като пораснат, вече не се грижат толкова, защото децата започват да използват своя разум. В началото на борбата човек осезаемо чувства Божията благодат. После Бог го оставя малко, за да се подвизава и да възмъжее. Ето, аз посадах няколко корена домати. В началото ги поливах всеки ден, а след това ги оставих. Поливах ги, когато листата им почваха да пожълтяват. Докато не ги поливах, те се затрудняваха и се принудиха да пуснат корените си надълбоко, за да намерят влага и вързаха и плод. Ако ги поливах постоянно, щяха само да израснат нависоко, но корените им щяха да са плитките.

- Отче, казахте, че човек в началото на борбата си чувства осезаемо Божията благодат, а после тя малко го изоставя.

- Да, Бог отнема благодатта Си, за да се смири човекът и да осъзнае нуждата от Божията помощ.

- Тази промяна не е ли малко болезнена?

- Не, защото Бог не го изоставя свършено. Когато човек започне да работи духовно, Бог му дава по някой "шоколад". Така полека лека човек се научава за работи, ядейки по някой "шоколад". Но когато Бог не му дава шоколади, а той спре да работи и си мисли: "Отначало получавах шоколади, а сега не получавам изобщо! Каква беда ме постигна!", тогава няма да напредне. Човек трябва да се радва на това положение на нещата. Нека не желаем Христос да ни помага лесно, да не молим за снизхождение, защото тогава ще останем неизкусни, необучени. И в армията онези от войниците, които се обучават добре, после не биват убити. Ако човек постоянно получава помощ, това в крайна сметка не му помага. Аз се трогвам от това, че Христос не помага постоянно. Чувствам се сякаш съм ученик, към когото учителите имат изисквания. И за да премине човек духовните изпити, не е лесно. Необходимо е постоянно да наблюдава себе си и да полага усилия, но само така може да напредне духовно. Нима за Бога е трудно постоянно да помага на всеки човек? Но по този начин човек няма да има полза. Ако едно дете е разглезено и родителите му постоянно му дават шоколади, а то все иска да му дават още, ще стане мързеливо, своенравно, черногледо. По същия начин ако човек постоянно получава Божията помощ без сам да се труди, никога няма да узрее духовно. Затова, въпреки че в началото на духовния живот Бог видимо помага, след това постепенно се отдръпва, за да разбере човек, че

трябва и сам да прави каквото може. Ето, и родителите не държат постоянно малкото си детенце за ръчичка, за да ходи. Оставят го за малко да ходи и самичко и щом тръгне да пада, хоп, и го хващат. Така детето разбира, че собствените сили му позволяват да ходи, само ако се държи за парапета. Ако то ходи, само когато го държат за ръка и като го оставят, сяда на земята, а не се хваща за парапета, за да ходи самичко, и да укрепне, тогава никога няма да се научи да ходи, защото не е направило това, което е можело.

- Човек усеща ли, че отначало е имал Божията помощ, а после се е лишил от нея?

- Ако не наблюдава себе си, нищо не усеща.

Божествените сили са всемогъщи

- Отче, мнозина се тревожат какво ще стане с едно или друго нещо.

- Виж сега да ти кажа: Бог и да искаше да ни остави, не може.

- Какво имате предвид, отче?

- Ето, когато родителите се сдобиват с детенце, колкото повече се борят да го отгледат, толкова повече го обикват и ги боли за него. Така и Бог ни е дал живот, после се е “трудил” да ни отгледа, положил е толкова усилия за нас. Сега и да иска да ни остави, не може, защото Го боли за нас, само трябва ние да имаме малко любочестие. Ако имаме малко любочестие, няма да се лишим от рая.

- Отче, казахте, че добрият Бог няма да ни остави...

- Да, Бог никога не ни оставя. Ние го оставяме. Когато човек не живее духовно, губи право на Божията помощ. А когато живее духовно и е близо до Бога, тогава има право да я получи. Тогава, ако се случи нещо и умре, той е готов за другия живот, така че има “печалба” и в този живот, и в другия.

Божията помощ не може да бъде възпрепятствана нито от човеци, нито от бесове. Няма нищо трудно за Бога или за някой светия. Препятствието у нас, хората, е маловерието, с което пречим на големите Божии сили да ни доближат. И въпреки че до нас е налице такава голяма сила, у нас човешкият елемент присъства в такава силна степен, че не можем да почувстваме и осъзнаем божествения елемент, който надхвърля човешките сили на целия свят, защото божествените сили са всемогъщи.

Често седим по цели часове напразно и се мъчим сами да намерим решение на някой проблем, използвайки цялата си неопитност. Главата ни започва да пуши, очите ни сърбят, сънят не ни хваща, защото ни е хванал дангалакът с настойчиви мисли. Накрая намираме някакво решение, но по-късно Бог намира друго решение, за което ние не сме помислили, така че ни остава само главоболието и безсънните нощи. Колкото и правилно да мислим, когато не поставяме отпред Бога, главата ни се уморява, получаваме главоболие, докато молитвата, придружена с доверие в Бога, отморява. Затова нека оставяме с доверие на Бога онова, което по човешки е трудно осъществимо. Нека не се надяваме на собствените си усилия и Той ще направи това, което е най-добро.

И винаги за всяко нещо, което възнамерявате да направите, казвайте: “Ако е Божия воля”, за да не пострадате и вие подобно на онзи човек, който решил да отиде на лозето си по работа. Казал на жена си: “Утре рано сутринта отивам на лозето”. “Ако е Божия воля, ще отидеш”, каза му тя. “Не ме интересува дали е Божия воля, аз ще отида”, казал той. На другия ден още преди да се зазори тръгнал. Междувременно по пътя започнал такъв пороен дъжд, че той се принудил да се върне. Още не се било съмнало. Почукал на вратата. “Кой е?”, попитала жена му. “Ако е Божия воля, аз съм мъжът ти!”...

Добро разположение

- Отче, какво ще стане с онези хора, които имат доброта, но не вярват?

- Мислиш, че не вярват ли? Хайде, да речем, че не вярват. Когато са били малки, майка им не ги ли е причастявала? Но да речем, че не ги е причастявала. Все пак не са ли кръстени, миропомазани? Не са ли родени от православни и кръстени майки? Е, когато такива хора имат и доброта, ще видиш как добрият Бог ще нареди нещо за тях - било чрез изпитания, било чрез болести, било чрез страдания, или пък с някое земетресение, с някоя гръмотевица, с наводнение, или с някое слово и т.н., и в крайна сметка ще ги доведе до рая. Често пъти на такъв човек може да се яви и някой светия или ангел, макар че не заслужава такова голямо благословение. Обаче Христос може да направи и това, след като преди това е изчерпал всичко друго. Само че тези хора могат често да пострадат по следния начин. Дяволът пристъпва към тях с измама и мнозина от тях, клетите, биват прелъстени, защото той започва да им внушава: "На тебе Бог ти яви такова велико чудо, защото можеш да спасиш света". И клетият не казва: "Боже мой, как да Ти благодаря, аз не съм достоен за такава благодат". Но той вместо да почувства сърдечно съкрушение, приема помислите, внушавани от дявола, и се възгордява. След това дяволът отново пристъпва и му монтира "телевизия", и започва да му показва ангели, светии, като му шепне: "Ти ще спасиш вселената". Ако този човек дойде на себе си, добрият Бог отново ще му помогне.

В крайна сметка нека не забравяме, че всички имаме наследство от Бога, затова дълбоко в душата на всички хора съществува доброта. Обаче дяволът всичко осквернява. Някои сега са успели да опазят това наследство - добротата, макар и да не живеят в близост до Църквата. Е, за тях Бог нещо ще уреди. Затова, когато виждате някой човек да се е подвел и да живее греховен живот, но в същото време да е състрадателен (например вижда някой болен и сърцето му се пръска или някой беден, и му помага), по това ще разберете, че Бог няма да остави този човек, ще му помогне. А когато виждате някой човек, който е далече от Бога и в същото време е жесток, немилосърден и т.н., тогава трябва денонощно да се молите Бог да направи "десант" в сърцето му, за да може то да заработи.

Божиите съдби са бездна. Едно нещо знам: които живеят светски живот поради това, че не са получили помощ, но са били подмамани или тласнати към злото, въпреки че са имали добро разположение - такива хора трогват Бога и Той ще им помогне. Ще използва различни начини, за да ги изведе на верния път, няма да ги остави. Най-малкото ще устрои така, че в часа на смъртта си те да се намират в добро състояние.

“Когато някой чувства болка за състоянието, което се е възцарило днес в света и се моли, тогава хората получават помощ без да бъде нарушавана свободата на волята им.”

Молитвата - крепко оръжие

Необходимо е много молитва

Преди, когато някой трябваше да направи нещо, ако беше светски човек, първо щеше да помисли. Ако беше духовен човек, щеше да помисли и да се помоли. В наше време дори и “духовните” хора не само че не се молят, но дори и не сядат да помислят. Освен това често пъти става дума за сериозни проблеми, а те си правят експерименти с хората. Във всички случаи, преди да започнем да действаме, нека си кажем: “Помислих ли за това? Помолих ли се за това?”. Когато човек действа, без да помисли и без да се помоли, действа по сатанински. Става така, че често много християни с начина си на действие не позволяват на Бога да изпрати помощта Си. Мислят, че ще се справят сами с всичко. Дори и невярващите често казват: “С Божия помощ”, а те не го казват. Например някой започва борба срещу карнавала ¹, въпреки че може да се помоли и Бог да изсипе такава градушка, че всички да се разпилеят и да бъдат осуетени всякакви неприлични мероприятия. Или някои отправят обвинения срещу някой архиерей, а другите обжалват тези обвинения в Държавния съвет ². Но даже и дотук не спират - демонстрации, препирни, статии във вестниците... Постоянно човешки усилия, които не оставят да подеиства Бог. Не прибегват към молитвата, не очакват Бог да отговори чрез молитвата. Със смириенето и молитвата се поправя всичко непоправимо.

Днес живеем в апокалиптични години. Не е нужно човек да бъде пророк, за да разбере това. Нещата се развиват бързо. Не знаем какво ни очаква. Това се вижда от цялото състояние, в което се намира светът. Затова сега е нужно повече от всякога да се опрем на молитвата и да се борим със злото чрез молитвата. Това е единственият изход. Нека молим Бога да се смили над създанията Си, макар че не сме достойни за милост. Иначе няма оправия. Всеки ще прави каквото му хрумне. Ще стане това, за което говори свети Козма ³ “Ще трябва да вървиш с часове, докато срещнеш друг човек. И които оцелеят, ще ядат със златни лъжици”. Някои пък си мислят: “След като пророчествата задължително ще се изпълнят, каква полза има да се молим?”. Бог вижда, че нещата ще се развият по този начин, но ние се молим, за да мине по-безболезнено злото и да не приеме големи размери. Затова в Евангелието е казано, че заради избраните дните ще се съкратят (виж Мат. 24:22, Марк 13:20). Например по време на война чрез силата на молитвата може да стане чудо и да се спасят повече хора, да има по-малко жертви и чрез това хората получават духовна полза, укрепват във вярата и се променят в добра посока.

Нещата са сериозни. И това, че светът все още не е хвъркнал във въздуха, е чудо. Бог да помогне, защото целият свят зависи от трима-четирима човека (разбира се, гледано по човешки). Съдбата на света виси в ръцете на неколцина ненормални. Една поговорка казва: “Атовете се ритат, мулетата теглят”. Така е. Когато големите държави се боричкат, малките биват онеправдани, клетите. Големите се ритат, а малките търпят разруха. Нужна е много молитва, много молитва, за да просвети Бог големите, защото ако искат, могат да разрушат света. Бог лесно може да даде и на тях малко светлина. Когато Бог просвети някого от големите, издава едно нареждане и всичко се променя.

Прошения в молитвата

- Отче, молим ви да ни кажете някои от тези проблеми, за които трябва да се молим специално.

- Преди всичко нека се молим всички, които живеят и ще живеят в бъдеще, да достигнат до вярата и богочитанието. Аз в молитвата си казвам: Продължи милостта Си към тия, които Те познават (Пс. 35:11) и добавям: “и към тия, които не Те познават”. Също така се моля: “Господи, спаси нечестивите”. (Разбира се, Църквата правилно е установила възгласа: “Господи, спаси благочестивите”, защото нечестивите може да започнат да ругаят онези, които се молят за тях.) Също и когато свещеникът казва: “За онези, които са

¹ Има се предвид нехристиянската традиция всяка година в Гърция на Сирни заговезни (т.е. преди Великия пост) да се устройват шумни и неприлични зрелища и всенародни гуляи - б. пр.

² Върховния съдебен орган в Гърция - б. пр.

³ Има се предвид пророчествата на свети Козма Етолийски - б. пр.

ни заповядали да се молим за тях”, аз добавям: “И за онези, които не са ни заповядали”. Защото трябва да се молим и за онези, които са поискали това от нас, но и за онези, които не са поискали, и за познатите, и за непознатите. Толкова хиляди човеци има, които имат по-голяма нужда и по-сериозни проблеми от онези, които са ни попросили да се помолим. Нека се молим и за онеправданите - да възтържествува справедливостта. Да се молим също и за затворниците - Бог да им даде благодат, за да бъдат оползотворени мъките, които са преживели в затвора и да получат помощ.

Когато слагам дърва в огъня, славословя Бога и казвам: “Боже, съгрей ония, които нямат топлина”. Когато изгарям писмата, които получавам от хората (след като ги прочета, ги изгарям, защото съдържат поверителни и изповедни неща), казвам: “Бог да изгори всички техни недостатъци. Да им помага да живеят духовно и да ги осветява”. Освен това често моля светиите да закрилят онези, които носят тяхното име, а всички светии - да закрилят онези, които си нямат отделен светия-закрилник.

- Отче, как е по-добре - да моля Бога за милост въобще, или да споменавам и конкретни прошения според евангелското: Искайте и ще ви се даде? (Мат. 7:7).

- Моли се общо и казвай: “Господи Иисусе Христе, помилуй страдащите телесно и душевно”. В тази молитва се включват и починалите. Ако идва в ума ти някой твой роднина, кажи една молитва и за него: “... помилуй Твоя раб еди-кой си” и веднага преминавай към обща молитва за целия свят: “... и помилуй целия Твой свят”. Можеш да извикаш в ума си някой конкретен човек, който има нужда, да се молиш малко за него, а после да казваш: “Господи Иисусе Христе, помилуй нас” и да чувстваш болка за всички, за да не пътува “влакът” само с един пътник⁴. Нека не задълбаваме само в едно лице, а после да не можем да помогнем с молитвата си нито на себе си, нито на другите. Например когато се молиш за някой болен от рак, моли се за всички болни от рак и казвай по някоя молитва и за починалите. Или ако видиш някой нещастен човек, умът ти веднага да помисля за всички нещастни хора и да се молиш за тях. Помня, като малък бях видял един просяк, който умря пред една турска къща, на десет метра от нашата. Казваше се Петрос. Туркинята го намери една сутрин паднал пред дома им и го побутна да стане. Тогава разбра, че е умрял. Още го поменавам. Колко такива “Петровци” има в света! Когато човек мисли за конкретните проблеми, от които страдат нашите събратя, това е от полза, защото сърцето му се уязвява от болката и състраданието. И с наболяло сърце преминава от конкретните към общите проблеми и със сърдечната си молитва може повече да помогне.

Добре е монахът да разпределя молитвата си на три части - за себе си, за целия свят и за починалите. Въпреки че по този начин, макар и разпределението да изглежда справедливо, за себе си пак се грижи повече, защото той е един, а живите и починалите са милиарди.

- Отче, когато върша послушанието си, обикновено се моля само за себе си.

- Това не е правилно. Когато в килията си се молиш за себе си и извън килията пак за себе си, тогава как ще бъде уязвено сърцето от Христовата любов? Когато у нас дойде любовта, болката, жертвоготовността, тогава в душата се появява и една висша съпричастност към другите, а в сърцето идва сладост. Така човек не забравя да се моли и по време на работа. Тогава и другите хора получават полза, а онзи, който се моли, също получава полза и чувства духовна радост. Върши послушанието си и казвай: “Господи Иисусе Христе, помилуй нас”, за да получават полза всички хора. В това “нас” се включват всички. Дори и онези пет-шест големци (колко са те), от които зависи съдбата на целия свят. Работи и се моли за онези, които работят. Тази молитва обхваща и онези, които се трудят телесно, и онези, които се трудят духовно. Защото никак не са малко ония, които работят, а някои работят и извънредно много. Някои работят за благото на Църквата и държавата. Други се трудят за злото - по цяла нощ размислят как да унищожат света. Други организират конференции и се мъчат да намерят начин да попречат на предишните да вършат зло. Други пък работят денонощно, за да намерят решения на общите проблеми. Моли се Бог да просвети и злите да правят по-малко зло или въобще да бъде предотвратено злото, да просвети и добрите, за да принасят полза на хората. Моли се и за ония, които искат да работят, но не могат, защото са болни. И за здравите, които не могат да намерят работа, а имат нужда. Привеждай в ума си различни случаи и се моли за тях. Когато умът мисли за всички тях, сърцето бива пробождено от болка и молитвата става сърдечна. Толкова много хора имат нужда

⁴Т.е. “влакът” на молитвата - б. пр.

в продължение на целия ден! Не пилейте напразно времето! От някого, който няма голяма нужда от молитва (макар че същият може да мисли обратното), трябва човек да преминава с мисълта си към всички онези, които имат по-голяма нужда. Тогава получава полза и онзи, който мисли, че има нужда, защото е дал повод да се помолиш за мнозина.

Помощ чрез молитвата

- Отче, свети Яков казва: Голяма сила има молитвата на праведника, когато е подпомагана (Иак. 5:11)⁵. Какво ще рече “подпомагана”?

- Онзи, който проси молитвите на другите, трябва сам да иска да получи помощ, да се спаси. Трябва и сам да се подвизава. Т.е. за да получи полза някой от молитвата на един “праведен” човек, е нужно да има добро разположение. Когато молитвата се извършва със сърце, бива чута. Обаче трябва и нуждаещият се да е способен да приеме помощта. Иначе онзи, който се моли, трябва да има светостта на свети Паисий велики, за да може да го избави от адските мъки⁶. Затова първо се молете за онези, които имат желание да се спасят.

Аз когато моля Бога за различни случаи, казвам: “Боже мой, нека помощта Ти е осезаема, та хората да получат духовна полза. Ако не е осезаема, по-добре не ни помагай”. Мнозина дори и не разбират от какви бури ни избавя Бог, нито помислят за това, за да прославят Бога. Затова нека молим Христа, Света Богородица и светиите да помагат на хората, но и помощта им да бъде осезаема за хората, за да получават полза. Да кажем, че някой е в опасност да падне от скелето, а Бог помага да се закачи някъде, където няма за какво да се закачи и така се отървава. Или пада някъде и не се осакатява. Или катастрофира, но остава без травми. Нека се молим такива хора да разберат, че Бог им е помогнал и ги е спасил, за да получат духовна полза. Някой си беше паднал от един мост и се спаси. Питам го: “Измери ли от колко високо си паднал?”. Светиите ни държат в ръцете си. Бях дал кръстче на едно момче и то, както се носело на моторетката, минало отгоре върху едно такси, направило салто, и продължило да кара по пътя, без въобще да пострада. Мнозина се избавят, но малцина разбират какво е станало и се поправят.

- Ако се моля за някого, а той не иска помощ, ще получи ли полза?

- Зависи от много неща. Ако той има добро разположение, но не му е било помогнато, има право на божествена помощ. Дори и да не се молят други, Бог ще устрои по-късно да му бъде помогнато. Но ако той от начало помоли за помощ, Бог ще се намеси и ще му помогне по-рано. Иначе помощта ще дойде по-късно. С молитвата си даваме право на Бога да се намесва. Ако човек от сърце моли за помощ и казва смирено: “Помоли се, отче, и за мен”, сърцето ти се къса и не можеш да го забравиш. А ако казва лекомислено просто така: “Моли се, моли се, изтегли някоя броеница за мене”, все едно че казва “Хайде, чао!”, как да го запомниш?

Когато човек извършва сърдечна молитва с болка за проблемите на хората, тогава онези, които в този час молят Бога за помощ, я получават незабавно. Знаем много очевидни примери. Преди години един дълбоко отчаян човек в помрачението си бе преминал границата и се оказа зад “Желязната завеса”. Там го сметнали за шпионин, заловили го, мъчили го и го хвърлили в затвора. Там той се молел. Мой познат монах научил за бедата му и се помолил: “Боже мой, моля Те, освободи го. За Тебе е лесно да направиш това”. От затвора го повели на разпит, а след разпита този човек се намерил на гръцка територия. Когато гръцките власти вземали показания, той им казал: “Биха ме, затвориха ме, разпитваха ме. После не си спомням нищо. Изобщо не знам как се озовах в гръцкия участък”. Това е силата на молитвата. Тя скланя Бога към милост.

Добре е “радиостанцията” ни да работи постоянно, за да обхваща всички хора, които молят за помощ. Когато бях в свързочната рота, следяхме чуждите станции, но и помагахме на нашите. Включвахме се като междинна

⁵ Българският превод на този пасаж не е точен. Привеждаме превода според гръцкия оригинал - б. пр.

⁶ В житието на свети Паисий Велики се разказва следното: Един нехаен послушник поради непослушание паднал в грях и умрял, без да се покае. Бог открил на неговия старец (след настоятелни молитви от страна на стареца), че душата на послушника ще бъде измъчвана в ада до деня на Съда, когато ще получи и окончателното въздаяние. Тогава старецът помолил преподобни Паисий да се помоли и той на Бога за спасението на послушника. След горещата молитва на преподобния Христос освободил душата на непокаялия се послушник от ада - б. изд.

връзка за онези станции, които бяха далече от центъра и не се чуваха. Получавахме техните сигнали и ги предавахме. Винаги бяхме по двама човека и стояхме на смени. Защото, ако беше само един, нямаше да има постоянна връзка и онзи, който искаше помощ, нямаше да може да я получи, защото сигналите му нямаше да стигат до центъра. Когато една такава станция ⁷ работи постоянно, може да помага на другите, чийто сигнали не стигат до центъра. Така и онзи, който има дръзновение пред Бога и се моли за другия, става като междинна станция между нуждаещия се от помощ и Бога. Обаче, ако някой моли за помощ, а станцията на другия е затворена, не се моли, тогава какво ще стане?...

Значение има качеството на молитвата

- Отче, когато се молим за някой сериозен случай, трябва ли молитвата да се придружава с пост?

- Това няма нужда да го обсъждаме - то е необходимост. Постът, аскезата са предпоставка за молитвата. Но за да бъде истинска молитвата, трябва да ни боли за другите. Защото е станало закон за много християни от нашето време да не желаят да бъдат притеснени. Дори и пенсионери, които по цял ден седят, не се решават да се приближат до някое изоставено дете, защото ще им се отвори работа. Ще хапнат, ще си изпият кафето и ще си направят разходка до някоя болница, в която има санитарии и въобще всичко е организирано изправно, за да видят там някой болен. Така е по-лесно. Доставят си удоволствие, но успокояват и съвестта си, че са изпълнили своя дълг. Карал съм мнозина да се погрижат за изоставените деца, но без резултат.

На едно място в Света Гора направиха лития поради сушата и вместо да завали дъжд, се запали пожар! Не може литията да се прави като разходка. Нужно е да има болка. Ако монасите извършат сърдечна молитва, нима е възможно изкушението или трудната ситуация да се задържат? Но въпреки трудните години гледам, че в манастирите цари един дух... "Да бъдем радостни!". Та тук светът се е запалил! Да кажем, молят ни да направим бдение за някой болен, а ние започваме да пеем "Отверзшу тебе руку"⁸ и се радваме. Прекарваме си времето приятно, а другият в това време е на умиране. И се хвалим: "Правим бдение за болния". Какво ти бдение? Това е развлечение, духовно развлечение. Понякога дори и когато свещеникът казва: "За лежащите в немощ", не се молим за болния. Бихме помогнали по-резултатно, ако извършвахме и малко молитва с броеницата. Не казвам да отменим празничните бдения, които са предвидени от типика, но в такива сериозни случаи да отделяме малко време и да направим поне една-две броеници, казвайки: "Господи Иисусе Христе, помилуй Твоя раб".

Цялата основа е в качеството на молитвата. Молитвата трябва да бъде сърдечна, да извира от болката. За Бога няма значение толкова количеството на молитвата, колкото качеството. В манастирите молитвата има количество, но това не е достатъчно. Трябва да има и качество. Ако молитвата, извършвана в продължение на толкова часове и от толкова хора, беше сърдечна, светът щеше да се промени. Затова целта е богослужението да се извършва със сърце.

Сърдечната молитва помага не само на другите, но и на самите нас, защото допринася у нас да дойде вътрешната доброта. Когато поставяме себе си на мястото на другия, тогава по естествен начин идват любовта, болката, смирението, благодарността ни към Бога и постоянното славословие. Тогава молитвата ни за нашия събрат бива приета от Бога и оказва помощ.

“Но те Го задържаха” (Лук. 24:29)

- Отче, сърцето ми си остава хладно в молитвата.

- Това е, защото умът не изпраща телеграма в сърцето. Освен това за молитвата трябва човек да се потруди. Не може в миг да достигне до състояние, в което умът въобще не се разсейва. Нужно е търпение. Ето

⁷ Т.е. която е близо до центъра и има винаги връзка с него - б. пр.

⁸ На празничните бдения последните стихове от предначинателния псалом на вечернята се пеят с красив и бавен напев, който е изпълнен с радостно чувство. Ясно е, че това не подхожда на духа, с който трябва да се извършва всенощно бдение за някакъв сериозен случай - б. пр.

например някой човек чука на вратата, след това отново чука, изчаква и след това тя се отваря. Ти искаш да почукаш и веднага да влезеш вътре. Така не става. Когато тръгнеш да казваш молитвата, чувстваш ли желание за това?

- Чувствам нужда от помощ, защото се усещам слаба.

- Ето, с това и се започва. В молитвата е нужна настойчивост. Но те Го задържаха, казва Евангелието за двамата ученици, които срещнали Христа по пътя за Емаус. Христос останал с тях, защото те имали сродство с Него и затова Той им дал право да Го задържат. Имали смирение, простота, доброта, дръзновение (в добрия смисъл), т.е. всички предпоставки. Затова и Христос останал с тях.

Трябва за всяко нещо да се молим с вяра и да имаме търпение. И тогава Бог ще отговори. Защото, когато човек се моли с вяра, така да се каже, задължава Бога, заради неговата вяра да изпълни молбата му. Затова когато просим нещо от Бога, нека не се "усъмняваме" (виж Мат. 21:21) и ще бъдем чути. Нали Господ е казал: "Ако имате вяра и не се усъмните". Бог знае кога трябва да ни даде това, което искаме, тъй че да не получим духовна вреда. Понякога искаме нещо от Бога, но нямаме търпение и се безпокоим. Ако нашият Бог не беше могъщ, тогава с право щяхме да се безпокоим. Но след като нашият Бог е всемогъщ и има толкова голяма любов, че ни храни с Кръвта Си, не е оправдано да се безпокоим. Понякога не оставяме някоя наша трудност в Божиите ръце, но действваме по човешки. Когато просим Бога за нещо, но вярата ни се колебае и искаме да действваме по човешки в трудно разрешими ситуации, а не чакаме отговор на молбата ни от Бога, тогава все едно че сме изпратили молба до Царя Бог и я оттегляме в часа, когато Той протяга ръка за действие. Отново Го молим, но отново вярата ни се огъва и се безпокоим, и повтаряме същото. Така мъките ни стават дълговременни. Подобни сме на човек, който изпраща молба в някое министерство, а малко след това се разкайва и оттегля молбата си. Отново се разкайва и я изпраща, и отново я оттегля. Но за да получим отговор, молбата трябва да остане на място, за да взема ред.

Молитва с болка

- Отче, как се молите за някой конкретен проблем?

- Цялата основа е човек да чувства болка. Ако не го боли, може с часове да седи с броеницата, а от молитвата му да няма никакъв резултат. Ако е налице болка относно проблема, за който се моли, тогава и само с една въздишка извършва сърдечна молитва. Мнозина, когато някой проси да се помолят за него, а те точно тогава нямат време, извършват молитва за проблема му и с една въздишка. Не казвам, че човек не трябва да се моли, но ако случайно няма време, тогава и една въздишка заради болката на другия се равнява на сърдечна молитва, продължаваща часове. Например четеш някое писмо, виждаш в него проблем, въздишаш и след това се молиш. О, това е велико нещо! Преди още да си вдигнал слушалката и да си набрал номера, Бог те чува! И другият човек чувства това! Да видите как бесноватите усещат кога се моля за тях и крещят, където и да се намират.

Истинската молитва започва от болката. Тя не е удоволствие, "нирвана". Каква е тази болка? Човек се измъчва в добрия смисъл на думата. Боли го, стене, страда, когато се моли за каквото и да било. Знаете ли какво ще рече "страда"? Да, страда, защото става съучастник в общата болка на хората от целия свят или в болката на някой конкретен човек. Това съучастие, тази болка Бог я възнаграждава с божествено веселие. Разбира се, човек не се стреми към божественото веселие, но то идва като резултат, тъй като той съучаства в болката на другия.

- С какво трябва да започне човек?

- Научава нещо например, че е станало едно нещастие. "Ах!", въздъхва и хоп, Бог му дава божествено утешение за една малка въздишка. Вижда, че някой страда и веднага започва да му състрадава и бива утешен от Бога с божествено утешение, горчивината се разсейва. Тогава и другият получава помощ от молитвата му. Или човек си помисля: "Бог ни е дал толкова много, а аз какво направих за Бога?"⁹. Направи

⁹ Старецът дава друг пример по какъв начин човек може да стигне до това да се моли с болка - б. пр.

ми впечатление това, което ми каза една душа: “Ангелите закриват лицата си, когато се извършва Тайнството на светата Евхаристия, а ние се причастяваме с Тялото Христово. А аз какво съм направил за Христа?”. Така душата страда в добрия смисъл.

- Отче, как човек разбира, че другият е получил помощ от молитвата му?

- Бива известен чрез божествената утеха, която чувства в себе си след изпълнената с болка сърдечна молитва, която е извършил. Обаче трябва първо болката на другия да я направиш своя болка и тогава да извършваш сърдечна молитва. Любовта е божествено свойство, тя невидимо известява за себе си. И в една болница ако лекарите и сестрите истински ги боли за болните, това е най-действеното лекарство от всички други лекарства. Болните чувстват, че за тях се грижат и усещат сигурност, безопасност, утеха. Не е необходимо да говориш много на онзи, който страда, нито да го поучаваш. Той чувства, че те боли за него и така получава полза. Болката е всичко. Ако ни боли за другите, тогава забравяме себе си, своите проблеми.

Божественото утешение

- Отче, когато ме боли за другите, ме завладява тревога и смут и не мога да се моля.

- Тревогата и смущението са показател, че вътре в тебе е налице човешки елемент. Мен колкото повече ме боли за хората, толкова повече се моля и се радвам духовно, защото казвам всичко на Христа и Той нарежда нещата. И виждам, че с времето телесните сили намаляват, но въпреки това душевните сили се увеличават, защото любовта, жертвата, болката за другия носят голяма душевна сила. И снощи по време на бдението почти няха сили. Но от болката на другите получих сила. И цяла нощ до светата Литургия бях прав и приемах хората ¹⁰. После в храма пак бях прав, но не чувствах умора, защото ме болеше за хората и това ми даваше сила. Така и ти се моли и се радвай, защото Христос всичко ще нареди.

В духовното отношение към проблемите няма скръб и печал. Колко болка чувствах с хората сега! Не оставах безразличен към проблемите им. Болеше ме, въздишах, но при всяка въздишка предоставях проблема на Бога и заедно с болката, която чувствах за другия, Бог даваше утешение. Т.е. чрез духовното отношение към проблемите идваше божествено утешение, защото болката, която съдържа в себе си надежда на Бога, носи божествена утеха. Иначе как би издържал човек? Как бих успял да понеса всичко това, което ми се налага да слушам? Боли ме, но си мисля и за отплатата, която Бог дава на скърбящите. Ние сме в Божиите ръце. След като съществува божествена справедливост, Божие възмездие, тогава нищо не пропада напразно. Колкото човек се мъчи, толкова и ще му бъде въздадено. Бог вижда толкова болка на земята, включително и такива неща, които ние въобще не можем да ги проумеем и нищо от това не пропада напразно за Бога. Сякаш казва: “Повече страдаш ли? Тогава ще се погрижа повече за тебе в другия живот”. И затова Той се радва. Иначе как би понесъл толкова несправедливост, толкова злоба, които съществуват. Обаче Той има пред очи възмездието на онези, които страдат и може, така да се каже, да изтърпи тази голяма болка. Ние не виждаме каква слава ще получи някой и ни боли за него, затова и Бог ни се отплаща с божествено утешение.

- Отче, това преживяване за ближния не изтощава ли човека?

- Не. Когато човек се отнася към всеки проблем по духовен начин, не се изтощава. Отначало се огорчава, когато чува, че някой страда, но след това идва като отплата божественото утешение и така организъмът му не се разрушава. Ако горчивината, предизвикана от светски притеснения, причинява болести, стомашни кръвотечения и др., то духовната болка не е вредна за тялото, защото съдържа в себе си божествен балсам.

Опасността от безчувствие

- Отче, понякога миряни искат да се помоля за някой техен проблем. Правя го, обаче не чувствам болка?

¹⁰ Старецът има предвид бдението на 9-и срещу 10-и ноември 1993 г. Въпреки че беше много измъчен от рака, стоеше прав, подпрян на един стол и даде благословение на около трийсет хиляди човека, които дойдоха в този ден - б. изд.

- Тук може да има два случая - в единия се намираме в опасност, в другия се отнасяме по духовен начин към нещата. Когато монахът забравя своите роднини, но забравя и всички други, т.е. не се моли за света, това е много лошо. Значи идваме в манастира, оставяме своите близки и стигаме до там, че можем да забравим не само близките си, но въобще и всички други. Стараем се да имаме духовен подход, но не сме съпричастни по духовен начин на чуждата болка. Не напредваме духовно, така че да можем да почувстваме проблемите им и има опасност да достигнем до безчувствие. Постепенно започва да ни обхваща равнодушие и сърцето ни става като камък. Във втория случай човек го боли за целия свят, но чувства и една утеха, защото разбира, че онзи, който страда, ще получи отплата от Бога, ще бъде мъченик. Този помисъл му носи дълбока сигурност и чувство на вътрешна радост. В този случай сърцето не е каменно, но божествено.

Ако монасите не внимават, сърцето им може да стане много кораво. Хората в света постоянно виждат пред себе си бедите и нещастieto на другите и това ги кара да чувстват болка. Ние не виждаме тези неща и може да стигнем дотам, че да се молим и да искаме само за себе си. Ако не извършваме задълбочена духовна работа ¹¹, за да почувстваме нещастieto на другите и да се молим за тях със сърдечна молитва, ще станем коравосърдечни. Ще стигнем дотам, че да желаем само собственото си устройване, а сърцето ни поради равнодушието ще стане каменно. Това е противно на Евангелието. Монахът трябва да съчувства, да го боли и да се моли за целия свят. Това не му причинява разсейване, напротив, тази молитва носи полза и на него, и на другите.

- Отче, въпреки че виждам окаяното си състояние, повече се моля за другите. Не е ли по-добре да не се моля за другите, а да се моля само за себе си?

- От смирение ли? Ако е от смирение, казвай на Бога с много смирение: "Боже мой, понеже съм такава, не би трябвало да ме чуеш. Но не е ли несправедливо другите да страдат заради мене? Защото, ако се намирах в добро духовно състояние, ако имах дръзновение, щеше да чуваш молитвата ми и да им помагаш - виновна съм и аз за това, че другият страда. Но той какво е виновен, че да страда заради мен? Моля Те, помогни му". Т.е. има значение как поставяш себе си по отношение на другите. Чувстваш, че не си достойна, но се случва да видиш някой страдащ и тогава чувстваш скръб и болка за него, и се молиш. Например когато видя някой слепец, чувствам себе си виновен, защото ако имах добро духовно състояние, бих могъл да го изцеря. Бог ни е дал възможност да станем свети, да вършим чудеса, както е правел и Той. Признаваме своята по-голяма или по-малка духовна болест и смирено се молим за телесното здраве на нашия събрат, като виновни за болестта му. Защото, ако имахме духовно здраве, той щеше отдавна да е получил изцеление и нямаше да се мъчи. Когато възприемаме правилно отношение към себе си, т.е. че сме виновни за цялостното състояние на света и казваме: "Господи Иисусе Христе, помилуй ни", това носи полза на целия свят. Човек трябва да страда и за собственото си окаянство и да моли за Божията милост. А когато достигне до добро духовно състояние, тогава не прося нищо за себе си.

Виждам, че често подходим неправилно към "Господи Иисусе Христе, помилуй ме" и уж от смирение не казваме "помилуй ни". Не се молим за другите, а само за себе си. Затова и понякога светските хора имат неправилно разбиране за нас, монасите, че сме егоисти, че се грижим само за собственото си спасение.

Казваме "помилуй ме", за да не паднем в гордост. Молитвата на един смирен човек, който вярва, че е най-лош от всички, има по-голяма стойност от бдението, което извършва друг, имайки горд помисъл. Когато се молим с гордост, се подиграваме сами на себе си.

Състояние на бойна готовност

Не забравяйте, че живеем в трудно време и е необходимо много молитва. Помнете колко големи нужди има светът днес и колко много Бог изисква от нас да се молим. Молете се за цялото това безумно състояние, което е обхванало света, за да пощади Христос Своите творения, защото вървят към саморазруха. Да се намеси по божествен начин в безумното време, в което живеем, защото светът върви към хаос, към лудост и безизходица.

¹¹ Т.е. постоянно и трезвено наблюдение над себе си, помислите си, желанията си, страстите си и отхвърляне на всичко, което ни отделя от Христа - б. пр.

Бог ни е призвал да се молим за света, който има толкова много проблеми! Горките хора, не успяват дори да се прекръстят. Ако ние, монасите, не се молим, кой ще се моли? Войникът по време на война е в състояние на бойна готовност, с обувките на краката. В същото състояние трябва да бъде и монахът. Ах, как бих искал да бъда Макавей!¹² Щях да отивам в планината, за да се моля постоянно за света.

Трябва да помагаме на целия свят с молитвата, за да не прави дяволът каквото си иска. Той сега е придобил права. Не че Бог го оставя да прави каквото иска, но не иска да нарушава свободата на волята. Затова нека ние помагаме с молитвата. Когато човек го боли за сегашното състояние в света и се моли, тогава хората получават помощ, без да бъде нарушавана свободата на волята. Ако с Божия помощ напреднете още малко, ще се опитаме да положим начало по отношение на молитвата - да установим един порядък, чрез който вие да станете "радар", тъй като нещата са доста напреднали. Ще организираме едно сдружение за молитва. Ще воювате с броещата. Молитвата да бъде извършвана с болка. Знаете ли колко силна е тогава молитвата?

Чувствам се много наранен, когато виждам монаси да действат по човешки, а не чрез молитва към Бога в трудноразрешими по човешки ситуации. Бог може всичко да уреди. Когато човек се труди правилно в духовното, тогава може само с молитва да построи манастири и да ги снабди с всичко необходимо, и в същото време да помогне на цялата вселена. Дори не е необходимо да работи - достатъчно е само да се моли. Монахът трябва да се стреми да не се главоболи за една или друга трудност (било лична, било на някой събрат, или пък отнасяща се до общото състояние), но да прибегва към молитвата и да изпраща чрез Бога множество божествени сили. Всъщност това е делото на монаха и ако той не е разбрал това, животът му няма никакъв смисъл. Той трябва да знае, че всяка тревога, която го подтиква да търси човешки решения на различните проблеми, която го кара да се измъчва и главоболи, е от изкусителя. Когато виждате, че ви занимават проблеми, които по човешки не могат да се разрешат, но не ги поверявате на Бога, знайте, че това е уловка на изкусителя. Той се стреми да ви накара да оставите молитвата, чрез която Бог може да изпрати не просто божествена сила, но множество божествени сили и помощта тогава няма да е просто божествена помощ, но ще бъде Божие чудо. От момента, в който започваме да се тревожим и безпокоим, пречим на Бога да се намеси. Поставяме най-отпред логиката, а не Бога и Божията воля и губим правото на божествена помощ. Дяволът се стреми хитро да ограби любовта от монаха и да го доведе до там, че монахът да започне да обича по светски, да се отнася по светски и да помага по светски на събратята си. Обаче монахът има възможност да действа в своята област, в своята специалност - на радист, защото това е и служението, което Бог му е възложил. Всичко останало, което вършим с човешки усилия, е от по-низш порядък.

Също така по-добре е монахът да помага на другите с молитвата си, отколкото с думите си. Ако няма сила да удържи някого, който върши зло, нека му помогне отдалече с молитвата, защото в противен случай може сам да претърпи вреда. Една добра и сърдечна молитва е по-силна от хиляди думи, когато другите не разбират от дума. Въпреки че казват, че помагам на хората, които идват при мене, аз виждам като по-положителна помощ за света двата часа, през които чета Псалтира¹³. Другото го смятам просто като разтуха за хората: идват, клетите, казват ми болката си и аз им давам по някой съвет. Затова не считам помощта за свой собствен принос - молитвата е тази, която помага. Ако разполагах с цялото си време за молитва, щях повече да помагам на света. Да речем, за един ден ще разговарям с двеста страдащи души. Но само двеста човека ли страдат в света? Ако не се срещам с никого, но се моля за целия свят, тогава все едно се срещам с целия свят. Затова казвам на хората: "Искам да говоря за вас на Бога, а не да говоря с вас за Бога. За вас това е по-добре, но не можете да ме разберете".

Нека не се отнасяме пренебрежително към молитвата в тези трудни години. Молитвата е безопасност, общение с Бога. Видяхте ли какво казва авва Исаак: "Бог няма да ни търси сметка, че не сме се молили, но че не сме общували с Христа и сме дали възможност на дявола да ни мъчи".

¹² Наименованието "Макавей" (най-вероятно означава "съкрушаващ враговете") било дадено на Иуда, вожда на иудейското въстание през 166 г. пр. Хр. срещу Антиох IV Епифан, цар от династията на Селевкидите. Същото наименование било давано впоследствие и на приемниците на Иуда. Макавеите се отличили с борбата си за отеческата вяра и за национална независимост - б. изд.

¹³ Между псалмите Старецът е поменавал имена и се е молел за хората - б. пр.

Манастирите са крепостите на църквата ¹

Монахът е фар високо в скалите

- Отче, кое е делото на монаха?

- Дело на монаха е да стане съсъд на Светия Дух. Да направи сърцето си чувствително като листчетата злато на иконописците. Цялото дело на монаха е любов, както и първата стъпка към монашеското житие се извършва от любов към Бога, която съдържа в себе си любов към ближния. Монахът размишлява за нещастията, които цари в обществото, сърцето му чувства болка и той постоянно извършва сърдечна молитва за света. Така той милва света с молитвата. Има монаси, които помагат на хората повече, отколкото би им помогнал целият свят накуп. Например един мирянин, който дава на някой беден два портокала или един килограм грис, често прави това само за да го видят другите, а в същото време осъжда останалите, че не са дали. А монахът мълчаливо дава цели тонове чрез молитвата си.

Монахът не съставя свои планове и програми за мисионерска дейност, но върви напред без никакъв свой план и добрият Бог го включва в Своя божествен план. И ако е необходимо да мисионерства, Бог го изпраща по божествен начин. Бог не изисква от монасите да излязат в света и да държат хората за ръка, за да не се спъват. Той иска от тях да дават на хората светлина със своя живот и така да ги водят към вечния живот. Т.е. мисията на монаха не е да помага на света, намирайки се в света. Той се отдалечава от света, не защото мрази света, но защото обича света. И когато живее далече от света, ще му помогне с молитвата си във всичко, което не може да стане по човешки, но само с Божия намеса. Затова монахът трябва да се намира в постоянна връзка с Бога, да получава сигнали и да показва на хората пътя към Бога.

Не можех дълго време да разбера как римокатолиците оправдават някои неща. Недоумението ми беше разрешено преди немного време, когато през колибата ми минаха двама римокатолически архитекти от Рим. Нямаха познания, но имаха добро разположение. Казват ми: "Защо монасите седят тук? Защо не отиват в света да вършат обществена работа?". Отговарям им: "Не трябва ли фаровете винаги да бъдат високо в скалите? Нима трябва да отидат в градовете и да се включат в работата на светофарите? Една е мисията на фаровете, друга - на светофарите". Монахът не е фенер, че да го поставят на някой ъгъл в града и да свети на минавачите да не се спъват. Той е далечен фар, поставен високо в скалите, който със сиянието си осветява моретата и океаните, за да бъдат управлявани правилно корабите и да стигат до крайната цел на маршрута си - до Бога.

Безшумната проповед на монаха

Ще се моля за вас, трите послушнички, да не пораснете, да си останете така - със сините забрадки, с този ръст, на тази възраст! Знаете ли каква голяма полза получават неусетно хората, като ви гледат? Защо днес в света не се намира лесно порядъчна девойка. Повечето са наперени, с цигара в ръка, правят и едни гримаси... А тук хората виждат млади момичета, посветени на Бога как пеят и се радват... Питат се: "Какво става тук? Има нещо. Да речеш, че са глупави? Не са. Да им липсва нещо? Не им липсва. Сигурно има нещо по-висше". Наистина, знаете ли каква полза носи това?

Когато светските хора отиват в някой манастир и виждат истински монаси, тогава дори и да не са вярващи, ако имат добро разположение, стават вярващи. Много учени атеисти, които идват само за едно посещение на Света Гора, промениха живота си. Замислят се в добрия смисъл на думата и получават полза. Виждат

¹ За молитвата и за монашеството ще бъдат издадени отделни томове със слова на Стареца. В настоящия том от тези теми е включено само това, което има връзка с духовното пробуждане - б. изд.

радостни млади хора, които са имали всички предпоставки да се издигнат в света, как оставят богатство, положение в обществото и т.н. и живеят аскетично, с молитва и бдение. Тогава хората си казват: "Какво става тук? Ако наистина има Бог, ако има друг живот, ако има ад, аз защо живея така?". Така слагат спиралка на греховния си живот или изцяло се поправят. Ще ви кажа един случай. Познавам девойка, която на двайсетгодишна възраст направи опит за самоубийство, преряза вените си, но успяха да я спасят. След това се появи един монах, който я взе и я отведе в женски манастир. Клетата беше като зверче. Обаче като видя монахините, дойде на себе си. Каза: "Тук виждам друг свят. Може ли да остана?".

Това е безшумната проповед на монаха. Мнозина проповядват, но малцина вдъхват доверие, защото животът им не съответства на думите им. Монахът не проповядва високо, за да го чуят другите, но проповядва мълчаливо със своя живот в Христа и помага с молитвата си. Той живее Евангелието и Божията благодат го издава. Така Евангелието бива проповядвано по най-добрия начин и това е, за което жадува светът, особено в днешно време. И когато монахът говори, той не изказва просто някаква мисъл, но своя личен опит. Обаче дори и само някоя мисъл да изрази, тя също е просветена.

- Отче, някои говорят, че младите хора отиват в манастир поради разочарование или понеже имат някой телесен недъг, или пък поради слабоумие?

- Явно тези хора са чули за един-два такива случая, а после от злоба или от завист клеветят несправедливо 90% от монасите. Но ако изследват нещата и видят, че не е така, тогава започват да говорят, че тук има нещо висше, има Бог.

Затова монахът винаги трябва да бъде добър пример за света: Тъй да светне пред човеците светлината ви (Мат. 5:16). Истинският монах е светлина за света. Какво казва свети Йоан Лествичник? "Ангелите са светлина за монасите, а монасите са светлина за миряните". Когато монахът се различава от светските хора, тогава принася полза. Защото онова, което помага на светските хора, измъчващи се от суетни неща, е светостта, която със своята простота ги учи да осъзнаят най-дълбокия смисъл на живота, за да се стопи тежкия товар, който обременява сърцето им.

Монахът и възраждането на света

Монасите са редовната армия на Христа и затова не получават заплата. Виждаш ли колко много хора не могат да забравят Света Гора! Където и другаде да отидат, ще им искат пари, а на Света Гора плащат само за диамонитирио ² и след това могат да отидат където искат, без да плащат. Ще ядат безплатно, ще спят безплатно. Намират нещо различно и затова получават полза. Когато живееш в колибата на Честния Кръст, дойде един човек, който имаше проблеми. Говорихме час и половина. После искаше да ми даде петстотин драхми. "Какво е това?", питам го. Казва ми: "При едно обикновено посещение на лекаря плащаме толкова. Прощавай, може би са малко?".

Някои големци от Европейския съюз бяха дошли на Света Гора след последния пожар, за да видят какво могат да помогнат и минаха и през колибата ми. По време на разговора им казах: "Ние дойдохме тук, за да дадем; не сме дошли да вземем". "За първи път чуваме това", казаха ми и си го записаха незабавно ³. Нима сме станали монаси, за да получаваме материално? Станахме монаси, за да даваме духовно, без да се обогатяваме материално. Да бъдем освободени от житейски грижи, за да се грижим за духовното. Излязохме в гората заради Христовата любов, за да се освободим сами от страстите и за да освобождаваме и другите.

Целта ни е с молитвата си и примера си да помогнем да хората, за да се възродят духовно. Когато човек излиза от света и отива в манастир, става "отец" или "майка", т.е. духовен отец и духовна майка. Когато една девойка стане монахиня, тя се "уневестява" - става Христова невяста, духовна майка и помага за духовното възраждане на хората. Например, помага с молитвата си да бъдат създавани здрави християнски семейства. Освен молитвата, има ситуации, когато трябва да се окаже и човешка помощ на хората. Всяка добра монахиня, освен че се моли за света, може много да помогне с начина си на поведение, с подходящото

² Разрешение за влизане и престой на Света Гора - б. пр.

³ Става през м. май 1991 г. - б. изд.

си отношение, с няколко духовни думи, които ще каже в архондарика на някой поклонник, за да осъзнае най-дълбокия смисъл на живота, или на някоя майка, за да я подкрепи. Обаче ако монахинята сама се стреми да общува с хората и т.н. - това са загубени неща, защото светските изяви влизат в противоречие с духовните закони и започваме да се мъчим. Старайте се да бъдете колкото може по-незабележими. Правя сравнение и чувствам болка: някои монаси сами се стремят към празнични чествания, посещения, духовни връзки. А аз, когато ми се наложи да отида някъде по духовни дела, чувствам това като мъчение и загуба на време.

- Отче, когато някоя възрастна монахиня е духовно незряла, каква е причината.

- Не наблюдава себе си и не извършва необходимата духовна работа върху себе си. Оттам започва злото. Да речем, че Христос не беше призовал някоя от вас към монашество и тя бе останала в света, и станеше майка. Тогава нямаше тя да иска от другите, но другите щяха да искат от нея. Щеше много да дава, но и много да получава⁴ заради жертвите, които щеше да извършва постоянно. Така в манастира трябва да стане духовна майка - мисията ѝ е по-висша от тази на майката в света. А какво се получава? Идва в манастира още малка и ако не извършва необходимата духовна работа, остава си постоянно с помисъла, че е дете. Обаче трябва да разбере, че не е дете и не трябва да мисли по детски: "Имаме си майка, имаме си дом, нямаме грижи и мен не ме интересува нищо". Трябва да дава, да помага за духовното възраждане на по-малките сестри с поведението си, също и на миряните, които идват в манастира, ако послушанието ѝ е в архондарика, в църквата и т.н. Трябва да се жертва във всичко и така без самата нещо да иска, постоянно ще получава. Ако монахинята не придобие такова устройство, тогава всичко е напразно. Остава си в едно недоразвито състояние и иска само да взема - и от малки, и от големи - без сама да дава. Развива в себе си един повреден дух и не може да узрее, защото не дава нищо от себе си на другите.

Виждам у някои монаси съвсем същото устройство, каквото имаше един бедуин, с когото се запознах на Синай. Беше на шейсет и пет години и все се оплакваше: "И аз нямам баща, сирак съм!". Хората на шейсет и пет години имат вече внуци. Имат след себе си вече две или три поколения, а той все казваше: "и аз нямам баща". Значи още търси бащината обич! И ние, монасите, ако не внимаваме, оставаме си деца - това е лошото. Обаче ако монахинята или монахът се замисли, какво би направил на тази възраст в света, ще си каже: "Сега не бива да търся човешка утеха. Аз трябва да се жертвам, а не да искам от другите". Повечето идват в манастира като малки, намират духовни родители и може да си останат с детско устройство, с детски претенции, докато ако останеха в света, щяха да бъдат родители. Т.е. остават си деца в лошия смисъл на думата, остават инфантилни. И може да остарееят по възраст, но ако не са развили разума си, ще се радват, ако получат някоя карамела или фланелка. Един стар монах на Света Гора се хвалеше: "Моят старец ми купи вълнена фланела", и показваше фланелата, която му беше дал старецът. Радваше се като дете, на което майка му е купила яке с много джобове и метални капси...!

Нека станем деца по незлобие, а не по ум (виж 1 Кор. 14:20). Иначе как ще придобием юначество? Как ще придобием мъжество? Монахът, за да има напредък, трябва малко да смекчи коравината на душата си, сърцето му да стане малко по-майчинско. А една монахиня за да напредне, трябва да придобие малко мъжество.

Духовната скромност променя другите

- Отче, когато някоя душа идва в манастира и има все още светско мислене и светско самочувствие, как ще се отърси от тях?

- Когато дойде в манастира, трябва да забрави света, а след това не трябва да забравя, че е в манастир. Наистина може в къщи да не е получила подходящо възпитание, но сега е нужно внимание, какво възпитание ще получи тук. Да бъде монашеско възпитание. Манастирът е свещено място. В света е различно. Когато човек съзнава, че пребивава на свещено място, тогава скромността идва сама по себе си. А ако човек се забравя и мисли, че е в света, как ще дойде скромността? Монахинята трябва да се държи естествено, с простота, със смирение, а не да приема вид на оцетена от съдбата. Това е противно и отблъскващо.

⁴ Т.е. когато се раздава за другите, ще получава от Бога - б. пр.

Гледам някои сестри от послушничките как вървят надуту, наперено, по светски. Вървят като светски невести, а не като Христови невести. А виждам други, които вървят скромно и от тях се излъчва нещо свещено. Колко е различно едното от другото! Човек веднага разбира какво е монашеството. Ако се вгледате в житните класове, ще видите, че онези, които са изправени, нямат нищо в себе си. А пълният клас се навежда надолу.

Един благоговееен монах може да променя другите, които го гледат. Ето, днес дойде един иеромонах, с когото се познаваме отдавна. Въпреки че външно не е красив, винаги когато се причастяваше, го виждах да сияе. Но и когато не се причастяваше, виждах сияние, духовно сияние върху лицето му. Така и асфалтът, когато лятно време го гледаш отдалече, често блести, въпреки че е проста смола. Така и тук виждаш сияние у един външно грозен човек (разбира се, примерът не е толкова подходящ, но какъв друг пример да дадем?). Т.е. духовното състояние, в което пребивава, се проявява и външно като сияние. Това е духовната красота, благодатта, Божията благодат. А други свещенослужители външно са красиви, но понеже имат светски дух и се държат със светско самочувствие, могат да въздействат толкова отблъскващо! Виждаш един напълно светски човек, т.е. освен свещенството не виждаш нищо друго духовно. Лицето на човека е негово огледало. Христос е казал така: Светило за тялото е око. Затова, ако твоето око бъде чисто, и цялото твоє тяло ще бъде светло (Мат. 6:22). Ако човек има простота, смирение, тогава приема божествено просвещение, свети. Ето това трябва да постигне монахът.

- Отче, свети Нил Калабрийски казва, че когато някой става монах, ще бъде или ангел, или дявол. Няма ли и някакво междинно състояние?

- Иска да каже, че монахът трябва да се труди правилно. Затова и ако някой великосхимник падне в смъртен грях, Бог допуска да претърпи строго наказание, за да се изкупи. Понякога си мислим, че ще придобием благодатта с външни средства, по изкуствен, магически начин. Но така нито Бога удовлетворяваме, нито самият човек чувства вътрешно удовлетворение, нито пък може да удовлетвори другите. Например някои монаси си правят широки схими, дълги до долу, с червени кръстове, с рози и червени клони и с един куп букви по тях... Освен това държат и расото си разтворено, за да се виждат, подобно на фарисеите, които правят големи полите на дрехите си (виж Мат. 23:5), за да покажат, че са големи молитвеници! А по-рано само когато монахът вървеше, схимата се виждаше едва-едва под расото. Освен това мнозина носеха по-малка схима под подрасника си, за да не се вижда въобще. Това сега са кухи неща. Така ли ще получат благодат от схимата? Схимата се отвращава от тях и благодатта ги напуска. Целта е монахът вътрешно да стане великосхимник. И който е станал великосхимник вътрешно, той крие своята велика схима. Едно външно нещо не може да предизвика вътрешна промяна. Така човек си остава външен и накрая Христос ще ни каже: Не ви познавам (Мат. 25:12).

Целта на манастирите е духовна

Монахът е загрижен за своето спасение и за спасението на всички живи и починали. За монаха истинската, божествената любов се съдържа в болката за спасението на своята душа и в болката за спасението на целия свят. Посветената Богу душа на монаха съдейства за спасението не само на близките му, но и на земляците му. Затова в Мала Азия преди съществувала една добра традиция - от всеки род да има поне по един монах, за да се моли за всички. Когато някой от Фараса ставал монах, цялото село празнувало. Казвали: "Ще помогне на селото ни".

Разбира се, монахът никога не казва: "Трябва да спася света", но се моли едновременно за своето спасение и за спасението на целия свят. И когато добрият Бог чуе молитвата му и помогне на света, монахът не казва: "Аз спасих света", но: "Бог спасява света". Монахът трябва да достигне до такова устройство, че да казва: "Боже мой, мен въобще не ме гледай, моля те да помилваш не мене, но света". Не че самият той няма нужда от Божията милост, но говори така поради извънмерна любов към света.

- Отче, до каква степен монахът трябва да забравя себе си, за да помага на света?

- Трябва да помага дотам, докъдето вижда, че хората получават полза. Ако оставя себе си изцяло в ръцете на светските хора, ще стана и аз светски. Когато някой монах, уж за да помогне на хората в света, прави

неща, които са чужди на монашеството, тогава хората не получават полза. Например един монах отлично би се справил с професията на таксиметров шофьор. Няма да взима пари, ще говори за духовни неща с хората, обаче всичко това не е монашеско. Има монаси със светски дух и миряни с монашески дух. Затова Христос в другия живот ще каже: “Ти си свали схимата, а (на друг) ти я вземи...”. Когато мирянинът пожелае живота на монаха, тогава той се освещава. А когато монахът пожелае светския живот, става достоен за вечни мъки.

- Човек може ли да разбере, че няма правилно отношение?

- Дори и да не разбира, когато има нещо погрешно, няма да чувства в себе си пълнота на мира, на удовлетворението. Душата му не може да намери удовлетворение в нещо, което не подхожда на монаха. И като види, че душата му не чувства удовлетворение, трябва да се постарее да намери причината.

Мой познат отиде в един манастир, а после ми разказва: “Там е като завод. А на игуменката най-много би й подходило да отиде на “Манастираки”⁵ и да продава копчета”. Значи манастирът е производствен цех, после става фабрика, супермаркет, и накрая “Макро”⁶! Хората от света, клетите, искат от нас, монасите, нещо по-висше и за да постигнем по-висшето, трябва да избягваме всякакво човешко утешение.

Целта на обителите е духовна и в тях не бива да присъства светският елемент, но небесният, за да се преизпълват душите с небесна сладост. Не можем да се състезаваме в светско отношение със светските хора, защото те, колкото и да е, имат повече средства от нас. А когато в един манастир има духовен живот, знаете ли колко много това предизвиква хората към размисъл? Когато има благоговение, страх Божий и няма нито светска логика, нито търговски дух, това именно трогва хората от света. Но за съжаление търговският дух полека-лека прониква навътре в монашеството - чак до костния му мозък. Веднъж в колибата ми дойде един монах и ме завари да плета броеници. Казва ми: “Ти раздаваш изплетените броеници даром. А аз една такава броеница от трийсет и три зърна мога да я продам за петстотин драхми. И не я правя като тебе. Щом свърша да плета зърната, отрязвам конеца и зашивам двата края, за да нямам загуба на конец. Също така използвам и конеца, който остава след направата на кръста - съединявам отделните парчета. Не слагам и мъниста и така печеля повече”. Казах му: “Не те ли е срам. Не разбираш ли, че си обзет от търговски дух? От 1950 г. съм монах и за първи път виждам такова отношение!”.

- Отче, малко хора имат духовна зрялост, за да могат да помагат на света!

- Да, за съжаление са малко. Знаеш ли колко се моля Бог да яви такива хора, които да могат истински да помагат на света? Клетите хора, достатъчно им е малко да им състрадаваш и да не ги използваш, нищо друго не искат. В света живеят в състояние на непрестанна война и чувстват несигурност. Като отидат в някой манастир с истински духовен живот, получават полза, защото чувстват сигурност и това им дава кураж да продължат борбата си.

В тези трудни години хората нямат толкова нужда от материална храна, колкото от духовна. Т.е. светът няма нужда от хляб (макар че скоро няма да има възможност да се помага на хората дори и с хляб), но от духовна помощ. Нека се стремим да помагаме с молитва на целия свят: например да помогнем на семействата да не се разпаднат, на майките - да отгледат правилно децата си, да подкрепим малко онези, които имат благоговение.

Духовното устройство е духовна крепост

Сега е време душите да се подготвят, защото ако нещо се случи, не знам до къде ще стигне. Дано Бог не позволи да дойдат трудни дни, но ако дойдат, тогава при едно малко сътресение ще се срутят цели братства, цели манастири, защото всеки ще се опитва да спаси себе си и ще тръгне по своя път.

Нужно е голямо внимание, за да не ни изостави Бог. Душите трябва да имат нещо духовно. Това им дава стойност. Ще стане голямо разтърсване. Толкова много ви говоря за това, с толкова остри думи! Ако на мен

⁵Квартал в Атина.

⁶Верига от магазини. Българският аналог е “Метро” - б. пр.

ми говореха така, щях да се замисля защо ли казват това, с каква цел. Ако не много вечери, поне една вечер нямаше да спя. Ако не виждах трудните години, които идват, нямаше да се безпокоя толкова. Но това, което виждам е, че след време ще се затрудните силно. Сега не ме разбирате. Тогава ще разберете.

- Отче, ако някой се окаже сам в трудните години, какво да прави?

- Сега първо започни да проявяваш послушание, за да придобиеш разсъждение и тогава ще видим. Затова казваме, че първо трябва да отсечем недостатъците. Ако човек има недостатъци, няма да може да се справи. Ако сега недоволства и роптае за всичко и мисли, че той е юнак, а всички други са нищо, тогава... Гледайте да се поправите, за да получите право на божествена помощ. Укрепете се още повече в Бога. Ще дойдат по-трудни години. "Плодовете" са още зелени, не са узрели. Когато бъдете духовно зрели, знаете ли какво ще бъдете? Крепост. И не само тук, вътре, но ще можете да помагате и на околните. В противен случай и вие ще имате нужда от човешка помощ и закрила. А знаете ли колко е лошо един манастир с цял куп сестри да се нуждаят от светски хора?

Днес монахът трябва да живее духовно, за да бъде готов да превъзмогне някоя трудност. Да се приготи, за да не се смути от недоимъка, защото иначе може да стигне до отречение от вярата. Ще дойде време, когато реките ще пресъхнат, всички ще са жадни и всички ще страдат. За нас, монасите, това не е толкова страшно. Ние и да сме жадни, трябва да сме жадни, защото сме се решили да търпим несгоди в този живот. Тогава да си кажем: "Каквото не съм правил доброволно като монах, сега го правя против волята си, за да разбера какво ще рече монах. Благодаря Ти, Боже мой". Но горките хора от света! Щом са стигнали до там, че да изобретяват бомби, с които се убиват само хората, без да се разрушават сградите, тогава какво да кажа? Христос е казал, че една душа е по-ценна от целия свят (виж Мат. 16:26), а те ценят сградите повече, отколкото хората, това е страшно!

- Отче, чувствам неспокойствие и страх за това, което ни очаква.

- Този страх ни помага да се вкопчим в Христа. Не че трябва човек да се радва за това състояние, което очакваме, но да се радва, че ще се подвизава заради Христа. Т.е. няма да преживеем просто една окупация на някой Хитлер или Мусолини, но ще положим изпити заради Христа. Сега няма да достигнем победа, ако имаме по-съвършени картечници и атомни бомби. Сега борбата ще бъде духовна. Ще воюваме срещу самия дявол. Обаче дяволът няма никаква власт, освен ако ние не му предоставим власт. От какво да се плашим? Ако беше Хитлер или Мусолини, щеше да бъде друго. Не трябва да има страх. Нека се радваме, че битката е духовна.

Ако живеете по монашески, по светоотечески и имате внимание, ще имате право на божествена намеса при всяка вражеска атака. Ако има хора на молитвата, които са смирени и имат болка и любов, това е духовен капитал, духовни "бази".

Ако има две-три души в един манастир, които да чувстват болката на другите и да се молят, това е духовна крепост. Те повалят всеки враг.

Молитва, правилен живот, личен пример

- Отче, каква е правилната позиция, която трябва да заеме монахът в днешното трудно състояние?

- Преди всичко молитва, правилен живот, личен пример, а когато и където се наложи, трябва и да говори.

- Т.е. трябва ли монахът да говори, когато има повод за това?

- Разбира се! Ако не говори монахът, кой ще говори? Монахът няма от какво да се страхува. Другите се боят да не загубят мястото си. Ако ние, посветените на Бога, не дърпаме напред, кой ще дърпа?

Помисълът ми казва, че Бог няма да ни остави. Няма да ни остави! Това състояние ще се избистри. Сега все едно че има голяма и прогнила мрежа, в която са се уловили риби. Тя се лашка напред-назад и накрая ще се скъса. Ще се скъса не защото рибите са големи, а защото мрежата е прогнила.

- Отче, рибите християните ли са?

- Да, а другите са змиорките и змиите. Но и ние ще отговаряме пред Бога за това състояние. Вече говоря за всичко открито, повече не мога да се удържам!

- Тогава, отче, какво трябва да правим?

- Първо трябва да работим върху себе си. Като монах целта ми е да разтуря моя устроен по човешки дух и да изградя първо себе си като духовен човек, защото иначе животът ми като монах няма смисъл. И след това, когато е необходимо, ще говорим и пред другите по подходящ начин, и Бог ще помогне да постигнем положителни резултати.

- Отче, някои казват, че по-добре е само мълчание и молитва.

- Не можеш да бъдеш безразличен, когато всичко около тебе гори. Трябва да гасиш пожара. Болката не те оставя да мълчиш. Разбира се, главното е човек да се стреми да живее колкото може по-духовно. И ако по някой сериозен въпрос се наложи да застане на определено становище, нека направи това, което Бог му позволи.

Живейте смирено, просто, духовно, така че в труден момент да не бъдете принудени да правите компромиси. Освен това гледайте да приемате за монахини девойки, които имат необходимите качества за монашески живот, за да станат добри монахини. Един добър монах знае до каква степен трябва да се занимае с някой въпрос - какво трябва и какво не трябва да прави, как да действа. Ако не е добър монах, всичко върви накриво. Разбрахте ли? Ако станете добри монахини, ще действате благоразумно. Ако не станете добри монахини, тогава, изпращайки някоя монахиня по работа, ще трябва да ѝ дадеш подробни указания: "За това ще говориш дотам, за другото - дотам". Иначе може да наговори глупости. Обаче това е състояние на недоразвитост. После как ще можеш да се справиш с него?

Затова върху девойките, които имат качества за монашески живот, трябва да се положи труд, за да знаят докъде трябва да говорят, какво да кажат, да знаят какво да направят в труден момент. И те ще действат с дух на послушание, защото техният дух ще бъде в съгласие с духа на игуменията. При нужда ще бъде достатъчно игуменката да им направи само един знак, за да разберат какво иска, защото ще работят на една и съща честота с нея. Иначе нищо не става. Ако не се научите да действате по този начин, тогава ще може и някой друг да се включи на същата честота и да говори не онова, което трябва, да ви заблуди и да причини голямо зло.

Монашеството е в опасност

Днес светът се е запалил, а монашеството отслабва, запада, губи стойността си. Ако от монашеството бъде отнета духовността, тогава нищо не остава. Един посетител на Света Гора казал на светогорски монах: "Какво е това нещо, няма ли тук подвижнически дух?". Монахът му отговорил: "Сега живеем в ново време, няма вече такива неща!". Да речем, че този монах е бил някой пощурял и че може да има още пет-десет такива щураци. Но ако говорят такива глупости, трябва да ги затворят в кулата!⁷ Нямам право да говорят такива неща, с които се позори монашеството в наше време и хората биват съблазнявани. Има хора, които само чакат такива поводи.

Ще видите, че в някои манастири постепенно ще престанат да четат светоотеческите писания, за да не бъдат изобличавани. Ще четат книги със социална насоченост, защото уж те са необходими в нашето време. Натам сме тръгнали! А горките мирски хора идват в манастирите, за да получат полза... Както благоговейният човек бива презиран в света, така не след дълго и добрият монах ще бъде презиран. Ако не бъдем бдителни по отношение на светския дух, не е далече времето, когато някой младеж отиде в манастир с желанието да води истински монашески живот, другите ще му казват: "Ти каква работа имаш тук?". Когато хората виждат

⁷ Всеки от светогорските манастири има кула, в която преди са затваряли за известен период от време тежко провинили се монаси - б. пр.

монаси, които не се различават от мирските, се разочароват от монашеството. Мнозина идват и ми казват колко са се съблазнили от живота в някои манастири. И как сега да изправям помислите им?

Светският дух навлезе дълбоко в монашеството и злото не спира. Монасите трябва да живеят като монаси, а не като светски хора. Изгубихме простотата, която притежаваха по-старите поколения. Сега младите монаси действат с човешка логика и светска любезност. Стараят се да не изгубят репутацията си и т.н. Преди не много години можеше да наблюдаваш в общежителните манастири свят живот и състояние, подобно на описаното в Лавсаика. Едни отиваха в манастирите поради божествена ревност, други - подбуждани от покаяние Имаше различни случаи. На някого умираше жената и той отиваше в манастир. Друг живееше дълги години като светски човек, а след това се покаяваше и отиваше в манастир. В обителите можеше да видиш и бесновати, които прибягваха към помощта и молитвите на отците, изцеряваха се и после оставаха и се замонашваха. Ако впоследствие извършеха някое безчиние, отново биваха обладани от бесовете и така в манастирите имаше и бесновати. Намираха се и прелъстени, и юродиви заради Христа, и монаси с дарби на прозорливост и изцерение. Голямо разнообразие! А днес няма нито прозорливост, нито лечителни дарби, нито бесновати, нито юродиви заради Христа. Ние имаме друго юродство, друга лудост - лудостта на този свят. Станахме мозъци, затова обезумяхме. Светската логика навлезе дълбоко и разруши всичко. И лошото е, че не разбираме всичко това.

В някои манастири са се напълнили с най-различни улеснения и удобства, които правят живота труден. Занимават се старателно с неща, които са ненужни. А оставят духовните занимания, които са толкова необходими. Ако младежите, идващи от света и светските тревоги, намират в манастира дух на светско учреждение, няма да намерят покой. После ще искат да ходят на екскурзии - духовен туризъм, за да се развлекат. Ще казват: "Искам отпуската, която ми се полага", въпреки че монахът трябва да го боли, когато се откъсва от килията си.

Възмутен съм от много неща, затова не мога да удържа горчивината си. Боли ме, защото преди монасите нито имаха духовни книги, нито имаха понятие за монашеския живот, горките, но имаха духовен напредък. Трийсет процента бяха родени за монаси. Останалите, които отиваха в манастир, не бяха работили върху себе си. Бяха събрани от кол и въже, но имаха духовен напредък. Човек отиваше в манастир, без да знае нищо за духовния живот. Можеше да остане там един-два месеца и дори игуменът да не знае какъв човек е. Когато казваше, че иска да стане монах, отиваше при духовник, изповядваше се и оставаше в манастира. И никой не знаеше какъв човек е, откъде е и т.н. А той, въпреки всички свои проблеми, напредваше и се развиваше. Някои бяха и съвсем неграмотни. Слушаха четенията в трапеза и в църква и нищо друго. А понякога не разбираха дори и четенето по време на трапеза. Не разбираха и песнопенията по време на службата, само казваха по някоя молитва. Но имаха добри помисли и достигаха до високо духовно състояние. а сега с всичките катехизически училища, духовни книги и толкова други благоприятни условия се съсипва такъв "материал"! ⁸. Как неразвитите достигаха такова духовно развитие, а развитите не стигат до никъде!? Една добре обработена нива да не дава дори зърното, което са посели в нея! Това не е ли тежко? Как ви се струва?

Ако не внимаваме, монашеството няма да устои, ще се разлети във въздуха на парчета. Разбира се, бъдещето принадлежи в ръцете на Христа и на нашата добра Стопанка, Света Богородица, която ще вземе метлата, ще помете и ще сложи отново в порядък своите манастири. Трябва да разберем, че всичко от този свят ще изчезне безследно, а ние ще се явим пред Бога като длъжници, ако не живеем добре като монаси. Станахме монаси, за да спасим душите си и да помогнем на обществото с молитва. Затова не забравяйте какви обети сте дали пред Христа. Също така не забравяйте и как страдат хората в света, които не са получили привилегията да бъдат призвани в ангелския чин.

Нека оставим наследство

- Отче, мнозина се надяват на манастирите. Чувствам, че нося голяма отговорност.

- Да. Това, което сега остава (според думите на мнозина), е да се появят няколко светии подобни на свети Козма Етолийски, да се пръснат по различни краища и да проповядват и просвещават света. Манастирите

⁸ Под "материал" Старецът разбира образованите, умните и способните млади хора, които в днешно време идват в манастира - б. пр.

са духовните центрове. Ако манастирите не бяха помогнали през двайсет и първа година, как щеше да стане въстанието?⁹ И по време на окупацията¹⁰ пак манастирите бяха опора. Затова партизаните-комунисти се опитваха да ги унищожат. Повечето от манастирите бяха изгорени не от германците, а от партизаните. Германците бяха обявили: “Ако намерим в някой манастир боеприпаси, ще го изгорим”. Партизаните, за да излязат добри и да създадат впечатлението, че германците са ги изгорили, отиваха и скришом оставяха в манастирите по няколко стари пълнители с патрони, някоя счупена пушка. След това уведомяваха германците, че в манастира живеят войници. Германците намираха боеприпасите и запалваха манастира. По този начин партизаните унищожиха много манастири, защото се страхуваха от тях. Казваха: “Дори да успеем да установим атеистичен режим, ако съществуват манастирите, нищо няма да постигнем, затова нека ги изгорим”. И ги изгаряха по този начин.

Сега хората отиват в манастирите, за да вземат мая. Но ако и манастирите са тра-ла-ла, какво могат да вземат? Няма да намерят квас. Затова да се постареем да запазим малко мая за трудните години. Сега в манастирите идват за помощ хора, които ходят при магьосници и други такива. По-късно ще идват хора, дотолкова уморени от греха, че дори да ги пращаш да пиянстват или да грешат, няма да отиват.

В тези трудни години Бог призовава към монашество хора с лични призовки. Сегашното поколение пристъпва към монашеството с най-добри предпоставки, с идеали, а дяволът съсипва целия този “материал”. Следващото поколение няма да е така. В манастирите ще идват и мнозина, които не са подходящи за монашески живот. Ще се намират в такова състояние, че ще бъдат принудени да стават монаси. Ще бъдат уморени и наранени от света. Семейни двойки ще се разделят (със или без благословието на Църквата) и ще отиват в манастирите. Младежи, отегчени от светския живот ще отиват също в манастирите - едни, за да спасят душата си, други, за да намерят малко спокойствие. Други, които ще искат да се оженят, но ще се страхуват от това с какъв човек ще се свържат, също ще стават монаси. Т.е. в следващите години може да идват и психично болни или хора, които не могат да се решат да създадат семейство. Те ще си мислят: “Какъв човек ще намеря? Какво ще стане? По-добре да стана монах”. Т.е. някои ще приемат монашеството като хайлазуване. Друг е въпросът дали ще имат напредък. Няма да идват каещи се хора. Ще бъдат в такова състояние, че ще бъдат принудени да стават монаси. Подбудите им няма да са чисти. В това е опасността. Когато човек истински пристъпва към монашеството, нещата са по-различни. А тези хора ще имат нужда от много помощ. Тъй като ще са вкусили светските радости, дяволът ще воюва жестоко с тях. А с нас не се бори толкова жестоко. Опитва се да ни попречи да работим духовно и да ни хвърли в унии, та следващите поколения да не намерят духовен квас.

С всичко това искам да кажа, че ние сега трябва да напреднем в духовното, за да можем да помогнем на тези хора. Да им оставим светоотеческо наследство. Имаме духовни радости, но нямаме небесни радости. Радваме се при някое пострижение, ръкоположение, от някое бдение, когато пеем “Раби Господа..”, когато завъртаме полилея. Но това не са небесни радости. Това са плътски радости на сърцето в добрия смисъл. Небесната радост е нещо много по-висше, което не може да се изкаже. Когато човек започне по малко да вкухва от небесното, сърцето трепти, полудява. Трябва да изживеем небесни радости, за да ги предадем на следващите поколения.

⁹ Става дума за освободителното въстание през 1821 г., след което гръцката държава е призната от турската империя за самостоятелна - б. пр.

¹⁰ През Втората световна война - б. пр.

Най-дълбокият смисъл на живота

Нека се приготвим за другия живот

- Отче, един младеж изчезна безследно, след като остави бележка на родителите си, че ще се самоубие, защото не е хубав и че за това са виновни те.

- Хората не са разбрали най-дълбокия смисъл на живота. Не вярват в другия живот. Всички трудности започват от там. Казват си: "Аз съм онеправдан. Другите се радват, а аз не се радвам". Не са доволни от това, което имат, към това се прибавя и егоизмът и хората се измъчват. Бог обича целия свят. Дал е на всеки човек това, което му е полезно - ръст, снажност, хубост и т.н., и което му е от полза, и чрез което ще се спаси, ако го -. Но хората се измъчват: "Защо аз съм така, а другият е така?". Но ти имаш едно, а другият има друго! Веднъж един румънски подвижник от Света Гора, който юродстваше заради Христа, каза на едного, който имаше такива помисли: "Жабата видяла вола и си рекла: Ще стана и аз вол. Надувала се, надувала се и накрая се пръснала. Бог я е сътворил жаба, а другото животно - вол. Когато жабата решила да стане вол, се пръснала!". Нека всеки се радва на това, което му е дал Творецът.

Когато се помогне на човека да повярва в Бога и в бъдещия вечен живот (т.е. когато разбере най-дълбокия смисъл на живота), и той се покае, промени живота си, тогава незабавно идва божествено утешение с Божия благодат, която го изменя и същевременно прогонва от него всичките му наследствени недостатъци. Много хора, които са успели да се покаят, после са се подвизавали любочестно и смирено, придобили са благодат, станали са свети и сега им се покланяме с благоговение и ги молим за помощ, а преди това са били хора със страсти и дори много от страстите им са били наследствени. Например преподобни Моисей Мурин, въпреки че е бил най-кръвожаден разбойник с наследствена злоба, щом повярвал в Бога, покаял се и се подвизавал във въздържание, прогонил от себе си всички страсти, посетила го Божията благодат, а се удостоил и с пророческа благодат. Надминал по чувствителност дори преподобни Арсений Велики, който произхождал от най-благороден римски род с наследствени добродетели и притежавал висша ученост и образование.

- Отче, какъв е точно смисълът на този живот?

- Какъв ли? Да се приготвим за Родината си - за небето, за рая. Цялата работа е в това човек да осъзнае този най-дълбок смисъл на живота, който е спасението на душата. Когато човек вярва в Бога и в бъдещия живот, тогава разбира, че този живот е суетен и приготвя "паспорта" си за другия живот. Забравяме, че всички ще си заминем. Няма да пускаме корени тук. Този живот не е да се забавляваме. Даден ни е, за да полагаме изпити и да преминем към другия живот. Затова целта ни трябва да бъде да се подготвим, за да си заминем със спокойна съвест, когато Бог ни призове и да литнем близо до Него. Когато Христос благословил петте хляба и наситил с тях хиляди човеци, хората веднага си казали: "Точно Този е за цар!". Изяли петте хляба и двете риби и се ентусиазирали. Обаче Христос им казал да не се грижат за тази храна, защото няма да стоим вечно тук (виж Иоан. 6:5 и сл.). В този живот всеки бива подлаган на изпитание - дали дава от себе си това, което иска Бог.

- Отче, какво трябва винаги да държи човек в ума си, за да върши Божията воля?

- Умът му да бъде в Бога. Да размисля защо сме дошли в този живот. Тук не сме дошли, за да вършим какво ли не и да се подредим добре. Дошли сме, за да се подготвим за другия живот. Затова умът ни трябва постоянно да бъде там и да се занимава с това, което ще ни помогне да отидем там. Когато човек се отнася към всичко с любочестие и се подвизава смирено и любочестно, разбира смисъла на духовния живот. Духовният живот е юначество, духовно увеселение. Знаете ли какво ще рече увеселение! Почувствайте най-дълбокия смисъл на монашеството - духовното благородство, светоотеческата чувствителност. А най-дълбокият смисъл на живота (не на монашеството, но въобще на живота) - него всички хора са длъжни да го схванат. Ако можеха да направят това, щяха да се освободят изцяло от всякакви дребнавости, недоволства, ропот и т.н. Тъй като съществува божествено въздаяние, нека се стремим да изкараме по някой петак за там, а не да се стараем да се радваме в този живот на достойнства и човешки почести.

Когато човек възприеме за себе си да пребивава в истинския живот, тогава на всичко се радва. Радва се, че живее, радва се, че ще умре. Не защото му е натежал животът, но защото след смъртта ще отиде близо до Христа.

- Отче, може би се радва, тъй като не се противопоставя на онова, което Бог допуска?

- Радва се, защото вижда, че този живот е временен, а другият - вечен. Не му е натежал животът, но размисля: "Каквото и да правим, няма ли да си заминем оттук?". И се приготвя за там, защото разбира, че това е предназначението му, смисълът на живота.

Ето и служителките от "Социални грижи" имат доброта, клетите, тичат, претрепват се за другите. Учат психология, но се оказва, че начинът, по който помагат, в някои случаи не е действен. Например отива някоя от тях да утеши инвалид с един крак, а той ѝ казва: "Ти ми казваш "добър ден" с два крака, а аз с един". Какво да му отговори? Как да му помогне с психологията? Ако на този човек не му бъде помогнато да разбере най-дълбокия смисъл на живота, нищо друго не може да му помогне. Трябва да разбере, че ако не роптае за този недъг, който Бог е допуснал, в другия живот ще получи закуп голяма небесна отплата. Това трябва да го радва и дори другите да ходят не на два, а на четири крака, той да казва: "Благодаря Ти, Боже, че ходя с един крак". Но когато служителките нямат духовно отношение, отиват да утешават болните, а не знаят какво да им кажат. Отива например социалната работничка да утеши една жена на трийсет и пет години, болна от рак, която има и три дечица. Какво да ѝ каже? Ако на тази майка не ѝ се помогне да разбере най-дълбокия смисъл на живота, тя се отчайва, защото се тревожи какво ще стане с децата. Същото отчаяние на майката има и социалната работничка, ако не е разбрала нещо по-висше и дълбоко духовно. Поначало, ако ѝ липсва дълбоко и истинско отношение към самата себе си, тя не може да помага правилно, така че другият да почувства божествено утешение. И така клетите психоложки се изморяват и телесно, но и се притесняват, задето не могат да помогнат истински. Т.е. умората е двойна.

Да почувстваме доброто като необходимост

Човек трябва да почувства доброто като необходимост, защото иначе ще се измъчва. Не съм съгласен, че има хора, които не могат да разберат доброто като необходимост. Дори и едно малко дете на пет години може да почувства доброто като необходимост. Да кажем, че детенцето има температура. Родителите водят лекар, а той им казва: "Дръжте детето здраво", и набързо му слага инжекция. След това, когато детето види лекаря, веднага започва да реве и бяга. Но ако му кажат отначало: "Виж сега, ти си болно, имаш температура и няма да можеш да отидеш в детската градина, нито да си играеш, а другите деца играят. Но ако дадеш на лекаря малко да те боцне, температурата ще спадне и след това ще можеш и ти да вървиш да си играеш". Тогава детето веднага ще затвори очички и само ще протегне ръчичка. Искам да кажа, че щом и едно дете може да почувства доброто като необходимост, какво остава за възрастните хора.

От момента, когато човек разбере кое е правилното и кое - не, край, всичко приключва. Да речем, че ви кажа: "Ще ви изхвърля през прозореца". Вие разбирате какво значи това. И един слабоумен човек разбира, че ако падне от прозореца на земята, ще си счупи краката. Разбира къде е пропаст и къде е равно, кое е добро и кое - лошо. Възрастният човек, който е чел светоотечески книги, Евангелието, знае кое е правилното. От тук нататък просто трябва да завърти копчето ¹. Но често, когато казваш на някои души: "Защо правиш така? Не разбираш ли, че не е правилно?", те започват: "Да, за съжаление съм такава. Защо да съм такава? Така си бях и преди". Остава каква си била преди. Сега, когато ти казвам как трябва да бъде, какво правиш, за да се поправиш? Друг е въпросът, ако не ѝ сече пипето и не разбира. Но само невръстният младенец ще сграбчи въглен, мислейки, че е бонбон, тъй като не може да мисли.

- Отче, как майка ви, която е била толкова чувствителна и ви е обичала, още от началната детска възраст ви е възпитавала строго?

- На човек може още от малък да му се помогне да разбере най-дълбокия смисъл на живота и да се радва истински. Когато бях малък, бягах по-бързо от другите деца. Те не ме оставяха да тичам с тях, гонеха ме.

¹Т.е. да започне правилен живот - б. пр.

Наричаха ме “емигрантче”. Аз отивах при майка си с плач. “Какво ти е, че плачеш?”, питаше ме тя. “Децата не ми дават да тичам с тях”, отговарях. “Искаш да тичаш ли? Ето ти цял двор, тичай. Защо искаш да тичаш там, че да те гледат другите и да ти казват браво? В това има гордост”. Друг път исках да играя заедно с другите деца на топка, а те не ми даваха. Отивах пак при майка ми с плач. “Какво става, защо плачеш пак?”, питаше ме тя. “Децата не ми дават да играя на топка!” “Имаме голям двор, имаш и топка, играй тук. Защо искаш да те гледат другите и да те хвалят. В това има гордост”. Тогава си помислих: “Права е майка ми”. Така постепенно не исках вече нито да тичам, нито да играя с топка пред другите хора, защото разбрах, че в това има гордост. Казвах си: “Наистина, какво загубено нещо е това! Права е майка ми”. После вече дотолкова не ме вълнуваше това, че като виждах другите деца да тичат и да играят с топка и да се хвалят, аз се смеех и си казвах: “Какво правят те?”. А бях малко дете - трети клас на основното училище. След това живеях по един естествен начин. И сега ако ме попитат: “Какво предпочиташ - да се изкачиш на връх Атон през август бос по тръните или да отидеш на някое тържествено шествие, където ще ти облекат мантия и т.н.”, ще кажа, че предпочитам да се изкача бос на Атон. Не от смирение, а защото това ми е по душа.

Хората, които имат гордост, не са получили помощ вкъщи като малки. Светското мислене измъчва човека. Ако не се внимава в това отношение и родителите не помогнат на децата си, докато са малки, после това става постоянно състояние. Едно е да похвалиш малко детето, за да не се отчае, а друго е да му надуваш егоизма. Например казва някое стихотворение, но не го казва добре и се отчайва. Тогава майка му ще каже: “Е, добре го каза”. Но ако каже стихотворението добре и майката започне да го хвали пред другите хора: “Браво, ти го каза най-хубаво от всички деца! Моето дете е най-доброто!”, това вече е лошо. И така родителите често развиват у децата си гордост. Или да речем, детето направи някоя беля в училище и учителят му се скара. Детето се връща вкъщи и казва на родителите си: “Учителят ми се скара несправедливо”. Ако бащата или майката застанат на негова страна и особено ако пред него започнат да говорят: “Аз ще му дам да се разбере. Моето дете е...”, тогава то счита за добро това, което е неправилно и в края на краищата се измъчва от загубени неща. Цялата работа е в това детето да разбере някои неща още от дома си. Ако човек от малък схване най-дълбокия смисъл на живота, след това всичко ще върви нормално. Иначе чувства удоволствие от земните неща, от човешките похвали (които всъщност не носят удовлетворение) и остава земен човек.

Да помагаме на хората в покаянието

- Отче, какво най-много би помогнало днес на света?

- Ако днес някой може да учи хората на покаяние, само това може да помогне. Нека четем, доколкото можем, жития на светиите, в които се подчертава значимостта на покаянието, за да получим полза. Когато молим Бога да ни даде покаяние, означава, че Го молим за просвещение. Когато се молим за покаяние и се каем по-дълбоко, естествено ще се смирим повече и тогава по необходимост ще дойде повече Божия благодат, божествено просвещение. Когато човек пребивава в покаяние, запазва Божията благодат.

Хората като цяло са добри. Вижте как повечето нито се изповядват, нито се черкуват, пребивават в голямо невежество, но от друга страна идват и търсят от мен помощ. Значи имат нещо в себе си.

- Отче, дали изпитанията не стават повод хората да се доближат до Бога?

- Които имат добро разположение, получават полза от изпитанията. А които нямат добро разположение, обвиняват и хулят Бога и т.н. Лошото е, че не казват “съгреших”, но се измъчват. Дяволът е придобил голяма власт върху света. Дали сме му много права. На какво е заприличал днешният човек? Лошото е, че пречи на божествената намеса, защото няма покаяние. Ако имаше налице покаяние, нещата щяха да са се уредили. Ще минават бури една след друга! Бог да бъде на помощ! Нека просим покаяние за целия свят, както и за онези, които съзнателно причиняват зло на Църквата и въобще не мислят да се поправят - Бог да им дава покаяние и после да ги взима при Себе Си.

Нека помагаме, колкото можем, на света в покаянието, за да получим Божиите благословения. Покаяние и изповед - това е нужно днес. Аз постоянно препоръчвам покаяние и изповед, за да бъдат отнети правата на дявола, да бъдат преустановени външните бесовски влияния. Хората се нуждаят от някакво сътресение, за

да разберат и да се покаят. Например някой изповядва, че е прелюбодействал. Духовникът му дава прошка, дава му и някаква епитимия и спира до тук. А трябва духовникът да му помогне да разбере, че злото не е само в прелюбодеянието; че с това престъпление, което е извършил, е разтурил две семейства. Но някои духовници въобще не изследват нещата, нито подтикват хората да се замислят.

- Отче, има хора, които са добри, но не се черкуват често и не участват редовно в църковните тайнства ².

- Понякога човек може да не се черкува често, но да има у себе си благоговение, доброта и затова Бог намира у него място и обитава в този човек. Ако тези хора участваха и в тайнствата на Църквата, биха напреднали много в духовния живот. А има други, които се черкуват, изповядват се, причастяват се, правят всичко, обаче Бог не намира място, за да се всели у тях, защото нямат смирение, доброта, истинско покаяние. Не е достатъчна само изповедта пред духовника, за да бъде човекът наред - нужно е и покаяние. И всяка молитва, която извършва човек, трябва да започва с изповед пред Бога. Разбира се, не да плаче и да казва: "Аз съм такъв, такъв, такъв", а след това да върши същото. Тогава няма истинско чувство и съзнание за греха. Когато има чувство и съзнание, тогава има и малко подобрение.

Вижте израилтяните с каква простота са се молели. Стани, защо спиш, Господи? (Пс. 43:24), казвали те. И след това господ се вдигна, като че събуден от сън, като исполин от вино победен, и порази враговете... (Пс. 77:65, 66). С каква простота и смирение, но и с какво дръзновение казвали: "Господи, какво ще кажем сега на другите народи? Ти ни спаси в Червено море, а сега нима ще умрем в пустинята или ще ни заколят другоплеменници? Нека не ставаме за посмешище" (виж Изх. 32:12, Втор. 9:28, Пс. 78:10). Ние няма да Му говорим такива приказки: "Защо спиш, Боже, не виждаш ли?", защото на нас ще ни удари шамар. Това би било наглост. Тогава израилтяните са казвали така със смирение и простота. Не са обвинявали Бога: "Защо направи това така?", но казвали: "Ние сме достойни за по-големи злини, но какво ще кажем сега на другите народи?". И видяхте ли, как преклониха Бога с молитвите си. Разбирате ли? Понеже е имало признаване на грешката, покаяние, затова и Бог се намесва и поразява враговете. Ако и ние се озовем в трудност и не я посрещнем по духовен начин, тогава светските хора ще кажат за нас: "Къде ви е молитвата? Казвате, че се молите, но какво правите?". И ставаме за резил.

Покаянието помага да бъде заличено злото

Когато молим Бога да даде покаяние на света, нека поставяме и себе си в числото на съгрешилите, а не да казваме: "Помогни на грешния свят". Тримата момци се родили по време на вавилонския плен, обаче не казали: "Ние какво сме виновни?", но изповядвали: "Справедливо пострадахме, трябваше и повече да пострадаме". Говорели така, сякаш били съучастници на онези, които престъпили Божиите заповеди преди вавилонския плен, сякаш и те били съучастници в греха, въпреки че били непричастни, тъй като още не се били родили. Много ме трогва молитвата, с която се молели, докато били в пещта: благословен си, Господи, Боже на отците ни, хвално и прославлено да е името Ти вовеки. Защото Ти си праведен във всичко, що направи с нас... Защото ние съгрешихме и постъпихме беззаконно... И сега не можем да отворим устата си... Но не ни предавай винаги заради Твоето име и не разрушавай завета Си. Не отнемай от нас милостта Си заради Авраама, Твоя възлюбен... (Дан. 3:26-35). Т.е. "Справедливо ни наказваш, Господи, защото съгрешихме, но само заради Авраам, когото обичаш, защото не е съгрешавал, не ни изоставяй". Поставяли и себе си сред грешниците и вярвали в това, затова пещта станала прохладна. А идолопоклонниците, които отишли да проверят огъня в камината, били изгорени от пламъците (виж Дан. 3:48).

Ако човек не се старее да постъпва така, тогава започва постоянно да се оправдава: "Дяволът ме изкуси да съгреша", или: "Адам е виновен (Ева е виновна), не съм виновен аз". Веднъж един богослов ми каза: "Защо сме длъжни сега ние да страдаме заради Ева?". Казвам му: "Мили човече, какво пречи това на твоето спасение? Какво е виновен клетият Адам или горката Ева? Една грешка направили, а колко века били в ада, а пък за нас дойде Христос и ни освободи". Той е казал: "Дори и да съгрешите седемдесет пъти по седем, Аз ви прощавам!" (виж Мат. 18:22). Съгрешаваме хиляди пъти, а Христос ни прощава, стига да се каем искрено. Как след това говорим, че са ни виновни Адам и Ева? Дори не искат да дават на никого името Ева. Хайде да

² Най-вече в тайнствата Изповед, свето Причастие - б. пр.

наречем някоя сестра при пострижението Ева, или ако това ви се вижда трудно, поне да я наречем Зоя³. Това е голяма несправедливост. Та тя е нашата майка, майката на целия свят, а ние дори не искаме да чуем името ѝ. Всъщност Бог е проклет дявола. Змията беше най-хитра (Бит. 3:1). Дяволът влязъл в змията, за да излъже човека. А след това всички си го изкарват на Ева, че тя ни е опропастила и че ако не беше нарушена заповедта, щяхме да си бъдем в рая! А ако и на нас Христос ни кажеше: "След като сте съгрешили веднъж, ще отидете за толкова века в ада", тогава да видим какво щяхме да говорим!... Какъв неблагодарен свят!

Всеки случай покаянието е велико нещо. Още не сме разбрали, че човек чрез покаянието може да промени Божието решение. Това, че човек може да има такава сила, никак не е малко. Извършил си нещо лошо? Бог ти удря едно шамарче. Казваш "съгреших"? Тогава Той спира гнева Си и ти дава благословение. Т.е. когато немирното дете идва на себе си, кае се и бива бичувано от съвестта си, тогава неговият Отец го гали с любов и го утешава. Тъй като израилтяните се били отклонили от Божиите заповеди, живели в плен седемдесет и пет години. Накрая, когато се покаяли, се явил цар Кир, за когото може да се каже, че бил по-добър от синовете израилеви, осквернили своите свещени жертвеници. Бог му изменил ума и му дал да повярва в небесния Бог. Затова той пуснал израилтяните на свобода, дал им пари и дървен материал за храма, построил крепостната стена на Иерусалим и показал такава доброта и благоговение, каквато нямали дори израилтяните (виж 2 Ездр. 1:1 и сл.). И всичко това станало, защото народът се покаял и променил (виж 1 Ездр. 8:88-92). Колко много помага покаянието, за да бъде заличено злото!

Прочетете всичките Макавейски книги. Много са силни. Каква заповед бил издал царят! Слоновете да стъпчат израилтяните! Слугите отишли да приготвят нужното за изпълнението. Напоили петстотин слона със силно вино и тамян, за да ги разярат и чакали да се появи царят и да започне изпълнението на наказанието. Но царят забравил за заповедта, която издал. Тогава началникът на слоновете отишъл при него и му казал: "Царю, чакаме те. Всичко е готово - слоновете, иудеите, поканените чакат". "Кой ви е казал да правите такава нещо?", развикал се царят и заплашил него с гнева си. И това станало не веднъж, а три пъти (виж 3 Мак. 5:1-35). Нима е малко това царят да забрави заповедта, която сам е дал? И не само това, но накрая въобще променил отношението си към иудеите. Цялата основа е в това: хората да се покаят⁴.

- Отче, международните органи за мир помагат ли да се установи мир в света?

- Зависи. Някои започват с добро намерение. Но когато се съберат всякакви магьосници, огнепоклонници, протестанти и цял куп други, тогава вече всичко се обърква. Как те ще донесат мир в света, как ще могат да помогнат? Бог да ме прости, но това са парцалени черги на дявола. Постига ли се мир чрез греховни сдружения? Как ще дойде мирът, ако хората не се примирят с Бога? Само когато човек се примири с Бога, тогава настъпва и вътрешен, и външен мир. Обаче, за да се примири човек с Бога, трябва да дойде на себе си, да се покае, да живее съгласно с Божиите заповеди. Тогава Божията благодат и мир се вселяват в душата му, така че той е в състояние да помогне и за мира на околните.

³ На гръцки ζωή, както и на еврейски "ева", означава "живот" - б. пр.

⁴ Т.е. поради покаянието на израилтяните Бог изменил ума на царя - б. пр.

Речник на характерни изрази и думи, използвани в Словата на Стареца Паисий Светогорец

Арсана	- от турски език - пристанище.
Безмълвие	- на гр. ησυχία - покой, липса на грижи и тревоги. Това е отдалечаването и избягването от всякакви земни грижи и занимания, за да могат силите на душата да се насочат към вътрешна духовна работа - непрестанна молитва, опазване на ума и сърцето от зли помисли и т.н.
Византийско време	- определя се от движението на слънцето, като залез-слънце е 12 ч.
Главенстваващ манастир	- на Света Гора има двадесет големи главенстваващи манастира, между които е поделена територията на полуострова. В землището на всеки от манастирите има по-малки обители - скитове, килии, колиби и т.н., които са зависими в административно отношение от манастирите. Понастоящем и двадесетте манастира са общежителни, т.е. монасите нямат лична собственост, църковното богослужение и храната на трапеза са общи. Управляват се от игумен, подпомаган от манастирски събор.
Дангалак	- така Старецът нарича дявола. Тази дума той чул от един стар понтиец. Означава човек, който е загубил ума си и върши лудости.
Духовни задължения на монаха	- неотстъпно участие в общото богослужение, редовно извършване на личното килийно правило и на отреденото му в манастира послушание.
Идиоритмия	- манастир, в който не се живее общежително, но всеки от монасите сам се грижи за прехраната си. Обикновено се управлява не от игумен, а от няколко старши монаси.
Исихастирион	- в Гърция това е такава обител, която има управленска и икономическа независимост от местния митрополит, т.е. братята (сестрите) сами избират игумен и взимат административни решения, както и по свое усмотрение се разпореждат със средствата и имотите си.
Канонарх	- отговорник за правилния ред на богослужението в манастира.
Любочестие	- Старецът често използва тази дума (на гр. φιλότιμο). Тъй като влага в нея особен смисъл и в нашия език няма една дума, която би могла да обхване всички значения, влагани в нея от Стареца, затова я превеждаме буквално, т.е. "любочестие" - дума, която не се употребява в съвременния български език. Означава чиста и безкористна любов, която подтиква човека да жертва всичко от себе си, като това пълно себеотрицание не е продиктувано от никакви лични облаги (нито дори от очакване на небесни награди), но изцяло от любов към Бога и от безкористно желание да се върши добро в Негово име.
Панигир	- престолният празник на даден манастир или килия.
Панкиня	- съвместният труд на всички братя от един манастир.

Речник на характерни изрази
и думи, използвани в Словата
на Стареца Паисий Светогорец

Пезул	- каменна стена, която се издига на стръмни места, за да се предотврати свличането на земя.
Проистамен	- член на манастирския събор, който е управителното тяло в светогорските манастири.
Проскинитарий	- дървена поставка (в храмовете) или иззидана от камък (по пътищата), където се поставя икона за поклонение.
Прот	- в по-ранни времена - върховният управник на Света Гора, избран измежду най-добродетелните атонски монаси. Понастоящем протът е председател на Свещения Кинотис, ръководи заседанията му и има предимно представителни функции.
Псалт	- църковен певец.
Размяна на населението	- След края на гръцко-турската война от 1921-1922 г. между двете страни се сключва договор, според който турското население, обитаващо в Гърция, се преселва в турската държава, а гръцкото население от Мала Азия (обитаващо там хилядолетия) бива изселено в пределите на гръцката държава.
Ръкоделие	- някакъв вид ръчен труд (плетене на броеници, изработване на кръстове, рисуване на икони и др.), с който монасите, които живеят поотделно или в малки братства в някоя килия, си доставят необходимото за живот и се борят с леността.
Свещен Кинотис	- управителното тяло на Света Гора, съставено от по един представител от двадесетте главенстващи манастира. Взема решения, които са общи за цялата Света Гора, без да накърнява самоуправлението на манастирите поотделно.
Старопиталище	- във всеки от светогорските манастири според Устава на Света Гора трябва да има отделно устроено място с подходящи помещения, където се полагат грижи за престарелите монаси, които не са в състояние да се обслужват сами.
Стасидия	- дървено седалище в храма, в което монасите могат, подпирайки се, да стоят прави или леко да присядат.
Странничество	- отстраняване от света и всичко светско, от всичко, което човек счита за свое и домашно, с цел душата да се отдаде изцяло на Бога.
Сухоядение	- ядене на сурови, негответвени храни.
Теотокарий	- сборник с молебни канони към Света Богородица за всеки ден от седмицата на осемте църковни гласа.
Трезвение	- от гр. νήψις - постоянно внимание над сърцето и ума и недопускане в тях на лоши помисли и вражески внушения, които биват отблъсквани с постоянна молитва.